REINOLDI HEIDENSTENI ... DE BELLO MOSCOUITICO QUOD...

Reinhold Heidenstein

Digitized by Google

7
16 F
15

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
1 10 I
10

XVII. 23. 35.
CC. 3.

7-16-F-15

[redacted]

Reinoldi HEIDENSTENI SECR. REGII

de Bello Moſcouitico quod STEPHANVS Rex Poloniæ geſsit

COMMENTARIORVM LIBRI VI.

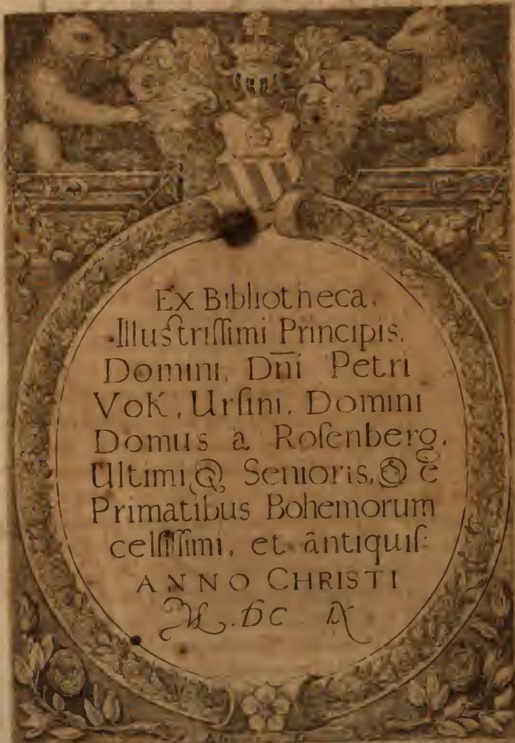
Baſileæ

Per CONRAD. VALDKIRCHIVM.

CIↃ IↃ XXCVIII.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

6

Ex Bibliotheca.
Illuſtriſſimi Principis.
Domini. Dn̄i Petri
Vok, Urſini, Domini
Domus a Roſenberg.
Ultimi, Senioris, e
Primatibus Bohemorum
celſiſſimi, et antiquiſ:
ANNO CHRISTI
M.DC. X

SIGISMVNDO BATTORI DE SOMLIO, PRINCIPI TRANSSILVANIAE

Reinoldus Heidenſtenius.

HISTORIAM *ſuis legibus ſcribere, Sigiſmunde Princeps Illuſtriſſime, & maiorem vtilitatem communi hominum vitæ affert, quàm cuiuſquam oratione explicari poteſt: & maius quiddam eſſe videtur, quàm non modò ab eo expectari debeat, qui inter continua negocia in aula verſetur: verum etiam quàm vulgò homines opinantur. Quæ enim in re ſingulis ætatibus plurimi homines doctiſſimi, ac non modò doctrina atq; ingenio, verùm ocio etiam abundantes elaborârint, quod tamen pauciſſimi in ea præſtiterint, quis non ſummam difficultatem in cauſa eſſe dicat? ſed tamen hiſtoriæ rum non vnum idemq; genus eſt: diuerſitas in ſola tractandi ratione, ac orationis ornatu poſita videtur: ab eadem autem re difficultas omnis eſſe. cæteris enim rebus omnibus ferè inter ſe conueniunt, hac ſola ſummus hiſtoricus à mediocri, ſeu vt rectiùs dicam, hiſtoricus à narratore differt. Nam & res dignas cognitione hominum quælibet hiſtoria ſcribere ſe profitetur, & eas ad veritatem quàm maximè ſcribere exiſtimari vult: eaſdem verò ſententiarum grauitate, & verborum luminibus exornare, ac non modò rebus ipſis, verùm ſententiis e-*

tiam & verbis magiſtrum vitæ agere, præclarum quiddam eſt: nec tamen omnis hiſtoriæ proprium. Nam vt de cæteris taceam, ei, quam Commẽtarios vocari iam obtinuit, quæ iuſtæ hiſtoriæ quaſi ſubſeruiens, ea quæ illa exornet, ſimpliciter ac nudè ſcribit, quis neſcit iure ab omnibus propemodum conceſſum iam eſſe, vt etiam ſine vllo orationis ac præceptorum ornatu, quàm veriſſimè ſaltem, quæ geſta ſint, narret? Hoc igitur ſcriptionis genere, bellum, quod à Patruo tuo Stephano Poloniæ Rege, cum Ioanne Magno Moſcouiæ Duce geſtum eſt, à me pertextum, non tam vt ab hiſtorico, quàm à qualicunq; narratore, ad te nunc mitto: Quanquam minimè hîc quidem me fugit, huius etiam generis Commentariorum propriam quandam eſſe elegantiam ac dignam homine erudito puritatem. quæ niſi maxima difficilimaq; eſſent, minimè, qui princeps in hoc genere eſt, Cæſar tantam laudem conſecutus Commentariis ſuis fuiſſet, vt ne imitatione quidem à quoquam exprimi poſſe iudicentur: Verùm hæc quoq;, quæ ego quidem ipſe in me requiro, ſi quis alius præterea in Commentariis hiſce requirenda putabit: is vellem perſpiceret, quàm non modò breui tempore, ſed quàm alieno etiam ac impedito, interq; quot aliarum rerum occupationes in Aula non ſolùm negocioſiſſima, ſed & quæ nullo certo in loco conſiſtens perpetuis quodammodo profectionibus circumfertur, ſcribendi mihi fuerint. Id certè conſequar, vt quò minùs à me ad haſce res ſcribendas ſtudij allatum videbitur: eò libentiùs alij, qui poſſunt, ad eaſdem ornandas ſe conferant. Reliquis duabus rebus, quas hiſtoriæ propoſitas eſſe ſuprà oſtendi, rerum grauitatem, ac narrationis veritatem, videor mihi non debere dubitare, cumulatè omnibus eos ſatisfacturos. Non enim indignam eius belli cognitionem iudicaturos homines opinor: quod cum eo hoſte geſtum eſt, cuius potentia non vicinis modò nationibus, verùm remotioribus nonnullis formidoloſa iam erat; quemq; qui etiam non metuebant; antequam victus eſſet, vix tamen vinci poſſe iudicabant. Tibi quidem, Sigiſmunde Illuſtriſſime, vel iucundiſſimam:

diſsimam futuram certò iam mihi promitto. Accedunt ad bellicas, domeſticæ res: quæ vt tempore ac natura ferè cum bellicis coniunctæ fuerunt; ita à me etiam diſiunctæ non ſunt. Verùm potiſsima ac propria cuiuſcunque hiſtoriæ laus veritas eſt: de hac nihil neceſſe eſt me dicere. Primùm enim minimè de remotis à memoria noſtra rebus ſcribo, in quibus vel errare facile poſsim, vel fingere, ſi quid velim, nullius memoria iam refellente: ſed edo hæc iis cognoſcenda, qui ÿs ipſis rebus, de quibus ſcribo, interfuerunt; vt res per huius belli tempus geſtas, iis, qui ab illis abfuerunt, eorum, à quibus adminiſtratæ ſunt, viuorum & præſentium memoria teſte commendem. qua in re vtrunque fuit, vt & ego facilimè ea à multis, qui iis interfuerunt, cognoſcere potuerim; à veritate autem vlla in re recedere non potuerim, tot hominum conſcientia conſtrictus. Accedit huc, vt publicorum actorum, quibus res, quæ hiſce libris comprehenduntur, magnam partem teſtatæ ſunt, pro eo loco, in quo ſum, ſummam facultatem habuerim. Itaque ſingula, ſi alicui obtigerint, magnum momentum ad cognoſcendam veritatem attuliſſe ei videantur, ea mihi vniuerſa ferè fuerunt. Habes de re: nunc cur ad te potiſsimum eos mittam. Primùm, Sigiſmunde Illuſtriſsime, cùm de rebus à Patruo tuo Clariſsimo Rege geſtis ſcriberem, cui rectius dicare eos deberem, quàm tibi, nullum repertebam: ad quem nimirum non modò magna pars gloriæ huius propinquitatis iure, ac quaſi hæreditate pertinere videbatur; verùm quem ad ſimilium rerum gloriam iam incenſum non minori contentione ipſum etiam olim adſpiraturum omnes exſpectarent. Itaq; iam antè mea ſponte tui obſeruantiſsimum, ad hanc tamen voluntatem meam non minùs ſumma quoque de virtute tua exſpectatio me adduxit: qua caue exiſtimes quicquam illuſtrius eſſe. Tantum enim in omni optimarum artium genere ſtudium, tantaq; indoles, quanta ea in te eſſe nouimus, minimè vel obſcura cuiquam eſſe poſſunt, vel Tranſſyluaniæ tantùm finibus ſe tenere. Ab hoc igitur tuarum laudum fonte,

vt aliquam meo etiam huic labori laudem, hominem illarum ſtudioſiſſimum, haurire non moleſtè me feras: ſingularis verò erga te obſeruantiæ meæ qualemcunque hanc ſignificationem vt gratam tibi eſſe patiaris, ita te rogo; vt quamuis, pro ſumma tua humanitate, tua ſponte id facturum te non dubitem; ego tamen maximi beneficij loco id ſim accepturus.

R. HEIDENSTENII SECR. REGII de BELLO MOSCOVITICO Commentariorum

Liber Primus.

STEPHANVS Rex, quo cõfirmata foris cum finitimis omnibus pace ac amicitia, diſsidia ex Electionis ſtudiis inter Partes exorta faciliùs componeret, ac in tranquillo ſtatu Remp. collocaret: ad pleroſque vicinos Principes literas dedit; quibus more inter Principes recepto Regnum ſibi delatum, ſuamque & in illos beneuolentiam, & cum omnibus pacis ſtudium declarabat. In hiſce ad Ioannem Baſilij filium, magnum Moſcouiæ Ducem, Stephanum Grudſenſcium Polonum, & Leonem Bukouiecium Lituanum cum literis mittit: ſe prouidẽtia diuina ac Ordinum ſtudiis ad Regnum aſſcitum; id ita gerere inſtituiſſe, vt cum omnibus Principibus Chriſtianis pacem & amicitiam coleret: eodem animo erga illum quoq; vt finitimum & Chriſtiani nominis Principem eſſe: ſi quæ inter ipſum ac regnum Poloniæ magnumq; Ducatum Lituaniæ à Maioribus vtriuſq; traditæ controuerſiæ intercederent; de iis ex æquo & bono amicè inter eos agi poſſe. Reſpondit Moſcus: Etſi audierit Maximilianũ Imperatorem in Regem electum: quò minùs tamen cum ipſo quoque gratia ac amicitia ſibi eſſent, non ſe recuſare: placere ſibi, vt maiores Legati more Maiorũ mitterentur: interim ab iniuria & maleficio vtrinque abſtineretur. Rex reſponſo hoc accepto, ad domeſticas res componendas, maximeq; Gedanenſium motus ſedandos totus conuerſus, Thoruniæ conuentum habet: in eodem Legatos etiam in Moſcouiã pacis tractãdæ cauſa mittendos ex Senatus autoritate decernit. Fuêre ij Sta-

niſlaus Kriſcius Maſouiæ, Nicolaus Sapieha Minſcenſis Palatini, Theodorus Skuminus Palatij Lituanici Quæſtor. Quibus rebus perfectis, diſſenſionibus ac in iiſdem perſeuerantia Gedanenſium permot⁹, armisq; ciuitatem perſequi coactus, primùm copiis illorum vrbe egredi auſis per Ioãnem Sborouium, aulici militis Præfectum, quem ad exercitum cum imperio reliquerat, ad Dirſauiam fuſis, ad vrbem caſtra promouet. Quo tempore Moſcus occupandæ Liuoniæ tum maximè opportunitatem ſe nactum ratus, ad vim atq; arma aſtum adiungit. Regebatur Liuonia ſub nomine Adminiſtratoris à Ioanne Chodkeuicio: in præſidiis pauci Poloni, pleriq; Lituanici nominis Præfecti erant: à quibus immoderatiùs indigenæ habiti, ſimulq; non ſatis in illis præſidij contra potentiam Moſcouiticam exiſtimãtes, ad res nouas ferè ſpectabant. Non ignarus harũ rerum Moſcus miſerat in Liuoniam Magnum Holſatiæ Ducẽ, quem, cùm iam antè ad ſe tranſiiſſet, promiſsis ac affinitate deuinctum tenebat. Rumorem de eo tradit, fore, vt ſi vltrò Liuones ſe dedant, ad exẽplum Ducis in Pruſsia beneficiario iure Liuoniam regendam ei traderet; vt autoritas ac adminiſtratio omnis penes Magnum, penes ſe nomen collati beneficij ac maieſtas Imperij eſſent. quibus reb. adducti Prouinciales, hinc odio ſeu tædio externi imperij, illinc ſpe & nimia cupiditate eiuſdẽ linguę ac nationis magiſtratus, ſimul à factioſis quibuſdam ac nouarum rerũ cupidis impulſi, præſidia ex arcibus & oppidis ferè omnibus eiiciunt: ipſi Vendam, vbi tum Magnus erat, cõfluunt: nomen inſigniaq; regia illi circumdant: inq; verba eius ſacramẽto ſe adigunt. Moſcus interim maximo exercitu coacto, in Liuoniá nullo impediente, præſidiis omnibus pulſis, ac pleriſq; arcibus à Magno occupatis penetrat: acceptiſq; in deditionem Marienhauſio, Roſittenio, Ludſenio, Duneburgio, Kokenhauſio, Aſcherotũ vſq; ſine maleficio, vt initio rerum gerendarum clementiæ fama colligeretur, progreditur. Confluxerat Aſcherotum magnus vtriuſq; ſexus, ac omnis conditionis hominum, maximè aũt matronarum ac virginum, numerus: erat ibidem Landmarſchalcus, vir ætate, & ſummis olim in Prouincia ea geſtis honoribus venerabilis. Moſcus omnibus, qui arma ferrent, promiſcuè trucidatis, imbellem ſexum Tartaris conſtuprandum obiicit. Inde Vendam rectà proficiſcitur: qui ibi erant fama tantæ immanitatis perterriti portas clauſerant. Egreſſus pro illis deprecator Magnus, cõpoſito ad humilitatem habitu, ac genibus illius ſupplex in genua prouolutus adrepens, cõuicio ac verbere ab ipſo Duce in os ingeſto excipitur. Cùm tantùm abeſſe ab eo intelligerent, vt Magni autoritate ſalui

eſſe

eſſe poſſent, vt ne ipſe quidem periculo vacaret, hoſtili fraude circumuentos ſe videntes, ira, metu & deſperatione incenſi, puluerẽ tormẽtarium fundamentis ſubdunt; quo ſuccenſo magna vtriuſq; ſexus, omnisq; ætatis & cõditionis hominũ multitudo, ac flos ferè eius, quę reliqua adhuc erat, nobilitatis Liuonicæ, abſumtus fuit. Accepta ita in poteſtatẽ Venda, ac Rumburgo, quod Vendę immi net, eodem tempore per deditionem potitus, iam vniuerſam Liuo niã, Reualia & Riga, paucisq; circa eas caſtris exceptis, in poteſta te habebat. Parnauiã ſiquidem poſt diſceſſum Henrici interregni eo tempore interceperat: Veiſſenſteinium nobile caſtellum opere ac natura munitiſsimum de Suecis: Naruam verò, Derpatum, Felinum, ac Mariemburgum aliaq; nõnulla, iam multò antè partim de Epiſcopo Derpatẽſi, partim de Marianis Liuonicis cęperat ab iisq; primũ initiis profectus, cùm continuas deinde impreſsiones in prouinciã faceret, vt in Sigiſmundi Aug. ac Regum Poloniæ fidem ac ditionẽ Prouinciales tum ſe conferrẽt, plurimis detrimen tis eos adegerat. Eaq; res, cùm ad ſuperiores cõtrouerſias, quas de Ruſsiæ locis quibuſdam cum Magnis Ducibus Lituanię habebat, acceſsiſſet, ꝑpetua deinde inter ipſum ac Reges Poloniæ belli cauſa fuit: quod aliquando quidem per inducias poſitũ, vt plurimùm tamen variâ fortunâ, tam in Liuonia, quàm Lituania geſtũ, in hũc vſq; Regem tranſmiſſum fuerat. Cæterùm Moſcus abducto ſecum Alexandro Polubenſcio Chodkeuicij Legato, cæterisq; Pręfectis, in Moſcouiam ſe recepit. Ex itinere literas ad Regem dat: quibus vt à Liuonia omninò abſtineat, Regi præſcribit. iiſdẽ ad Pruſſum quendam Augusti Cæſaris fratrem, nulli ante hac cognitum, qui Koinicij & Mariemburgi quondam, & in reliqua Pruſsia latè imperitâſſet, genus ſuum referebat, quo ad ipſos Pruſsiæ fines ius Imperij extenderet. Legati, qui ad tractandas pacis conditiones mittebantur, iter cœptum nihilominus proſequebantur: nouis in itinere mandatis acceptis; vt de iniuriis induciarum oſtentatione factis quererentur, ſatisfactionemque poſtularent. Dum ad Gedanum Rex caſtra facit, exercitum in Liuonia Lituaniaque per oſtentatam pacem, maximè autem propter difficultates ærarij, quę initia regni eius exceperant, nullum parauerat: ſub ingruentis tamen hoſtis famam, nobilitatem Lituanicam literis euocauerat, mi litareq; per ducatum eum imperium Nicolao Radiuilo Palatino Vilnẽſi, Gregorio Chodkeuicio, qui antè illi præfuerat, defuncto, tradiderat. Hic non exigua cum voluntarij militis manu, Seelburgum peruenerat. Interim verò & Gedanenſes ad humiliores æquioresq; conditiones, multis malis victi & maiora timentes, de-

ſcendere cœperant: cumq́; Electores duo, alijq́; Germaniæ Principes quidam ſuas pro illis preces per Legatos interponerēt, recepit Rex in fidem ciuitatē; tum verò ad bellum Moſcouiticum, quod iam multò antè animo agitârat, totum ſe conuertit. Ad quod ſuſcipiendum, ſecundùm acceptas iniurias, ac Liuoniæ recuperationē multæ cauſæ illum hortabantur: quarum hæc vel iuſtiſsima, quòd egregio aliquo facinore, non modò de ſui regni hominibus, verùm tot aliis, quibus Imperium Moſcouiticum ſumma cum immanitate coniunctum, vel formidoloſum erat, vel graue, bene mereri; eamque ad poſteros nominis ſui famam propagare ſtudebat, ex qua omnes non modò Regem, ſed dignum etiā regno fuiſſe cognoſcerent. Præterea verò ad maiores res, quas cogitādas ſuſceperat, & de quibus miſſo in Vrbem Paulo Saionskouio cū Gregorio XIII. Summo Pontifice communicârat, ſi priùs Moſci potentiam fregiſſet, aditum ſe habiturum ſperabat. Hoc animi propoſito, in menſem Ianuarium Varſauiam Comitia edixit. Agebatur aūt tum annus ſeptuageſimus ſeptimus, ſupra Milleſimum Quingenteſimum. Rediit interim in poteſtatem Duneburgum à Boriſsio Saua, ac Vilhelmo Platero receptū. Hi in omnes occaſiones intenti, cùm cōmeatus inopia laborare pręſidiarium militem animaduerterent, per ſpeciem officij ac comitatis eſculentorum, ac poculentorum nonnihil, ac in his vini cremati, quod inopia veri maximo apud Moſcos in honore eſt, vas ei miſerant: de quo cùm ad ebrietatem Moſci bibiſſent, illi, qui id futurum cogitârant, noctu ſcalis admotis, in vallum, quo ſolo caſtrum cinctum eſt, & in ipſum caſtrum euadunt: Moſcos ex ſomno & mero vix ſe colligentes deturbant: caſtro potiuntur. Non multo inde tempore interiecto, Venda etiam huiuſmodi ratione recuperata fuit. Erat ſub Mathia Dembinio ex ruſticis Lotfinis fabrilis artis peritus quidam, qui ſororem Vendæ in Moſcorum poteſtate habebat; per cuius viſendæ ſpeciem & ruſticorum commerciorum libertatem cùm ſæpiùs Vendam veniſſet, opportunitatem nactus, ceram clauibus oppidi impreſſerat, adq́; eiuſdem exēplum alias parauerat. rem ita inſtructam ad Dembinium detulit. Cumq́; is die cōſtituto, quem feſtum Moſci agebant, ſub oppidi portas cum Ioanne Buringio, ac tumultuaria militum manu acceſsiſſet, ab vna parte ſcalas Buringio admouente, ac à Lotfinis ipſis, qui Vendæ erant, concurſu facto, reliquos portis recluſis in oppidum immiſit. Dum Varſauiam ad Comitia Rex contendit, nuncium in itinere accepit, ab iis rebus, quas tum agitabat, alienum. Limes regni Polonici & magni Ducatus Lituanici magna ex parte Boryſtenes eſt; qui in Moſco-

uia ortus modico in occidétem flexu, in meridiem deinde & Pontum Euxinum magnam aquarum vim trahens fertur: ſuperior fluminis pars, ad Lituaniam pertinet: ad inferiorem diuerſarum gentium confinia cócurrunt: præter Moſcos & Poloniæ ditionis Ruſſos, nonnullæ Turcicæ præfecturæ attingunt: non longo etiá interuallo Valachi ei imminent. In hac tot nationum nec ſatis pacatarum colluuie, non poteſt adhuc quamuis à tot ſeculis pax conſiſtere. Itaque immenſa ibi camporum ſpacia, multi agri inculti, ac deſerti ob latrocinia vel metum iacent. Confluere huc ad prædas ex hoſtico agẽdas ſolent: cùm ex aliis gentibus, tum Polonis quoque & Lituanis, vt quiſque eſt egentiſsimus, vel rerum capitalium damnatus, quoſque vel fortuna eorum, vel leges in patria eſſe non ſinunt. ſuperioribus tamen temporibus, cùm publicè bellum non eſſet, etiam ex primaria iuuentute quidam loca ea petebant, odio quietis, ac ne ſitu, ac ocio torperent, virtutis exercendæ cauſa. Magnam partem in aquis ac flumine piſcatu ac latrociniis viuunt: hoſtemque vt ex quoque plurimùm prædæ ſperant, ducentes, barbaris tamen, vt maiori inter eos Chriſtianorum numero, ac Tartaris præſertim infeſtiores ſunt, magisque Poloniæ regibus operam nauant. quòd infimam Poloniæ partem, quæ ad flumen pertinet, tenent, à loco Niſouij appellantur: interq; reliquos Koſakkos: ita enim communi nomine vocantur omnes tam equites, quàm pedites, qui ad latrocinia in finibus exercenda, incurſionibusq; hoſtiles ditiones vexandas priuato inſtituto, ac voluntaria militia coeunt: hi & numero & virtute plurimùm ferè valent. Inter hos cùm vixiſſet aliquandiu Ioannes Podkoua, natione Valachus obſcuro alioquin loco natus; ſed corporis viribus præſtans, & qui ſoleis equorum ferreis manu diſrumpendis nomen inueniſſet; partim vitæ ac ſtudiorum ſimilitudine, partim promiſsis facilè homines ex præda viuentes ad inuadendam vna ſecum Valachiam, imperiumque eius ſibi tradendum adduxit. Petrum Palatinum Valachiæ nihil tale expectantem occupant, & priùs ſede Imperij exuunt, quàm ille vlla arma imminere ſibi ſuſpicari potuiſſet. Quòd cùm Rex intellexiſſet, & præterquàm, quòd ſine autoritate ſua alieni fines bello tentati eſſent; Petrum, cuius dignitati fauebat, reſtitutum vellet, cùm per Poloniam, tum in Tranſſyluaniam ad fratrem Chriſtophorum Principem, vt auxilio ſuo Petrum iuuaret, literas miſit. qui cùm alas aliquot equitum & peditum cohortes Stephano Battoreo Andreæ fratris filio Duce auxilio ei miſiſſet; Podkoua Nimirouam Polonicum oppidum recipere ſe coactus in Nicolai Sienauij Ca-

ſtellani Kamenecēſis,qui finitimæ in Ruſsia militiæ prçerat,poteſtàtem venit:ab eoque ad Regem miſſus fuit. Poſtquàm ad comitia vētum fuit, primo die ſolenni ſacro peracto, altero de Rep.ſigillàtim de Moſci & Tartari iniuriis ad Ordines Rex fert: bellumq; ne cum his,aut cum vtro horū velint; rogat. Cum Moſco bellum iuſſum,cum Tartaro in præſens dilatum. Hic ſub diſceſſum Regis Henrici,ſolicita ac in omnia alia intenta Rep. fines incurſàrat, populationibusq; ac rapinis, omniq; immanitatis genere vexàrat: obſidionis Gèdanenſis tempore magna manu facta prædas egerat:illis ipſis Comitiorum diebus,famâ nuptiarum,quas Conſtantinus Oſtrogiæ Dux Palàtinus Kiouienſis, propinquæ ſuæ faciebat; excitus, in Voliniam excurrerat: Ducem Oſtrogiæ obſederat. Pacato tumultu Gedanenſi, exercitum,quem ſub Gedano habuerat, in Ruſsiam Rex ad fines tuendos miſerat; iamque aliquot turmæ in Voliniam peruenerant: quarum imperium,cùm de Tartarorum excurſione rumor interim allatus eſſet, Ioanni Sbaraſio Palatino Braslauienſi, extra ordinem tradiderat. Ex iis quidam non longè Torcino in agmen hoſtium,vt aduentu exercitus nondùm cognito, incurioſius prædas agentium, inciderant,prælioq; ſubito contracto ſuperiores diſceſſerant: vndè de appropinquantibus copiis certior Tartarus factùs,cùm delectos ab exercitu contra Sbaraſiùm miſiſſet; qui ex inſtituto eorum; quid virium, ac animi hoſtis haberet; explorarent: Iique ad Saslauiam in noſtros incurriſſent; fortiter impetu eorum à noſtris excepto, mox ſe receperant; Tartarusq; pactus inter cætera à Dùce,vt dè amouendis à finibus Niſouiis apud Règem laboraret, quorum latrocinia ſolam bello cauſam obtendebat, receſſerat.in præſens tamen hæc diſsimulari placuit.Ex hoſte enim inope & vago quemnam magnoperè fructum expectari? Cùm arma potiùs Turcica ad ipſius iniurias prouocarētur: qui ſolum in quo inſiſterēt, ſuum:ipſos fiduciarios poſſeſſores eſſe diceret. Ex Moſco quò maior eius potentiæ fama, eò maiorem gloriam in præſens,nomen ad poſteros parari: vrbibus ac opibus florentiſsimam olim prouinciam Liuoniam,& cum aliis opportunitatibus; tum maris commodis afflùentem victoriç præmium peti. Ita contra Moſcum ſuſceptum bellum, ſimulq; vt in hoſtico exercitus haberetur,ſcitum,priori intra fines continendi militis, ac propulſandi hoſtis ratione domeſticis incommodis, ac ſuperioris ætatis exemplis refutata. Proxima huic de pecuniis fuit.Delecti fuerunt è Senatu primores, qui quanto in bellum milite,quanto in militem ſtipendio opus eſſet, diſpicerent.ſcitum tributum in ſingula iugera floreni vnius: cereuiſiale item in oppidis

&c.

& vrbibus, quo in ſingulas tonnas duo de vigeſima cuiuſque precij pars exigeretur. Maius id fuit, quàm vllum ante hac quiſquam meminiſſet: conſenſère tamen omnes, præterquàm Krakouienſis, Sandomirienſis, & Siradiẽſis Palatinatuum Legati: quòd nulla eius tributi ſciſcendi mandata ſe à ſuis habère dicerent. Noluerat Nobilitas vel bellum vel tributum ſciſcere: niſi de iudiciis ſimul, quæ iam Sigiſmundi Augusti temporibus poſtulare cœperat, in interregnis autem ipſa ſibi ſanxerat, perfeciſſet. Antiquitus à iudiciis municipalibus ad conuentus Palatinatuum; ad quos quodq; municipium pertineret; inde ad Regem in Comitia prouocatio erat. Cùm à Sigiſmundo Auguſto propter tenuiorem valetudinem infrequentiùs iudicia haberentur, vt ex ſuo corpore conſtituere ſibi iudices liceret, Nobilitas petierat: Reſtitit Auguſtus, dum vixit. vnde illa à Rege id impetrandi ſpe deiecta, tempore interregni priuſquàm in Regem Henricum eligeret, inter alias hanc quoque de tranſlatione iudiciorum conditionem ei tulerat, iſq; acceperat. Poſt diſceſſum igitur Henrici, Nobilitas per ſingulos Palatinatus, vt cuiq; maximè expedire viſum fuerat, ex ſuo Ordine, qui cauſas appellationis iudicarent, delegerat: qua ex re cùm, quod euenire neceſſe erat, magnam omnium rerum perturbationem conſequi Rex animaduerteret, in cauſa minimè ampliùs ſibi integra, pro re nata optimum ratus, ſi ad vnam formulam omnia reuocaret, ſanxit hic: vt non per ſingulos Palatinatus iudicia haberentur: ſed in ſingulis Palatinatibus maioribus bini, minoribus quibuſdam ſinguli è Nobilitate quotannis delecti, primùm à Martini vſq; ad Paſchatos, Poloniæ maioris Nobilitati Petricouiæ, minoris deinde à Paſchatos vſq; ad meſſem Lublini, ius dicerent, itaq; omnia priuatarũ rerum iudicia penes Nobilitatem deinceps eſſent: publica, iuris item Regij atq; fiſci iudicia, in eo quo antea ſtatu fuerant, penes Reges manerent: quemadmodum & earum terrarum, quæ ſuis legibus, ac diuerſo à cæteris iure vterentur. Moram huic rei nonnullam afferebat, quòd Nobilitas à munere iudicãdi Senatorium Ordinem excluſum volebat: hi contrà tenderent, iniquum eſſe, dignitatem ſuam, quæ commodo ſibi eſſe debebat, in iniuriam ſuam verti: & qui alios in Nobilitate, honore anteirent, à communi Nobilitatis corpore in re publici iuris, & ad omnes pertinente ſeiungi. obtentum tandem, vt tam ex Senatoribus, quàm reliqua Nobilitate, pro arbitrio Nobilitatis rebus iudicandis præficerentur. Inter Regem quoq; & Nobilitatem cõtrouerſiæ nonnihil fuit, quòd Nobilitas regias quoq; vrbes rebus à ſe iudicatis teneri vellet, ſuperioribus etiam temporibus quaſdam cauſas earum iudicâſſet. remiſit

Nobilitas: inuentaq; ratio fuit, vt quia iam cauſas aliquas huiuſmodi iudicâſſet, eaſdem in iudicium vocatas denuò in iiſdē Comitiis Rex cognoſceret. Cumq; Magiſtratus quoq; ac Præfectos regios ad iuriſdictionem ſuam pertinere Nobilitas vellet, quod cùm ij ferè res iudicatas exequerentur: fruſtra ſibi iudicia tribui diceret, ſine vlla in eos, qui res à ſe iudicatas exequerentur, iuriſdictione. aſſenſit Rex, vt quatenus rerum iudicatarum executio à Magiſtratibus cæteriſque Officiis peteretur, autoritati Iudicum parerent. ſupererat certamen inter Eccleſiaſticum & Ciuilem Ordinem: cùm hic eodem, quo reliquam Nobilitatem, Eccleſiaſticos iure vti vellet: illi iudicia hæc Nobilitatis, quæ cum diuerſæ religionis hominibus communicari intelligebant, multis nominibus ſuſpecta ſibi eſſe, obligariq; ſe illis nolle confirmarent. Oſtendit his Ioannes Samoſcius Cancellarius, non maius periculum eos ſuſcipere, ſi in iuriſdictionem conſentiant, quàm ſi cùm obtemperare ei nolint, pœnis deſerti vadimonij, & contumaciæ coerceri ſe patiantur: quod in Palatinatuum iudiciis eò vſque factum antea fuerat, vt præter alios Archiepiſcopus in maiorem ferè centum quinquaginta millium condemnaretur: Addidit conſilium, vt quoties Eccleſiaſtica res in iudicium veniret, ad ſex ex nobilitate, Eccleſiaſtici Ordinis totidem, qui pari autoritate de ea cognoſcerent, adiungerentur. quorum ſi pares ſententiæ extitiſſent, ad Regem in Comitia ampliaretur. Res per aliquot dies ducta, eum tandem ad modum compoſita fuit. Agitatum in hiſce Comitiis & de proſcriptionibus fuit. Moribus gentis Polonicæ, qui creditarum cæteratúmve priuatarum rerum condemnantur, iis ſi ſententiæ iudicis non pareant, multa dicitur: quæ ſi ſpreta fuerit, priori triplo maior dicitur: ſi ne tum quidem obtemperatur, manu militari in bona miſsio decernitur: contra quam ſi quis ſe opponat, à Prǽfectis proſcribitur. Quod olim acerrimum contra decoctores telum fuerat, luxuria temporum, per eamq; multitudo obæratorum labefactauerat. itaq; vulgo contemnebatur, reſque magis multorum ſermonibus iactata fuit, quàm noua remedia vlla ei allata. Auditis deinde externorum Principum Legatis Georgius Fridericus Marchio Brandeburgenſis ad valetudinarij agnati ſui Alberti Friderici, Alberti Pruſsiæ Ducis filij curá admiſſus fuit. inueſtitura, quam vocant accepta. ſolenne iuramentum Regi præſtitit. Adfuêre ei in cerimoniis iis Saxonię Electoris, & Virtembergici Principum Legati. Brandeburgenſis Electoris Legati cum Principis ſui nomine tanquam ad ſimultanæ inueſtituræ ius pertinentis vexillum contingerent, Nobilitatis nuncij contrà proteſtati, quòd primis illis

inter

inter D. Sigiſmundum & Gêtem Brandeburgicam conuentionibus eâ Marchionum Brandeburgenſium ſtirps feudo cõprehenſa non eſſet, quæ poſtea priuata autoritate & Ordinibus inſciis acta eſſent, rata ſe non habere oſtendebant. Aderant & Pomeraniæ Ducum Legati, Principumq; ſuorum nomine in Bithouienſem Leoburgenſemq; tractum ius maieſtatemque regni agnoſcebant, literasq; inueſtituræ accipiebant. Legati interea, quos ad Moſcum miſſos ſuprà demonſtrauimus in Moſcouiam peruenerant, à que Moſco ſuo ipſius ingenio feroci, tum ob rem in Liuonia proſperè geſtam multò etiam ſuperbiore, contumeliis ludibrioque excepti indignisſimè habebantur: multa in nomen Polonicum & Lituanicum contumelioſè ab eo dicta factaq; fuêre: cumq; ex inſtituto vtriuſq; gentis lautia vtrinq; legatis, qui miſsi fuerint, prębeantur: emere victum, nec moris ſit, nec ſi velint, in Moſcouia poſsint: non niſi ſordida ac viliſsima quæq; cibaria per ſummam indignitatem iis miniſtrari iuſsit. In colloquiis deinde cum Legati nõ niſi de induciis agendi mãdata ſe habere ſignificâſſent, trium annorum inducias iis dat: literas autem quas Legati obſignare debebant, ſine vlla cõditione purè perſcribi iubet: alias deinde, quas ipſe Legatis traderet, ſub ſigno ſuo ſubiicit: in iis haſce conditiones adiecerat, vt vniuerſa Liuonia vnà cum Riga & Churlandia, quæ in poteſtate Regis adhuc erant, & quidquid vſq; ad fines Pruſsiæ pertineret, Rex ſibi cederet: Liuonem nullum præſidium ſuum implorãtem, multò minus ciuitatem vllam reciperet, vllâve ope auxilio ſuo iuuaret. Haſce cùm ex more iureiurando placita confirmare deberet, amotis iis, in quas Legati antè iurauerant, ſolas profert: iureiurandoq; in eas ſe obſtringit: atq; ita nullo ampliùs de his tractandi loco relicto, ex Moſcouia abire Legatos iubet. nouisq; eodem tempore in Liuoniam copiis miſsis acerrimè Vendam oppugnat. quæ ſub exitum Comitiorum audita omnium animos ad bellum Moſcouiticum iam conuerſos irâ ac indignatione eò magis accenderunt. Venda tamen à Moſcis fruſtrà oppugnata fuit. Nam cùm per aliquot dies tormentis vehementer muros verberâſſent, aliquam etiam partem muri diruiſſent: Dembinius ob exiguitatem præſidij vrbi metuens, cohortatus ſuos, vt eam ſecum ingrederentur, cùm tenere non potuiſſet, quod illi propter inopiam cõmeatuum, & non exoluta ſtipendia minùs promti ad pericula ſuſcipienda eſſent: & quia magna ex parte equites erant, minùs etiam virtuti ſuæ locum in præſidio fore putarent: tandem vt propiùs ſaltem ſecum accederent, ſi fortè excubias & caſtra hoſtium turbare poſſent contendit. quod cùm impetrâſſet, noctu ſilenti agmine eos du-

cens, paulò ante lucem ſub portis vrbis ſiſtit: oſtenditque quòd ab hoſtibus iam videri cœpiſſent, à tanta hoſtium multitudine facilè circumueniri poſſe: itaque potiùs vt viros fortes ac militares deceret, vrbem ingrederentur, virtuteq; ſua vrbem contra hoſtem, & vrbe ſe tuerentur. ita vrbem ingreſsi eidem ſaluti ac præſidio fuerũt. Muris enim, qui diruti ab hoſtibus erant, magna cura ſubitario opere noctu expletis, omnibus in locis fortiſsimè hoſti occurſum fuit. Itaq; vere iam imminente Moſci ſoluta obſidione, præmiſsis primùm tormentis diſceſſerunt. quos Alexander Chodkeuicius Præfectus Grodnenſis, cuius Ioannes Chodkeuicius Patruelis vicariâ in adminiſtranda reliqua Liuonia operâ vtebatur, quamuis minùs commoda valetudine eſſet, contractis tamen vndique ad Seeualdum copiis aliquandiu perſecutus, adipiſci tamen haud potuit. Sub idem ferè tempus Magnus Dux Regis fidem ſecutus, à Moſco diſceſsit. Adoleſcens hic ſummo genere natus cum Churoniæ & Oſiliæ Epiſcopatum in Liuonia teneret, perditis quorundam conſiliis, ac promiſsis Moſci & adoleſcentia adductus, cùm per ætatem ipſe rebus ſuis conſulere non poſſet, ad Moſcum tranſierat. Ab eo fratris patruelis filia in matrimonium ei tradita, ſpeq; iniecta fore, vt ſuo beneficio totius Liuoniæ regno potiretur, ad Reualiam obſidendam magno cum exercitu miſſus fuerat. à qua infecta re diſcedere coactus, tempore obſidionis Gedanenſis iiſdem cum promiſsis in Liuoniam, quemadmodum ſuprà dictum eſt, remiſſus fuit. vbi territus crudelitate Moſci, quodque ademtis ei, quæ tenebat in Liuonia caſtellis, ad fines Scythiæ deportare eũ in animo haberet, per indicium cognito, cùm quanto in periculo verſaretur, cogitaret: tranſeundi ab eo conſilium cepit: paulatimq; è poteſtate eius ſe ſubducens Lempſaliam, inde propiùs Rigam ac fines regios ſe recepit; Regemq; per Ducem Churlãdiæ crebroſq; internuncios ac literas, vt in fidem ſe reciperet, ſolicitabat. Rex in earum rerum incertitudine, cùm & varia de diſceſſu eius iactarentur, vt neq;, an fratri eius Regi Daniæ, cæteriſve propinquis ipſius cõſilium id eius probaretur, aut fortunæ eius curæ omnino eſſent, perſpectum habere poſſet, de deditione nihil quidem tum cum illo conſtituit: fide tamen publica verſari eum in Liuonia ſe paſſurum oſtendit. Poſtea profecto in Liuoniam Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, eidem vt cum Duce Magno, quod in re præſenti è Repub. eſſe perſpexiſſet, ibidem conſtitueret, permiſit. Hic cum in Churlãdiam veniſſet, ad eumq; Magnus acceſsiſſet, in fidem illum cum omnibus ditionibus eius regio nomine recepit, inq; verba regis ſacramento adegit. conditiones deditionis hæ fuerunt: vt quas

condi-

teneret poſſeſsiones, eo quo alij beneficiarij Principes ſua poſsiderent iure, à Rege ei permitterentur: aut pro illis aliæ non deteriori conditione pro amplitudine generis & familiæ eius aliquo alio in loco darentur. Vbi de euentu Legationis Rex certior factus fuit, mittit ſtatim ad Moſcum Georgium Haraburdam, qui non aliter induciis iis teneri ſe velle Moſco renunciaret, quàm ſi de Liuonia cõditionem, quæ nec à Legatis accepta eſſet, remiſiſſet. Moſcus retento Haraburda, Legationem interea ad Regem, quæ ad rata habenda pacta induciarum, iuramentoq; confirmanda eum adduceret, deſtinat, ac præcipitante iam æſtate exercitum alium multò priore validiorem, maiorique apparatu inſtructum, ad Vendam, quam à noſtris interceptam ab eoq; poſtea obſeſſam ſupra oſtendimus, mittit. Priuſquàm vlterius progrediar, pauca hoc loco de Principum Moſcorum origine, potentia, moribus Gentis, totiuſq; Imperij ſtatu præmittere placet. Antiquiſsima Imperij Ruſsici ſedes primùm Nouogardiæ, inde Kiouiæ, poſterioribus verò tempo ribus priuſquàm Moſcouiam tráſferretur, Vlodimiriæ etiam fuit: cuius hanc ob cauſam hodie adhuc titulos Moſcouiæ titulis Dux anteponit. Genus Principum ad Varagos annales Ruſsici referũt: Gentem, vt pleræq; priſcæ, nunc obſcuram: ſed tamen quam vltra marinam fuiſſe iidem annales teſtentur. Ex ea tres fratres aſſcitos primò à Nouogardienſibus, qui Slaui iam tum fuerint receptos, imperium Nouogardiæ condidiſſe, eique Ruricum natu maiorem fratrem præfuiſſe, reliquis duobus alias Ruſsiæ partes Bialoieſerenſem, & Isborienſem obtigiſſe tradunt: Ruricus ex Olga Pleſco uienſi Suentoſlaum deinde filium habuit. Hic magno cum exercitu in Bulgariam ad Danubium vſq; progreſſus, deuictis Bulgaris & Græcis, quibus tum Bulgari parebant, cùm agros & cultum, & copias Prouinciæ adamâſſet, ſedem Imperij in ea ſibi delegit. Iaropolcho filio Kiouiam, alteri Olego Dreulanos adminiſtrandos reliquit: Nouogardiam Vlodimiro Malci cuiuſdam Lubkani, vt annales habent, filio ex ancilla Olgæ Pleſcouienſis ſuſcepto conceſsit. qui cùm à Iaropolcho regno pulſus trans mare fugiſſet, auxiliis maritimis comparatis reuerſus, cùm quæ primæ obiectæ ei fuerant ditiones, tum Kiouiam deiecto Iaropolcho occupauit, tenuitque. Ab hoc omnes deinde principes Ruſsiæ profecti traduntur. Nam cùm duodecim filios reliquiſſet, diuiſa inter eos omni Ruſsia imperium ac domicilium imperij Kiouiam maiori natu Suentopolcho tradidit. Huic ſine liberis mortuo, duo alij fratres Iaroſlaus, & Iſoſlaus ordine in regno ſucceſſerunt: Poſt eos Vlodimirus Monomachus Vſeulodi Vlodimiriæ Ducis filius, cuius hodie ad-

huc magnum apud Ruſſos nomen eſt, ex eadem ſtirpe potitus imperio fuit. quod interpellatum quidem interim ab Vſeulodo Suentoſlai ex Olgo nepote, & Igoro pronepote, qui auitum regnum recuperare conatus fuerat, penes Vlodimiri poſteritatem nihilominus remanſit: ſequentibuſq; temporibus Andreas Dux Suſdalienſis ab eadem Vlodimiri ſtirpe profectus, fœdere cum vndecim aliis cognatis Ducibus inito, deiecto Miciſlao, qui ex Monomachi poſteris regnum Kiouię tenebat, Miciſlaum filium ei impoſuit. hic primus ſedem imperij Volodimiriam, principatumque in Suſdalienſium domum tranſtulit. quem qui tenebat, etſi imperium in reliquos agnatos Duces non habebat: magni tamen Ducis nomine vtebatur, dignitateq; ac honore cæteris, qui comiter quaſi maieſtatem eius colebant, antecedebat. cumq; honor is antea vel ſucceſsione, vel reliquorum omnium ſtudiis vni deferretur, non nunquam vi ac armis occuparetur: poſteaquàm in Tartari poteſtatem conceſſerunt, ab eo peti cœpit. Imperij autem Tartarici circa annũ ab orbe condito VI. M. DCC. XXXII. quemadmodum Ruſsi annos numerant, à nato autẽ Chriſto ducenteſimo viceſimo quarto, ſupra milleſimum in annalibus eorum mentio fit. quo Tartari contra Cottianem Ducem Polouſciorum cum exercitu progreſsi, Ruſsiam vaſtârunt. cumq; Cottian Miciſlaum Romani filium Ducem Siernouienſem ſeu Kiouienſem: vtroq; enim nomine in annalibus appellatur: qui filiam eius in matrimonio habebat, & complures alios Ruſsicos Duces in auxilium euocaſſet, die xvij. Menſis Iulij ad Kalkam magno prælio eos Tartari ſuperârunt: vndecim Ruſsicos Duces: Heroes, vt annales appellant, equitum forte genus quoddam, ad ſeptuaginta interfecerunt: multos captos egerunt. Reuerſi deinde Batti duce tredecimo anno poſt quadrageſimo quinto nimirum ſupra VI. M. DCC. ſubiugatis primum Roſanenſibus & Vlodimirienſibus, cæteriſq; ferè omnibus Ducibus, vniuerſam Ruſsiam ſibi ſubiecerunt: & quamuis non rarò deinceps quoq; bello cum iis Ruſsi contenderent, tributariam tamen ſemper ferè inde habuerunt. Ab eo igitur tempore magni etiam Duces à Tartaris Ruſsiæ dari cœperunt. Dabantur autem ferè quemadmodum oſtendimus è Suſdalienſibus. Moſcorum Ducum, atque ipſius adeò ciuitatis æqualis temporum Batti ac vaſtationis, quæ ab illo Ruſsiæ illata eſt, memoria in annalibus eorum extat. Inter alias enim vrbes Moſcouiam quoq; à Batti expugnatam, ibidemque Philippum quendam Palatinum & Vlodimirum Georgij magni Ducis filium captum à Tartaris tradunt. Anno ab orbe condito XII. S. VI. M. DCCC. Andrea Alexandri filio magno

gno Duce mortuo inter Michaelem Iaroſlai filium Tuerenſem, & Georgium Danielis filium Moſcouiæ Ducem, de principatu magnoq; Vlodimiriæ Ducatu contentio fuit: quem cùm vterq; à Tartaro peteret, Tartarus primò Michaelem, retento penes ſe Georgio, inde aliquo tempore interiecto xxv. anno ſupra VI. M. DCCC. Georgium regno confirmauit: indeq; ad hoc vſq; tempus, quamuis aliquando Ruſsi vniuerſi Suſdalienſem iterum dari ſibi à Tartaro peterent, perpetuò tamen in Moſcouiæ Ducum familia honor is permanſit. ex quibus cùm proauus huius, qui nunc rerum potitur, Baſilius Baſilij filius poſt patrem & patruum Conſtantinum imperâſſet, cõſpiratione à Demetrio Georgij filio cognomento Siemacha Duce Seuerienſi, Ioanne Andreæ filio Moſaiſcenſe, Boriſſo Alexãdri filio Tuerenſe Ducibus contra eum facta, regno ab iis exutus, luminibusq; à Georgio Seuerienſe orbatus fuit: verùm à Nouogardienſibus adiutus regnum recuperauit, pacateq; deinde id obtinuit. Succeſsit huic Ioannes filius: qui primus eam ad quam nunc excreuerunt, potentiam fundauit. Ducem Tuerenſem, quamuis vxorem ex ea domo haberet, regno pepulit, principatumque obtinuit: haud multò poſt & Nouogardia magna per fraudem capta, in ſeruitutem eam redegit, & alios principatus tentare cœpit: eoq; potentiæ peruenit, vt cæteris ducibus metu concedentibus, nemo qui cupiditati eius reſiſtere auderet, reperiretur. Idem Tartarorum iugum primus excuſsit, coniugis Sophiæ Græcæ è Palæologorum genere, quam mortua Tuerenſe ſuperinduxerat, ingentis ſpiritus mulieris vocibus impulſus. Haud diſsimili deinde ratione filius eius Baſilius potentiam, cuius pater fundamenta iecerat, in immenſum ferè auxit. Ad ea quæ pater pepererat, Smolenſcen. Ducatum maximum, ac quidquid Seuerienſis ditionis reliquum erat, adiecit: Kaſanos mari & terra tẽtauit, Principes omnes agnatos ditionibus ſuis exutos, tum Pleſcouienſem ciuitatem maximam in ſeruitutem redegit. Succeſsit ei in imperio hic, qui nunc rerum potitur, Ioannes: qui & ipſe regnum amplißimum à patre acceptum, fortuna ac induſtria adiutus multò id fecit amplius. Kaſanenſe & Aſtrakanenſe regna à patre ſummis viribus oppugnata cuniculorum & puluerum maximè, quos cuniculis in vrbium oppugnationibus ſubiecerat, nouo iis temporibus apud illas gentes artificio adiutus, in ditionem redegit: mariq; omni Caſpio vnà cum iis in poteſtatem accepto, ad Perſidem ferè Imperium protulit: Liuoniæ maximam partem per diſſenſiones Liuonum occupauit: Suecos multis ſæpè cladibus affecit: Polotiam temporibus Sigiſmũdi Auguſti cepit: cumq; Selymus Turcarum

C 3

Imperator Tanaim flumen cum Rha flumine maximo, quem Ruſſi Volgam ſuâ linguâ hodie appellant coniungere ſtatuiſſet, vt claſſe ex Ponto Euxino aduerſo Tanai in Rha inuectus, Aſtrakanum in oſtio fluminis Rha, quo in mare Caſpium influit, ſitum, ac per id vniuerſum mare Caſpium poteſtatis ſuæ faceret; Turcæ quoq; victi fama ei quæſita fuit. Nam cum Selymus à Sigiſmundo Auguſto per Ibraimum Chauſium, qui ex nobili Straſſorum familia in Polonia natus, à pueritia impietate Turcica imbutus, ac maximis deinde prçmiis ob ingenij elegantiam affectus fuerat, per ditiones eius tranſitum exercitui poſtulâſſet; is verò à Sigiſmundo Auguſto negatus ei fuiſſet, Selymus nihilominus per Tartariam ad perfodiendum ſpacium Iſthmi, quod inter duo hæc flumina anguſtiſſimum eſt, iamq; Moſcouitico ſolo cõtinetur, exercitum miſit. qui cùm per vaſtiſsimas ſolitudines iuiſſet, Tartaris ipſis inuitis negocium adminiſtrantibus, ac antè viarum incommodis attritus Moſcis obiectus fuiſſet, nullo operæprecio perfecto diſcedere coactus fuit. Ita repente collecta potentia non finitimis modò omnibus, ſed remotioribus etiam quibuſq; Nationibus terrori Moſcus iam erat: eoq; faſtùs in tanta finium, ac rerum geſtarum amplitudine proceſſerat, vt omnes alios Principes præ ſe cõtemneret: nullamq; Gentem eſſe exiſtimaret, quç opibus ac potentia cõtendere ſecum poſſet. Cùm ante hac Kneſiorum, Ducum ſcilicet nomine, magni cognomento, quo eos, qui ipſis parebant, præirent addito, vſi eſſent: Pater huius Baſilius repetito ex interpretibus Slauicis ſacrarum literarum nomine, primus Ciarium, quod Regem eorum lingua ſignificat; appellari ſe voluit: eoq; à Maximiliano eius nominis Primo Imperatore appellatum ſe iactabat. Ad religionem Chriſtianã à Baſilio quodam Archiepiſcopo Conſtantinopolitano nomen Ruſsicum perductum, ſacriſque Chriſtianorum initiatum ipſorum annales, ac Byzantina etiam hiſtoria habet. Itaque vt primo religionis autore Græco; ac frequentibus deinde inter Græcos & Ruſſos per Mæſiam ac Illyrium, quæ à Slauonicis eiuſdemque linguæ Gentibus tenebantur, tum Kiouiam, quæ per Boryſtenem cum Ponto Euxino coniungitur; commerciis, cùm literas Græcas tũ ritus à Romanæ Eccleſiæ inſtitutis diuerſos magna ex parte retinent: vt non pauca tamen ex illis ipſis cùm tempus, tum Metropolitarum ac aliorum Epiſcoporum Principi ſuo obſequendi ſtudium deprauarit. Leges quibus vtantur, paucas admodum habent: eamq; ferè ſolam, vt Principis voluntatem pro lege obſeruent. De eo ita illis perſuaſum eſt, Metropolitis maximè opinionem hanc çorum iuuantibus, per Principem tãquam interpretem

Deum

Deum ſecum coniungi: ac prout de Deo meriti ſint, ita Principem vel benignum in ſe vel aſperum eſſe. Itaque voluntati eius non ſecus ac diuinæ, ſeu turpia ſeu honeſta, ſeu mala ſeu bona iubeat, omnibus in rebus parendum pro fidei decreto habent: illeque vitæ ac necis omniumq; rerum ſummam in ſuos poteſtatem obtinet. Quod vt ad potentiam comparandam conficiendaque bella maximum habet momentum: vnum omnibus rebus ſumma cum autoritate præeſſe: omnia imperia ſolum adminiſtrare: eundem & conſiliorum dominum, & rerum omnium autorem eſſe: exiguo temporis ſpacio copias quàm maximas cogere poſſe: fortunis ciuium ad potentiam ſuam ſtabiliendam pro ſuis vti: & quemadmodùm iis rebus maximè autoritas ac opes Moſci creuerunt; ita crudelitas quoque eius ac dominandi aſperitas vehementer confirmata eſt. Itaque cùm infinitos penè variis cædibus ſuſtulit: tum maximè Andream fratrem patruelem, ob nouarum rerum ſuſpiciones quaſdam cum liberis omnibus ac vniuerſa familia, vnâ ſolâ filiolâ, quam Duci Magno deinde locauit, relictâ; exquiſitiſsimis cruciatibus necauit: Nobilitatem Nouogardienſem ampliſsimam, quam fratris rebus ſtuduiſſe ſuſpicatus fuerat, funditus penè excidit: popularium quacumque incederet, ſæpè magnam ſtragem fecit; cùm vt turbæ hominum miſerorum gratiam ac miſericordiam eius implorantes illi ſeſe obtuliſſent, à ſatellitibus minutim eos concidi, vel maximo numero ſub glaciem, qua magnâ partem anni lacus ac flumina conſiſtunt, mergi iuberet. de quo cogitanti eò magis mirum videri neceſſe eſt, quomodò quæ à cæteris Principibus indulgentia ac obſequio in ſuos vix parari ſoleant, in tanta nihilominus immanitate ſingularis erga eum populorum charitas atque incredibilis; quæ eorundem in Principes ſuos eſt fides; exiſtere poſsint; ac non modò ſeditioſè nihil ferè contra eum ab iis ſuſcipi, ſed & in præſidiis tuendis incredibilem conſtantiam præſtari: paucoſque omninò ab eo transfugere: non raros autem repertos hoc ipſo bello, qui vel maximis præmiis propoſitis fidem tamen erga Principem vel cum periculo ſuo iis antepoſuerint. Huius rei cùm aliæ nonnullæ cauſæ ſunt; tum maximè præter eam, de qua ſuprà dictum eſt, duplex religionis opinio. Nam & omnes; qui in religione ab iis diſſentiunt. etiam eos, qui Romanæ Eccleſiæ ritu vtuntur, Barbarorum loco habent, ac tamquam peſtem aliquam deteſtantur; nihilq; omninò cum iis commune habere fas ducunt. ex qua exiſtimatione illud quoq; profectũ eſt, vt Princeps quoties externos Legatos audit, in pelui aquâ admotâ habeat, qua manus quaſi illorum contagio pollutas ſubi-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

tò abluat. Et ſuæ religionis inſtitutis eandem, quam Deo, Principi ſuo fidem ſe debere edocti, non minùs vel conſtantiam eorum laudant, vel relictis corporibus animos in cœlum protinus emigrare, ac cœleſti beatitudine frui prædicant, qui fidem erga Principem ſuum ad extremum vſque ſpiritum retinuerint, quàm qui ex diſcipulis Seruatoris noſtri in ſingulari erga illum pietate atque fide ad mortem vſque perſtiterunt. Superſtitionem alunt imperio ſuo Principes; dum ad nullas exteras Nationes, niſi ſi quos in Legatione atq; ita quidem mittant, vt ſingulis Legatis ſingulos cuſtodes ponant, nec cuiquam remoto cuſtode cum aliquo colloqui liceat, quemquam commeare: aut exteros etiam promiſcuè commercia cum ſuis agitare patiuntur. Ita fit, vt quaſi perpetuis ignorationis tenebris oppreſsi aliarum Gentium humanitate non perſpecta nec percepta omninò dulcedine libertatis, præſentia melioribus, cognita dubiis anteponant. Accedit ad hæc metus amorque ac cura cuiusque ſuorum, quæ magnos etiam animos, libertatique aſſuetos facilè debilitant. Quos enim exercitibus aut præſidiis præficit, aut vlli omnino muneri adhibet, eorum coniuges, liberos, propinquos, & quæ chariſsima quiſq; habet, obſidum loco ſemper retinet: in eosque omnia cruciatus exempla edit, ſi quis illorum ab eo deſciuerit, aut ſi qua res non ad nutum, aut voluntatem eius facta ſit. De rebus tamen creditis, contractibus, aliisue priuatis rebus pauca quædam apud ipſos Iura ſcripta ſunt. Pœnarum tria omninò genera iis nota ſunt. Mortis, cuius infinita fœdaque genera: multarum & fuſtium; quæ tamen in immenſa Principis poteſtate, non minùs frequenter, quemadmodum dictum eſt, pro libitu eius, quàm pro merito pleriſque irrogantur: carcerem ad cuſtodiam magis quàm pœnam habent: exilia planè iis ignota ſunt. Senatum, cùm pro libidine omnia adminiſtret, in ſpeciem magis habet. Magnam is partem ex Kneſiis conſtat; quo nomine Duces, vt oſtenſum eſt appellant, primæuorũ Ducum à Moſcouiæ Principibus oppreſſorum poſteritatem, aut quos Princeps pro cuiuſque meritis, aut ſua in quemque gratia in nomen vel ordinem eum legit. Nobiliores cùm aliis inſignibus à vulgò diſtinguuntur, tum quòd patris nomen titulis aliis ad exemplum Principis ſoli præſcribant. Magnificum hoc apud illos, eoq; ad æquales, aut inferiores ſolùm vtuntur: ad Principem non modò patris nomine vſurpando abſtinẽt, ſed ne ſuum quidem niſi propria linguæ eius enunciatione quodammodo corruptum, quo non modò ſeruos eius ſed quaſi homunciones non homines cum illo comparatos ſe ſignificent, ponunt. in exercitu paruum tympanum ad

ephippia ſinguli item ſuſpenſum gerunt; quo quoties agmen ſiſti viſus eſt, à primo impulſo, ſonoque à proximis excepto & cæteris deinceps tradito, exiguo temporis momento totus exercitus conſiſtit. Metropolites Senatum non ingreditur: conſilio tamen eius quoq; nonnunquam vtitur, aut quo maiorem ſibi apud populares venerationem concilıet, vti ſaltem ſe ſimulat. Militiam more cæterarum Gentium ex equitatu & peditatu cōpoſitam habet: equitibus tamen Tartaris Nohaienſibus maximè vtitur. Nulli ſanè rei magis quàm munitionibus fidit. Itaque & opportuniſsimis locis intra lacuum aut fluminum ambitus pleraſque ſitas habet; præſidiisq;, apparatu, commeatuq; & omnibus rebus neceſſariis diligentiùs ferè quàm quiſquam alius Princeps eas inſtruit. Ei rei iam ab eo tempore ſtudere cœpiſſe videntur, quo humilib. adhuc rebus eorum non multū viribus contra potentiores vicinos poterant: ſed locorum vt plurimū opportunitatibus ſeſe tuebantur; iiſdemq; intercipiendis creſcebant: poſtea quòd ſemper, quoties prælio cum vicinis maximeq; Polonis decertâſſent, inferiores ſuos diſcedere animaduerterēt, nec multùm in prælio virtuti ſuorum credere ſe poſſe re ipſa edocti eſſent, neceſſariò retinuiſſe. Caſtella ferè omnia, vt in magna lignationum copia ex materia multis ingentibusq; trabibus congeſtis exſtructa apud ipſos ſunt: quæ eadem ceſpite nonnunquam veſtire: omnia autem crebris propugnaculis ac turribus diſtinguere, foſsis præterea, quib. natiuæ deſunt, manu factis, valloque ac ceruis circumdare ſolent. quæ res efficit, vt non ſolùm opus ad ſpeciem inelegans non ſit, ſed ante hoc bellum, quo pleraq; candentium globorum incendiis à Rege expugnata fuerunt, ad defenſionem etiam tutiùs, maioremq; quàm lapis opportunitatem habere crederetur; quòd tormētorum ictibus faciliùs & reſiſtat materia, & ſi quando iis pateat, non tamen, quod in ſaxo accidere ſolet, magnam muri ſtragem ſecum ferat. quæ tamen ad Liuoniam pertinent, ex lapide etiam muros habēt. Præſidia Nobilitati ſingulis annis pro arbitrio indicit. Ex ea deſcriptos perq; munitiones diſtributos non longiùs anno in vno præſidio continet. Adiungit his pixidarios ex plebe ſtipendiariū militē. Præfecturæ item annuæ ſunt. Præfectos ternos plerunq; deſignat, primùm qui præcipuam curam munitionum gerat: cuiq; nullum omninò in caſum extra munitionem egredi, ne dum pernoctare licet: reliquos duos primo cuſtodes ponit. quorum alteri, ſi id vſus poſtulet, in eamq; rem mandata à Principe habeant, excurſiones facere, munitionesq; excedere permiſſum. Eos ſua lingua ad Polonicorum Palatinorum exemplum, quáuis nec perpetuus is honor

ſit, & vnius ſaltem caſtri imperio, eoque inter plures communicato terminetur, Voiuodas tamen quaſi belli Duces appellant. Aurum, argentum, cæteraque metalla naturâne an quærendarum rerum earum inſcitia illorum iis negarit, non facilè affirmârim: vtuntur ſanè omnibus hiſce importatis. è Perſide ſericum, veſtem pictam, gemmas, vnionesque habent: cum Germania aliisque remotioribus Occidentis oris arma, torméta, puluerem tormentarium, argentum etiam atque aurum ſuis mercibus, pellibus precioſis, quibus maximè abundant, lino præterea, cera & corio magnam partem permutant. eius negociationis Naruam, poſteaquá in poteſtatem eius peruenerat, poſterioribus temporibus ſedem Moſcus conſtituerat. Angli etiam Noruegiam, Lappiamque ac totum quaſi Septentrionem circumuecti per mare glaciale viam ſibi patefecerunt, qua Voloda fluuius ex penitiori Moſcouia ſe effundens, portum D. Nicolai eo in mari efficit. In morib. Gentis præter fidem in Principem, laborum, inediæ, cæterorumque incommodorum, quorum eſt tolerantiſsima, patientiam, mortisque ipſius contemtum probes. homines cæteroquin in libidinem proni ſunt, nec fœminarum ſolùm amoribus dediti, quam ob cauſam & impuberes ferè matrimonia contrahunt, ſed & puerorum: ingenio fallaci, adq; dolos ac fraudem praua conſuetudine verſutiſsimo: non minùs fortaſsis ad bonas artes promto futuro, ſi qui iis imbuat, extiterit. Rex Varſauiâ digreſſus ad Ruſsicas res componendas Leopolim cõtendit. Antequàm diſcederet Krakouienſis, Sandomirienſis & Siradienſis Palatinatuum, quos in ſciſcendo tributo à reliquorum omnium conſenſu ſe ſeiunxiſſe ſuprà oſtendimus, conuentus edixerat. In itinere cognoſcit Siradienſem Palatinatum mox aſſenſum: reliquos duos in recuſando tributo perſtare. Subſiſtit hanc ob cauſam Sandomiriæ: eoque minoris Poloniæ Senatores omnes euocat. Ex horum ſententia Palatinatuum eorundem denuò communem conuentum Korcini habet. Aſſenſi hic tandem & ij fuerunt, remittente Rege de tributo cereuiſiali, vt vbi duodevigeſima à Regiis, & Eccleſiaſticis, viceſima quarta à Nobilitatis ſubditis exigeretur. Leopoli Tartaricas Legationes Rex audiit: ad eas rogatu Tartari Turcarum Imperator ſuum Legatũ adiunxerat. Facta cum Tartaro pax fuit iis conditionibus, quibus ſub prioribus Regibus eam habuiſſet. attulerat literas à Principe ſuo ſcriptas, in quas pacem poſtulabat: in iis de finibus nonnihil adiecerat, & de Niſouiis accuratiùs ſibi cauerat. Rex non receptis literis, iiſdem quibus Maiores ſui legibus eam coluiſſent, ſe quoque pacem cum eo obſeruaturũ, donatiuaq; ab illis dari ſolita daturum

rum verbo reſpondit. Ita per totum Moſcouitici belli tempus pax à Tartarò fuit. Ne verò à Niſouiis quoque per abſentiam ſuã quid turbaretur, exemplo & metu continendos exiſtimans de Podkoua capitis ſupplicium ſumit: Amurathe Turcarum Imperatore, vt ſibi dederetur, per Legatos depoſcente. Illud autem vt faceret, eò grauiores cauſas habere ſe videbat, quòd Koſakki prioris expeditionis ſucceſſu nondũ ab inſtituto deiecti, eiuſdem Podkouæ minori natu fratre Alexandro in Valachiam reducto Petrum Palatinum denuò non ſine proprio periculo deturbârant. Alexander enim cùm viuus in hoſtium poteſtatem veniſſet, palo ſuffixus: Niſouiorum pars à Turcis intercepta Conſtantinopolim in catenis miſſa fuit. Idem tamen Petro quoque tamquam per ignauiam ac ſocordiam toties deiecto calamitoſum poſtea fuit. Etenim ſublato è medio Mahomete Baſſa, qui Principem inter purpuratos locum tenuerat, Achmetis, qui in eius locum ſucceſsit, ſtudio de Principatu amotus, inque eius locum Iancola quidam è Saxonib. Transſiluanicis oriundus; ſed qui nõ modò nationem Valachicã, verùm genus etiam Principum Valachiæ ementitus fuerat, Prouinciæ impoſitus deinde fuit. Compoſitis hunc in modum rebus Ruſsiæ, Cracouiam Rex proficiſcitur. Venit eôdem Moſcouitica Legatio. eius ætate atque dignitate princeps in itinere morbo extinctus fuerat. Reliqui, miſsis obuiam qui exciperent, ex more in vrbem atq; hoſpitium, inde ad Regem deducti, verbum ſe facturos negârunt, niſi prius Rex aperto capite aſſurgens de valetudine & ſtatu Principis ſui percontatus ſe eſſet. Rex cùm præter rei indignitatem non committendum ſibi arbitraretur, vt ad hoſtis barbaro faſtu elati, & qui tantos iam ſpiritus atq; arrogantiã ſibi ſumſiſſet, vt vix ferri poſſet, ſuperbiam obſequio aliquo ſuo quid adderet: illi verò in ſententia perſtarent, ac potiùs infecta re diſceſſuros ſe confirmarent; permiſit vt inauditi in hoſpitium, inde in Lituaniam lentis agminibus ſe reciperent. Animaduerſum inde fuit, tributum quod in Comitiis Varſauienſibus ſancitum fuerat, non modò prædicatione nonnullorum inferius, ſed ipſi bello, in cuius vſus ab Ordinibus deputatum fuerat, par non fore. Rex quòd nec Comitia eo tempore habenda ſibi cenſeret, ne ſi nihil rerum geſſiſſet, inani belli ſimulatione pecuniæ quàm maximæ cogendę rationes quærere à nonnullis iactaretur; nec priuatos Nobilitatis conuentus cogendos; ne illud toties præter inſtituta Maiorum vſurpari à ſe Nobilitas queri poſſet; cùm iudicia tum à Nobilitate obirentur, per eos interim conuentus, quid de tributo illo polliceri ſibi poſſet, neceſſariò Nobilitati proponendum exiſtimabat

quòd non deeſſent,qui magnitudinem tributi eius in immenſum oratione augerent.Inde ad omnes vicinos Principes Legatos deſignat;qui & amicorum erga ſe beneuolentiam magis, firmiusq; ſibi adiungerent; vel maleuolorum conſilia diſtinerent. Præcipuè cum Auguſto Saxoniæ ac Ioanne Friderico Brandeburgenſi Principib.Electoribus conſilia belli communicat. Hi indignè ferentes barbara crudelitate tãdiu in nomẽ Germanicum à Moſco ſæuiri, ad bellum pro Liuonibus ſuſcipiendum, de quibus illi tãto terrarum interuallo ab illis oris diſiuncti minus adeſſe poſſent, amicè eum hortabantur.à Brandeburgenſi bellica etiam tormenta quędam dono ei miſſa fuerunt.Ad Turcã vbi Legati veniſſent, Mahometes prudentiſsimus trium Orientis Imperatorũ Conſiliarius, & in Regem haud malè animatus, cùm de inſtituto Regis intellexiſſet,fauere ſe conatib.eius dixit,fauſtaq; ac felicia ei precari: magnam tamen rem ſuſcipi: Magnas vires eſſe Moſcouiticas:neq; ſecundum ſuũ Principem vllum in orbe terrarũ potentiorẽ eo Principem ſe exiſtimare. Dimiſsis Legatis ad domeſticarũ rerum curã Rex cõuerſus fuit.Inſtitutis Regni nõ poſſe Prorex creari dicebatur:itaq; ſi quid per ſuam abſentiã in hoſtico accidiſſet, cũ primoribus è Senatu ſe cõmunicaturum pronunciauit. pacem publicã ſeuerè ſanxit;maximè Kracouię; ne quod aliis temporibus acciderat,inter diſſentientes de religione tumultus aliquis oriretur.Edixit ſi quis in vrbe oppidóue inſolentiùs quid feciſſet, præſertim ſi dubitationẽ iuris cognitio habitura eſſet,ad ſuum aduẽtum in cuſtodia haberetur: cùm aliàs ordinaria iuris publici ratione in recẽtibus criminib.vis vnà cum Præfectis, Magiſtratus vrbani cognoſcere,interq; eos ſi non cõueniat,Rex conſuli ſoleat. Dum Kracouiæ Rex eſt, nuncius partæ à noſtris ad Vendam victoriæ allatus tanquam totius belli omen ſecum attulit. Obſederãt eam denuò, quemadmodum ſuprà demonſtrauimus, Moſci longè maioribus quàm antea copiis & quatuor præcipuæ autoritatis Palatinis, Petro Tatouo,Baſilio Voroncio,Petro Choroſcino,Andrea Scholka nouo ad eam miſsis.Dum per aliquot dies fruſtrà vrbẽ oppugnãt, noſtris ſui colligendi, & cum Suecicæ militiæ Præfecto Georgio Boiie conſilia communicandi ſpacium dederunt.Confluunt Strópam vbi Buringius tum erat,Andreas Sapieha earum,quæ tum in Liuonia erant,copiarum Legatus, Matthias Dembinius;ex Liuonibus præter Buringium,Nicolaus Korffius,Platerus, ac alij nonnulli cum equitum aliquot manu.iis ad Gouiam flumẽ medio inter Volmariam & Vendam loco Suecicæ copiæ ſe adiungunt.Inde digreſsi hoſtem inſtructa acie ſub ſignis ad Vendam expectantem

tem adoriuntur. Cùm acerrimè à noſtris pugnaretur, Polonis, Lituanis, ac Suecis ad vlciſcẽdas hoſtis iniurias: Liuonib. ad libertatem: omnibus ad laudem & gloriam inter ſe cohortantib. hoſtium equitatus pellitur, Tartaris maximè in fugam effuſis. ſub noctẽ Palatini militem ex fuga colligere; caſtriſq; continere cœperũt: hortatiq; vt pro inueterata Gentis gloria, & ratione ſacramenti militaris extremam potiùs fortunam experirentur, quàm caſtra apparatumq; bellicum à Principe ſuo fidei eorum commiſſum deſererent: verùm augente periculo ac nocte metum, eademq; pudorem ac flagitium tegente, ob eaq; non patiente ſe contineri multitudine, Palatini duo Petrus Chorosſinus & Andreas Scholkanous, qui equitibus præerant, vnà cum equitatu in fugam ſe eiecerunt: reliqui duo, quibus tormenta commiſſa fuerant, ſoli ferè in caſtris relicti inſigniora tormenta bellica amplexi, vt caſtra & inſtrumentũ militare, fidemq; erga Principem ſuum ad extremum ſpiritum retenta à ſe teſtarentur: itaq; à noſtris poſtridie ſummo mane caſtra ac munitiones irrumpentibus inuenti, viui in poteſtatem cum caſtris munitionibuſq; ac tormentis ad triginta deuenerunt. Aliud documentum fidei non minùs inſigne, qui onerandis tormentis præerant, pixidarij dederunt. Apud Moſcos hæc adminiſtrandorum tormentorum ratio eſt. tormẽta terrâ defodiunt, ante ea atq; os adeò tubi iuſtę altitudinis foſſam ducunt. in hac qui onerandorum curam habent, deliteſcunt: ad os tubi funis aptatur: hoc cùm implenda ſunt in foſſam deprimuntur, cùm exoneranda rurſum laxantur. Erant tormenta maximè inſignia, vnum lupi: alterum accipitris: virginum duo: totidem Falconum imaginibus atque nomine: quædam pręterea Sueco adempta cum eiuſdem inſignibus. Horum qui adminiſtrationi præerant, cùm pleriſque ſuis interfectis, cæteris dilapſis, noſtros tantùm non caſtrorum potitos viderent, cum ſpe tuendorum tormentorum vitæ ſimul amore abiecto, collo funibus, quos à ſummitate tuborum dependere oſtendimus, inſerto, vltrò mortem ſibi conſciuerant. Inſignis ea victoria fuit: hoſtium multi cæſi, capti non pauci fuerunt, exigua omninò noſtrorum iactura. Tormentis, quę diximus, amiſsis, iiſdem inſignibus & nominib. alia & complura præterea conflari mox Moſcus iuſsit; ad potentiam ſuam oſtendendam pertinere exiſtimãs, nihil à fortuna ademptum ſibi videri, quod non breui à facultatib. ſuis inſigni cum acceſsione expleri poſſet. ſub idem tempus Reualienſes opem ac miſericordiam Regis implorantes, vt aliquo numero frumenti ſe iuuaret, à Rege petierunt: in maximas anguſtias tot annorum bello ab hoſte redactos: commerciis ferè omni-

bus excluſos: intra mœnia compulſos ab agricultura longo iam tempore ſe prohiberi. His centum frumẽti onera donat. Priuſquã Cracouiâ Rex diſcederet, de Duce exercitui præficiendo cum Senatoribus deliber.t; qui cùm oſtenderent, vel in perpetuum munus hoc alicui eum deferre poſſe, vel extra ordinem vnum aut plura bella mandare; pleriſq; tamen, vt in id ſaltem bellum aliquem legeret, placeret, Cracouiâ Varſauiam diſcedens Nicolaum Mieletium, Palatinũ Podoliæ, eò ad ſe euocat. Hic cùm paulò ante exceſſum Sigiſmundi Auguſti Bochdanum in Valachiam reduceret, ac prçter opinionem à Valachorum Turcarumq; maximis copiis circumuentus fuiſſet, exercitũ magna cum laude incolumem in Poloniam reduxerat, indeq; magnam virtutis & ſcientiæ rei militaris gloriam ſibi parârat. Mieletius valetudine, qua tenui vteretur, & aliis quibuſdam difficultatibus ſe excuſabat: tandem in eam ſaltem expeditionẽ imperium accepit. Itaq; cõſtituto cum eo, quos quotque turmarum præfectos ac Centuriones ſcribi vellet, domum, vt ſe pararet, Rex eum dimiſit. inde Grodnam mouit. Màxima aũt afficiebatur Rex difficultate, quòd & pro magnitudine ſuſcepti belli paucæ omninò pecuniæ ex tributo collectæ adhuc erant, & vt maximè integræ conferrentur; minimè tamen tanto bello pares fore videbat. Iis omnibus rebus quanto poteſt ſtudio occurrit: pecunias partim mutuo ſumit; partim quas in fiſco habebat priuatim ſuas, exponit. Militem paſsim per Poloniam ſcribi iubet: mittit ad fratrem Chriſtophorum Principem Transſiluaniæ, vt Vngarorum veteranorum cohortes aliquot & alas equitum ſcribat. Chriſtophoro Roſdraſeuio & Erneſto Veiero in Germania militis conquirendi negocium dat. Lituanici proceres, cùm de difficultatibus iis cum illis communicaret; prout quiſque opibus maximè valebat; voluntarium militem offerebant; quotque ſinguli adducturi eſſent, edebant. quorum numerus cùm ad decem millium ferè accederet; non parum ea re, atque alacritate Lituanorum recreatus, eò maiori animo ad reliquas res adminiſtrandas aggreſſus fuit: conſtitutisque ita pro tempore rebus iis Vilnam acceſsit. Palatinus Vilnenſis, Nicolaus Radiuilus, cui Imperium militare in Lituania à Rege traditum antea fuerat, poſtea etiam abdicata à Ioanne Chodkeuicio Leopoli adminiſtratione Liuoniæ, eiuſdem Prouinciæ cura ad tempus demandata, Chriſtophoro filio Pòcillatori regio, & aulicæ militiæ per Lituaniam Præfecto exercitum, qui in Liuonia fuerat, tradiderat. Is cùm ad Derpatum excurſione facta, agrumque hoſtium longè lateque populatus, Kirempeſium per excurſionem cepiſſet, euertiſſetque,

ſub

ſub hoc tempus ad Regem & patrem Vilnam venit. venientem exercitus emerita ſtipendia flagitans ſequutus fuit. Ibidem alia, quę vſui bello eſſent, apparare Rex inſtituit: tormenta bellica ad modum quendam, quem ipſe vſu atque experientia accommodatiſsimum cognouerat, fundi iuſsit. Kaunæ pontem fieri imperat, quo in ſequentibus expeditionibus vtatur. Is ex ſingulis nauibus componebatur, quæ deinde tabulatis ita inter ſe coniungebantur, vt quoties opus eſſet, ſeparari, curribuſq; ſingulis vnà cum tabulatis impoſitæ, binis iumentorum iugis non incommodè in quemcunque locum transferri poſſent. ſimul quod neq; copiæ omnes conueniſſent, nec frigora, quæ in regione Trionibus expoſita eo anno vltra ſolitum ad Ioannis permāſerant, vt nec vllæ herbæ ad id tempus ſe effunderent, receſsiſſent; Lituanicis cauſis, quæ in longiorem iam diem prolatæ erant, cognoſcendis operam dedit. Inde Baſilium Lopatinſcium cum literis ad Moſcum mittit: iis iuſtum bellum illi indicit, cauſas belli haſce denunciat: quòd oſtentatione pacis Prouinciam Liuoniam bello ac incēdio vaſtâſſet: Legatos ſuos contumelioſè habitos, ad extremum duplicibus induciarum literis eluſiſſet: eodem tempore nouis in Liuoniam copiis miſsis Vendam oppugnâſſet: ſua Legatione ad priores iniurias nouam contumeliam ac ludibrium adiunxiſſet. Remiſit ſub idem tempus Moſcus Haraburdam, quem hactenus retinuerat, nullo alio reſponſo, quàm quod paulò pòſt ſuum hominem ad Regem miſſurus eſſet, qui iis de rebus ageret. Itaque ſequutus eum mox cum literis quidam fuit. Poſtulabat hic, vt inducias, quæ antè perſcriptæ eſſent, Rex obſeruaret: de Liuonia ſi quid controuerſiæ ſupereſſet, de ea amicè per arbitratores, quos vtrinq; nominâſſent, ſecum conueniret. Negabat Rex, quemadmodum iam antè fecerat, poſſe ſe huiuſmodi inducias vlla ratione admittere. Nam de Liuonia quod adiiceretur, amicè de ea inter ipſos diſceptari poſſe, fruſtrà & ridiculè adiici: ſemel enim receptis iuramentoq; firmatis induciis, in quib. omni Liuoniæ iure cederet, nihilq; ampliùs petiturum ſe eius profiteretur, ſi poſtmodum de ea ageret, cui dubium eſſe poſſet, contra proprium iuramentum ſe venturum: & vel eam ipſam ob rem cauſa cadere debere. Quòd ſi in Lituania Ruſsiaq; pacem ſibi cum Rege eſſe vellet: in Liuonia armis de iure diſceptari: nouam quidem hanc induciarum rationem ſibi videri: ac etſi intelligeret temporibus Sigiſmūdi Auguſti atq; interregnorum obtruſas aliquandò huiuſmodi ab eo inducias fuiſſe: ſe tamen, cùm faciendæ nouæ ſibi ſint; non niſi iuſtas facere velle: neminem tam barbarum aut imperitum rerum eſſe, qui non videat, ſi conſtitutis melius rebus

ſuis per Liuoniam, in Lituania bellum redintegrare velit, per hu-
iuſmodi inducias, quandocunq; illi integrum id futurum, quibus
de ceſsione Liuoniæ conditionem adieciſſet: qua bello in Liuonia
gerendo à Rege violata, nunquam illi belli in Lituania inſtauran-
di cauſa deeſſe poſſet. Nuncio hoc dimiſſo Tartari poſtulata co-
gnita fuerunt. Hic ſub idem tempus ad Regem Legatos miſerat,
quòd bellum contra Moſcum ſuſcipi intellexiſſet, ex fœdere, quo
Regibus Poloniæ operam ſuam contra quoſuis hoſtes, vnico Tur-
carum Imperatore excepto, nauare tenetur, ab altera parte irru-
ptionem in Moſcouiam facturum ſe oſtendebat: petebat donati-
ua: Niſouiorum iniurias coerceri poſtulabat. Reſpóſum huic fuit,
quòd operam ſuam contra Moſcum polliceretur, facere eum offi-
cium ſuum: donatiuum datum iri: Dantur autem aliquot aureo-
rum millia & certus veſtimẽtorum numerus: Niſouios colluuiem
ex variis Nationibus collectam nec in poteſtate Regis eſſe: atq; ex
ipſis Tartaris & Turcis non raros ſeſe illis aggregare: datum nihi-
lominus operam iri, quantum eius fieri poſsit, vt iniuriæ illorum
prohibeantur. à bello tamen contra Moſcum contrà quàm pro-
miſerat omnino abfuit, alio contra Perſam, quod à Turcarum Im-
peratore tum gerebatur, auocatus. Aderat & Gottardus Churlan-
diæ & Semigalliæ Dux, confirmationemq; feudi ſui & inueſtitu-
ram petebat. Eum Rex Diſnæ ſiſtere ſe iuſsit. interim ad Senatum
ea de re retulit. Exercitus inde vt ſub principium menſis Iulij Sui-
rum conueniret, edixit. Venerat iam Vilnam Vngaricus pedita-
tus Chriſtophori Tranſiluaniæ Principis Regis fratris miſſu: eiuſ-
demq; delectus iuſta equitum ala. Polonicum militem Mieletius,
qui & ipſe ſub idem tẽpus ad Regem redierat, cùm ſegnius à Quæ-
ſtoribus ac exactoribus expedita re pecuniaria, ob auctoramenta
tardiùs accepta, moræ nonnihil à milite interponeretur, vt quàm
primùm ad edictum conueniret, acriter vrgebat.

Liber Secundus.

VILNA Pridie Calendas Iulij Rex profectus Suirum
inde venit. Ibi Lituanici equitatus partem vidit: qui
cùm vniuerſus omnib. rebus eſſet ornatiſsimus, tum
maximè, qui à gente Radiuila, & Ioanne Kiska Stru-
ctore regio adducebatur. Ibidẽ de ſumma belli con-
ſtituendum ratus, quas potiſsimùm partes cùm exercitu peteret,
ad cõſilium retulit. Lituani omnes ferè Pleſcouiam per Liuoniam
eundum arbitrabantur: quòd & propter vrbis amplitudinem atq;

nomen dignam iudicarent, quæ etiam maximo cum labore, ac periculo peteretur: & quòd minùs contra vim munita putaretur: muri vetuſtate neglecti: nihil vt loco tutiſsimo ac à metu belli remoto in ea prouiſum, non magno labore ac periculo potiturum ea Regem ſperarent. Rex contrà exiſtimabat. Nam cùm vnum id potiſſimum bello hoc agendum ſibi propoſuiſſet, vt Liuoniam ab hoſte in libertatem vindicaret: intelligebat, ſi in terram Liuoniam bellum tranſtuliſſet, præterquàm quòd in regione crebris vrbibus & caſtellis munita, eademq; tot annos vaſtata propter commeatus inopiam ac frequentes obſidiones, difficiliores tardioresque progreſſus belli futuri eſſent, non modò Prouinciam, cuius liberandę cauſa bellum ſuſcepiſſet, hoſti ac ſuis denuò vaſtandam ſe obiecturum: verùm Lituaniam etiam, quæ ad Boryſtenem pertinet, in ea loca omni vi belli conuerſa, præſidio nudatam hoſtilibus incurſionibus interim ſe expoſiturum. Alia etiam via per hoſticum Pleſcouiam ſi iret, contra rationem rei militaris iudicabat, tot hoſtilibus præſidiis à tergo relictis per infeſta omnia atq; inuia tam longè in hoſticum progredi: vbi nec ſi quid offenſum eſſet, facilem receptum, nec è propinquo ſubſidium habiturus eſſet. Polotia oppugnanda vtrunque conſecuturum ſe prævidebat, vt, cùm ea ad Dunam flumen poſita eſſet, proximosque ad Liuoniam & Lituaniam aditus haberet, & ordinem ſeriemque rerum gerendarum ſecutus: vlteriùs deinceps in Moſcouiam promotis armis ac quaſi circumitâ Liuoniâ, omni ab ea hoſte intercluſo, integra potiretur: nec ſimul à Lituania longiùs diſcederet: ac vtrique tam Liuoniæ quàm Lituaniæ contra excurſiones hoſtium præſidio eſſet. Accedebat huc, quod cùm ſecundum Liuoniæ recuperationem vel maximè animo Rex agitaret, vt Dunæ fluminis nauigationem, qua ſola portus Rigenſis continetur: quæque & ad tuendam Liuoniam excludédumq; ab ea hoſtem magnam opportunitatem, & commerciorum negociorumque exercendorum facultatem inſignem habet, Lituanis Liuonibusq; expediret: id, ſi Polotia potiretur, magna ex parte effecturum ſe videbat: ab eius præſidio maximam partem Dunæ infeſtari, inde auxilia commeatusq; Kokenhauſium aliaq; in Liuoniæ caſtella ſummitti: excurſiones fieri: Vilnam Rigamq; mercaturâ prohiberi. Quod deniq; nuperrimè ab hoſte Polotia capta eſſet, quò recentior in animis hominum cladis eius memoria obuerſaretur, eò ex commutatione rerum præſentiorem lætitiam, maioremq; gloriam recuperatæ fore. Alij Polotienſem oppugnationem difficiliorem prædicabant, quàm vt initio rerum gerendarum ſuſcipi debere videretur: eſſe eam & loci natura ac ope-

re munitiſsimam: commeatu, tormentis, puluere, omniq; bellico apparatu vt arcem finitimam, & quam primos belli impetus excepturam hoſtis non dubitâſſet, diligẽtiſsimè prouiſam: Pleſcouiam nec ad reſiſtendum vires eas habere, & quò à metu belli remotior eſſet, eò omnia in illa neglectiora. Multum autem in ipſis initiis momenti eſſe, quibus in vtranuis partem facilè homines impellantur: plurimumque ad totius belli opinionem, & futurarum rerum ſpem pertinere ab initio non offendere. Rex nihil cùm exiſtimaret eſſe quod non virtute ſuperari poſſet: quò maiores difficultates propoſitas intelligebat, eò & bene geſta re ad cætera belli perſequenda alacriores omnes futuros confidebat: & ſi quæ incidiſſent difficultates, longè tamen minoribus iis, omnibus à tergo pacatis, & domeſticis opibus propinquis, ſe occurſurum. quibus de cauſis cùm prius conſilium omittendum non exiſtimaret, intelligeretq; famam ſuſceptæ expeditionis longè lateque ad diuerſas Nationes perlatam: exercitum prçterea ex variis Gentibus collectum haberet: ac verò non bellum modò, ſed cauſam etiam belli omnib. probatam vellet, edictum, Latinè prius ſcriptum, inq; Polonicam, Vngaricam & Germanicam linguas tranſlatum, quòd ex iis ferè Gentibus exercitus conſtabat, proponit: quo Moſci in ſe iniurias, quibuſque cauſis permotus bellum aduerſus eum ſuſciperet commemorat. quod diuerſis in locis typis deinde editum vulgo extat. Præmittere inde aliquem cum parte copiarum placuit, qui ex inſtituto rei militaris, quoad reliquus exercitus ſubſequeretur, hoſtem compulſum intra muros contineret, viamq; reliquo agmini patefaceret: quòd autem præcipua autoritas ac vis Imperij penes Polonicum Ducem in caſtris eſſet: neq; dum omnes copiæ Polonicæ conueniſſent: retẽto ad exercitum Mieletio, Radiuilum cum filio Chriſtophoro ac Lituanicis copiis quibuſdam Polotiam præmiſit. cum eodem Gaſparem Bekeſium cum equitatu Vngarico & cohortibus aliquot ire iuſsit. Suiro deinde Diſnam mouit: ea agminis ratione, vt cùm imminerent viæ à dextra Kraſna, Suſa, Turoulia hoſtilia præſidia ab ea parte Mieletius cum exercitu Polonico: in primo agmine Ioanne Sbaraſio ire iuſſo, tenderet: Rex læua iter faceret. In itinere aliorum Lituanorum procerum Stephani Sbaraſij maximè Trocenſis, Nicolai Dorohoſtaiſcij Polotienſis, Palatinorum, Georgij item Senouicij, Caſtellani Polotienſis, quorundamq; priuatorum elegantiſsimè ornatæ copiæ Regem aſſecutæ, cenſæ ab eo fuerunt. Fuerant per aliquot dies continuos profuſæ pluuiæ: eæ tantam grauioris belli inſtrumenti, ac tormentorum præcipuè ducendorum difficultatem attulerant, vt iumenta

quibus

quibus in propriis curribus Rex vtebatur, remittere neceſſe habe-ret,quo celeriùs promouerentur. quæ res initio expeditionis obla-ta illorum, qui Pleſcouiam tam longo itinere eundum cẽſuiſſent, opinionem vel tacitè refutabat. Diſnæ equitem ac militem Polo-nicum, qui tum ferè omnis conuenerat, Mieletius elegãtiſsimè in ſpeciem inſtructum, & in turmas cohorteſque diſtributum ſub ſi-gnis decurrentem Regi oſtendit. Equites thorace & galea ferrea tecti, præterq; haſtam, acinace, veruto, ac binis ſcloppetis ad ephip pia aptis omnes armati erant: ita vt decurrentes non minorem quàm ipſi pedites, quorum propria arma ſcloppeti ſunt, fragorem ederent. Eôdem quæ nondum conuenerant, Lituanicæ copiæ ve-nerunt: in his Ioannis Chodkeuicij Caſtellani Vilnenſis, qui gra-uiſsimo morbo tum tenebatur, quo non multis diebus pòſt extin-ctus eſt, nongenti lectiſsimi equites: Ioannis item Chlebouicij Ca-ſtellani Minſcenſis & aliorum. venit ſub idem tempus cum Chri-ſtophoro Roſdraſeuio, & Erneſto Veiero Germanus etiam miles: cuius etſi publicè ſcribendi facultatem non habuiſſent, ac raptim ſaltem nomina dantes quoſdam adduxiſſent, erant tamen ij & a-nimo omnibus pares: & genere armorum atq; vſu rei militaris re-liquis non multò inferiores. Erant omninò vniuerſæ copiæ cùm genere & numero hominum, tum exercitatione armorum eæ, vt Mieletius pro ratione ſuſcepti belli aptiùs ferè compoſitum, me-liusq; inſtructum exercitum eum cõfirmare non dubitaret, quàm quenquam alium vidiſſet eorum, in quibus vel imperitandi, vel domi, ac foris parendi ſtipendia feciſſet: ac ab vna aliqua parte vel equitatu vel peditatu plerunq; laboratum animaduertiſſet. Cen-ſis copiis Churlandiæ Duci, quem Diſnam dilatum ſuprà oſtendi-mus, poſſeſsio Churlandiæ Semigalliæque Ducatus ſolenni more confirmata, ipſeq; in clientelam & fidem receptus fuit. Conſulti de eo Senatores Lituani, quorum magna pars aderat, & qui ex Po-lonicis præſentes erant, omnes vt correctis conditionibus, quæ cũ Sigiſmundo Auguſto Rege pro eius tẽporis ratione non ſatis com modè tractatę exiſtimabantur, res finiretur, cenſebant. In eandem ſententiam à maioris Poloniæ, Ruſsiæ item, Pruſsiæ, ac Maſouiæ Senatoribus abſentibus per literas reſponſum fuerat. Minoris Po loniæ Senatores pleriq;, qui tum fortè Lublini iudiciorum cauſa conuenerant, quòd eo tempore appellationum iudicia, de quibus ſuprà dictum eſt, prima tum ibi habebantur, in Comitia rem diffe rendam cenſuerant: veriti, vt videbatur, ne in Polonorum Senato-rum paucitate contra Lituanos iuri in eum Ducatum regni ſatis caueretur. ſed & indignum Regi videbatur, diutiùs eum ducere,

cuius poſt ſemel datam fidem nunquam dubium animum: ſemper eximium ſtudium, obſeruantiamq; erga ſe perſpexiſſet: neque Principis hoſtibus finitimi in illo Liuoniæ ſtatu ius, ſuumq; beneficium in ſuſpenſo relinquere ſatis tutum arbitrabatur. Itaq; perfecta res iis potiſsimùm conditionibus fuit, vt illo fidem obſequiumq; ſuum Regi pollicente, iusq; iurandum in verba Regis præſtante, quo nullius alterius quàm Regum Poloniæ maieſtatem ſe culturum profiteretur; Rex econtrà patrocinium ac tutelam eius contra omnes illi reciperet. de iuriſdictione, quam in ſuos habet, vt ad conuentum Liuoniæ, quem ſi reliquam Liuoniam Rex adiungeret, inſtituturus in ea eſſet, prouocatio ab eo eſſet, cautum fuit. Tendenti ad caſtra Mieletius obuiam miſit, qui intra tentorium eius illum deducerent: apud quem aliquantiſper, dum vocatur, moratus, inde ad tribunal adductus, ſignis militaribus ac vniuerſo exercitu circumfuſo, ſolenne iuſiurandũ Cancellario Regni in verba ei præeunte Regi præſtitit. Hoſtis interim Pleſcouiam cum exercitu progreſſus partem copiarum in Liuoniam præmiſerat. Hæ Duna flumine ad Kokenhauſium, quo vt ſuprà oſtendimus, potitus fuerat, raptim tranſmiſſo, ac centum quinquaginta circiter Ducis Churlandiæ equitibus, qui cis Dunam in ſtatione erant, repentina excurſione reiectis: Seelburgenſeq; Ducis Churlandiæ, ac Birſenſi Chriſtophori Radiuili agro vaſtato properè trans Dunam ſe receperunt. exercitum qui in Liuonia fuerat, Chriſtophorum Radiuilum Vilnam ſtipendiorum cauſa ſecutum ſuprà demonſtrauimus. Interim Ioannem Taluoſsium Caſtellanum Samogitiæ, cum iis, quas raptim contrahere poterat, copiis in Liuoniam Rex miſit: Philonem Kmitam, qui Orſæ præerat, ad Boryſtenem, ne quid ex ea parte ab hoſte detrimenti acciperetur curare iuſsit. Iam exercitus cum Palatino Vilnenſi Polotiã præmiſſus Dunam ponte Kaunæ ex nauibus, ea, qua dictum eſt, ratione facto ad Diſnam tranſmiſerat: nihil hoſte contrà ſuſcipiente, quo tranſitu eum prohiberet: vel quòd ex inſtituto diſciplinæ Moſcouiticæ ſine mandato Principis ex præſidio miles egredi non audeat: vel quòd ſuperiorum temporum ſucceſſu elatus, exercitus, qui Suirum conuenire dicebatur, famam contemſerat. Dunâ paulùm progreſſum continuæ ſiluæ aliquandiu moratæ fuerunt. Nam ex quo Polotiam Moſcus ceperat, ſedecim ferè annorum ſpatio, quo in poteſtate eius fuit, eam partem agri, quæ à Duna flumine atque Diſna Polotiam tendentibus prima occurrit, deſertam ac incultam reliquerat: vnde frequentes denſiſsimæq; arbores vt in ſolo fertili interea temporis enatæ fuerant. Verùm peditatu Vngarico ſecuribus ſiluas

cædere-

cædere inſtituente, ac celeriter opus perficiente, exiguo temporis ſpatio difficultates eas ſuperauit. Polotia antiquitùs ſuos Duces habuit, ſubq; annum à nato Chriſto DCCCC. LXXX. vel vt Ruſsi tempora numerant à cōdito mundo CCCCLXXXVIII s. VI. M. Rochuoldo Duci paruit: qui à Vlodimiro magno ob negatam ei in matrimonium filiam Rochmedam, vt Moſcorum annales habent, bello petitus, vitam pariter cum duobus filiis ac Imperio amiſit. Inde in Monarcharum & Principum Gentis Ruſsicæ poteſtatem conceſsit: quorum extincta ſtirpe ea, quæ in Auſtrali Ruſsia regnabat: Lituanis, vt quædam aliæ ditiones Ruſsiæ ceſsit. Iagellone apud Lituanos primùm, inde apud Polonos regnante, cùm Andreas frater eius Polotiæ dominatum, ſub idem ferè tempus, quo Iagello Cracouiæ inſignia regni accipiebat, arripuiſſet, copiis aliquibus miſsis recepta mox fuit: continueq; inde in fide Regum Poloniæ, magnorumq; Ducum Lituaniæ ad annū LXIII. s. CIↃ IↃ. permanſit. quo à Ioanne Baſilij filio Moſcouiæ Duce capta expugnataque fuit. Regio Polotienſis ad centum quinquaginta circiter millia paſſuum in lōgitudinem, totidem in latitudinem patens, cùm vbertate glebæ, tum fluminum atque lacuum copia nulli cedit. Fluuios nauigabiles complures habet, præcipuè Dunam: qui in Moſcouia non procul à Turopecia ortus Rigenſem portum efficit, omniumq; Septentrionis fluminum amœniſsimus ferè ac pulcherrimus eſt. ſecundum eum Dryſſam, Vſuiatam, è Moſcouia: Diſnam, Vlam è Lituania: à Smolenſco Caſplam in eundem Dunam omnes influentes. Plerorumq; Lituanicorum & Ruſsicorum caſtellorum is ferè poſitus eſt, vt ad oſtium aliquod humilioris fluminis, quo cum maiori coniungitur, ſita ſint. quæ ita ſita ſunt, quòd maioris fluminis propinquitas pluribus communis eſt, à minoribus fluminibus ferè omnia nomina indita habent. Hinc Polota non magnus alioquin fluuius arci atq; vrbi: vrbs regioni nomen dedit. Antequam in Moſci poteſtatem veniret, vna arce atq; vrbe Polotia & caſtro Ieſeriſcia tota illa regio continebatur: cæteroquin oppidis & pagis non infrequens. Polotiæ opes propter ſummam opportunitatem Dunæ fluminis eouſq; excreuerant, vt Vilnam caput Lituaniæ diuitiis antecederet. Ieſeriſcia verſus Moſcouiam in lacu, ex quo fluuius Obola oritur, ſita, ab vna ſola parte anguſtiſsimum aditum, & quo vix expedito iter ſit, habet. Poſtquàm à Moſco occupata fuit, vtrinque caſtella aliquot excitata, præſidiaq; conſtituta fuerunt. partim agri fluminiſque ac nauigationis vel retinendæ vel turbandæ hoſti cauſa: partim ad excurſiones, quæ vt in dubia vtrinque poſſeſsione frequentes fie-

bant, prohibendas. A Rege Sigiſmundo Auguſto Diſna ad eiuſdem nominis fluuij ac Dunæ confluentem: Voronecium ad flumen Vſaciam: Lepelium in inſula lacus, qui à Lepelio fluuio efficitur, verſus Lituaniam conditum fuit. Quoniam autem ad hunc locum ventum eſt, non alienum videtur, pauca de natura ſituq; eius narrare. Tendunt per eam Lituaniæ partem duo diuerſa flumina: quorum vtrunque nauigabile eſt: ita inter ſe coniuncta, vt non plus millium paſſuum quinq; interuallo diſtent; eademq; in duo maxima ac longiſsimè diſtantia maria exitum habent. Lepel, de quo diximus, in Vlam fluuium itidem nauigabilem exonerans, cum eo in Dunam indeq; ad Rigam in mare Balticum effunditur: alter Bereſina in diuerſam partem raptus cum Boryſtene in pontum Euxinum deinde erumpit: ita vt ſi pacatæ gentes eſſent, in quarum poteſtate fluminum horum curſus ſunt, in tanta eorum propinquitate, tranſportandarumq; ex vno in alterum mercium, coniungendorum deniq; eorundem facultate, Septentrio vniuerſuſque Occidens facilimè cum Oriente commerciis iungi poſſet. ſed Dunam Moſci antehac: Boryſtenem iidem Moſci ac Tartari cæteriq; de quibus ſuprà dictum eſt, infeſtum nunc faciunt. Cæterùm Sigiſmundus Auguſtus Vlæ quoq; oſtium caſtello munire aggreſſus, Veneto architecto quodam vnà cum operis ab hoſtibus interfecto, non ſine detrimento deiectus fuerat: cumq; hoſtis eundem locum munire inſtituiſſet, ac Auguſtus magnis à Radoskouicio ſummiſsis copiis, ac ſumma vi diu fruſtrà eum oppugnâſſet, tandem ſequenti æſtate per Romanum Sanguſconem Palatinum Braſlauienſem, dum Moſcus vetus præſidium noui inducendi cauſa deducit, receperat: ſuperiorem verò eius partem Lepolique fluminis cum Vla confluentem impoſito caſtello Ciaſnicia iam antè communierat. ſimili ratione Moſcus vltra Dunam quinq; caſtellis exſtructis, totius oræ eius poſſeſsionem ſibi firmauerat. Sokolum in via Pleſcouienſi in fluminum Dryſſæ & Niſciæ peninſula quadam Lituanicis caſtellis Diſnæ & Dryſſæ oppoſuerat. Niſcerdam ad lacum cognominem triginta à Sauolocia paſſuum millibus: Sitnum in Lucenſi via ad ſuperiorem Polotæ partem. Koſsianum deinde loco ab Obola flumine velut circino circunducto: Vſuiatam ad fluuium itidem cognominem ac nauigabilem in Dunam ad Suraſſum ex aduerſo Caſplæ fluminis influentem: illud contra Vlam, hanc contra Vitepſcium & Suraſſum excitârat. Cis Dunam Turouliam, ad cognominis amnis caput, quo in Dunam influit. Suſſam verò ſingulari conſilio Lituaniam verſus in lacu, qui Tirouliam emittit, loco munitiſsimo, aquiſq; vndique circundato,

dato, agitans iam animo bellum Lituanicum, Vilnamque opinione præcipiens ſedem bello futuro poſuerat; itaq; naturâ antè muniſsimam opere communierat, omnique apparatus bellici genere inſtruxerat; pauca, vt præſidia inſtructiora eo haberet. His Kraſnam ſuperadiunxerat, ſuperiori in loco itidem ad Lituaniam ſpectante. Koſakki igitur Lituanici Franciſco Suko duce ad belli ſuſcepti famam in finibus globo facto Kraſnam noctu repentè ſcalis admotis adorti præſidio munitionibusq; ac ſatis magna commeatus copia vnà cum caſtello potiuntur. Ab altera parte Koſsianum vltradunana arx ſimili euētu repentina excurſione Koſakkorum capitur & deletur. Palatinus interim Vilnenſis Polotiam cum iis, quas circa ſe habebat, copiis peruenerat. quas hoſtes cōſpicati ſubitò copias ſuas extra munitiones productas ſub portis inſtructas oſtendunt; nullaq; iuſta pugnandi facultate data intra munitiones ſe recipiunt. eques tamen pugnandi auidus ſub ipſa mœnia in eas prouectus vnum atque alterum haſtis transfixit. Eodem tempore Vngari & Lituani Sitnum, via quæ Pleſcouiam ducit, ſubitò Polotiâ excurrentes, vt re improuiſa & repentina eam incendunt. Cùm Polotiam Rex iret, à læuaque Sokolam caſtrum hoſtile haberet, veritus ne maioribus à Pleſcouia ſubſidiis ſummiſsis, commeatui ac ſubuectionibus noſtris incommodi aliquid ex eo hoſtis afferret, an ad id oppugnandū ex itinere diuerteret, cum Mieletio deliberabat: verùm poſtea ſæpè maiorum rerum gerendarum opportunitatem in minutioribus oppugnationibus conſumi cogitans; ac ad Polotiam caput Prouinciæ properans, celeriter cōſilium omiſit: ternisq; caſtris, quemadmodum Mieletius cum expedito equite præcurrens ea deſignârat, Diſnâ Polotiam peruenit. Dum Polotiam exercitus contendit, Moſci Polonos & Lituanos, quos à multis annis in ſqualore & compedibus habuerant, cū cruciatu interfectos adq; trabes alligatos ſecundo Duna terrorem venientibus id allaturum rati, obuiam demittunt. Rex Ioanne Samoſcio Cancellario & Gaſpare Bekeſio ſolis aſſumtis, Mieletio interim exercitum curante priuato cultu, ſubſidiiſque contra eruptiones loco opportuno diſpoſitis, vrbem circumuectus ſitum loci cum iiſdem cognoſcit; ſimulque eodem in loco, à qua potiſsimùm parte oppugnatio inſtituenda ſit, deliberat. Conſtabat Polotia duabus arcibus, vna in editiori loco poſita, eademq; media: altera quam ſcloppetariorum ſua lingua Moſci appellabant: & oppido Sapolotta. A meridie Dunam habet, qui modico verſus Occidentem flexu, rectâ inde Rigam tendit, ad eamque mare influit. Polotta recto è Septentrione curſu paulùm verſus Orientem ſub

arce ſcloppetariorum, inde rurſum in ſeptentrionem declinans, radicesq; collis, in quo ſuperior arx poſita eſt, cõplexus, eandemq; ab oppido ſeparãs in meridiem verſus paulò infra eum locũ cum Duna commiſcetur. Media, quam diximus, arx in colle altiſsimos deſpectus habente poſita, à meridie, vt oſtenſum eſt, Duna flumine. à ſeptentrione & ortu Polotta fluuio oppidoq; Sapolotta: ab Occidente ſole ſcloppetariorum arce, vndiq; monte, cui imminet prærupto, altiſsimiſq; foſsis ac vallo, quouis ferè artificio factis firmioribus continebatur: muros & propugnacula ex aliquot inter ſe deuinctis validiſsimorum roborum ordinibus firmiſsima habebat. ſcloppetariorum arx inferiori loco occaſum verſus in collo tamen modicè accliui poſita ab Oriente breui ponte cum ſuperiori arce coniungebatur. Oppidum cùm olim cis Polottam ſub colle, quem ſcloppetariorum poſtea arce Moſcus communiuit, fuiſſet; deletum in oppugnatione ab hoſte fuerat. poſtea cùm confirmata iam poſſeſsione propter cõmerciorũ vſum, quorũ loco tam opportuno ſumma facultas eſt, reſtaurare id inſtitueret; quòd ab illa parte maximè opportuna oppugnatio ei fuerat, veritus ne inde rurſum noſtris pateret, trans Polottam fluuium atq; ſummam arcem in locum inter vtrunq; flumen medium tranſtulerat: vt poſitu eius quaſi triangulari, vnum latus Duna, alterum verſus ſummam arcem Polotta fluuius, tertium foſſæ turreſq; tuerentur. Regi dubitandum non videbatur, quin à media eademq; ſumma ac munitiſsima arce ordiẽda oppugnatio eſſet; propterea, quòd quicquid in reliquis oppugnandis laboris ac temporis ſumeretur, ſuprema ſalua, nec receptu hoſtibus nec obſidionis ex ea ſuſtinẽdæ ſpe defutura nulla de cauſa ſumtũ iri appareret: ea verò expugnata occupato loco ſuperiori, eodemque munito, ac in quem omnis commeatus apparatuſq; bellicus collatus ab hoſte eſſet, oppidum quoq; ac alteram ſcloppetariorum nullo negocio in poteſtatem peruentura. Accedebat huc, quod ab oppido difficiliorẽ deinde arcis oppugnationẽ tranſitus fluminis Polottæ, qui radices collis, in quo arx poſita erat, cõplecteretur, facturus videretur. Bekeſius nihilominùs oppidum Sapolottam, quod ſecundùm Dunam flumẽ euntibus primo loco occurrerat, priùs tentandum cenſebat; quo expugnato, & ſi in arcem deinde hoſtes ſe reciperent: tamen præterquam quod incommoda obſidionis omnibus in vnum locum compulſis ea res auctura eſſet; ſpem præterea illis, noſtris laborem minuturam, animoſq; addituram: nec difficiliorem multò, quàm ab iis partib. futura eſſet, ab oppido oppugnationem futurã; cùm flumen Polotta, quod impeditam eam facturus videretur, omnibus

bus ferè locis vadó vix crurum tenus tranſiri poſſet; atq; erat ſanè ea humilitas fluuij id temporis Regem, vt in ſententia perſtaret, Samoſcius cùm primis vrgebat. quod cùm iterum cognoſcendi ſitus cauſa ſolus propius ſub eum locum, in quo oppidú antea fuerat, & quem Poſar illi ſua lingua ab incenſo oppido tanquam buſtum vocabant, ſucceſsiſſet; longè inde faciliorem aſſcenſum, neq; foſſarum & collis eam altitudinem, quæ ab aliis partibus erat, eſſe animaduerterat; arcemq; ſcloppetariorum in colle ab imo accliui ita poſitam, vt à ſummitate collis, quæ ad exteriorem partem pertinebat, tanquam gibbus aliquis enatus telorum commodè adiiciendorum iis, qui in arce erant, facultatem prępediret. Dum cùm Mieletio, & Senatorib. reliquis ampliùs deliberare Rex vult, Germanus miles priuato conſilio Polottam tranſgreſſus, locum ab oppido auerſum cõtra ſummam ac ſcloppetariorum arces ad Dunam caſtris capit. Veritus hinc Rex, ne ex æmulatione Nationum diſsidij aliquid oriretur, vt ad oppidum, quo loco Bekeſius cũ Vngaris conſtiterat, munitiones agerẽtur, permiſit. Inde regiis caſtris trans Polottam flumen medio inter eum & lacũ quendam ſpacio, infra locum, quem à Germanis occupatum diximus, locus deligitur. eoq; binis caſtris exercitus à Mieletio traducitur. Vniuerſorũ caſtrorũ totiusq; obſidionis hæc ferè erat facies. ſecundùm flumẽ à Diſna Polotiam euntibus verſus oppidum Sapolottam ad Dunam flumen primi Vngari conſederant, loco ad commeatus excipiendos, cùm primis opportuno; quòd inferior fluminis pars pacata erat, omnesq; ſubuectiones in eum ferè locũ concurrerent, tum Duna etiam ponte nota ratione ex nauibus cõpoſito ibidem ſtratus eſſet. Infra Vngaros cis Polottã Nicolaus Radiuilus Palatinus Vilnenſis cum Chriſtophoro filio, ſubq; eorũ imperio ſtipendiariæ copiæ Lituanicæ, inde diuerſæ voluntariorũ, quicquid reliqui erat ſpacij Polottam vſq; diuerſis caſtris compleuerant. Vltra Polottam inter flumen & lacum quendam, quẽadmodum oſtendimus, regia caſtra erant. In his Senatores ac equites Poloni magna ex parte erãt: præter hos Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Marſchalcus Palatij Lituanici, quiq; tum per abſentiã Marſchalci Polonici comitatui vniuerſo regio præerat. Medium caſtrorũ locum principia Senatorumq; tentoria amplexa erãt; quorum vt quiſq; poteſtate & honore antecedebat, ita locum Regi proximum ceperat. Hæc cùm terni tentoriorum ordines ambientes binorum vicorum paribus inter ſe ſpaciis diſtantium ſeriẽ efficerent: bini etiã ad eoſdem aditus portæque relictæ fuerant. totidem caſtrorum portæ erant excubiis ſtationibusq; militum firmatæ. Exteriorem

caſtrorum partem currus circumiecti, catenisque ferreis inter ſe deuincti more Gentis Polonicæ muniebant. ad quos in maioris impetus aut periculi expectatione foſſam etiam ducere, egeſtumque aggerem curribus obiicere, atque ita munitiſsimi oppidi faciem caſtris circumdare ſolent. Supra regia caſtra Germani loco, quo antè oſtendimus, conſederant. Ad Polotiam exercitu iam exiſtente à Marchione Georgio Friderico in Pruſsia Duce quingenti lectiſsimi pedites ſuperuenêre; qui quemadmodum ipſi voluerant, inter Germanos loco iis aſsignato, iiſdem cum Germanis caſtris recepti fuerunt. In eadem cauſa alij quoque fuerunt, è Podolia aliisque extremis regni finibus; qui cùm propter locorum longinquitatem maturiùs adeſſe non potuiſſent, ad Polotiam reliquum exercitum aſſecuti ſunt; in his è voluntariis, Conſtantinus Conſtantini Oſtrogiæ Ducis filius cum lecta equitum ala; ac alij quidam. Bekeſius interim Sapolottam oppidum oppugnare cœperat, actisque ad mœnia vineis, tormentis iam quatiebat. Moſci deſperata oppidi defenſione, & quòd in omnes caſus hæc à Principe ſuo, qui in præſidiis ſunt, mandata accipiunt, omnibus rebus exportatis oppidum incendunt; ac in ſummam arcem ſe recipiût. Proferuntur munitiones ad arcem flumenque Polottam, quod radices montis, in quo arx poſita eſt, ambire ſuprà oſtendimus, magna Vngari militis virtute; vt eſt ſummi genus laboris ac tolerantiæ; cùm per partem oppidi opus inſtitueretur, ac ſæpè in ſepulchra atque cloacas, aliaque fœdiſsima quæque incurreret. Ita inſtituta oppugnatio erat, vt Vngari ad dextram ab ea parte, qua oppidum fuerat; modico ab his interuallo Poloni; inde Lituani pedites, quos Stephanus Sbaraſius Palatinus, Euſtachius Volouicius Caſtellanus, Trocenſes ac alij quidam voluntarij adduxerant, oppugnarent. medio inter hos loco inferiùs aliquantò non longè à flumine Polotta ducenti lectiſsimi Vngari pedites à Samoſcio ſcripti excubabant, eo ferè poſitu, vt reliquo Polonico & Vngarico peditatu ſuprà eos duobus locis inter ſe oppoſitis collocato, ducenti hi tanquam ſummum angulum trianguli tenere viderétur, ab altera arcis parte trans Polottam, quo ſcloppetariorum arci cõiungitur, Germani, quos eo loco conſediſſe dictum eſt, è ſuis caſtris munitiones verſus arcem agebant. Bekeſius primò tormentis quatere arcem inſtituit; quod vbi minùs ſuccederet, propterea, quia cùm ex materia conſtarent, potiùs perforarentur aliquibus in locis muri, quàm ſternerentur; candentes globos iacere cœpit. Genus id eſt incendiorum in ſuperiorum temporum diſſenſionibus ciuilibus Vngariæ à Rege ipſo inſtitutum: cùm ea, quę ab aliis

ex

ex diuerſis incendiorum nutrimentis excogitata eſſent, magis ad ſpeciem & terrorem comparata, quàm magnã ad inflammandum vim habere videret. Globi igni excocti dum planè eũ imbiberint, ita in tormenta mittuntur, vt inter eos & puluerem tormentariũ, iuſtum ſpacium arena aut cinere primùm, inde recenti ac humida herba compleatur, ne puluis ignem ex globis rapere, ab iisque inflammari poſsit: itaq; in aduerſos muros eiiciuntur. quæ res quòd globi lignis impacti diutiùs lateât, eandemq; ob cauſam non tam facilè, atque flamma opprimi poſsint, magnum ad incendia excitanda vſum habet: eaque ratione Pharum Gedanenſium Rex exuſſerat. Hîc tamen hac etiam minùs proficiebatur, propterea quòd cùm altiùs aliquantò iacti eſſent, eadem ratione muros tantùm peruaderent: cùm in inferiorem locum ad fundamenta murorum, vt hærere poſſent, adigerentur, in cliuum ferè, qui arcem ſuſtinebat, quiq; ita prominebat, vt aduerſus locus, in quo tormẽta regia erant, etſi & ipſe non humilis, inferior illo tamen eſſet, impingebant, ſoloque accipiebantur. Simul Zephyro vento per complures dies flante continui ac effuſiſsimi imbres erant. ex his Polotta amnis tantum aquarum conceperat, vt qui antea pedibus non incommodè tranſiretur, tum ab equite ſine periculo, trãſmitti non poſſet: pontes autem omnes ferè, qui inter bina caſtra erant, interrumperet. Vnus tamen ab initio ſtatim, poſtquàm acceſſum ad Polotiam fuiſſet, à Ioanne Bornemiſſa ad molendinum quoddam exuſtum ſublicis aliquot ſub aqua repertis, trabibusq; aliis ſuper eas iniectis, inter munitiones ipſas ac propugnaculum, quod oppugnabatur, ſubitario opere factus perſtiterat. Cumque per vnum pontem non ſatis commodè miles ad oppugnationem iturus videretur, Bekeſius cymbis aliquot piſcatoriis depreſſis nouum in eo pontem effecit. Verùm eo etiam paulò pòſt continuis tormentorum ictibus in eum directis ab hoſtibus merſo, vnus relinquebatur is, de quo dictum eſt. quem & pars aliqua molendini ab incendio relicta à tormentis hoſtilibus tutabatur. Bekeſius igitur cùm & tormenta & globos cádentes fruſtrà admoueri animaduerteret, vt quiſq; maximè impiger in proximo conſtiterat, præmiis maximis propoſitis, vt facibus ignem muris ſubiicerent, hortatur; perq; pontem ac aduerſum collem rectà ad arcem mittit: iis ex Polonorum Lituanorumque munitionibus alij mox ſummittuntur. Occurrebat ſingulari militum noſtrorum virtuti omnibus locis eximium hoſtium in defendenda arce ſtudium. Imprimis magno incommodo noſtros afficiebant ingentis molis trabes in ſuperiore parte muri, cuius latior ambitus, quàm inferioris

Globi can-dentes

erat,iam ante in eum caſum ab hoſtib.conſtitutæ; quæ leui impulſu in noſtros deturbatæ,ac per cliuũ prouolutæ magna cum ſtrage,vt quoſq; arripuerát,ſecum ferebát.tantus verò in reſtinguẽdis ignib.omnium ardor erat,vt non ætate cõfecti,non mulieres,non pueri,vel laborem vel periculum recuſarent;quò minùs & magna copia aquá aliaq; opprimẽdæ flammæ ſuis ſupportarent,& in ſuccedentes noſtros profunderẽt.cumq; omnib. ex partib. directis in arcẽ ac propugnacula tormẽtis,à noſtris peterentur;accidit,quod dignum admiratione viſum eſt,vt nõ pauci extra muros funib.demitti ſe paterẽtur,aquasq; ab aliis ſubminiſtratas ſuperiori ex loco pendentes ad reſtinguendos ignes, qui foris admouebátur,defunderẽt:iisq; certiſsimis noſtrorum tormentorum ictib.ſublatis, non deeſſent toto illo tempore oppugnationis,qui priorũ in contemnendo periculo virtutẽ imitarentur,inq; locum eorũ,qui exanimati fuerát,ſuccederent.Inter hæc pluuiæ ac tẽpeſtates, de quibus dictum eſt,adeò obſeſsis erant ſecundæ, vt vulgus militũ carminibus,quib. aliàs Gens ea praua ſuperſtitione dedita exiſtimatur,motas crederet;quæ & incẽdia morabantur,itaq; foſſas omnes cõpleuerant,ac ſolum inundauerant, vt nuſquam ferè conſiſtendi locus militi daretur. Deſiderati in oppugnatione hac ſunt aliquot viri fortes, ac in iis Michael Vadaſius, qui multis in præliis fortiter verſatus, ac ob virtutem militi Vngaro præfectus fuerat, dum ad tormenta Polonicarum munitionũ cum Stanislao Penkoslauio ac aliis Præfectis Polonis cõſilia cõmunicat, globo traiectus fuit. Non leue tamen hoſtes etiam incommodum acceperũt. cùm quoties ad reſtinguendum incendium conferti vnum in locum cõcurriſſent, tormentis, quemadmodum dictum eſt, in eum directis,crebræ in illos eiaculationes fierent; ac non globis modò frequẽtes interimerẽtur,ſed fragmentis etiam lignorum ac trabium,quæ globi ſecum rapiebant; quæq; maiorem ferè quàm globi ipſi ſtragem edebant,non pauci opprimerentur.Ad oppugnationis difficultates accedebat ſumma cõmeatus & ſubuectionum anguſtia;quæ à ſola ferè Diſna, & ab inferiori parte fluminis ſuſtentabantur. Vilnam enim verſus, quæ ampliùs ducentorum viginti quinq; millium paſſuum ſpacio inde diſtat,Poſtouam vſq; quę paribus inter Vilnam & Polotiá ab vtraq; interuallis ſita eſt, omnia hoſtis vaſtârat.tum verò propterea etiá minùs commodè ſubuehi inde poterat,quòd Suſa in poteſtate hoſtium adhuc erat; cuius in præſidio qui erát,ſuperioribus diebus Koſakkos Lituanicos, quos Kraſnam intercepiſſe ſuprà oſtendimus, ſecuriùs agẽtes noctu oppreſſerát,caſtrumq; incẽſum ſolo æquârant:& tum vias ſubuectoresq;

resque noſtros Vilnâ venientes infeſtabant. A ſuperiore parte fluminis propter Turoulienſe præſidium nullam etiam in partem liberæ frumentationes pabulationeſue erant. Excurrerat cum leuioribus tormentis aliquot eò Franciſcus Sukus, ſpe magis terrore, quàm vi eius potiundæ: ſed Polotia integra ſatis fiduciæ ſpirituumque hoſte habente re infecta diſceſſerat. Ex aliis partibus verſus Pleſcouiam & Lukos per centum ferè millia paſſuum denſiſsimæ ac inuiæ ſiluæ erant. Ad hæc Moſcus, quem cum exercitu ad Pleſcouiam perueniſſe ſuprà demonſtrauimus, cùm obſideri Polotiam intellexiſſet, lectiſsimam totius exercitus partem Boriſſo Seino, & Theodoro Seremeto ducibus ſubſidio obſeſsis miſerat. qui cùm tutò Polotiam in omnes vias noſtris intentis peruenire ſe non poſſe exiſtimarent, Sokolæ ſubſtiterant; ac etſi Polotiam non accederent, ad Diſnenſem tamen viam excurrebant, frumentatoresq; ac pabulatores noſtros excipiebant. Miſerat initio contra eas copias Rex Chriſtophorum Radiuilum cum lectis aliquot equitum alis; ei Ioannes Chlebouicius Caſtellanus Minſcenſis ſe adiunxerat; cumque hoſtis aut intra munitiones, aut ſuo loco ſe contineret, nec iuſtam pugnandi facultatem daret; noſtri tamen in eos inuecti ſub mœnibus equeſtre prælium cum iis fecerunt. quo vtrinque aliquot cæſis, ac ex noſtris Nicolao Kamenſcio nobili equite interfecto, captiuis aliquot Moſcis abductis, ad Regem reuerterunt. qui ibi quoque maioribus copiis rem gerendam ratus finem oppugnationis Polotienſis expectandum ſtatuit: in præſentia equitum ſtationibus aliquot contra eas collocatis. Augebantur incommoda hæc, quòd viæ largiſsimis continuiſque imbribus ita corruptæ erant, vt iumenta cùm eluctari è luto non poſſent, pleraque labori immorerentur, omneſque viæ cadaueribus equorum complerentur. Ita enim ſolum pingue ac per ſe humidum, omniaque adeò aquæ penetrârant, vt ne ſub pellibus quidem in ipſis procerum tentoriis locus, in quo conſiſti poſſet, relinqueretur. Quibus rebus fiebat, vt cùm vndique à commeatu intercluſi noſtri eſſent, nec mercatores etiam initio hoc rerum in eam vaſtitatem caſtra frequentes ſecuti eſſent, eo vſque annona ac pabulum potiſsimùm excreſceret, vt quod inauditum antea in Polonia maximè fuerat, ſinguli modij auenæ denis taleris emerentur, qua generoſiores ſaltem equi ſuſtentarentur; reperirenturque ex Polonis & Vngaris, qui mortuorum equorum carnibus veſci non dubitarent. quod per ſe nouum & inſolitum, non tamen tam mirum videbatur; quàm quòd corpora eorum morbo ex ea cauſa ten-

tari non animaduerterētur. In communib. omnium anguſtiis maximè premebâtur Germani; non modò quòd inter frequentes vrbes bellum gerere aſſueti minùs à neceſſariis rebus ad eas difficultates parati acceſſerāt; ſed quòd eo etiam loco caſtra faciebant, ad quē vltimò cōmeatus perueniebat; in fronte Vngaris, inde Lituanis, ab iis regiis caſtris poſitis. ad quos vt propiùs Diſnam verſus quiq; horum cōſederant, cōmeatum inde veniētem primo loco pṗuenire neceſſe erat. Pruſsici tamen, qui à Marchione miſsi fuerāt, vt in maiori earum regionum neceſsitatumq; peritia cùm currib. tum cōmeatu aliisq; neceſſariis reb⁹ optimè à Principe ſuo inſtructi erāt. In hac omniū rerum difficultate ſumma tamē erat cōſtantia Vngari præſertim militis. ante alios Bekeſius, qui alioquin grauib. articulorū dolorib. ac ventriculi imbecillitate vehemēter conflictabatur, minimè ob hæc animo fractus, nunquàm meliùs ſe valuiſſe iactabat: ſemper apud tormēta eſſe: ibi cibū ſumere: ibi quieſcere: itaque inter pericula ſe verſabat, vt qui proximè circa illum obuerſabâtur, ac in his Ioannes Kuroſsius, tam propinquo è loco, vt ſanguine illum aſpergerēt, non pauci interimerētur. Polonicus etiam peditatus, etſi nuper admodum ſcriptus erat; nihilò ſeciùs tamen animo nec ipſe ſe demittebat. Cùm tantum vndiq; difficultatū circumſtaret, eamq; ob cauſam ad cōſilium, quid deinceps facto opus eſſet, Rex retuliſſet, huiuſmodi pleræque ſententiæ dicebantur, vt quod iam antè ſermonib. à pleriſq; agitatum fuerat, coronâ factâ omnibus ex partibus vniuerſi exercitus omnib. viribus oppugnatio tentaretur. Id ea de cauſa Rex nō probabat, quòd ſi id fruſtra ſuſceptum eſſet, in quo ſummā ſpem omnes ponerent, vt deinde tanquam omni ea conſumta, præter diſceſſum nihil reliquum haberent, verebatur. Itaque alia priùs omnia tentanda exiſtimabat. Vngarum militem maximis præmiis propoſitis, vt muros dennò ſubeat, excitat: equitē vt quiſq; maximè manu ſtrenuus erat, vt vnà cum pedite, miſſo equo, muros ſuccederet, hortatur: cùm primis eius rationem habendam docet, ne quemadmodùm antea fecerant, priuſquàm vires planè incendia ſumerent, ſe reciperent: ſub muris denique telisque hoſtium mortem pro gloria Gentis opinioneq; fortitudinis militaris oppetere pręſtare, quàm infecta re ab oppugnatione diſcedere, cōtumeliamq; hác accipere. Ita miles magno ardore ſub mœnia arcis tędas, quęq; in eos vſus iam ante præparata erāt, alia præ ſe ferēs ſuccedit. Et cū tanquam inclinante fortuna pluuiæ ſub id tempus paulùm quieuiſſent, ignis fundamentis illatus, murorum latus id mox corripuit: idemque longè lateque amplexus, totum eum diem cùm

extin-

extingui non poſſet, populabatur. Erat hic Auguſti viceſimus nonus. Interim cùm incendium excitatum latiſsimè colluceret, vereretur q; Rex, ne ex vicinis locis, maximè autem Sokola, vbi lectiſsimam partem exercitus Pleſcouiam à Moſco coacti conſediſſe ſuprà oſtendimus, hoſtes ipſis ignibus exciti, ad liberandam ab incendio arcem atq; ſuos concurrerent: ac ex arce ſimul eruptio tentaretur, exercitum vniuerſum caſtris productum, iuſta peditum manu præſidio caſtris relicta, ſub ſignis in campo conſtituit. Ipſe aulico equitatu præſidio aſſumpto, quò melius in omnes partes animo occurreret, Polottam träſgreditur: quòd & Sokolenſis via illac duceret, & eruptio ſi qua tentaretur, ab illa parte maximè timenda eſſet. Territi his rebus Moſci de deditione agitare cœperunt: decemq; de muris ſe deiicientes ad noſtros transfugiunt. Eos dum Bekeſius ad Regem mittit, Vngarus miles, vt cæteros à deditione deterreret, ne per eam expugnatæ arcis gloria victoriæque fructu ac omni laborũ ſuorum præmio priuaretur, trucidat. Præter cætera enim, cùm arcis tam famoſæ, tum præcipuè ædis D. Sophiæ, quæ in illa eſt, vetuſtiſsimarum opum, argentearum ſtatuarum, ampliſsimorumq; priſcorum Ruſsiæ Principum donariorũ, quæ in illa fuiſſe dicebantur, fama ingentis prædæ ſpe militum animos compleuerat: qua illi incenſi omnes acerbitates, quò ea potirentur, æquiſsimo animo perferebant. Cùm iam adueſperaſceret, magni & laboris & periculi videbatur, in tam præruptum collem per flammas euadere: durabat enim adhuc incendium, nec niſi per id vlla alia via militi in arcem patebat, hanc ob cauſam in ſequentem diem rem differri placebat. Interim dum in caſtra Rex ſe reciperet, ex Vngaricis ſtationibus nonnulli inter ſe ipſi cohortati globo facto, per pontem, de quo dictum eſt, in aduerſum collem contendunt, perq; flammas nondum reſtinctas ſemiambuſti in arcem euadunt. His Poloni pedites non pauci exemplo inuitati ſe adiungunt. contra eam partem, in qua incendium excitatum erat, ſubitario opere foſſam Moſci duxerant, per eamq; minoribus tormentis diſpoſitis in omnes caſus ſe communierant. à quibus noſtris reiectis, perque flammas inde, quò temerè progreſsi erant, recedere coactis, Moſci hoc ſucceſſu elati, longiùs eos inſecuti ſagittis à tergo feriebant. Interim ducenti Samoſcij pedites, qui præſidio, vt dictum eſt, ponti erant, per quem in arcem ibatur, repulſos conſpicati, auxilio noſtris accurrunt, Moſcoſque ſe recipere cogunt. Rex cùm paulùm verſus caſtra progreſſus fuiſſet, ac interim irruptionem hanc militis conſpexiſſet, ad ferendam munitionibus opem, in Sokolenſem potiſsimùm viam intentus, quæ vſui ſint, diſponit.

Idem Mieletius facit: equoq; deſcendens, ac multos è Nobilitate, qui idem fecerant, ſecum trahens, munitionibus tormentiſq; præſidio accurrit. Non deerant ſibi eo tempore hoſtes, exq; altioribus turribus, præſertim verò mediæ arcis vt longè cæteris altioris, creberrimas in omnes partes eiaculationes faciebant. ab iis dum Rex cum Samoſcio fortè colloqueretur, vterq; non leue periculum adiit. Nam cùm fortè Samoſcius à colloquio eo equi mutandi cauſa ſe conuertiſſet, ac eques quidam in ipſius locum incautiùs ſe intuliſſet, globo penes ipſum Regem exanimatus concidit. Motum hunc nox ſuppreſsit, inſignemque ſimul animorum mutationem attulit, vt de maxima ſpe, quam ex diei illius incendio cõceperant, in aduerſum caſum deiectorum. querebantur omnes hoſtium animos hoc ſucceſſu auctos, noſtrorum imminutos. inde inter nationes quoq; diſſenſiones oriebátur, cùm Poloni in Vngaros culpam temeritatis conferrent, ab iiſque initium factum dicerent: & poſtquàm in arcem perruptum fuiſſet, non ſatis animosè altera ab altera rem geſtam diceret. Has ob res ſequentis diei antemeridiano tempore ſolo ad confirmandos militum animos dato, iterum oppugnatio cœpta fuit. Pridie Moſci, quemadmodum oſtenſum eſt, ex propugnaculo, quod conflagrârat, ſe ſubduxerant: cumq; is poſitus eius eſſet, vt in ſummo duorum cõiunctorum laterum, quæ vtrinq; quaſi tutabatur, angulo collocatum eſſet: Moſci angulo, & quod inter duo proxima oppoſita inter ſe propugnacula, ad quæ ignis nondum peruenerat ſpatij intererat, omni deſerto, propugnacula eadem inter ſe coniunxerant: interim verò ſpatiũ ad eundem locum, quem antea reliquerant, recipiendum nactos ſe rati, repetere eum cœperant. Hac re ad Regem delata, qui nullum ſui rurſum ibi communiendi tempus iis dari volebat, mox militem ſub vallum rurſum ſuccedere, hoſteq; deiecto locum occupare iubet. Ita pars ea montis ſubito Vngarorum impetu capitur. ab ea deinde, quemadmodum iuſsi erant, ſecundum proximum latus munitiones proferunt: Petroque Racio nobili equite Vngaro iis præeunte, propugnaculo, in quod primum incurrerant, ignem iniiciunt. ex quo cùm incendium ortum per totam noctem duraret, noſtri maioribus etiam aliquot ſcloppetis, quibus hoſtes infeſtabant, à fronte diſpoſitis, eouſq; per totam noctem continuo opere foſſas perduxerát, vt ſub auroram ab hoſtium munitionibus non multùm abeſſent, adq; inferiorem loci eius angulum, in quem nimirum foſſa ab hoſtibus pridie ducta deſinebat, ferè pertingerent: latera autem hoſtium ita nudarentur, vt ne intra præſidia quidem ſua tutò conſiſtere poſſent. His rebus ab omni defenſionis ſpe hoſtes

ſtes interclusi ad deditionis cōditionem redeunt: mittuntur communi omnium Boiarici generis, ac militum nomine Legati, qui vitam iis, qui in arce ſint, paciſcantur: Impetrant, vt ſingulis cum veſtimentis, quò quiſq; velit ſe recipere poſſet. Epiſcopus, quem Vladicam illi vocant, Cyprianus, & Palatini, qui in arce erant, ſoli deditionem diſſuaſerant: mortemq; ſubire præſtare, quàm viui in poteſtatem hoſtium ſe traderent, contendebant. iamq; antè pulueri tormentario ignem ſubiicere, communiq; incendio arcem ſeq; & omnes, qui in arce eſſent, abſumere conati, à militibus prohibiti fuerant: & tum ſententia eorum communi reliquorum omnium metu repudiata, illi tamen in D. Sophiæ ſe contulerant, non priùs quàm vi inde abſtraherentur, deceſſuri. Rex retentis apud ſe Legatis, mittit qui Epiſcopum & Palatinos ad ſe adducerent. Adducti in faciem procidentes more ſuo Regem ſalutant: vnus præterea Petrus Volinſcius alterum ex iis Baſilium Mikolinſcium accuſabat, quòd operâ eius ad Principem ſuum delatus, inq; vinculis habitus fuiſſet. Rex non cognitionis tempus hoc eſſe oſtendens Laurentio Voinæ Quęſtori Lituaniæ, qui curam eorum haberet, tradi eos iubet. Mittit inde, qui arcem accipiant, partim Polonos partim Vngaros. Altero die cùm rei diuinæ operam dare ante omnia Rex vellet, proque obtenta victoria grates Deo agere, fætore proiectorum paſsim cadauerum, quæ inſepulta hactenus Moſci reliquerant, arcem ingredi prohibitus, Moſcos, qui in arce ad hoc tempus remanſerant, educi iuſsit. Ei rei præponuntur, qui ab iniuriis militis eos defendant. decedentibus duplex locus aſsignatus fuit. in alterum, qui in regis ditionem atq; fidem venire: in alterum, qui in Moſcouiam redire vellent, concedebant. Vtriſque liberum de ſe commodiſque ſuis ſtatuendi arbitrium permittebatur. maior pars reditum in patriam & ad Principem ſuum eligebat: inſigni in vtrunque fide ac perſeuerantia, cùm eorum nemo eſſet, qui non ad certiſsimam mortem, & exquiſitos cruciatus proficiſci ſe exiſtimaret. Pepercit tamen iis Moſcus, ſeu quòd extrema neceſsitate adactos exiſtimaret, ſeu quòd aduerſis rebus, vt de animo, ita de crudelitate remiſerat: perq; vicina præſidia Lukos, Sauolotiam, Neuelam, Vſuiatam, eos diſtribuit: in quibus deditionis Polotienſis ignominiam virtute delerēt. Ne à milite iniuriam acciperent, ſummam Rex curam adhibuit: itaque accidit, vt cùm inſpectante Rege ex arce digredientes, quidàm in tāta multitudine facilè latiturum ſe ratus, aliquos ſpoliaret, eum Rex ipſe claua in illum inuectus, notaret. Ea res tantam illi venerationem in animis hoſtium faciebat, vt quò magis clemētia atq; fides ignota hominibus duriſsima

ſeruitute oppreſsis eſſent, eò magis in illo virtutes haſce admirarentur. Reperiebantur per aream arcis diſperſa corpora nonnullorum militum noſtrorum: quos illi, quod in tanta victus atq; omnium rerum inopia euenire neceſſe erat, in ſubiectis arci ſcloppetariorum hortis herbas, quibus extremá famem tolerarent, legentes oppreſſerant: ac intra munitiones ſuas abſtractos immani cruciatu lacerárant. Maximè in Germanorum vnum atque alterum crudeliùs, quàm in cæteros ſæuitum ab illis animaduertebatur. Cruretenus lebeti impoſitos igni circumiecto feruenti aqua viuos coxerant, manibuſq; eorum fune per lacertos traiecto à tergo reuinctis, ventrem totumq; corpus eorum crebris in longitudinem per id factis vulneribus ad ſciſsi thoracis modum fœdiſsimè laniárant. Fremebatur paſsim hanc ob cauſam à militibus. Rex tamen fidem ſemel hoſti datam nulla ratione violandam ratus, iis qui in Moſcouiam redibant, duas alas equitum, qui ab iniuria eos tuerentur, adiunxit. Poſtridie ſupplicationes ob rem proſperè geſtam, cùm in arce eam, quam diximus, ob cauſam haberi non potuiſſent, in caſtris habitæ fuerunt. in Poloniam etiam de iiſdem habendis edicta miſſa. Præda minor expectatione ac fama tam opulentæ arcis reperta fuit. Repererat in ea Moſcus auri argentiq; non modò publici ac ſacri, ſed priuati etiam maximam vim: quam Nobilitas mercatoreſq; Polotienſes ſub periculum oppugnationis in ædem ad ſummum congeſſerant, ſed capta vrbe gazam omnem paucis donariis relictis in Moſcouiam ſecum auexerat. Omnis militi concessa, minimè tamen ſpei eius ſatisfecit. Non minori ferè in pretio, quàm reliqua præda, bibliotheca ibidem inuenta apud homines literatos habebatur. Erant in ea præter annalium libros, plerique Doctores eccleſiaſtici Græci, ac in iis Dionyſij Areopagitæ de hierarchia cœleſti & eccleſiaſtica libri Slauica omnes lingua: quorum pleroſq; à Methodio & Conſtantino in eam linguam è Græca traductos ipſorum annales tradunt. In eccleſiaſticis enim inſtitutis à cæteris ferè eiuſdem etiam ritus Gentibus hoc vel maximè Moſci differunt: quòd conciones apud populum, quibus is erudiatur à Sacerdotibus nullas haberi patiuntur, ſed quæ à veteribus Doctoribus Græcis tradita ſunt, in ſuam linguam hanc ob cauſam traducta, ſtudioſeq; conquiſita è ſcripto publicè pronunciant: ſeu quòd homines nullis literis eruditi ſuo ingenio minùs confidant: ſeu verò, quod propius vero videtur, ne prò curioſitate ingenij humani noua inueniendi ſtudio ab antiquitate ac veritate recedatur. Apparatus bellici, maximè autem pulueris tormentarij tantum reliquum fuit, vt licet per omne id obſidionis tẽpus magna eius pars

abſumpta

abſumpta fuiſſet, nihil tamen adhuc ad longiſsimam quamuis obſidionem tolerandam defuturum iis fuiſſe videretur. commeatus etiam atq; pabuli ſatis magna copia inuenta ex labore & inopia exercitum breui refecit. Sed dum è tot incommodis ſibi quiſq; primò proſpicere contendit, iurgia inter Nationes Polonicam & Vngaricam orta eò vſq; proruperunt, vt cuneo facto ſtrictis vtrinque gladiis mutuò in ſe irruituri conſiſterent. Iam antè miles Polonus circulari: fremere totis caſtris: contemni virtutem ſuam ab Vngaris: eos omnibus ſe anteferre: fructus victoriæ prædamq; omnem ſolos interuertere: pro illorum laude & commodis bella ſuſcipi. Inter quas gregarij militis diſſenſiones, Senatorij etiã ordinis, ducumq; ipſorum offenſiones nonnullæ exiſtebant. Nam & Mieletio cum Palatino Vilnenſi etſi arctiſsima neceſsitudine coniuncti inter ſe eſſent, ex communione muneris alienationis nonnihil interceſsiſſe videbatur: interq; eundem & Samoſcium, & ſi non minor neceſsitudo inter eos intercederet, ne ſatis tamen alter ab altero amaretur, dubitatio ſuborta videbatur: cùm hic ſi quid ad rationem muneris eius ſpectans attingeret, offenſum eum iri exiſtimaret: Mieletius pro mutua neceſsitudine non ſatis autoritatem muneris ſui iuuari à Samoſcio arbitraretur. Angebatur maximè animo ea dignitate atq; autoritate vir, quòd à Bekeſio aliisq; exteris non ſatis maieſtas tanti magiſtratus, cuius in regno hoc ſumma ſemper autoritas fuiſſet, obſeruari putaretur: imperiique militaris maieſtatem in ſe imminutam videri moleſtè ferebat. Acuebantur diſſenſiones hæ à magiſtratuum, qui defuncto Ioanne Chodkeuicio ampliſsimi vacabant, petitoribus: qui vt à quoq; vel iuuari vel deſtitui ſe exiſtimabant, ita alios in eum animabant. Militi quò diſsidia inter eum tolleret, quòd præda expectationi eius non reſponderat, donatiuum Rex dedit. Tenebantur adhuc in agro Polotienſi præſidiis hoſtium Sokola, Turoulia, Suſa, aliaque caſtella quædam: quæ niſi priùs quàm inde diſcederet, deieciſſet, pacatam ſe regionem eam obtinere non poſſe Rex intelligebat. Maximè à Sokola & Turoulia timebat: quarum cùm illa à læua ad Pleſcouienſem viam pertineret, & iam antè ſummiſsis inde copiis firmata fuiſſet, ne id poſthac rurſum fieret, maioribuſq; copiis inde aliquid tentaretur, verebatur. hanc quòd ad Dunam flumen poſita eſſet, itidem magnam totius eius regionis infeſtandæ opportunitatem habere videbat. Sokolam Mieletium mittit. Hic equitatum peditatumq; Polonicum, & militem Germanum ſecum ſumit. Turouliam Bekeſium cum Vngaris mittere in animo habebat: interim cùm Martinus Kurcius cum Koſakkorum manu Palatino Vilnẽſi

operam ſuam detuliſſet, is adiuncto ei Conſtantino Lukomſcio Præfecto Vlenſi miſſus eo fuit. Moſci, qui in præſidio erant, quòd per eos dies tormenta atq; ignes ceſſare animaduertiſſent, id quod erat, Polotiam in poteſtate Regis eſſe coniecturâ exiſtimantes, nequicquam retinentibus eos Præfectis per auerſam portam ſe eiiciunt, fugaq; caſtrum deſerunt. Palatini qui in eo remanſerant, ad Regem adducuntur. Suſſam, quòd omnium eſſet munitiſsima, in eaq; Moſcus maximum apparatum belli, commeatuſq; haberet: & tamen citeriùs Dunam in ſolo Lituanico poſita præſidiis aliis excîſis, omniq; commeatu intercluſo, vltrò in poteſtatem ventura videretur, in præſentia tentare non placebat. quibus rebus perfectis, quæ ad ſtatum Prouinciæ ſtabiliendum, diuinarumq; rerum curam pertinerent, adminiſtrare Rex inſtituit. Templum arcis etſi ſatis amplum eſſet, pro captu etiam loci magnificè ex lapide conſtructum, quòd tamen à Græci ritus hominibus teneretur, quorum & magna multitudo eſſet, in eoq; ius ac poſſeſsio antiquiſsima videretur, eius formulæ Epiſcopo Ruſsico, qui antè iam templi eius titulum Vitepſciæ ipſe agens vſurpabat, permiſit: maximè verò quòd eius quoq; rei rationem habendam ſibi exiſtimaret, vt cùm longiùs bellum in Moſcouiam proferre in animo haberet, intelligeretq; quantum ad animos hominum in omnes partes permouendos religio poſſet, ne religionis amore, ſi eam relinquẽdam exiſtimarent, à deditionibus abſterrerentur. Ad Romanæ eccleſiæ vſus nouum deſignat. Huic agros & poſſeſsiones, ex iis quæ maximè vicinæ erant, ampliſsimas addicit: certiſq; prouentibus annuis ad perficiendam fabricam ac ſacerdotum vſus, dum ager è vaſtitate ad culturam perduceretur, è portorio interim aſsignatis, Societatis Ieſu ſacerdotes in eo collocat: quorum & pietatem, & in reducendis ab errore hominibus diligentiam probabat: quamq; eò magis neceſſariam futuram ibi iudicabat, quò maior in hominibus illis ac maximè agreſtibus non modò diuinarum rerum omnium ignorantia, ſed impietas tanta eſſet: vt cùm ad colendos agros hominibus non abũdarent, plebs ruſticana moribus ſuis ad proprias vxores, communes alias filiis infantibus duceret: cum his, quò pluribus liberis domum complerent, interim concumbebant, filiiſq; deinde, poſtquam ad iuſtam ætatem ij perueniſſent, eas tradebãt. Foſſas munitioneſq; ab exercitu inſtitutas Vngarum militem complere iubet. Murorum partem deiectam, quomodo reſtitui velit, arcemq; ipſam qua ratione muniri, demonſtrat. Pecuniam, quæq; alia vſui ſint ad eam rem deſignat: præfectos conſtituit. Regebatur Polotia antiquitùs, quemadmodum & Kiouia à Legatis Regiis: Palati-

Palatinorum honore ac dignitate, cùm per vniuerſam Lituaniam non plures quàm duo Palatini, Vilnenſis ac Trocenſis, totidem Caſtellani eſſent, carebat. Poſtea amplificato Senatu Lituanico, non modò Polotiæ & Kiouiæ ducatus, ſed & Vitepſcia digna viſa eſt, quæ à Palatino adminiſtraretur. Polotiæ Palatinus erat, cùm à Moſco caperetur, Staniſlaus Douoina: qui cum vxore Petronia è domo Radiuilorum in Moſcouiam abductus, cùm per aliquot annos in ſeruitute & compedibus vitam traxiſſet, non priùs inde rediit, quàm ab Sigiſmundo Auguſto, vxore eius in captiuitate mortua, aliquot aureorum millibus redimeretur. Cùm de coniunctione inter Polonos ac Lituanos ſub Sigiſmundo Auguſto conueniſſet, ac quò Lituanicorum Senatorum numerus Polonicum æquaret, cóplures per Lituaniam Palatini ac Caſtellani creati fuiſſent: quia agri Polotienſis nonnihil in poteſtate adhuc erat, ad Palatinum Caſtellanus etiam adiectus fuit. quo tempore in illa Moſci ex eorum temporum ſucceſſu non in factis modò, verùm dictis etiam inſolentia id quoque non irridiculè ab eo dictum percrebuit: nihil Auguſtum Regem ex capto Palatino incómodi accepiſſe, qui pro vno quinq; iam haberet: decem pro duobus habiturum, ſi ad priorem Palatinatum alterum ei auferret. Douoina quoad vixit, titulo ac dignitate Palatini vſus interregni tempore deceſſerat. Cùm in regnum Rex veniſſet, annitentibus Lituanis, ne ſuorum Senatorum numerus minueretur, Nicolaum Dorohoſtaiſium Palatinũ Polotienſem creârat. Eidem nunc Polotiam adminiſtrãdam commiſit. Horodniciũ quem illi magiſtratum vocant, quiq; arcis munitionum curam habet, Franciſco Suko tradit. præſidium ex equitatu peditatuq; qui quotque permanere debeant, deſcribit. Sigiſmũdus Auguſtus Nobilitati Ducatus Polotienſis, quæ bonis exuta à Moſco fuerat, aliis in locis bona poſsidenda ea lege dederat, vt ſi quãdo recuperatus ager is ab hoſte foret, iis rurſum cederent: Rex bonis eorum illis reſtitutis, hæc ad ſexennium nihilominus, dum ſua ab hoſte vaſtata rurſum excolerent, permiſit. Mieletius interim Sokolam cum exercitu, vt dictum eſt, contendens in itinere cùm viarum proximis pluuiis inundatarum, tum commeatus maximis difficultatibus afficiebatur. Tormenta Rex Dunam ſecundo flumine Dryſſam vſq; ad cognominis caſtello illi fluminis cum Duna confluentem demiſerat: ab eo loco per Dryſſam Sokolam vſq; trahebantur. Cùm ad Sokolam fluuius Dryſſa etiam nonnihil exercitum moraretur: quòd ponte, quem Kaunæ ex nauibus factum ſuprà oſtendimus, alter ad Polotiam exercitus in tranſuehendis commeatibus vteretur, nec alterius tam ſubitò expediendi

ratio iniri poſſet, Ioannes Sbaraſius Palatinus Braſlauienſis cum parte equitatus flumen trãnat, auerſaq; à Sokola parte Pleſcouiá verſus in excubiis conſidet. ad reliquum exercitum traducendum Nicolaus Vrouecius claro loco natus equitum Præfectus operam ſuam Mieletio detulit, rateq; ex robuſtiſsimis trabibus, iisq; catenis ferreis aliisq; firmiſsimis vinculis inter ſe deuinctis ab eo effecta, exercitus tranſductus fuit: nihil aliud hoſte moliente, cùm non difficulter tranſitu impeditos prohibere potuiſſet, quàm quòd excubiæ eorum more ſuo ad terrorem noſtris faciendum obequitantes diuerſarum Gentium, quæ ſub Imperio Moſci ſunt, Laſanorũ, Aſtrakanorum, aliarumq; Nationum copias ſuo quaſq; nomine citarent. Propter viarum malignitatem & iumentorum proximis ad Polotiam incommodis amiſſorum inopiam currus miles nullos ſecum deuehere potuerat. Itaq; non metatis caſtris, fixis tantùm ſecundum Dryſſam flumen tentoriis conſedit. Germanicus peditatus ſecũdùm Dryſſam, Polonicus verſus Niſciam foſſas munitionesq;, quæ diuerſis locis cœptæ deinde committerentur, ad caſtrum agere inſtituit. Hoſtis, quòd noſtrorum non adeò magnum numerum videret, & cùm ſuperioris obſidionis tum itineris incommodis debilitatos: ſuos omnibus rebus integros, ſimulato metu, quemadmodum ex captiuis poſtea cognitum fuit, intra munitiones per noctem ſe continere, curatiſque interim corporibus omnibusq; rebus ad eruptionem paratis ante lucem eos adoriri in animo habebat. Fortè accidit, vt Dobroſſolouius, qui tormentis à Mieletio præpoſitus fuerat, tres globos candentes, quorum ſuprà rationem demonſtrauimus, experiretur. Ex his duo cùm incendium feciſſent, ab hoſtibus ſuppreſsi fuerunt: vnus cùm imo fundamento adhæſiſſet, non animaduerſus haud multò pòſt, quòd muri ex abiete & arida materia facti eſſent, latiſsimum incendium ſuſtulit. Quod cùm Mieletius conſpicatus ſignum tubâ, quo ad arma capienda omnes conuocarentur, mox dediſſet, Moſci inopina re turbati, ſimulq; noſtros irrupturos exiſtimantes, cùm reſtinguere incendium non poſſent, ac tantùm repentini periculi obiectum eſſet, diuerſis portis trepidi ſe effundunt. Seremetus cum parte equitatus Pleſcouiam verſus ſe recipiens in Ioannem Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem, qui ab ea parte hoſtem obſeruabat, incidit, viuusq; cum iis, qui circa illum erant, in poteſtatem eius peruenit. Qui ab altera parte cum Boriſſouo Seino ſe eiecerant, in Germanos inciderunt. Hi cupiditate vlciſcendi tot annorum iniurias, quibus in nomen Germanum crudeliſsimè Moſcus ſæuiiſſet, cuiuſq; recens exemplum nuper captâ Polotiâ vidiſ-

ſent,

ſent, omnes in iisque Seinum interficiunt. Qui reliqui in arce erant, ſupplices vitam rogare cœperunt: ſed irrumpente milite Germanico ac omnes promiſcuè cædente, deſperatâ ſalute catara ctam, quæ ex ſuperiori loco portæ imminebat, demittunt: concluſosq; in arce ad quingétos milites Germanos interficiunt. Interim Roſdraſeuius Germaniq; quidam ac Poloni impigrè portá effringunt. qua patefacta tum verò pars cæſa fuit, pars rerum omnium deſperatione adducta vltrò in ignem ſe præcipitans conflagrauit. Magna vbique cædes fit; vt multi, ac præter cæteros Veierus veteranus Præfectus, cùm ſe multis prœliis interfuiſſe dicerent, nuſquá in vllius prælij loco denſiùs ſtrata conſtipataq; inter ſe cadauera ſe vidiſſe confirmare non dubitarent. Multi inter ocioſos obeſo corpore erant: iis focariæ Germanorum apertis corporibus ad notas vulnerum medicationes, ac in his Seino quoque adipem detraxerunt. Hinc Moſcus epiſtola quadam ſua, de qua infrà dicemus, ad Regem ſcripta, inter alia cùm hoc, tum quòd candentibus globis in oppugnando ſe vſus eſſet: alterum tanquam immane crudelitatis facinus, alterum quaſi non virtute atque acie, ſed artificio quodam contra ſe niteretur, Regi exprobrat. Etiam in præda operæpretium factum fuit; argentiq; ſignati apud pleroſque Boiarici generis referti loculi reperti, militem ſuperioribus incommodis attritum non refecerũt modò, ſed & locupletârunt. Mieletius cum exercitu ad Regem reuerſus magnum captiuorũ numerum, quorum partem publicè Regi, partem amicis donauit, ſecum attulit. Rex Præfectis pleriſq; centurionibusq; ac militibus etiam, quorum paulò inſignius facinus extitiſſet, cùm præfecturis, quæ tum vacabant, tum aliis militaribus donis ob virtutem donatis, quæ in quæque ſtatiua copiæ ducendæ eſſent, præſcribit. Inde Diſnam proficiſcitur. Hìc quod vlteriùs in Moſcouiam proximo anno bellum promouere conſtituerat, tormenta omnia, præter ea, quæ refectione opus haberent, relinquit. Inde literas ad Moſcum mittit; quibus ipſius inſtituto, quo ille poſt Liuoniam vaſtatam vſus fuerat, de ſucceſſu expeditionis certiorem eum facit. Hæ eo tamen argumento ſcriptæ erant; vt non tam ſucceſſu rerum ſecundarum efferri, quàm tot hominum innocentium clade commoueri ſe teſtaretur; eiusque rei cauſam omnem in Moſcum ac illius in ſe iniurias conferret. Dum ad Polotiam Rex erat, Legatio ab Henrico Ordinis Teutonici magiſtro eum conuenit. Initio regni cum huiuſmodi nonnullæ difficultates Regem excepiſſent; quæ quominùs in tempore bello Liuonico occurreret; prohibituræ eum viderentur; Radiuilus Palatinus Vilnenſis, qui tot an-

nos tantò cùm ſumtu ac periculo ſine vllo fructu in Liuonia bellum geri videret, Adolphum Holſatiæ Ducem excitârat, qui fiduciario ſeu feudi iure Liuoniam à Rege peteret, defenſurumq; ſe in ea bellum contra Moſcum polliceretur. Huius æmulatione Ioannes Chodkeuicius Caſtellanus Vilnēſis Magiſtro ac Ordini militiæ Marianæ Teutonicæ idem oſtentârat; miſſusq; ab eo Ioannes Taubius Liuo illi perſuaſerat, ſi peteret, traductis in ſententiam per largitiones primariis aliquot Senatoribus, non magno negotio eum aſſecuturū. Rex primò Vilnam Legatis reiectis, in Comitiis hiſce de rebus agendum iis oſtendit: mutui interim mentione extra conditiones iniecta, quod in bellum hoc Princeps eorū conferret: qua de re cùm illi mandata nulla ſe habere dicerent, ad Principem autem ſuum relaturos ſe recepiſſent, Varſauiæ deinde miſſione flagitata, nulla alia re acta diſceſſerunt. Rex conſcenſo Diſnę nauigio, ſecundo Dunâ non parum fluminis eius amœnitate delectatus Druiam: inde terreſtri itinere per Braslauiam Lituanicam Vilnam venit. Accedenti Andreas Caligarius Legatus Pontificius tum complures ex Nobilitate obuiam profecti fuerunt. Ciuitas Vilnenſis tota in gratulationem effuſa, compoſitaq; oratione illum excipiēs, duobus è locis maximè ante hac ſecuritatem ac negotia ſua interpellata cōmemorabat; vno à Polotia, altero à Kokenhauſio. illud incommodum benignitate diuina, ac virtute ſua Regem amouiſſe: alterum quoque vt à ceruicibus ſuis remoueret, ſe illi precari. Inter alios Moſci quoq; dediticij obuiam ei progreſſi panem ac ſalem, quibus ſuum Principem venerari in more habent, ei offerebant. Moſcus nuncio amiſſæ Polotiæ ac præſidij Sokolenſis cæſi accepto, Pleſcouiâ in interiorem Moſcouiam ſe recepit; ac re ipſa fortè tum perſpiciens, vnicum regni robur fortes ac fideles populos eſſe, ex itinere ad eos, qui Suſæ in præſidio erant, literas præter morem eius ſcriptas miſit, easque diuerſis perferendas dedit: Intellexiſſe ſe Polotiam ac Sokolam Dei permiſſu in hoſtium poteſtatem perueniſſe: qua re cùm vndiq; eis intercluſis non facilè ſubſidio veniri poſsit; hortari vt tormentis pręſertim ac puluere reliquoque belli inſtrumēto, quod ſecum deferre non poſſent, corrupto: imaginibus & ſacris, ne à barbaris (eo enim ille numero omnes, qui in religione ab eo diſsident, habet) ludibrio habeantur, in terram defoſsis, quacunque tuta ratione ſe recipiāt; non quòd de fide eorum dubitaret, ſed ne virtutem eorum, quam ad maiora ſuperſtitem eſſe velit, fortunæ ac hoſtium crudelitati obiiciat. Peruenerunt hæ literæ ad Mieletium, qui de tormentis potiſsimùm ac apparatu bellico ſollicitus, qui ad deditionem hoſtes

ſtes hortaretur, miſit. Eædem autem cùm in Palatinum Polotienſem etiam incidiſſent, ipſe quoq; eò accurrit. Hoſtes pacti, vt ſingulis cum veſtimentis diſcedere ſibi liceret, caſtrum tormentaque, & quicquid in eo apparatus bellici erat, tradiderunt. quibus rebus perfectis Mieletius in tres partes exercitum diſtributum in hiberna deduxit. Primis Chriſtophoum Niſcicium Legatum: alteris Martinum Kaſanouium: tertiis Sigiſmundum Roſnium præfecit. Iam antè Conſtantino Oſtrogiæ Duce excurſionem in ditiones hoſtiles, quæ ad Boryſtenem pertinēt parante, Nicolao Seniauio ſtationum Ruſsicarum Præfecto, Rex mandârat, vt cum iis copiis, quæ in Ruſsiæ finibus ſub imperio eius excubabant, cum illo ſe coniungeret, inq; hoſticum à Kiouia trāſgrederetur: verùm Seniauio longinquitate locorum impedito, & adulto iam autumno, non prætermittendum id gerendæ rei tempus Dux ratus, collectis ex clientibus ſuis, quorum ſatis magnam copiam habet, aliquot millibus hominum, aliiſque ex iuuentute compluribus ſe ei adiungentibus, cum filio Ianuſio & Michaele Viſnouecio Caſtellano Braslauienſe Boryſtenem tranſgreſſus fuerat: expeditiſſimiſque quibuſque turmis præmiſsis, ac his longè lateque vagari, & terrorem in omnes partes circumferre iuſsis: ipſe cum reliquis copiis Cernihouiam vſque excurrerat: quam caſtris metatis magna vi oppugnare aggreſſus, cū præſidio firmo eam teneri, idq; & animis & omnibus reb. aliis ad defendendum locum paratum eſſe videret, ſe à peditatu tormentiſq; imparatiorem acceſsiſſe: reliquas copias maximis itinerum & tempeſtatum incommodis afflictas, miſſa obſidione vicina circum loca omnia diripuerat, totaq; Seuerienſi ditione vaſtata, ac populationibus ad Starodubam, Radehoſtiam, Pociopouiam vſque per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſſerat. Simili ſucceſſu Ioannes Solomirecius, qui poſt mortem patris extra ordinem Micislauienſem Præfecturam adminiſtrabat, Iaroslauum oppidum, pagoſq; complures diripuerat. Philo etiam Kmita Præfectus Orſanenſis, cui turmæ aliquot equitum aſsignatæ erant, coacta ad eas non mediocri finitimis è locis cuiuſq; generis hominum manu in ditiones hoſtiles tranſgreſſus, duobuſq; circiter millibus pagorum incenſis, ac ad Smolenſcam populationibus prouectus, præter agri ſolum nihil iis in locis reliquum fecerat; indeq; magna cum omnis generis præda, nullo detrimēto accepto ſuos reduxerat. Rex cùm aliis neceſſariis de cauſis, maximè verò vt bellum perſequeretur, Comitia habēda ſibi intelligeret, eaq; iam in ante diem vceſimam tertiam Nouembris Varſauiam indixiſſet; interim, quæ ad Litua-

niæ ſecuritatem pertinerent,quæq; in omnes caſus cōtra hoſtium impreſsiones opponenda iudicabat, cum Senatoribus Lituaniæ conſtituit. qui eorum præſidio Prouinciæ domi remaneāt,qui Comitia obeant, inter eos comparat. Vilnæ Radiuilum Palatinum Vilnenſem,qui cum imperio militari erat, relinquit. ſimul magiſtratus,qui vacabant,diſtribuit. Quibus Radiuilos præ cæteris cōplexus ad Epiſcopam Vilnenſem,quæ Georgio Radiuilo deſignata iam ante erat,Palatinatumque ac imperium ſummum militare,alterum item prætorij militis, quorū illud Nicolaus pater, hoc Chriſtophorus filius obtinebant, Chriſtophoro Caſtellanatum Trocenſem,& ſigillum minus adiicit:Nouogrodecēſem Palatinatum alteri Palatini filio Nicolao;vtrunque præterea Marſchalchatum,Nicolao Chriſtophoro maiorem, minorem Alberto alterius Nicolai, qui ante hunc Palatinus Vilnenſis fuerat,filiis: Caſtellanatum Vilnenſem Euſtachio Volouicio, qui Caſtellanus Trocenſis fuerat vnà cum ſigillo maiori dat: abdicante ſe eo Palatino Vilnenſi,vt minus quod Volouicius habuerat, filio Chriſtophoro traderetur. Præfecturam Samogitiæ quæ ardentibus multorum ſtudiis ambiebatur,Ioanni Kiskæ confert. Vilnà inde Grodnam mouet; vbi venationibus,quo vno voluptario labore ex aliis laboribus maximè reficere ſe ſolet, dies aliquot dat. Moritur ibidem Gaſpar Bekeſius,de quo ſuprà dictum eſt, non minùs inimicitiis, quas cum Rege acerrimè olim exercuit, quàm virtute ſua clarus. Natus hic in Tranſsiluania,ac in familia Petrouicij nobilis Baronis educatus,adulta poſtea ætate Ioanni Sigiſmundo Tranſſiluaniæ Principi adeò gratus extitit, vt cùm ſine hærede decederet,hunc ſucceſſorem deſignare non dubitaret. Cùm Rex,popularium ſtudiis, prælatus ei fuiſſet,æmulatione inter eos exorta,dum ſtatum Tranſſiluaniæ turbat,Fugaraſsio atq; aliis caſtellis à Rege exutus ad Maximilianum Imperatorem in Germaniam ſe contulerat:vbi copiis aliquot coactis vi deinde ac armis inuadere Principatum conatus fuerat. Verùm profligatus à Rege iterum in Germaniam ſe receperat. Poſtea cùm ad Regnum Poloniæ æmulum aſſcitum,iamq; extra omnem inuidiam altiorem in locum virtute conſcendiſſe intellexiſſet, conſcius ſibi magnitudinis animi eius, vnum elegerat;cui & maximè ſe crederet,& à quo commoda ornamentaq; omnia expectanda ſibi ſtatueret; ſuamq; illi fidem atq; operam vltrò detulerat: Rexq; non modò omnem erga illum offenſionem ex animo depoſuerat, ſed benignè ſuſceptum.opibus etiam ac dignitate amplificauerat. Moriens coniugem & duos impuberes filios Regi ac Samoſcio commendauit. Dum hæc geruntur,

tur, in Polonia non iidem omnium ſenſus, variique ac diuerſi animorum motus eſſe. Erant non pauci, qui cùm ampliſsima quæq; à Rege polliciti ſibi fuiſſent, ac verò in tanta publicarum rerum difficultate nó poſſet vel effuſiſsima Regis liberalitas omnium expectationi ſatisfacere, quòd quæ ſperauerant, non conſequerentur, alienori ferè animo ab eo erãt. Cumq; quilibet è Nobilitate in electionibus Regum ſuffragium ferat, magna erat multitudo eorum, qui quòd ſuffragio ſuo in adipiſcendo regno Regem ſubleuâſſent, ipſum Regnum debere eum ſibi arbitrabantur: videnteſq; Radiuilos tot honoribus auctos: Mieletio ſummæ autoritatis magiſtratum traditum: iis Samoſcium neceſsitudine coniunctum: tot honores ac dignitates coniunctis inter ſe affinitate hominibus congeſtas, angebantur animo, eaq; in ſuam perniciem comparata interpretabantur; & quòd beneficio non afficerentur, iniuriam rati, ſumma in ea Rep facultate, in qua quæ quiſque ſentit, pari libertate dicere poſsit, omnia ſuſpecta facere, cunctaque vel præclara facta Regis ſiniſtrè interpretando corrumpere conabantur. Iam ab initio cùm Leopolim Ruſsicarum rerum cauſa proficiſceretur, non deerant, qui collectâ gazâ à Sigiſmundo Auguſto relictâ tædio præſentium in Tranſſiluaniã recipere ſe eum in vulgus fingerẽt: poſtquam Suirum diem exercitui edixiſſe eum intellexiſſent, nihil horum gerendi quicquam cõtra hoſtem animo ſuſcipi, cuius potentia maior eſſet, quàm vt vllius viribus labefactari poſſet: ſed quæri colorem tributarias pecunias, quas in immenſum oratione tollebant interuertẽdi iactabant. Nonnulli altiùs prouecti Reginę animum tentare cœperant: oſtendere ſperni ætatem eius à Rege: diuortium abeo agitari: miſſum ea cauſa Petrum Volſcium Epiſcopum Plocenſem ad ſummũ Pontificem: non minùs eius Regnum eſſe, quàm Regis, vt quæ & ipſa tanquam vetuſtæ Iagellonicæ ſtirpis ac de regno optimè meritæ proſapia iiſdem Comitiis Regina appellata, iiſdemq; regni Sacris initiata fuerit; quò illa in partes tra ducta gratioſum ad vulgus nomẽ nacti, eò maiorẽ facultatẽ Rempub. turbandi, ac conſilia Regis impediendi haberent. Querebantur ferè, non ſatis fieri conditionibus à Rege, cùm Regnum ei deferretur, in Tranſſiluania acceptis: homines aduentitios in honoribus & Præfecturis collocari; Bekeſium potiſsimùm, cui Landskronenſem Præfecturam Rex contulerat, notantes. Ad hæc Ducem Churlandiæ non ſuo loco & tempore deterioribusque è Republica conditionibus quàm antea, poſſeſsioni Ducatus eius confirmatum traducebant. Quæ cùm pleraque tempus refutâſſet: maximeque Leopolienſem profectionem, Suirenſemque expeditio-

nem falſiſsimè in inuidiá vocatas aperuiſſet, literis de Comitiis allatis, iurgia inter Nationes Polonicam & Vngaricam exorta in maius exaggerabant; externos homines induci: à quibus contemni imperium militare: vim ſummi magiſtratus eneruari: Iam captâ Polotiâ noua tributa Regem in conuentibus & Comitiis petiturū: ſed vt omnis Moſcouia in poteſtatem ditionemq; veniret, in tanta amplitudine finium, quam tantæ molis adminiſtrãdæ rationem, quam vtilitatem fore, cùm interim longè magis neceſſariam præſtabilioremque Reipub. vulnera curationem requirerẽt? Quidam vt tres partes prouentuum capitanealium à Præfectis exigeret, Auguſtanæ cuiuſdam conſtitutionis, quam illi in eam ſententiam interpretabantur, autoritate poſtulandum cenſebant: cùm ſi id fieret, perpetuò finem tributis id allaturum dicerent. Quæ cùm in vulgus moueri Rex animaduertiſſet, ac liberiùs omnibus, quàm antea occurrendum arbitraretur, primo, quo agi de Repub. poterat, Comitiorum die Ioannes Samoſcius Cancellarius, accommodata ad rem præſentem oratione: Si vllum tempus fuiſſet, quo pro maximis in Remp. beneficiis numini diuino gratias agerẽt, id hoc potiſsimùm eſſe docet, quo tam præclaram victoriam ab eo hoſte adepti ſint, quem propter ſummam potentiæ, virtutis bellicæ, victarumque ab eo Gentium opinionem, formidâſſent omnes: nemo vinci potuiſſe exiſtimâſſet. Contigiſſe id tamen ſingulari benignitate diuina: hoſtem non modò victum: ſed prouincia Polotia, quæ victoriæ huius perpetuum monumentum futura ſit, ac ſuperiorum victoriarum eius dignitate ſpoliatum penè eſſe: omnes eius triumphos, quos per tot annos de Liuonibus & Suecis quos de Kaſanis & Aſtrakanis ſubactis, quos de Tartaris, de Turcis denique Tanaim & Volgam iungere Caſpiumque mare in Euxinum Pontum immittere tentantibus, deque tot aliis bellicoſis & barbaris nationibus habuerit, hac victoria ei detractos in hoc de illo triumpho prælatum iri. Quę cùm quanta ſint, inquit, erga nos Dei beneficia intelligamus omnes, eadem niſi conſtantia ac virtute tueamur, inertia noſtra fructus ex iis percipiemus nullos, ex quibus ſi rectè benignitate hac diuina vtamur, maximos percipere poſsimus. Magnum eſt, quodque ſuperioribus temporibus vix ſperandum nobis videbatur, ampliſsimum agrum ab hoſtibus tot annorum ſpacio poſſeſſum, quo maxima ex parte opes Lituanicæ quondam niterentur, receptum: hoſtem tot proſperarum rerum ſucceſſu elatum in perpetuo victoriarum curſu repreſſum: auerſa arma eius in vaſtitatem ac perniciem ditionum harum intenta. Omnia hæc niſi reliqua, quæ reſtant, belli eius perficiamus,

ficiamus, vereor, vt non modò vtilitatis nihil nobis attuliſſe, ſed ne optanda quidem tanto cum labore ac ſumptu fuiſſe videantur. Hoſtem habemus potentiſsimum: cuius quæ quantæque opes ſint, & nemo ignorat noſtrum, & tot deuictæ ab eo Nationes teſtantur. Hunc moderatene vel hanc amiſſæ prouinciæ contumeliam ferre vel quieturum putamus? Fremit ille iam, & tamquam fera aliqua intra ſepta concluſa omnes amiſſa recuperandi, & acceptas iniurias vlciſcendi exitus ac rationes quærit. Demus huic vel cunctatione noſtra vel pace cum eo facta, colligendi ſui, acceptaque incommoda ac domeſtica vulnera, atque inſcitiam eius, quæ hoc bellum nudauit, ſanandi ſpacium; quis omnium tam ſecuro eſt animo, qui non multò maioribus viribus ad ſarcienda incommoda irruiturum in nos proſpiciat; quem nec propter potentiam difficultas vlla à bello reuocare: nec in pace propter perfidiam vlla iuriſiurandi religio retinere poſsit? Serò nimirum reſiſtendi ei rationes tum quæremus, quem iam trepidum & perculſum ſi non leui momento impellere, faciliùs certè ſuperare poſsimus. Quod vt non eſſet nobis verendum, illumque accepta iniuria vel omninò quieturum, vel nihil ab eo periculi expectandum nobis eſſe, Deus nobis fidem faceret: Quis enim alius tantæ rei idoneus, autor exiſtat? at nónne tanta gloria bello hoc parta, quæ deinceps de nobis hominum exiſtimatio futura ſit, commouebimur? aut vlla ratione opinionem bello hoc collectam tueri nos poſſe, ſi in tantas res gerendas ingreſsi in medio earum curſu deſtituere eas videamur: quenquam denique futurum exiſtimabimus, qui non fortunæ potiùs ſucceſſus hoſce, quàm virtuti tributurus ſit? Sunt enim quæ virtute ac ratione adminiſtrantur, cùm exigua iis fortuna interueniat, eorum & media primis & exitus vtriſque conſentanei: fortunæ vt cæci ſunt impetus, ita vltima rarò primis reſpondentia. Quòd ſunt, qui in tanta ditionum amplitudine difficultatem earum adminiſtrandarum verentur, nec expetendum latius imperiū putent, quod ſumtu ac labore magno partum, Reip. vſui nulli eſſe poſsit; mirū ſanè víderi debet, eo in Rep. animo quenquā eſſe, quo in ſua ſit nemo. Quis enim omninò eſt, qui non decem poſſeſsiones, quàm vnam malit? grauiora ſunt onera amplæ rei familiaris: eadem maioribus commodis opportunitatibusq; penſantur. Reipub. verò noſtræ ego hanc rationem eſſe video, vt ſi neruos rerum gerendarum habere, ſi ſtatum hunc ciuitatis tueri velimus, nouum omninò regnum neceſſariò ei adiungendum ſit. Nam cùm ditiones omnes, quæ ad eam acceſſerunt, in ciuitatem iiſdem legibus receptæ ſint omnes: nulla in prouinciæ formam

redacta: nulla tributaria facta: itaque in pari omnium libertate, onera etiam exæquata ſint inter omnes; iis ſi leuari volumus, quàm eius rei facultatem habebimus, niſi inſtituto maximorum quorumcumque imperiorum, nos etiam nouum ei imperium adiiciamus; in quod tributis vectigalibusque in eo conſtitutis, grauior communium onerum pars deriuari poſsit. Erat Ruſsia antè, cùm primùm armis victa eſſet, tributaria: non parum tum ſubſidio eius ſubleuata Reſpub. fuit: Lituaniç quoque magnum Ducatum, cùm antiquis legibus à Regibus Poloniæ regeretur, plurimùm per ſeipſum ad ſubmouendum Moſcum, Tartarumque valuiſſe meminimus: coniuncto eo cum Regno, quantum ad publica onera acceſſerit, ſentiendo vnuſquiſque experitur. Quòd ſi qui inopiam ac familiaris rei anguſtias inertiæ ſuæ prætendendas exiſtimant; ij ſi voluptatibus, luxuriæque modum faciant, ac quos in inanes vel perditas res ſumtus prodigunt, in meliores vſus conuertant, vel præclariſsimarum quarumcumque rerum gerendarum neceſſariis adminiculis minimè ſe deſtitui re ipſa perſpicient. Alios, qui domeſticas res conſtituendas arbitrantur, non reprehendo: ſi tamen cogitent iidem, præterquàm quòd inteſtinorum incommodorum ſanatio ſemper poteſtatis eorum futura ſit, opportunitatem belli aduerſus Moſcum, qualem nunc habeamus, non ſemper nos habituros; potiorem etiam ſalutis quàm aliarum rerum curam eſſe debere. Sunt & qui minùs hactenus ſatisfactum ſibi exiſtiment. Habent ij nunc campum cùm virtutis ſuç illuſtrandæ tum demerendi Regis: proficiſcantur in bellum: operam ſtudiumque ſuum Reipub. præſtent; àque virtutis amantiſsimo Rege ampliſsima quæque expectent: ſi vel ætas, vel valetudo, vel fortuna cuiuſquam id non permittunt, non deſunt rationes in togata etiam ac ciuili vita bonis artib. emergendi: obtrectationib. ac præpoſteris Remp. turbãdi ſtudiis nemo, quæ virtuti, ac bonis artibus debentur, præmia conſecuturum ſe ſperet. Hac oratione habitâ, & ſi minimè nuncij dubitabant, quin & bellum & tributum vlteriùs ſciſcerent; quòd in priuatis conuentibus victoriæ hoc ſucceſſu læta, ac in ſpem futurorum erecta, frequens in eam ſententiam Nobilitas inclinârat: tamen vt aliorum de ſe opinioni ſatisfacerent, ex iis, quæ publicè iactari animaduertiſſent, cùm de aliis quibuſdam tum de conditionibus, quibus nõ ſatisfactum à Rege diceretur, & de ære præſertim alieno publico diſſoluendo mentionem inferũt. Docebatur, ſi quas antea in Regnũ pecunias ad tuendum, dum veniret, regnum Rex præmiſiſſet: quas ſecũ attuliſſet: quas in militẽ, qui ante aduentum eius meruerat, erogâſſet: in ſedandos motus

Gedanen-

Gedanenſium: in hoc ipſum deniq; bellum de priuata ſua inſumſiſſet, expenderent: ſi quid deinceps facere inſtitueret, conſiderarent, vt nihil nimirum priuatum, nihil à publico ſecretum haberet, verùm omnia ſua, ac vitam ipſam Reip. impendere non dubitaret, facilè conſtiturum, rectène quid in illo Reſp. deſideraret. Nam quod ad vectigalium quorundam luitionem pertineret: ſi priuati commodi ſui fructum aliquem ſequeretur, ſatis perſpici, longè maiori cum emolumento eius futurum, ſi in eas res, quarum prouentus non exiguus ſit, redimendas, quàm in bellum pecunias conferret: verùm ita animo paratum eſſe, vt in pręſenti Reipub. periculo, priuatum emolumentum publicæ vtilitati ac dignitati poſtponere mallet. De tribus capitanealium prouentuum partibus ab initio cùm propoſuiſſent, reſpóſum fuit, non contineri id verbis conſtitutionis Sigiſmundi Auguſti, nec contra leges publicas, quibus à verbis conſtitutionum recedere prohiberemur, in eam ſententiam verba trahenda, quæ Nobilitatem omnibus virtutum præmiis ſpoliatam in agros atq; familiaris rei ſtudia cogeret. Quem enim poſthac fore, niſi iis præmiis ad virtutem excitetur, qui operam ſuam in bello, in legationibus, in publicis muneribus obeundis Reip. præſtare velit: qui nullis commodis propoſitis, dignitati ornamentiſq; patriæ ſeruiat? Cùm & de militaris Imperij imminutione exterorumque honoribus agitatum fuiſſet, oſtendit Rex, nulla ſe in re magiſtratus eius autoritati derogatum voluiſſe: præfeciſſe ſe Bekeſium Vngaris, non vt ſua autoritate bellicarum rerum quid adminiſtraret: ſed vt Ducis Imperio ſubeſſet, interpretiſq; munere ad militem Vngarum apud ipſum fungeretur: externo milite neceſsitate adductum in bello hoc vſum, quòd regnum hoc vt equitatu non modò comparari cum cæteris regnis poſſet, verùm pleriſq; ferè præſtaret: ita à peditatu minus inſtructum adhuc eſſet: aliorum exterorum opera in Tranſſiluanicis rebus, ac priuatis miniſteriis ſe vti. Multa de hoc genere, vtendúmne operâ exterorum eſſet, cùm inter nuncios Nobilitatis diſputata; tum à Senatoribus ipſis multa in eam ſententiam dicta fuerunt: non eſſe improbandum, ſi qui pro aliena Repub. periculum ac laborem ſuſcipere, ſanguinemque pro laude ac dignitate eius profundere velint: non eſſe ſapientis, quòd externorum periculo conſequi poſſit, ciuium ſanguine quærere velle: hac ratione maxima Imperia primùm coaluiſſe: indeq; ad ſummam amplitudinem prouecta eſſe: hoc ipſo in regno multas primarias familias ab exteris profectas eſſe: inter alias clariſsimam Tarnouiorum domum ad exteros originem ſuam referre: alliciendos potiùs; qui ſuam virtutem ad

Reip. dignitatem aggregare velint. poſſeq; id cõmodo Reip.fieri: modò id proſpiciatur, ne vel Legibus vel Magiſtratibus à ciuium corpore ſe ſeiungant, ſed iis vtriſque vnà cum reliquis ciuibus pareant, vel eò potentię excreſcant, vt ciues ipſos opprimere poſsint: vel honores iis mandentur: ſed illi quidem in priuatis miniſteriis verſentur, publicis honoribus, ac Magiſtratibus ſoli ciues præſint: quodque in aliis Rebuſp. obſeruatum ſit, agris ac eius generis com modis virtus eorum interim remuneretur: in honoribus capiendis ciuium præcipua conditio ſit. Silentium inde ea de re fuit: peditem quidem externum nemo erat, qui neceſſarium eſſe negaret. De Churlando oſtenſum, Ducatum eum à Sigiſmundo Auguſto Rege, cùm Liuonia primùm ad regnum ſe adiungeret, longè grauioribus è Reip. conditionibus Duci collatum fuiſſe: rectè atq; ordine, quod priorum regum autoritate iam antè affectum fuerit, meliori Reip. lege à Rege tranſactum: quod diploma ipſum prolatum teſtaretur, itaq; nihil alienũ à moribus & exemplis Maiorum factum. quibus omnium temporum receptum fuiſſet, vt quæ à ſuperioribus Regibus feuda conſtituta iam eſſent, ea poſteriores, ſi nihil in iis mutarent vel adiicerent, noua etiam, ſi quæ ipſi adiunxiſſent iniuſſu Ordinum Senatus conſilio adhibito conferrent. Legationis Epiſcopi Plocenſis cùm in Senatu mentio facta eſſet, cauſa eius vulgata, quæ iam in prioribus Comitiis in Senatu propoſita fuerat, ſuſpicionem diuortij agitati & ipſam ſuſtulit. Ita nullo repugnante, quod priori anno ſancitum fuerat, in hunc denuò tributum iubetur. Præfecti conſilio inter ſe habito redituum præfecturarum ſuarum alteram quartam, qualis Rauam in ærarium publicum inferretur, vltrò Regi detulerunt: conditione adiecta, ne autoritas perſcriberetur, vel in exemplum deinceps traheretur. Poſtulatum inter alia à Rege fuerat, vt per Legatos bellum gereret, ipſe à periculo armorum abeſſet: quod cùm animi ſui magnitudine indignum Rex iudicaret, oſtenſum præterea fuit, quò plures voluntarij, ſi in conſpectu regis operam nauaturi eſſent, inuitarentur: ac ad minuendas controuerſias, quæ ex Polonicorum & Lituanicorum magiſtratuum ęmulatione exiſtere poſſent, præſentiam eius non modò vtilem ſed penè etiam neceſſariam futuram. Leges in Comitiis hiſce cùm aliis de rebus, tum quæ ad feuda beneficiariorum Principum, ad imperiũ militare, pœnasq; ſcelerum pertinerẽt, à delectis ex vtroq; Ordine conſcriptæ quædam, non tamen perlatæ fuerunt. Id ſolùm Niſouiorum in officio continendorum cauſa, literis quibus tributum promulgabatur, adiectum fuit: vt vſq; ad futura Comitia extra ordinem animaduertendi in

eos

eos poteſtas Regi eſſet. Cōſtitutum ſuperioribus Comitiis fuerat, vt qui Reipub. cauſa in bello abeſſent, iudicia interim in illos nulla redderentur: niſi contra quos vel rerum iudicatarū executio peteretur: vel qui vim feciſſe diceretur: aut qui ad certam diem de pecuniis non ſolutis iudiciū ſe ſuſcepturos cauiſſent. Exceptiones haſce variis calumniis in perniciem reorum nonnulli conuertebant: modò maiorū lites in eos, quos arripuerant, torquendo: alias longiſsimi tēporis ſpatio penè intermortuas ſuſcitādo. Itaq; interpretatio in hiſce Comitiis adiecta fuit: eæ vt cauſæ rei iudicatæ atq; vis ſolæ exceptæ intelligerentur, ſi quæ recens iudicata aut facta diceretur: obligationes autem in diem certum conceptæ, quæ intra proximū decennium interpoſitæ eſſent. A Comitiis Rex Mieletiū, qui ab iis abſuerat, vt ad ſequētem expeditionem ſe pareт, operamq; in bello eo nauet, per literas hortatur: ille excuſat. Dum Varſauiæ Rex eſt, nuncium redactę in poteſtatē Niſcerdę, de qua ſuprà diximus, accipit. Moſcus cùm primò Polotiam cepiſſet, Nobilitatē atq; ex agris plebem omnē in Moſcouiam deportârat: poſtea inueterata iá agri eius poſſeſsione, ſpatio temporis amorem priſtini dominij exuiſſe eos ratus, nōnullos, ac in his Koſſonium quendá non corpore modò, verùm animo etiam vltra agreſtē valente, cum filiis fratribuſq; itidem robuſtiſsimis hominib. priſtinis ſedibus reddiderat. Hic ſtatim ac in poteſtatē Regis Polotiam rediiſſe intellexiſſet, quomodo cum aliquo munere ad prius imperiū rediret, cogitârat. Koſakkis Polotienſibus, quo ſtatu hoſtium res Niſcerdæ eſſent, oſtenderat. cumq; hi eo, quod illis cōſtituerat, tēpore, miſſu Palatini Polotienſis Niſcerdá acceſsiſſent, munitioneſq;, quemadmodū à Koſſonio acceperant, nec dū perfectas reperiſſent, ſine negotio potiti ea fuerát. Koſſonius nihilominus more ſuo inter Moſcos fortuitū Koſakkorum aduentū exiſtimantes, ſine vlla ſuſpicione verſatus, Sauolociam eadē ratione tradere noſtris voluerat. Iiſdem Koſakkis diem, quo ad Sauolociam accedant, præſcribit: ſeq; turrim incenſurū, ac dum ei rei Moſci intenti ſint, in arcem eos inducturum, conſtituit. Sed re interim detecta cū duobus filiis in conſpectu Sauolociæ palo ſuffixus fuit. Sub idem tempus in Vſuiatę repentina excurſione opprimendæ ſpem Koſakki adducti fuerunt. Iis Nicolaus Sebridouius Floriani, qui Caſtellanus Lublinēſis & prętorij exercitus pręfectus olim fuerat, filius, cùm hibernorum Vitepſcienſium otium ferre non poſſet, ſe adiunxerat, relictoq; equite fallēdi hoſtis cauſa, per notas ſemitas à Koſakkis ductus eò excurrerat: præſidiū cuſtodiis & omnib. rebus firmatū repererūt. Hoſtes nihilominus ſubito aduentu eorum exterriti, ſubiectum arci oppidum incenderunt.

Eoru-

Liber Tertius.

VARSAVIA Grodnam proficiſcenti Regi,ac in futuram expeditionem omni iam cura incumbēti duæ potiſsimùm difficultates occurrebant: rei pecuniarię altera,quæ tardiùs expediebatur: altera delectus. prioris enim expeditionis incōmodis afflicti,iumentisq; ac inſtrumento omni per tempeſtatum & itineris iniurias priuati, difficultates tam longinquæ militiæ pleriq; præ oculis habebant, ac ob id pauci omnino nomina dabant. qui etiam ex his minùs à bello abhorrere ſe videri volebāt, temporis tamen anguſtia, quo minùs ad id parare ſe poſſent,excludi ſe arbitrabantur. Pecunia vtitur partim priuata ſua, partim à priuatis mutuò ſumpta, quæ ad certam deinde diem ſolueretur. De delectu Samoſcius ſibi curæ futurum promiſit. Hic quamuis in togato munere verſaretur: tamen quod patrem Caſtellanum Chelmenſem Prætoriano exercitui præfuiſſe,reliquos etiam Maiores ſuos pleroſque bellicis rebus claruiſſe meminiſſet, quò gloriam à Maioribus traditam retineret,ac domeſtica hæc ſtudia ipſe quoque non intermitteret,& ante hac ſemper, & in ſuperiore expeditione militem aluerat: forteſq; viros aliquot circa ſe habuerat, & tunc communicata re cum Rege equitem peditemq; ſcripturum ſe profeſſus fuit. Re vulgata, magna multorum animis alacritas innata fuit:paſsimq; à plurimis nomina data: Ad hos Vngarum militem à fratre Chriſtophoro Tranſsiluaniæ Principe ſcribi curat. Cùm ante hac peditatu non multùm Polonia vteretur,propterea quòd nobilitas ferè omnis equis merebat:pedeſtrem militiam,quæ laboris plus,dignitatis minùs haberet,negligeret: atq; ita peditatus omnis ex oppidana plebe,ac operis præſertim conſtaret, genere hominum non modò rei militaris imperito, verùm otio etiam oppidano ad perferendum laborem belli corrupto: externus autem peditatus ſine maximo ſumptu ali non poſſet:ſuperioribus Comitiis ratio quædam parandi peditatus agitata fuerat, vt ex regiarum poſſeſsionum aſſcriptitiis viceſimus quiſq; in militiam reciperetur: qui ita in militiam veniſſent, ab oneribus operiſq; ruſticanis ipſi poſteriq; eorum immunes eſſent. Hoc delectu iam vti viſum fuit,miſsiq; per agros centuriones præfectiq; paſsim fuerunt, qui robuſtiſsimum quemque ac labori militari ferendo aptiſsimum legerent. Grodnæ ex propinquo iam conſilia belli agitare Rex inſtituit: ac Vilnæ interim tormenta, præter ea, quæ reparanda erant, noua ſuo modo alia fundi

iubet,

iubet. Propendebat iam Rex animo in Magnorum Lukorum oppugnationem: quod tamen quò diutiùs hoſtem celaret, ex inſtituto Ciaſniciam diem, quo conueniret, exercitui edixit. Nam cùm id oppidum ſecundùm flumen Vlam in capite duarum Lucenſis & Smolenſcenſis viarum ita ſitum ſit, vt paribus ab vtraq; vrbe ſpatiis diſtet, ac Lukos quidem inde tendentib. Vſuiata flumen: Smolenſcam euntibus Kaſpla ſe offerat, ad hoſtem ancipiti cura diſtinendum cùm primis opportunum id videbatur. Suprà demonſtrauimus miſſum à Rege cum literis, qui de euentu obſeſsionis Polotienſis certiorem Moſcum faceret. Humaniùs hic acceptus ab illo, quàm quiſquam ante eum, menſæ etiam adhibitus, ac bombycina veſte donatus fuit. Eum autem priuſquàm dimitteret, à duobus Legatis ſuis Ioanne Theodori F. Nouogrodiæ, Mikita Georgij F. Miciſlauienſi ducibus, & Romaniuicio Sacharino ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnenſem, & Euſtachium Volouicium Caſtellanum tum Trocenſem literas dari iubet: Cùm cõtrouerſiæ duorum ſummorum Principum eò progreſſæ ſint, vt ſuſcepto bello Poloniæ Rex Polotiam expugnârit: magnus Moſcouiæ Dux viciſsim ad vlciſcendam hanc iniuriam toto animo exarſerit; ſe cum reliquis primoribus ad Principis ſui pedes ſe proieciſſe: omnibus precibus ab eo petiiſſe, ne in ſanguinem Chriſtianum ſæuire velit: iis illum permotum à bello adhuc ſibi temperare: nunc idem ipſis atq; aliis Regis Poloniæ Conſiliariis apud ſuum Regem contendendum eſſe, vt ad pacem ſtabilem cum magno Moſcouiæ Duce conſtituendam eum flectant: inprimis ei perſuadeant vt & ipſe cum milite regrediatur, & militi tam in Lituaniæ quàm Liuoniæ finibus imperet, ne maleficio aut iniuria vlla Moſcos laceſſat: eadem magnum ſuum Ducem recipere: reuerſurum ad ſedes ſuas, ſuosq; à vi & iniuria vbiq; cohibiturum: interea vtrinq; elaborandum, vt miſsis oratoribus, pacèq; & concordia conſtituta, depoſitis à Principibus armis, metu omnes liberẽtur. In extremo literarum excuſant, quamobrem Baſilius Lopatinſcius, per quem bellum Rex Moſco denunciârat, adhuc detineatur: operam ſe daturos oſtendunt, vt quàm primùm ad ſedes ſuas vterq; reuerſus fuerit, cum mandatis de pace ſine mora ad Regem remittatur. Fecerat hoc Moſcus exemplo Sigiſmundi Auguſti temporibus à Lituanis introducto: qui ſi quãdo Legatos Rex ad Moſcum mittere deſtinâſſet, ad Moſcouiticos proceres literas priùs dabant, quibus vt à ſuo Principe fidei publicæ literas oratoribus, qui venturi eſſent, conficerent, poſtulabant. Re deliberata, in hanc ſententiam ab Senatoribus, quos diximus Lituanis, reſpondetur: diligenter ſe de

pace Regem appellâſſe: illum vt Chriſtianum Principem pacem atque concordiam inter vicinos, ac Chriſtiani præſertim nominis Principes omnibus rebus potiorem habere: bellum tamen cùm id maximis illius in ſe iniuriis prouocatus non niſi pacis cauſa ſuſceperit, tamdiu etiam dum æquæ pacis poteſtas à magno eorum Duce ſibi fiat, gerẽdum ſibi intelligere: Legatos verò, vt quos ad Principem eorum mittat, cauſam nullam ei videri: potiùs non committendum ſibi cenſere, vt quos ex ſuis quemadmodum antè fecerit, iniuriis atq; ludibrio eius obiiciat: ſi ille Legatos ad Regem mittat; patienter Regem quæ dicant, auditurum, atq; æquo cum reſponſo eos dimiſſurum. Haud multò pòſt Moſcus ipſe cum eiuſdem argumenti literis alium ad Regem nuncium mittit. Dimittitur is cum eodem reſponſo, quod prior à Senatoribus antè acceperat. Mittit nihilominus denuò aulicum ſuum Ioannem Naſciokinum cum iiſdem poſtulatis: qui cùm & ipſe in eandem ſententiam publicè iam reſponſum accepiſſet, oſtendit poſtea, alia ſe præter ſuperiora mandata habere, quæ priuatim exponat. facta poteſtate commemorat, Principem ſuum moueri plurimùm clade hominũ innocentium Chriſtianorum: qua de cauſa etſi ſciat contra ſuum Maiorumque ſuorum morem id à ſe fieri: conſtituiſſe tamen de dignitate ſua publicæ concordiæ id dimittere, vt de pace ipſe Legatos ad Regem mittat: id vnum poſtulare, vt induciæ interim ſint, nec vlteriùs cum exercitu Rex progrediatur: Legatos Vilnæ expectet: quòd id à Maioribus quoq; ipſius magnorum Moſcouiæ Ducum honori ſemper datum fuerit, vt non niſi in regni ipſius, aut magni Ducatus Lituaniæ ſede oratores eorum audirentur. Rex eodem omnia illa pertinere intelligens, vt tempus gerendæ rei extraheret, reſpondit: ſi quos Legatos mittere velit, dicendi quæ velint, poteſtatem libenter ſe iis facturum, benigneque auditurum. Quòd certo in loco expectari à ſe Legatos velit, nullo id cæterorum Principum Chriſtianorum exemplo peti: qui quandocunq; vſus ſit, quemcunq; in locum Legatos mittant: commune vbique eſſe ius Legatorum, nec certo loco finiri: poſſe ſe vbicunq; futurus ſit, vel in caſtris ipſis, in quibus inter ſtrepitum armorum, vel maximè Legatis opus ſit, adiri. Detecta ſub huius aduentum res fuit, quæ omnium animos vehementer in ſe conuertit. Gregorius Oſcikus claro loco natus, & antè iam ſub interregni tempus conſilia cum Moſco agitârat: & tum per literas communicare cum illo nõ intermittebat. Attulerat ad hũc literas à Moſco Naſciokinus, quas cùm ille per ſpeciem pellium, aliorumq; mercimoniorum Moſcouiticorum licitãdorum aditu ad Naſciokinum quæſito accepiſſet:

frequens

frequens præterea eadem cauſa interpoſita, ac ſecreto nonnunquàm petito cum eo fuerat. Enunciata hæc res à Mireuio quodam miniſtro Oſcici Martino Ribinio fuit, qui Andreæ Sebridouio Pocillatori Regio nomen in militiam dederat. Is rem ad Magiſtratus, Magiſtratus ad Regem detulit. Mireuius, quòd præſente Rege res accidiſſet, ad Albertum Radiuilum Palatij Marſchalcum ſtatim vocatus, cuſtodiæ traditus fuit: vltrò indicat, quæ cum Ribinio antea communicârat: eorum omnium Bartholomęum quendam miniſtrum Oſcici côſcium oſtendit. Rex quatuor ſolis primariis Conſiliariis adhibitis rem deliberat. Ex iis Palatinus Vilnenſis prehendendi eius, ſi in vrbe ſit, negotium ſuſcipit. Ille Trocis tum eſſe dicebatur. mittuntur mox eò frequentes aulici, qui comprehenſum retrahant. adducto in Marſchalci ædibus libera cuſtodia circumdatur. Datur aliis negotium, qui diuerſorium ac res eius perquirant. reperiunt in arca quadam alba diuerſorum Senatorum anulis ſignata, nominibuſq; ſcriptura eorum ementita, ſubſcripta: plerorumq; item ſigna Senatorum ad verum expreſſa: quibus ille maioris fidei faciendæ cauſa, quò cum aliis Proceribus conſilia iſta miſcere videretur, apud Moſcum vtebatur. Alij Kouareskum in prædium ipſius duobus à Vilna milliaribus, vbi tum Bartholomęus is erat, miſsi, materiam, malleos, ac cætera cudendæ monetæ inſtrumenta, referunt. Bartholomæus conſilia cum Moſco illum ſociare, literaſque ab eo accipere, & iam antè interregni tempore bis ad Moſcum miſsitâſſe fatetur. His de rebus cùm Senatores nonnulli ad eum miſsi eſſent, proditionem negabat: ſignis alienis ad contractus ſubiiciendos, & priuatum quęſtum in iudiciis ſe vſum fatebatur: monetæ crimen in Iudæum quendam, cuius opera & ſigna illa ſculpta haberet, conferebat. Adductus in iudicium ipſiſq; proditionis & rei monetariæ inſtrumentis in iudicio exhibitis, reſpondere iuſſus fuit. Negabat defenſor eius reſpondere eum teneri communi Nobilitatis iure, quo in quenquam ex Nobilitate, niſi legitimè priùs in ius vocatum, quæri vetetur. Cùm variè res hæc à Senatoribus acciperetur, ac quidam non minuendam exemplo libertatem Nobilitatis cenſerent: apud pleroſq; plurimùm tempus valuit: vt Rege in belli adminiſtratione, ac caſtris ferè verſante, nô tam ordinarij quàm militaris iuris cognitio videretur. ad hæc eos ſolos præſcriptione hac iuuari poſſe, qui integra fama eſſent, oſtendebatur. quorum ſcelus in tot flagitiis & propria confeſsione manifeſtè teneretur, eos vita ſua, priuilegio Nobilitatis, ac ipſa adeò Nobilitate ſe ipſos indignos feciſſe. Itaq; iuſſus reſpondere, libellum, quem antè in hunc caſum compoſuerat, publicè recitandum

dât. In eo conſilia ſe cum hoſte agitâſſe: eidem ſpem per occaſionem Regem interficiendi feciſſe falſus eò decurrebat, vt egeſtate, ac æris alieni magnitudine impulſum id ſpectâſſe ſe diceret, vt ab hoſte pecuniam aliquam hac ratione emungeret: ſupplexque veniam petebat. De confeſſo ſupplicium more Maiorum, ac de Iudæo item ſumtum fuit: miniſtris ob indicium vitæ gratia facta. Venerat interim Vilnam Vngaricus peditatus. Hunc Rex Poſtouam terreſtri itinere ire iuſſum, ibidem cum tormentis, & reliquo grauiore belli inſtrumento nauibus impoſitum ſecundo flumine Diſnam: inde cum aliis tormentis, quæ Polotiâ rediens antea ibi reliquerat, per aduerſum Dunam Vitepſciam præmiſit. Vilnæ Paulus Vchanſcius, qui ad ſummum Pontificem à Rege miſſus fuerat, ad Regem reuerſus, enſem notis cærimoniis dedicatũ à Summo Pontifice Regi obtulit. Profectus inde Vilnâ, ad Scidutum villá quinque cis Ciaſniciam millibus paſſuũ, octaua circiter Menſis Iulij die peruenit, reliquisq; copiis per vicinos agros ſparſis, ipſe eo, qui demonſtratus eſt, in loco, conſedit. Ibi dum copiæ aliæ, quæ expectabantur, conuenirent, de belli adminiſtrandi ratione, ac quò potiſsimùm hac expeditione cum exercitu ſe conuerteret, ad conſilium retulit. Tres potiſsimæ hac de re diuerſæ ſententiæ erant: cùm alij Pleſcouiam: Smoléſcam alij: tertij Magnos Lukos eundum cenſerent. Prima quæ Pleſcouiá, iiſdem quibus antea, cùm ad Polotiam iretur, rationibus ducebat: iiſdem etiam, quibus tum impugnata fuerat: quòd iter in hoſticum longinquius: quòd terga tot caſtellis hoſtilibus nullo in propinquo præſidio relictis nudarentur: quòd Lituania hoſtibus obiiceretur; maximè quòd à Pleſcouiéſi via longiùs iam receſſum eſſet: iterum non tam repudiata quàm in aliud tempus dilata fuit. Qui Smolenſcam eundum cenſebát, loci inprimis celebritate, & amplitudine: rerum eo loco geſtarum fama: inſtituto deniq; belli res ablatas repetendi mouebantur: & quòd eo præſidio adiuncto, tota Seuerienſis ditio longè ampliſsima vnà in poteſtatem ventura eſſet. Dicebantur contra hæc ab iis, qui Lukos petendos ſuadebant: à Duna flumine, atq; Liuonia, quorum liberãdorum cauſa bellum hoc potiſsimùm ſuſceptum eſſet, Smolenſcam eundo longiſsimè recedi: cùm Liuonia præterea Seueriéſem ditionem nec vrbium frequẽtia, nec loci atq; maris opportunitatibus, nec vicinarum Gentium cultu, comparandam: Lukos ſitos in præcordio quaſi Moſcouiæ, loco & ad hoſtiles ditiones quaſcunq; poſtea petere viſum eſſet, infeſtandas: & ſiue per Smolenſcá Lituaniam, ſeu per Pleſcouiam Liuoniam ingredi hoſtem volétem pari interuallo vno ſolo exercitu ibi collocato prohibendum opportuniſsimo:

niſsimo: pares enim ad Smolenſcam & Pleſcouiam aditus habere: vnde ipſum Ducem Magnum huc plerunq; exercitus ſuos cogere ſolere; quòd in omnium circumiacẽtium ditionum pari vicinitate eam deinde quæ opportuniſsima ei videretur commodiſsimè ex hoc loco inuadere poſſet. Rex, quemadmodum oſtenſum eſt, iam antè in hanc ſententiam inclinabat. quòd autem tanto antè temporis interuallo referendum publicè hac de re non exiſtimârat, ea de cauſa acciderat; quòd ne quâ vel ad hoſtem conſilia interim emanarent, aut tempus vel res aliqua noua interueniret, quæ mutandi ei conſilij cauſam adferret, præcauendum ſibi intelligebat. Hinc ſtudioſè Ciaſniciam diem ad conueniendum exercitui edixerat, vt ibi & in re præſenti, loco ex quo tam Smolenſcam quàm Lukos commodiſsimè ac paribus ferè ſpatiis perueniri poſſet, cum conſilio conſtitueret: & hoſtem quàm poſſet maximè ab hac cogitatione auerteret. quam ob cauſam in literis etiam, quæ ad illum ſcribebantur, præter Liuoniæ ac Polotiæ, Smolenſcæ quoq; titulum, tamquam quæ regij olim iuris fuiſſet, accuratè eximebat; vt dum ab ea parte hoſtis timeret, illam quam Rex potiſsimùm patere ſibi volebat, neglectam relinqueret. Dimiſſo conſilio eo, copiis recenſendis, operam dare Rex cœpit: primoque equitum Polonorum, qui ad Gedanum, ac Polotiam meruiſſent, atque proximè in hibernis fuiſſent, turmis vocatis, cùm Rex præter ſuperiorum temporum conſuetudinem, maiorem quàm ante hac in recenſendo milite diligentiam adhibuiſſet, perque anguſtum pontem tranſgredientes in proximum collem ſubductos ſingulos ipſe ſpectâſſet: paucisſimis tamen equi adempti fuerunt; cùm vniuerſæ, & militum, equorumque & armorum genere eſſent ornatiſsimæ. Poſt haſce quæ tum primùm nouo delectu in militiam nomina dederant, productæ fuerunt. Inter eas, quæ à Samoſcio, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, cùm equitum tum peditum copiæ ſcriptæ fuerant. Erant in iis Senatorij Ordinis nonnulli; alij euocati, qui militiam, cui magnam ætatis partem ſtuduerant, longo iam tempore intermiſſam repetierant: qui exercitus ipſi pro Legatis rexiſſent: non pauci, qui magiſtratus, Præfecturasque: alij qui officia ac honores in aula gererent: magna verò primariæ iuuentutis multitudo. Equitum duplex genus erat, alterum grauioris armaturæ Huſarorum, ea qua ſuprà ad Diſnam vti illos oſtendimus: Koſakkorum alterum leuioris. Hiſce loco coryti bicubitales ſcloppetos ad humeros aptârat, breuiores ex cinctu ſuſpendendos dederat, acynace ad latus ſiniſtrum & venabulo ex veteri inſtituto relictis. Peditem maxima ex parte è finitimis Vngariæ locis, nonnul-

luin etiam Varadino remotioribusq́; locis, aliquem præterea ex Polonis, qui ſuperioribus proximis bellis iam ſtipendia feciſſent, pleroſq́; tamen nouo delectu contraxerat. Cumque ad famam benignitatis, qua peditatum ex iiſdem locis Vngariæ ſuperiore anno ſtipendiis ſuis ſcriptum ad Polotiam habuerat, ſub idem tempus plures indies confluerent, ſeparatim his quoque per Ioannem Thomam Droieuium Præfectum Premislienſem neceſſarium ſuum ſtipendia deſcripſit. quæ cùm omnes copiæ cultu etiam à cæteris diuerſo ac habitu armisque atratis in duplici ducis luctu, qui ad vxorem Chriſtinam Radiuilam vnica ex ea filiola orbatus fuerat, ab omnibus iis veſte mutata vterentur; fiebat vt hac quoque re præ cæteris conſpicuæ eſſent. Pridie quàm Ciaſniciâ Rex moueret, quòd eum diem Legatis, qui Vilnæ apud eum fuerãt, ad quem expectaturus illos eſſet, Rex præfinierat; ſumma celeritate nũcius à Moſco venit; nec expectato ſolenni ornatu, qui obeuntibus Legationes ex theſauro Moſcouitico præberi ſolet, quòd is cum impedimentis ſubſequeretur, ne dies antè exiret, cõmuni cultu præter morem Gentis eius Legationum Rege ſalutato literas reddidit. Quando Regem adduci non poſſe intelligeret, vt Legatos pacis cauſa ad ſe mittat: ſe de iure moreque Maiorum ſuorum & ſuo concordiæ cauſa diſcedere: Oratores primarios homines ſuos iam mittere: ante quintam aut ſummum ſextam decimam Auguſti diem affore: poſtulare, eos Rex Vilnæ expectet. Nam vt alio loco, quàm in ipſa aut Regni aut magni Ducatus Lituaniæ ſede Oratores ſui Regem adeant, recepto ſuperiorum temporum omniũ more refutari. Reſponſum, Regem Legatos, quos alter ſuperior nuncius quàm primũ miſſum iri cõfirmâſſet, adhuc expectâſſe: vt Vilnæ audiantur, multis ſibi nominib. integrum non eſſe, longiùs iam Vilnâ ad exercitus ſuos progreſſo; quibus cum, quod militem ſine magno ſuorum detrimẽto intra fines ſuos habere non poſſet, quò videretur, moturum; ſi quo tamen loco Oratores Moſci ad ſe perueniſſent, quæ dicerent non grauatè auditurum. Hoc nuncio tali cum reſponſo dimiſſo, poſtridie Rex è ſtatiuis, quæ in agro Ciaſniciẽſi habebat, Lepelam, inde Vlam caſtella propinqua excurrit: vt in re præſenti muniendà ne an delenda eſſent, ſtatueret. Exercitum dimenſis antè itineribus Vitepſciam mouere iubet; ad eumq́; biduo poſt, in ſecunda à primis ſtatiuis caſtra recurrit. Aliæ eo die à Moſco ad Regem literæ afferuntur, eodem penè quo ſuperior proxima Epiſtola fuerat, argumẽto: Legatos ſe ſumma cum poteſtate de pace agendi mittere: poſtulare, vt pro more maiorum Vilnæ audiantur; quòd ſi impetrari non poſſit, tamẽ intra fines vt expecten-

pectentur. Reſponſum ad hanc epiſtolam fuit: cùm Oratores veniſſent, quæ dicerent, Regem cogniturum: ſi iuſta atque æqua attuliſſent, neque in ipſo belli ardore fidæ iuſtæq; paci non locum relictum iri: Interea cum exercitu Regem progreſſurum; ipſe quid ſibi de Legatione ſua faciendum eſſet videret: ſe vnum præſtiturũ, & Oratoribus eius, & eorum orationi ſi iuſta foret, quocumque in loco conueniretur, locum apud ſe fore. Adiuncta regiis literis altera ad nuncium, quem Ciaſniciæ apud Regem habuerat, epiſtola à Moſco fuerat: quam cùm reſignandam alij exiſtimarent, Rex integram ad hoſtem remiſit. His caſtris ac deinceps pleriſque proximis cùm Rex de belli adminiſtrandi ratione quotidie ad conſilium referret, & caſtra hoſtilia duo Veliſium ad Dunam flumen, Vſuiata ad amnem cognominem ſita ad Lukos hærenti à tergo in hoſtis poteſtate relinquenda Regi non viderentur; eoq; magis, quòd iam antè Dunam omnem poteſtatis ſuæ facere cupiuerat; ante omnia Veliſium, vt rebus omnibus firmius, & ad omnia momenti maioris oppugnandum ratus, Samoſcium cum iuſta exercitus parte eò mittit. Huic ad copias, quas ab eo ipſo adductas antè expoſitum eſt, alias cùm Polonorum Vngarorumque equitum ac peditum, tum Germanorum equitum ſcloppetariorum, ac in his Georgium Farensbekium Daniæ Regis Marſchalcum, qui patriæ Liuoniæ operam nauandi ſtudio cum aliquo equitum ac peditum Germanorum numero ſub idem tempus ad Regem venerat, attribuit. Depoſcebant eaſdem ſibi partes Lituani. Reſpondebatur ab altera parte, quòd nullus eſſet Polonicus Dux, Lituanicũ penes Regem manere oportere: quòd ad limitanei militis Ducem pertineret, ita moribus Maiorum comparatum eſſe; vt militiæ imperium ſummum penes Ducem exercitus, domi iuriſdictio omnis circa Regẽ penes Marſchalcum Regni eſſet: abſente exercitus Duce partes eius Marſchalcus in caſtris exciperet: Cancellarij munus in conſiliis publicis, iudiciis Legationibusq; introducendis, precibus ac meritis ſingulorum ad Regem referendis, verſaretur; ad eũdem, quoties Marſchalcus abeſſet, eius quoque poteſtas omnis rediret: limitaneæ militiæ Præfecti non tale munus eſſe, vt cum illis magiſtratibus comparari poſſet; quod ab initio priuatim à Ducibus introductum, deinceps etiam commendatione Ducum conferatur. Diremit controuerſiam; quòd res celeritate opus habebat: qui autem ex Lituanico exercitu ire eò debuerát, nondum aduenissent: Samoſcius non modò copias ſuas inſtructas iam haberet, verùm ab omnibus aliis etiam rebus eſſet paratiſsimus. itinerum enim ac locorum, in quæ iretur, difficultates animo prouidens, cùm fabro-

rum aliorumque opificum, qui bello vſui eſſent, ac tormentorum campeſtrium non exiguum numerum adduxerat: tum pulueris tormentarij, commeatus ac pabuli maximá vim comparârat; iamque ante è Præfectura Kniſsinenſi vnum in locum omnia comportata ſecundo Memela fluuio Kaunam, atque inde aduerſo Vilia flumine Michaliſcos: Michaliſcis terreſtri itinere Poſtouam, inde Diſnam, & mox Duna flumine Vitepſciam præmiſerat. Iiſdem temporibus à Themeſvarienſi Baſſa, qui quòd per totam Vngariam, fama belli peruagata erat, & in proximo Vngarorum delectus haberentur, ne aliò quàm fama ferret, id erumperet, ſubueritus fortè fuerat, Legati nullis certis cum mandatis ſpeculandi tantùm cauſa ad Regem venerunt. Vitepſciam Samoſcius cùm veniſſet, biduum ibi commoratus, militem omnem eò contrahit. Interim quæ ad diſciplinam militarem tuendam adque itineris rationem pertinebant, conſtituit, edictisque ſanxit. Simul tormenta, quæ à Rege acceperat aduerſo Duna flumine cum reliquo grauiore belli inſtrumento præmittit. His præſidij cauſa Stephanum Lazarum cum pedite, cui præerat, Vngaro læuâ ire iubet: tormentorum ac reliqui apparatus bellici Stanislao Koſtkæ Succamerario Culmenſi curâ demandatâ Primo agmini Lucam Dſialinium Koualenſem Brodnicenſemque Præfectum, affinem ſuum præficit. Huic Nicolaum Vrouecium, quem primò à patre ſuo diſciplina militari imbutum in proxima expeditione Polotienſi ſub Mieletio cum ala equitum militare iuſſerat; nunc quòd non modò in periculis obeundis animi magnitudinem eius, ſed & ad quoſuis militares labores tolerandos promtitudinem perſpexiſſet, circa ſe habere inſtituerat, adiungit. ea itineris ratione præſcripta, vt iuſto interuallo reliquum agmen præcederent. cum reliquo exercitu medius ipſe incedebat: Stanislao Solkeuio, poſtea Palatino Belſenſe ſibi Legato; qui & antea in Podolia ſub Nicolao Seniauio Palatino Ruſsiæ contra Tartaros pro Legato exercitus rexerat. Illum impedimenta ſequebantur: quæ agminis pars maiorem ferè, quá reliquæ difficultatem habebat; propterea quòd ſi in tanta carrorum & ſeruitiorum multitudine, qua in regionibus vaſtis carere exercitus non poterat, mutuò ea inter ſe implicarentur, vehementer eam rem exercitum morari neceſſe erat. Huic rei ita occurrit, vt vniuerſorum impedimentorum agmen in tres Ordines diſtribueret: & quo quæque turmæ aut cohortes ordine incederent, eodem impedimenta, vt quorumque eſſent, incedere iuberet: ſingulis carrorum ordinibus à fronte & à tergo iuſta peditum manu præſidio attributa quod quò diligentiùs obſeruaretur, nec inter

ſe

ſe currus implicarentur, cùm procederent impedimenta, initio in pacato ad Vitepſciam à ſe facto, inde ordinum ductoribus tradito, per vices binos ſemper inſpicere iubebat. Extremum carrorum ita incedentium agmen ſelectiſsimę cohortes peditum atq; vltimo loco alæ aliquot equitum claudebant. Matura iam in agris, quâ exercitus iter faciebat, frumenta, ac maximè pabulum erat. cùm autem Regem Samoſcius cum reliquo exercitu eadem via ſubſecuturum ſciret, in partes vniuerſum agrum eum, per quem iter erat, deſcripſit; quarum vnam exercitui, qui cum illo erat metendam permiſit: reliquas ſequenti alij exercitui integras ſeruari iuſsit; quę res diligentiſsimè à milite obſeruata fuit. Regi eadem die, qua Samoſcius mouerat, Vitepſciam venienti Lituanicæ copiæ tam ſtipendiariæ quàm voluntariæ ſe obtulerunt, eo & numero & ornatu, vt ſuperioris anni detrimenta nemo agnoſceret. ſimul Polonicæ copiæ nonnullæ quę è longinquioribus Regni locis tum primùm ad exercitum peruenerant, vtriuſque item generis tam voluntariæ quàm ſtipendiariæ cenſæ fuerunt. Samoſcius Suraſſum interim, quod extremum regiæ ditionis oppidum erat, ſubitario opere per Kaſplam flumen ponte facto peruenit. Hîc vt tormēta, quæ aduerſo Duna tardiùs ſubſequebantur, expectaret, militemq; ex itinere reficeret, ac de reliquo itinere cōſilium caperet, diem vnum ſubſtitit. Veliſium frequentiſsima olim vrbs fuiſſe, nomenq; à magnitudine, cuius hodie adhuc indicia amplarum foſſarum veſtigia quædam ab accolis oſtenduntur, accepiſſe putatur. Sub Lituanorū imperio per pagos totus ille ager habitabatur; poſtquàm Moſcouiæ Duces alibi occupatis Regib. Poloniæ ditionis ſuæ regionem eam feciſſent, caſtro etiam Veliſio veteri nomine retento, contra præſidiū Vitepſcienſe eū cōmunierant. ex inſtituto præterea ſuo cùm ab aliis partib. tum maximè cis Dunana, à qua tam Veliſiū quàm Vitepſcia, & quod poſtea cōditum fuit, Suraſſum ſita ſunt, quòd eā minimè patêre vellent, inuiarum ſiluarum obiectu impediuerant. More enim ſuo agrū hoſti proximum per aliquot millia paſſuum ſtudioſè incultum ac deſertum vt plurimùm Moſci relinquunt: quò crebrarum arborum, quas in ſolo vacuo enaſci interim neceſſe eſt, denſiſsimarumque ſiluarum tamquam vallum hoſti obiiciant; ita ſe maximè tutos contra hoſtiles incurſiones exiſtimantes, ſi vndique quàm vaſtiſsimas ſolitudines ſibi circumdederint. Suraſſum temporibus Sigiſmundi Auguſti Stephanus Sbaraſius Palatinus tum Vitepſcienſis, nunc Trocenſis, veritus ne Vſuiatæ & Kaſplæ, quibus in Dunam influunt, capita ad coniungendam Smolenſcenſem & Lucenſem ditionem munitione aliqua hoſtis

occuparet, quòd ea flumina ita ex aduerſo in Dunam exonerant, vt Vſuiata Lukos, Kaſpla Smolenſcam pertineat, præueniendum eum ratus ſubitario opere cómunierat. Hoc in ipſum quaſi initium ſiluarum incurrit. Samoſcius cùm duas omninò vias ſecundùm vtramq; Dunæ ripam propoſitas ſibi videret, intelligeretq; ſi vltradunana progrederetur, bis flumẽ tranſeũdum: pontem alterũ ſub Veliſio in cõſpectu quaſi hoſtis faciẽdum; etſi de altera quærendo reperiebat, non difficilem modò tranſitu eſſe; ſed vix ſingulari homini iter per eam eſſe: exercitum poſt Vitoldum Ducem centum ſexaginta annis neminem ea duxiſſe; ea tamen ire conſtituit. In ſiluam ipſe ſe infert: locisq; per quæ patefacienda via erat, perluſtratis, ac inde peditum aliquot cohortib. immiſſis, partim ſecurib. ſiluas cædere, ferroq; viam aperire: reliquos opere occupatis præſidio ſcloppetis expeditos eſſe, operisq; & excubãdi vices partiri inter ſe iubet. Erat magni laboris res, primùm arbores, quæ in ſolo vbere tot annorum ſpacio in immẽſum ſe effuderãt, exſcindere; eaſdem deinde de via, quę inſtituebatur, cõportare Eum alius excipiebat non multò leuiór, cùm præcipitia aut paluſtria loca pleraq; eſſent, vel ponte ea ſternendi, vel cratibus ac virgultis exęquandi. ſingulari tamẽ militum ac Nicólai præſertim Vrouecij ſtudio, per viginti millia paſſuum ea die via patefacta, poſtridie illac iter exercitus faciens, ad locum Verſchouinum appellatum, in quo pagus olim fuerat, totidem à Veliſio paſſuum millibus peruenit. Propinquum Verſchouino locum Vitoldi pontem etiamnũ Koſakki nominant; quòd fama acceperint, iſthac ponte effecto Vitoldum aliquãdo copias duxiſſe; eodemq; tum etiam per latiſsimam paludẽ, paucarum horarum ſpacio celeriter ponte effecto, poſtridie minus emenſus, quòd montes crebri interiecti iter morabantur, decem à Veliſio paſſuum millibus, ſummo ſilentio conſedit; nulloque ne pabulandi quidem cauſa excurrere permiſſo, ſequenti die oppugnandi preſidij conſilium cepit. Obiiciebatur hoc loco noua difficultas; quòd hoſtis, quò is locus caſtro propior erat, eò diligentiùs muniendum ratus, inciſis arboribus, iiſque ex aduerſo deiectis ac inter ſe commiſsis, aliisque inſuper coaceruatis, per aliquot millium paſſuum ſpacium, omni muro firmiore munitione ſe ſepſerat; ſiluaq; quę ne perſpici quidem poſſet, etiam media die nocturnum aliquẽ horrorem ingredientibus incutiebat. Dat iterum negotium pediti, vt iter explicet. Eodem die Mikitam & Birullam notos Koſakkorum Duces, qui excurſione in ditionem Smolenſcenſem ſuperioribus diebus facta, ab ea ad exercitum venerant, longo ambitu trãs Dunam flumẽn ad obſidendam viam quæ ad Lukos pertinet, mit-

tit.

tit. Excipitur ab his Kudrauus Nobilis Moſcus: qui cum duobus comitibus egreſſus fuiſſet, vnus eorum à Koſakkijs interfectus, alter elapſus fuerat. Ex hoc poſtridie in caſtra perducto quale præſidium Veliſij ſit, deque Koſakkorum manu aliqua allatam fuiſſe ad præſidium famam, tantum in propinquo exercitum ignorari cognoſcit. quibus rebus cognitis, relictis in loco cum præſidio certarũ turmarum & cohortium omnibus impedimentis, præmiſsiſque peditibus atratis, & Vibranouiana cohorte, ac reliquo peditatu ipſe ad extremum ſiluæ propinquo à Veliſio interuallo ſubitò excurrit; quòd ea loci natura erat, vt ſi hoſtis aduẽtu eius cognito, aditu prohibere eum voluiſſet, exigua hominum manu intra ſiluam cum pleriſque aliis, tùm eo maximè loco eum morandi ſummã facultatem haberet: ſimul ſi fortè fama aduentus ſui ad hoſtem nondum perlata, per incuſtoditas portas irrumpere, ac repente præſidium opprimere poſſet. Vix extra ſiluam eo egreſſo, hoſtes tormento exploſo aduentus eius ſignum dant: eodemque momento accolis omnibus intra munitiones receptis, quicquid circa eas ædificiorum erat, incendunt. Samoſcius militari nihilominùs clamore ſublato, ſubita equitum peditumque excurſione obiri munitiones iuſsit. Eſt Veliſium ſpacio ſatis amplo, turribusque nouem munitum. ad meridiem atque orientem Duna flumine, à ſeptentrione riuo quodam, qui per lacum in Dunam ibidem infra caſtrum illabitur, ab omnibus partibus maximè verò ab occidente altiſsimis foſsis ambitur. Caſtris à ſeptentrione metatis, munitiones à ſuperiori Dunæ parte Vngaros agere iubet; infrà eos medio loco Polonos: Vrouecium cum atratis cohortibus ab occidente curare: Vltra Dunam Lukos verſus Koſakkos in excubiis collocat. Perfecto paucis diebus magna celeritate opere, tormentis quatere muros inſtituit. Ea tum noſtrorum tormentorum, quemadmodum ex captiuis & tormentis ipſis fractis cognitum poſtea eſt, felicitas fuit; vt nullus ferè globus mitteretur, quin ex illorum tormentis aliquod corrumperet. Inde ignitos globos Bornemiſſæ, quem Vngarorum munitionibus Samoſcius præfecerat, periclitari placuit: incendioque ex Vngarorum munitionibus excitato, ac mox oppreſſo, idem Vrouecius cùm tentare cœpiſſet, pars pontis interſciſsi, quæ reliqua ad portam caſtelli erat, ab atratis exuſta fuit. ſimul duabus diuerſis è turribus altiùs fumus tolli conſpiciebatur. re hac animaduerſa hoſtes primùm repentino noſtrorum aduentu, cùm à qua re maximè tutos ſe fore crediderant, tam inuias ſiluas exiguo temporis ſpacio ſuperatas à noſtris intelligentes, nihil deinceps ſibi tutum, nihil noſtris difficile futurum iudicarent: ſimul operis per-

fecti celeritate, tùm verò præſenti periculo territi, deditionem fecerunt. Moſcus Polotienſium præſidiorum expugnatione cómotus, ſimilem caſum in aliis caſtellis, quæ Lituaniá verſus ex materia omnia facta erant, veritus, ceſpite muros eorum tegere inſtituerat. quare, quòd cùm per ceſpitem ſubitario opere non ſatis altè cógeſtum ad parietem globi penetraſſent, tanto & firmiùs hærerent, & reſtinguendi ſui facultatem ferè nullam relinquerent, vel maximè tum lædebatur. Commeatus, pabuli, pulueris tormentarij apparatusq; bellici tantum repertum fuit; vt recreato omnibus rebus his exercitu, quantum præſidio ſatis eſſet, nihilominùs relinqueretur. Rex Suraſsi, quò interim peruenerat, dum in Duna pons componeretur, & de euentu oppugnationis Veliſienſis cognoſceret, ſubſiſtere conſtituerat: nuncio hoc cum Præfectis, qui in præſidio fuerant, à Samoſcio accepto, eò lętior, quòd de ea gratulatione, caſtri, quod maximè integrum in poteſtatem ſuam peruenire cupiebat, detrimento nihil fortuna diminuerat, dum pons ex lintribus nota ratione componitur, ad videndum Veliſium excurrit: moxq; Suraſſum ſe recipit. ſub idem tempus literæ à Moſco afferuntur, quibus demiſsiùs, quàm vt non ſimulata ab eo humilitas videretur, ſignificabat, iam ſe Legatos de pace cum idoneis mandatis, quibusq; controuerſias minui poſſe exiſtimaret; cõtra & ſuá & Maiorũ ſuorum conſuetudinem dimiſiſſe. quia fieri tamen poſsit; vt minùs adhuc mentem Regis perſpexerit, ideoque nondum omni ex parte ea Regi ſatisfaciant: petere ſe, vt aut Rex ſuam de his ſententiam planiùs per literas aperiat, aut Legatis ſuis id facere permittat: cùm primis autem antequàm Legatos audiat, intra fines exercitum reducat, abſque omni in ſuos iniuria prohibeat. ſub finem literarum à crudelitate, locorum ſcripturæ Sacræ nõnullorum autoritate, more ſuo ac ſolito maiori laudandæ, quam obſeruandæ eius ſtudio Regem dehortabatur. Rex in eadẽ ſimulatione, qua antè vſus fuerat, perſiſtere eum videns, tribus pontib. vniuerſum exercitum in vlteriorem Dunæ ripam mox traduxit. Poſtridie iter facienti iterum literæ à Moſco redditæ fuerunt: Legatos ſuos maximis itinerib. progredi, expectaret venientes, ne tridui moram magno detrimento rebus ſuis futuram cogitaret. Regem nihil de celeritate cõſueta remittere cupientem tardabat difficultas viarũ; quòd Moſcus, eo, de quo antè diximus, inſtituto à Lukis etiam Lituaniam verſus centũ & viginti ferè millium paſſuum ſpacio denſiſsimas ſiluas aluerat. Itaque hìc quoque ſilueſtria erant loca, vix ſingulis peruia: propter crebras autem paludes interiectas magna præterea ex parte cœnoſá, per quæ ægrè iumenta euaderent. Accedebat huc, quòd à primis

mis omni pabulo, ſi quod fortè erat, conſumpto, apud maiorem exercitus partem magna eius quoq; rei inopia laboraretur. Itineris is ordo obſeruabatur, vt in primo agmine Lituani ſub Palatino Vilnenſi Duce & Chriſtophoro filio limitanei militis Præfecto proficiſcerentur: Hos Ioannes Sborouius Caſtellanus Gneſnenſis aulici militis præfectus, qui iam tum ad Regem venerat, ſequeretur. Poſt illum Vngaricus tam equitatus quàm peditatus incedebat. Hos Rex cùm robore exercitus ſequebatur. Regem Ioannes Sbaraſius Palatinus Braſlauienſis cum equitatu Polonico: Vltimum agmen Nicolaus Seniauius Ruſsicarum copiarum Præfectus claudebat. qui quòd pacatis tum Tartaris nihil tumultus ab illis expectaretur, itidem ad Regem ſe cõtulerat. tormenta aliuſq; bellicus apparatus omnis vnà cum eo, quem Samoſcius ab oppugnatione Veliſienſi ad Regem remiſerat, per Vſuiatam aduerſo flumine trahebantur. Cùm Lituani ferramentis ad ſiluas cædendas ac aperiendam viam idoneis deſtituti tardiùs procederẽt: Rex delectos ex Vngarico peditatu trecentos ad explicandam celeriùs cum Lituanis viam præmiſit. à quibus magna celeritate via expedita primùm Lituanorum agmen xviij. Kal. Septemb. ad Vſuiatam peruenit: Rex decem ab ea millibus paſſuum conſedit. Vſuiata in modico colle intra duos lacus ac flumen Vſuiatam ſita, ab occidente Vſiniana lacu, ab oriente altero Vſuiata, à meridie flumine eiuſdem nominis, qui per vtrunq; lacum decurrens ad Suraſſum in Dunam influit, clauditur. Cœperat ad arcem admouere munitiones iuſſu Palatini Vilnenſis cum Lituanis Georgius Sokolinſcius. Huic cùm Vngari ſe adiunxiſſent, atq; vna nocte admirando labore ad portam tam propè, vnde telum adiici poſſet, foſſa perducta, continenti ſcloppetorum ictu neminem in aduerſa turri conſiſtere paterentur: nomine ſimul & aduentu Regio, quem ex latis caſtrorum ſpatiis ab caſtello in omnes ſubiectos campos deſpectum habente cognouerant, territi, qui in præſidio erant, deditionem eodem die fecerũt. Rex ab Vſuiata Lukos verſus tendens principio eadem rurſum viarum aſperitate, perpetuis ſiluis denſiſſimè, quemadmodum antè oſtendimus, inter ſe implicatis, ad hæc ſolo cœnoſo & impeditiſsimo exceptus fuit. Pòſt commodiore aliquanto via vſus fuit, aridiore ac arenoſo penè ſolo. Vbiq; tamen vt per loca inculta ac deſerta magnam commeatus inopiam exercitus perpetiebatur. Reliquerat Rex ad tormenta, quæ ab Vſuiata terreſtri itinere tardiùs ſubſequebantur, Nicolaum Seniauiũ cum Ruſsicis copiis: apud haſce eò etiam vehementiùs laboratum fuit, qḡò eæ propter impedimenta tardiùs incedebant. Subleuatæ ta-

men deinde aliqua ex parte à priuatis Samoſcij nauibus fuerunt: quas cùm vlterius terreſtri itinere trahere ſecum non poſſet, Vſuiatam commeatus ac pabuli plenas dimiſerat. ſub idem tempus Volminſcius à Chriſtophoro Radiuilo Lukos præmiſſus, aliquot ab vrbe millibus cum ſtationibus hoſtium prælio commiſſo, aliquotq; captis, cæteros in fugam vertit. Samoſcius, quòd pons, quo aliàs in tranſmittendis fluminibus exercitus vtebatur, penes Regem erat, rate, quali ad Sokolam exercitum traductum oſtendimus, ad Veliſium quas ſecum habebat copias traduxit. Accidebat autem, vt cùm Veliſio, quemadmodum dictum eſt, naues, quibus commeatus exercitui ſupportabatur, Vſuiatam ab exercitu dimiſiſſet, tyrones pleriq;, qui nuper nomina in militiam dederant, nec magnum rei militaris vſum habebant, quòd ab eo præſidio, quo maximè confidebant, relinqui ſe videbant, anguſtias itineris ac ſiluarum, per quas duci ſe audiebant, magnitudinem veriti animis ferè conciderent, compluresque paſsim diffugerent: in quorum vnum atq; alterum deſertorum grauiori pœna conſtituta, reliquos facilè Samoſcius retinuit. Proficiſcebatur via militari, quæ Smolenſcâ Lukos ducit: vt dextrum latus Regis teneret. qua via cùm Moſcus quoq; exercitus ſuos ducere ſoleat, quos quemadmodum ſuprà dictum eſt, Lukis ſemper cogebat: omni ea pontes maximis ac robuſtiſsimis ex trabibus facti erant, quia tamen vetuſtate plerique vitium fecerant, non exiguus in illos ipſos reficiendos labor militi impendendus erat. Excubabant ad Lukos & prata Oranenſia Tartarorum Nohaienſium turmæ aliquot, quas Vlanecius è Principum Tartarorum genere in Moſcouia natus ductabat. Eas Chilchovus ſub primam oppugnationis famam Veliſium miſerat. Cùm Bobroiedovum quinquaginta à Veliſio paſſuum millibus accepto iam in poteſtatem à Samoſcio caſtro, veniſſent, ac ab agreſtibus, quo loco res eſſet, cognouiſſent, Toropeciam verſus ſe recipientes, inde agmen noſtrum ex itinere obſeruare inſtituerunt. Scripſerat Rex ad Samoſcium, vt quàm primùm cum eo ſe coniungeret: qua de cauſa cùm à Smolenſcenſi via ad læuam Samoſcius iter cōuerteret, Tartarus interim, qui iam antea ſemel à fronte ad Polonam flumen reiectus fuerat, iterum recurrerat: ſi quos lentiùs inſequentes extremum agmen obſeruando excipere fortè poſſet. Sed præterquàm quòd ea ratione, quemadmodum antè oſtenſum eſt, copiæ incederent, vt extremum agmen lectiſsimæ cohortes, ac turmæ aliquot equitū clauderent, Koſakkos etiam, quoties eius rei facultas daretur, poſt agmen in inſidiis conſidere Samoſcius iuſſerat: quibus ſi qui veſtigia exercitus legerent excipe-

rent,

rent. Id cùm fortè ab iis, qui ſub Vincentio erant, factum fuiſſet, ac in campum quendam è ſiluis aciem agmen noſtrum explicaret, Vlaneciuſq;, cùm Tartari ſigna conſpicati retrò cederent, ipſe ante alios progreſſus, vt ſe ſequerentur, ſuos hortaretur, in Koſakkos incidit: ab iiſdemque circumuentus captus fuit, reliquos Tartaros fugientes ſiluæ texerunt. Samoſcius cùm ad Oraneſia prata quinque circiter millium paſſuum interuallo à reliquo exercitu conſediſſet, mox ad Regem inde acceſsit. Præmiſsi de exercitu Lituanico à Radiuilo antecurſores Lukos verſus fuerant: qui cùm ad Louatum fluuium progreſsi, itineris duce, qui vadum illis commonſtraret, deſtituti ad arcem peruenire nō potuiſſent, Moſci interim, qui in præſidio erant facultatem nacti Demetrium quendam, qui in Lituania diu verſatus tum ab exercitu Lukos transfugerat, cum literis ad Principem ſuum mittũt. deq; aduentu exercitus, & quòd pridie iam copiæ nonnullæ ſub munitionibus ſe oſtendiſſent, certiorem eum faciunt. Exercitu per anguſtias ſiluarum in aperta omni traducto, non parum iam ad ſummam rei profectum, ac quaſi ad vniuerſam Moſcouiam aditus patefactus exiſtimabatur. Conſtabat enim inter omnes, ſi Moſcus ad prohibendum tranſitu exercitum ſe conuertiſſet: pleriſq; locis, vel exigua manu nullo negotio eum diſtinere, áque re frumentaria in tam inuiis ſiluis, per quas viginti dierum ſpatio hæſiſſet, interclusum incommodo etiam afficere potuiſſe. Rex cùm ad arcem rectà ducere conſtituiſſet, Samoſcium, qui ſitum naturamque loci cognoſceret, præmiſit. Vielkoluki, ac ſi magna prata diceres, ab amplitudine ac frequentia vrbis, circumiacentis regionis totius amœnitate, atque cultu nomen acceperunt. Arcis in modicum tumulum ſubductæ, qui omnibus ferè ex partibus lacu, altiſsimaq; valle, quæ lacum vndique ambit, continetur, à meridie & oriente, à qua vna ſola parte lacus non coit, imam partem Louatus fluuius ambit: anguſta omnino ſemita inter lacus & ſuas ripas relicta, quæ eodem, quo arx ac flumen ipſum, flexu in longitudinem ſinuatur. vallo tum circumdata erat altiſsimo, quod non modò priuatorum ædificiorum, ſed templorum ipſorum, quæ frequentia in ea ſunt, pinnaculorũ conſpectum accedentibus eripiebat. Ad has munitiones, turres Germani cuiuſdam artificis opera ſcienter dimenſas complures: vnam verò à fronte, qua ab oriente inter lacum ac flumen patet, omnium firmiſsimam ac ampliſsimam adiecerat. Omnes autem ceſpite altiſſimo: maior quidem hæc viginti duos circiter pedes lato veſtitæ erant. Louatus ſupra Ieſeriſciam ex lacu quodam deriuatus, à meridie, quemadmodum oſtenſum eſt, arcem perſtringit; inde in ſe-

ptentrionem verſus, relicta arce, vrbeq; in duas partes ſciſſa recto curſu per lacum Ilmenum ſub Nouogardia, priori nomine in Volchouam commutato, in ſinum Finlandicum ſe exonerat: nauigationisque hac opportunitate maximè Lukos locupletauerat. Vrbem amplam atq; ab vtraq; fluminis ripa latiſsimè arci circumiectam, quamuis mœnibus ac turribus ligneis, foſsis etiam ſatis amplis munitam, quinto antè die, quàm caſtra Rex ei admoueret, inſtituto ſuo omnibus priùs rebus in arcem comportatis præſidiarius miles incenderat. Samoſcius iuſta equitum peditumque manu ac militaribus aliquot viris aſſumptis in viam, quæ ad Toropeciam atque vlteriorem Moſcouiam pertinet, prouectus, ab ea ad arcem rurſus deflectens Moſcis ſe oſtendit. Hoſtes conſpicati, primò ſuas copias Toropeciâ venientes rati, extra arcem progreſsi, mox ſignis agnitis ſumma celeritate ſe receperunt. quidam tamen ac in his Farensbekius ſubitò in eos inuecti aliquot aſſecuti interfecerunt.[a] Samoſcius ab omnibus partibus diligenter ſitu loci perluſtrato, ad Regem ſe recepit. Iuſſerat ſequi ſe ab exercitu alios quoſdam, qui diuerſa via excurrentes, ea qua venturus eſſet, ſibi occurrerent. Hos à ſuperiore arcis parte flumen tranſgreſſos Moſci conſpicati, inſidias ab ea parte poſuerunt: itaq; celeriter eæ coortæ fuerunt, vt Ioannes Bornemiſſa ſummæ inter Vngaros virtutis Præfectus, cùm in turba ab irruentibus manus iniectæ ei fuiſſent, equuſq; loco humido hæreret, veſte relicta recipere ſe coactus fuerit. Moſcus etſi ſuſpicabatur Smolenſcam potiùs Regem ſe conuerſurum: in hanc tamen quoq; partem præ cæteris intentus, ad Toropeciam exercitum Chilchovo Duce contraxerat: qui ſeu Smolenſca ſeu Luki peterentur, quò opus eſſet, ſuppetias ſuis ferret. Mandata his in omnes caſus dederat, vt à prælio omnino abſtinerent: in ſingulos modò, ſi quos ab exercitu digreſſos, aut per agros palantes nanciſci poſſent, intenti eſſent. Ipſis Lukis Kneſiú Theodorum Obalenſcium Lichovum cum ſumma autoritate, ſecundum eum Michaelem Chaſsinum & Oxachovum præfecerat: quodq; iis ipſis, quos conſtituerat, Præfectis non ſatis ſalutem arcis exercitusq; crederet, Ioannem Vieichovum primarium cubiculi miniſtrum, qui Lichovum cæterosq; in præſidio: Dementium Ceremiſſam, vt Chilchovum, qui ad exercitum erat, obſeruaret, per eos dies miſerat. Perſpectâ loci, quemadmodum dictum eſt, naturâ, Rex qua à meridie fluuius arcem alluit, cum exercitu pulcherrimè inſtructo ſub ſignis acceſsit: abq; altera parte Samoſcio reliquas copias item latiſsimè expanſas adducente, horribilem ſpeciem is vniuerſi exercitus vno tempore accedentis, inque tot acies explicati

explicati deſpectus hoſtibus præbebat. Poſtridie legati Moſcouitici, nullis adhuc verſus arcem munitionibus directis, in caſtra venerunt. Hi cùm Smolenſca Suraſſum veniſſent, quod Suraſſo Regium Imperium finiebatur, iis qui deducendorum cauſa pro more obuiam illis miſsi fuerant, nolle ſe vlteriùs progredi, nec in Principis ſui ditione mandata ſua exponere ſe poſſe oſtenderant. Cùm illi id in ipſorum poteſtate fore reſpōdiſſent: ſe quidem ad Regem redituros: ipſi ſi ad Principem ſuum reuerti vellent, neminem impediturum: tandem, vt ergo vi ſe pertraherent, hortati comites fuerant, riſu excepti, neminemq; vllam iis vim allaturum edocti, ipſi ſibi conſilium caperent, ridiculè ad extremum vi tamen adactos ſe ſequi atteſtati, ſecuti fuerant. Conſilio pridie Calend. Septemb. iis dato, eadem, quæ antè dixerant, iterârunt: negârunt poſſe ſe vlla de re agere, niſi priùs Rex vniuerſum exercitum intra fines reduxiſſet. Rex legatione tam abſurda repudiata, eodem in conſilio Samoſcio, vt quæ cum illo de ordiēda oppugnatione communicârat, adminiſtraret, mandat. Rediit ſub idem tempus in caſtra Drobiſius. Miſſus hic paulò antè à Radiuilo Toropeciam verſus, in turmam equitum à reliquo exercitu digreſſam inciderat. quæ cùm paucis excubitoribus aliquot collocatis, quieti ſe dediſſet, tanta celeritate impetum Lituani in excubitores dederunt, vt vnà cum fugientibus ad cæteros quieſcentes delati, priuſquam ab illis ſentiri aut arma capi poſſent, eos occuparent, nonnullos cæderent: quoſdam caperent, reliquos in fugam conuerterent. Samoſcius militem, quem penes ſe habebat, primò per amnem non admodum altum, ſed vligine valde impeditum, & ad Louatum reſtagnantem inter crebras hoſtium iaculationes, quæ eò pertingebāt, ponte; inde Louatum infra arcem duobus vadis traduxit: adque riuum è regione arcis manantem caſtra more Polonico curribus circumiectis communiit. Ad eas, quas antè habebat, copias reliquum peditatum omnem tam Polonicum quàm Vngaricum Rex illi attribuit. Vngari cum Ioanne Bornemiſſa & Stephano Carolo, qui Michaeli Vadaſio ſucceſſerat, ſtatim tranſiēre: locoq; occidentem verſus capto, quo ire ſe iuberet ad Samoſcium miſerunt. Cùm ille exteris præ cæteris indulgendum ratus, ipſi ſibi locum legerent, ſe permittere oſtenderet: illi rurſum ad eius arbitriū rem reiicerēt: ratus eum, quem inſtitiſſent, locum maximè ab illis probari, eundem, vt retinerent, munitionesq; ab eo ad arcem agerent, Bornemiſſæ tormentariæ rei præpoſito, mandat. Interim, quòd Polonicum quoq; peditatum citiùs ſubſecuturum arbitrabatur, ad inferiorem fluminis partem, qua vrbs antea fuerat, ſubitò non-

nullos diſponit, qui foſſas munitionesq; ab ea quoque parte inſtituerent. Verùm cùm quòd alios viminum ad corbes militares petendorum cauſa dimiſiſſet, impedimenta eo die omnia traducere non potuiſſet, atratas cohortes aliquot præſidio illis relinquere neceſſe habuerat: præterea reliquus etiam Polonicus peditatus tardauerat: qua re fiebat, vt pauci omnino in opere eſſent: iiq; cùm maius nihilominùs pro numero ſuo opus ea nocte perfeciſſent, accidit, vt tyrones quidam ex iis negligentiùs ſub arce verſarentur, in quos poſtridie Moſci eruptione facta, priuſquàm ſubſidium eis ferri potuiſſet, vnùm interfecerunt, alterum ceperunt: ſignoq; militari, quod lentiùs ſignifer proferebat, abrepto, in arcem properè ſe receperunt. Haud multò pòſt reliquæ cohortes cum impedimentis, vniuerſusq; Polonicus peditatus aduenit, opereq; ſumma celeritate perfecto, ſequenti nocte & à Polonis & ab Vngaris tormenta conſtituta fuerunt. Eadem nocte interuallum, quod inter Louatum flumen atq; lacum orientem verſus exiguum intercedere diximus, perfodere Samoſcio viſum fuit. quod cùm lacus foſſæ vicem arci præſtaret, ſi deriuatus fuiſſet, multò commodiùs per ſiccas foſſas ad oppugnationem iturum militem iudicabat. Peditatui vniuerſo Polonico ac atratis cohortibus Nicolaum Vrouecium præfecerat: præterea verò inter primores quoſdàm compârat, vt cùm ipſe ad alia opera abeſſet, eorum aliqui in vices ad munitiones curarent. Euenerat tum ſors ea Petro Kloceuio Caſtellano Sauichoſtenſi: qui vt homo ad militaria munia promptus, dum ipſe ad opus inter frequentes tormentorum ictus, qui continuò ex arce in intentos operi dirigebantur, contendit, globo traiectus interiit. Sub hæc Rex Louatum ipſe tranſgreſſus, vt oppugnationem inſpiceret, quòd per tam altum eumq; recétem ceſpitem non poſſe penetrare globos videret, ne iis iaciendis tempus eximi pateretur, Samoſcium monebat. Itaque in pinnacula, è quibus ſedilia tormentorum, quæ per vallum diſpoſita erant, dirigebantur, iaculationibus ab Vngaris conuerſis, incenſa mox ea fuerunt. Etſi autem vlteriùs ignis non progrederetur, quod ſedilibus, quæ diximus, exuſtis, in aggerem mox deſinebat: illi nihilominus incendium conſpicati, manu ſtatim facta ad vallum ſucceſſerunt: iuſtoq; temporis ſpatio ſub eo verſati, cùm tandem hoſtis collecto animo ad repellendos concurreret, illique nihil eorum, quorum cauſa in eum locum progreſsi fuerant, ſuccedere ſibi viderent: ſub noctem ad munitiones ſuas per lacum ſe receperunt. Legati interim qui in caſtris erant, incédio hoc in metum adducti, iterum admitti ſe petebant. cuius rei altera die poteſtate iis facta, quòd ignis iam con-

quieue-

quieuerat, illiq; metu iam liberati ſibi videbantur, eadem qua antea ſimulatione vſi, primò Churlādiam & Rigam Regi offerebant, his deinde Polotiam adiiciebant: tandem pro captiuis Vſuiatam & Ieſeriſciam, ex quibus Ieſeriſcia ſola in poteſtate Moſci tunc erat. multis vltro citroq; verbis factis ſumma hæc fuit, vt ſpem facerent, poſſe ad æquiores conditiones pacis cauſa Principem ſuum adduci, ſi tabellarium cum literis hac de re ad illum mittendi poteſtas ſibi fieret: Rexq; ipſe non acquieſcere ſe conditionibus à Legatis propoſitis per literas ei oſtenderet: interim ab oppugnatione abſtineret. id vt illis permitteretur, Senatores quidam Lituani perſuadere Regi conabantur. quòd cùm omnia tam diu fruſtrà tentari viderentur, omnibus incōmodis belli ſe potiſsimùm, apud quos ſedes eius eſſet, expoſitos, periculoq; proximos cogitarent: ac ſi capta arx eſſet, defendendæ eius onus, quod in tot hoſtilium præſidiorum vicinitate, ſiluarum à Lituania interiectarum magnitudine maximam difficultatem habiturum intelligebant, ad ſe potiſsimum rediturum. Rex etſi ad omnia potiùs deſcēdere paratus erat, quàm oppugnationem dimittere: vrgentibus tamen illis, Samoſcium qui ad munitiones tum verſabatur, aſsiduusq; in opere erat, vt de ſtatu oppugnationis, quemadmodum poſtulatum à Lituanis fuerat, ex eo cognoſceret, accerſit. Duobus primariis Senatoribus Lituanis adhibitis, quid à Legatis petatur oſtendit: quærunt ex eo Senatores ij, quid de ſucceſſu oppugnationis polliceatur: niſi certam ſpem potiundæ arcis afferat, ſatiùs eſſe petentibus iam da ri, quod haud multò pòſt difficultatibus ipſis cogentibus maiori cum ignominia tribuendum foret. Reſpondet Samoſcius, vt in re, quemadmodū omnia ſint belli, incerta nihil certi promittere poſſit, ita bene tamen potiùs cùm conſilio atq; fortuna Regis, tum virtute militum fretum ſperare: præſens verò oppugnationis tempus eximi pati, quem alium exitum habiturū quàm vt ſi qua nunc expugnandæ eius facultas ſit, ea poſtquàm anni tempore in autumnum iam vergente conſuetæ regionibus iis tempeſtates, effuſiq; imbres ingruerint, nulla prorſus relinquatur? Rex quemadmodum antè in animo habebat, inducias dandas non iudicabat: vt ſuum interim negotium vtraq; parte, ea qua antè ratione adminiſtrante, literas Legati ad Principem ſuum darent, permiſit: iis ſuas addidit, quemadmodū petitum à Legatis fuerat, quibus diem certam intra quam reſcriberet, illi præfiniebat: ſimul Vngaros vallum ſubire, abq; ima parte eius, cuniculum apęrire, huicque puluerem ſubiicere iubet. Itaque ponte ab eo loco, quo anguſtior lacus erat, ſubitario opere ſtrato, reliquoq; opere vna nocte perfecto, puluis

ſub crepuſculum ſubiectus, ac à meridie demum incenſus, turrim, quæ ab ea parte erat, corripuit: ceſpiteq; diſiecto parietem propugnaculi nudauit. quem cùm Vngari mox incendiſſent, Moſci incendium, quod maximum exortum erat, reſtinguere conarentur: nec noſtri à continuis in Moſcos ex omni tormentorum genere iaculationibus, nec illi à conatu reſtinguendi ignis, magno cum incommodo ſuo, priùs ceſſârunt, quàm nox interueniens & noſtris ſcloppetorum vſum eriperet, & illis opprimendæ flammæ ſpatium daret. Ab altera parte munitiones hoſtium, quas per maius, quod demonſtratum eſt, propugnaculum egerant, vineæq;, intra quas tormenta conſtituerant, quàm maxima noſtrorum tormentorum vi de vallo proturbantur: cumq; impigrè tormentis res adminiſtraretur, vineæ omnes ferè de vallo deiectæ fuerunt, hoſtesque ſe ac tormenta ſubduxerunt. Pleriſq; cuniculum inde ad propugnaculum agendum exiſtimantibus, Samoſcio ea de cauſa minùs id probabatur, quòd in ſolo humido ac paluſtri, intra flumen atq; lacum medio vix cuniculo locum fore iudicabat. quòd verò propugnaculum id vlterius nonnihil quàm reliquæ turres, ita prominere animaduerteret, vt nulla ab aliis propugnaculis tormenta rectis ictibus per frontem eius dirigi poſſe: omnesque qui à lateribus in eam partem acciderent, tranſuerſi ferri viderentur, ſi ad eum locum miles ſuccederet, quòd à tormentis lædi non poſſet, vel per ipſum ceſpitem multò faciliore ac commodiore ratione ligonibus ad turrim viam patefieri poſſe ſibi videri oſtendebat. Itaque foſſam verſus propugnaculum duci iubet. quam rem Luca Syrneo cum atratis cohortibus impigrè curante, cùm vlteriùs progredi vellet, palis, quos iuſto ſpatio ante vallum ingentis magnitudinis confertiſsimos in terram defixos obiecerant, prohibitus fuit. Poſtridie vineis ac tormentis hoſtium, quemadmodum dictum eſt, iam antè ſummotis, nonnulli ex noſtris inter ſe cohortati nullo Imperio ad propugnaculum excurrentes, ſcalis admotis, vallum ſcandere cœperunt. His à Moſcis partim à fronte deiectis, partim per auerſam portam, quæ ad Louatum ab oriente pertinebat, erumpentibus circumuētis, quidam ex iis grauiſsimè vulnerati relicti fuerunt. Samoſcius, qui alia tū ad caſtra curabat, cùm de irruptione ea noſtrorum cognouiſſet: ſubitò ad eas munitiones ſe retulit: conſpicatusq; vulneratos, quos diximus, aureis aliquot nummis depromptis, quos vt tyronum animos ad maturādum impigrè opus præmiis inuitaret, ad tormenta ſemper expoſitos habebat, certam pecuniam ſi qui vulneratos retuliſſent, pronūciat: quibus relatis. vt leui initio ſucceſſum eius, quod animo propoſuerat,

peri-

periclitaretur, ligone vni dato, præmioq́; propoſito, quid fieri velit, oſtendit: interim ſi primo ſucceſsiſſet, qui eum ſequerētur, paratos eſſe, ac ad foſſam inferiorem procurrere, ibiq́; ſe continere, & ſignum expectare iubet. Contra eruptiones hoſtiū Vibranovium opponit: eum cum ſcloppetariis aliquot ſecūdùm ripam fluminis propius verſus propugnaculum, atq; auerſam portam, per quam erupturi hoſtes erant, ſuccedere: Veierū præterea ex munitionibus diligenter tormēta in erumpentes emittere iubet. Ille, quēadmodum iuſſus erat, accepto ligone, per foſſam intra munitiones noſtras ad palos vſque, quos oſtendimus, peruenit: inde ſumma celeritate per crebras hoſtiū eiaculationes ad vallum procurrit, eiq́; ſe applicans iam extra tormētorum hoſtilium ictum, ceſpitem ligone ſcalpere incipit. Hoſtes à diuerſa parte circumuemēdi eius cauſa ſe effundunt. His Vibranouius, qui ad ripam fluminis, quēadmodum dictum eſt, cum ſcloppetariis aliquot collocatus fuerat, à tergo ſe oſtendit; cumq́; creberrimis præterea tormētorum ictibus, qui ab omnibus partibus ex munitionibus in eos dirigebantur, peterētur, reiecti fuerunt: Vnus verò ex iis Sabinus Naſſonus ſtrenuus manu inter Moſcos, & qui è præſidio Suſenſi magnis incommodis noſtros affecerat, duob. globis frontē à Vibranouianis perſtrictus, vnoque à Veiero emiſſo ſub pedibus eius trāſeūte perculſus ad ſtationes à noſtris pertractus fuit. vbi ſe collegiſſet, interrogatus de ſtatu præſidij omnia dicebat, quibus ſpem potiundi eius noſtrorum minueret: non eius generis arcem eſſe, quæ cum ſuperioribus à noſtris expugnatis cōparari poſſet: vallo craſsiſsimo cingi: turres latiſsimo ceſpite protectas nec tormentorum ictibus, nec incendiis patēre: propugnaculum illud vnum munitiſsimæ arcis inſtar eſſe; ternis ingentis magnitudinis trabum ordinibus ſingula eius latera reuincta: altiſsimo ceſpite veſtitū: ne cuniculis quidem tentari poſſe, cùm propter ſoli paluſtris humiditatem, tum quòd fundamentū ex firmiſsimis palis, ac ingentibus ſolidisq́; ſaxis ſubiectum haberet. Hæc Samoſcium omnia magis in ſentētia cōfirmabant. Nam & quòd cuniculo antè aggreſſus eam non fuiſſet, benè cecidiſſe intelligebat: & quò maior lignorum vis vnum in locum congeſta eſſet, eò & citiùs incendium tolli poſſe, maioresque vires ſumturum iudicabat. Poſtridie aliam foſſam ſecūdùm flumen, qua Vibranouius antea conſtiterat, duci iubet: ſubſidia in hac contra eruptiones collocat: tormenta item trans flumen contra auerſam portā transducit: ſimul magnam materię vim comportatam, ſtupa inuolutam, ſulphureq́; ac pice oblitā, Stanislai Koſtkæ opera ad futurum incēdium præ-

parat:quibus rebus perfectis ſummo mane,eodem, quo antè modo ligone dato,alterum rurſum immittit: ei mox alios ſummittit, vt creſcente tandem multitudine concurrẽtium, vnaq; cum ea opere,iam triginta circiter hominibus capiendis os in ceſpitem pateſieret:ac ad turrim ipſam perueniretur.Fortè eo loco feneſtra olim fuerat,priuſquàm terra obtegeretur. per hanc Moſci ſcloppetis noſtros,noſtri item Moſcos mutuò arcebant, ſimulq; excuſsis ignibus,ligna,quæ ſecum attulerant,inferebant:Moſcisque haſtis tandem per feneſtram gerere rem inſtituentibus, eas arreptas illis extorquebant. Samoſcius interim ad alia caſtra paululum ſe receperat; veritusq; ne perperam quid adminiſtraretur,ne ſe abſente ignes inferrentur,vetuerat.Poſtquàm admoueri ignem ſenſit, ſtatim accurrit; iamque eò rem progreſſam videns,vt ſtrenuè eam vrgeret,militem hortatus,tædas iam antè eum in vſum præparatas,quàm frequentiſsimas ſubiici iubet.Multorum hîc è Nobilitate etiam cùm aliorum,tum præcipuè Chriſtophori Roſdraſeuij Præfecti Larciciẽſis, qui ſub ipſum illati ignis principium, abſente Samoſcio,ad extremam foſſam ac palos procurrens, omniaque pericula magno animo excipiens, promtiſsimè rem adiuuabat, ſingulare ſtudium enituit.Non deerant ſibi tanto in periculo Moſci: coriisque madefactis, & quibuſcunq; aliis poterant rebus incendio occurrebant. Magna tædarum atq; ignium vi toto die continuò in turrim coniecta,nullum tamen adhuc incendium erumpebat.qua de re variis in conſilio ſentẽtiis dictis, cùm quidam adhuc cuniculos tentandos arbitrarentur, Samoſcius,etſi in ancipitem curam ex diei eius euentu coniectus erat,nondum tamen planè de ſuſcepta incendij ſpe deiectum ſe oſtendebat: poſſe & paruã ſcintillam in magnum incẽdium tolli: ſuſpicari ſe tantũ ignis atq; tædarum huiuſmodi lignorum ac aridorũ præſertim ſtrui admotum non ſic abiturum. quod ſi minùs tamen nunc ſucceſsiſſet, ſequenti nihilominùs die denuò ignes inferri iuſſurum:omniaque interim maiori diligentia præparaturum. Ab altera parte Vngari irruptionem,quà ab ipſis aditus in vallum patefactus erat,flagitabant. Samoſcius,quòd arduus indeq; præceps locus erat, ad Regẽ ſe relaturum oſtendebat: interim in omnem caſum, quis ordo irruptionis ſeruari deberet,ſi tentanda Regi videretur, diſponebat. Moſci interim in tam ancipiti diſcrimine verſari ſe videntes, cõtra os,per quod Vngaros irrupturos metuebãt, crebra tormenta collocabant: ab altera parte incendio quibuſcumque poterant modis contraueniebant.ſed nulla omninò reſtinguendi eius ratio oſtendebatur; quòd vt quiſq; ad opprimendam flammã turrim ingreſſus

ſus fuerat, fœtore atque fumo protinus exanimabatur. Cùm quò diutius ignis ſuppreſſus eſſet, eò maiores vires cõcepiſſet, de ſecunda vigilia magna flammarũ vi per ceſpitem ſubitò erumpẽte incendium ſublatum ædem Saluatoris, quæ proxima propugnaculo erat, corripuit; indeq; per pinnacula peruagatum reliqua priuata ędificia populari cœpit. Samoſcius, quòd exercitũ hoſtium in propinquo eſſe ſciebat, excubias aliis nouis de exercitu adiectis mox firmat: pręſidia equitum ſupra Vngarorũ & Polonorum munitiones diſponit: in mediis caſtris in equis omnes conſiſtere iubet: ad easq; Stanislao Solkeuio relicto, ipſe ad Vngarorum munitiones ſe confert. Interim vt & tot hominũ vitæ parceretur, nec munitiones, tormenta, ac apparatus bellicus reliquus, præda deniq; militi debita incendio corrumperetur, ad deditionem Moſcos hortabatur. Obſeſſi in extremo rem ſuam verſari videntes, primario ad illum ſacerdote miſſo conditiones nihilominùs, tamquam integris rebus, proponebant. Samoſcius retento penes ſe Sacerdote, Paulum Iulanum cum Ioanne Chriſtophoro Droiouio ad eos mittit, qui quo loco res eorum ſint doceant, vnamq; deditionis conditionem eſſe, vt clementiæ Regis ſe permittant. Inter hæc cùm illuxiſſet, ſimul Rex ac pleriq; Senatores ex ſuperioribus caſtris acceſſerunt. Confluxit & lixarum ac calonum ad ſpem prædæ non exiguus numerus; iamq; pars per vallum nitebatur. quod conſpicatus Vngarus miles, fremens expertes laborum ac periculorum oppugnationis ad prædam conuolare: tandemq; ab hoſte quoq; crudelitatis ac ſæuitiæ pœnas expoſcendas, illiusq; etiam ſanguine tot commilitonum mortibus, multorumq; ſæuiſsimè ab illo excruciatorum ſuppliciis parentandum dicens: dum inani clementiæ ſtudio iam toties illi parcitum ſit: dimiſſum ad Polotiam, Suſam, Veliſium, Vſuiatam, per alia præſidia diſtributum: vires eius auctas, crudelitatemq; magis cõfirmatam, in arcem irrumpit: promiſcuè omnes interficit. Idem Polonus miles facit. Miſerat iam antea Samoſcius, qui Palatinos primariosq; Præfectos deducerent. Adducti ab iis fuerũt Præfecti tres, Ioannesq; Vieichouus, de quo ſuprà dictũ eſt. de eo cùm vt homine magna apud Ducem gratia, ſecretorumq; omniũ conſcio diligentiùs Samoſcius interrogâſſet, ille more Moſcouitico ad ſupplicium & cruciatum ſe quæri exiſtimans, longiùs è conſpectu Samoſcij verſus caſtra productus, cõſpicatus in proximo Georgium Farensbekium, cum quo in Moſcouia notitia illi interceſſerat, ad eum vitæ deprecãdæ cauſa ſe proripuit. Id fugam Vngarus miles interpretatus, ſubito in eum impetu facto, nullo opem ei ferre valente eum interfecit. Iam ignis ad forni-

ces,in quib. pulueres tormentarij aſſeruabantur, peruenerat. quo periculo oblato pars ſe ſubducebat,nõnulli à prędа & cæde nullo periculi metu auocari ſe paſsi in arce remanebát. inter quæ ſubito ingenti fragore edito,puluis incẽſus fuit;magnáq; cùm vicinorum ædificiorum,tum hominum tam noſtrorum, quàm capturũ ſtragem fecit.Eo igne torméta ſimul,& quicquid in arce armorũ erat, quorũ ex Liuonicis manubiis magnũ numerum eò Moſcus congeſſerat,inſtrumẽtumq; militare , ac reliqua præda omnis partim exuſta,partim corrupta fuit.Ex maiorib. tormẽtis vnũ ſolum accipitris imagine,ac circa id minora nõnulla,quæ loco inferiori dirutis ædificiis cõtra os,per quod Vngari irrupturi erãt,diſpoſuerant, reliqua ignis fecit. Mortuos,quorũ paſsim magni aceruі iacebant, à lixis ſepeliri:foſſas è quib.oppugnata arx fuerat,à milite ſuppleri Rex iuſsit.Inde arcis reſtaurãdæ muniẽdæq;,quòd ſine ea regionẽ agrumq; ab hoſte captum nulla ratione retinere ſe poſſe videret, ſummá curam ſuſcipiẽdam ſibi intelligebat.Itaq; adhibito architecto Italo Dominico Rodolphino Camerte, ſecũdùm eam rationẽ, qua ipſe opus dimenſus erat,in Polonos,Vngaros & Lituanos, æmulatione Nationũ eò citius perfectum iri exiſtimás , id partitur. Erat,queádmodum ſuprà oſtenſum eſt, exercitus hoſtiũ ad Toropeciam ; qui ,quemadmodum iuſſus erat,prælio dimicare in animo non habebat:in ſingulos ſaltem,ſi quos fortè ab exercitu frumentandi,aut pabulandi cauſá digreſſos,excipere poſſet,intentus erat;Regeq; obſeſsione ad Lukos occupato,quinquaginta circiter è noſtris ea ratione oppreſſerat.Huic rei cùm obſidione iam finita occurrẽdum Rex exiſtimaret, primùm Georgium Barbelium Vngarorum equitum alæ Præfectum,Polonis aliquot, ac Vngaris equitib.ſcloppetariiſq; ei attributis,cõtra hoſtem mittit.poſtea pręſtare ratus,ſi iuſtas copias mitteret,quæ pugnádi poteſtate ab hoſte facta,occaſione data fortunam tentarent, Ioannem Sbaraſium Palatinũ Braslauienſem cum delectis ex omni Polonorum,Vngarorum,Germanorum equitũ numero mittit. Huic mandat, vt aſſumto Georgio Barbelio, & qui cum illo præceſſerát equitib.propiùs ad hoſtem accedat:ac ſi qua rei gerendę opportunitas detur, prælium cõmittat.Sbaraſius ſub veſperam caſtris egreſſus per totamque noctem itinere cõtinuato,poſtero die Barbelium aſſequitur:communicatoq; cum illo ac Farensbekio conſilio , quem Samoſcius tunc aduerſa valetudine impeditus,cùm præcipua iuuentute ex comitatu ſuo miſerat, refectis eo die ex labore iumẽtis ſub noctem Albertũ Kiralium , cum certo equitum Polonorũ & Vngarorũ numero de ſecunda vigilia præire : eum vnius milliaris interuallo

teruallo cùm ala equitum Barbelium ſequi iubet: cum reliquo agmine mox ipſe ſubſequitur. Kiralius noctu progreſſus in hoſtium excubias incidit; quas ad pontem, circa quem ſcloppetarij aliquot hoſtium in inſidiis conſederant, perſecutus; iis reiectis, quòd intempeſta nocte non vlteriùs progrediendum ſibi ſtatueret, eo loco ſe continuit. Mane Barbelius, ac paulò pòſt reliquus exercitus eum conſequitur. Adiectis aliis nonnullis leuis armaturæ militibus denuò Kiralius præmittitur. Exercitus interim hoſtium, delectis ex omni ſuo numero quater mille circiter, qui noſtros inſequentes morarentur, ac demum ipſi quoq; ſubſequerentur, Toropeciam verſus, & in Moſcouiam ſe recipiebat. Vltimi cùm de aduentu exercitus noſtri cognouiſſent, territi, continenter & nõ minùs celeriter ipſi quoq; eundo faciebãt, vt fugæ conſimilis profectio videretur. Antecedebant exercitum ex Nobilitate quadraginta circiter equites, & ad Kiralium iam peruenerãt. Hoſtes flumen iam trãsgreſsi erãt; inſtructaq; acie, ſi noſtri flumẽ trãſirent, vt prælio cum illis decertarẽt, expectare videbãtur: mille equitib. cis flumen relictis, qui noſtros diſtinerent, ac in ſuũ locum pertraherẽt. Hi partim velitando, partim cedendo ad flumen eos pertrahũt. in cuius aduerſa ripa ſcloppetarios longo ordine diſpoſuerant. Illis à Stanislao Sabocio, ac equitib. Germanis, qui ſub illo merebãt, deiectis, noſtri transmiſſo flumine, reiectisq; hoſtium ſcloppetariis, à latere in aciem hoſtiũ inuehuntur. Illi primùm ad reſiſtendum ſe cõparantes, mox alia ſigna ac maiorem exercitum aduenire conſpicati, ne vnum quidem impetum eorum tulerunt: pars Toropeciam fuga petiuit: nonnulli via regia Moſcouiam verſus fugerunt; alij in proximas paludes ſe abdiderunt. Noſtri, etſi nox iam appetebat, per quindecim tamẽ ferè millia paſſuum vltra Toropeciam hoſtem inſecuti, vltra quingentos in fuga ea conciderunt: ducentisq; captis, ac in his maximè inſignibus Damiano Ceremeſsino, de quo ſuprà dictum eſt, ac Ioanne Naſſokino Oſſanaſi filio, quem paulò ante diſceſſum Regis Vilnam pro Legato ad Regem miſſum fuiſſe oſtenſum eſt, paucis è ſuis deſideratis aut vulneratis ad exercitum redierunt. Toropecienſes præſidiarij cùm propiùs accedere noſtros vidiſſent, rati ad obſidendos ſe venire, more ſuo ſtatim oppidum exuſſerant; omnibusq; rebus comportatis in arcem ſe receperant. Interim Philo Kmita Palatinus Smolenſcenſis non exigua leuis armaturæ equitum manu coacta, in agrum Smolenſcenſem excurrerat, ſecundisq; populationibus aliquot inuitatus Smolenſcam longiùs progreſſus fuerat. Sed cùm ad decem millium exercitu coacto vehementer eum hoſtis premeret, captiuis,

quos circa ſe habebat, interfectis,& leuioribus aliquot tormentis relictis recipere ſe Orſam coactus fuerat.Iam cùm Vſuiatæ Rex eſſet, Nicolaum Dorohoſtaiſcium Palatinum Polotienſem ad Neuelam oppugnandam, miſerat; quod ea via à Lukis regredi conſtituerat; Doróhoſtaiſciusque ipſe ac pro eo Lituani partes eas depoſcerēt. Sita Neuela eſt ſuprá Lukos Lituaniam verſus in cōplexu lacus, ex quo eiuſdē nominis fluuius ſe deriuat, iam antè ſub Sigiſmūdo Auguſto Polonorū cum Moſcis pugna nobilitata. Cùm pro numero præſidij nō ſatis multi milites, iiq; in hoc genere belli nunquam ante hac verſati conueniſſent, ab eaq; parte qua lacus caſtrū alluens difficiliorem oppugnationē faciebat, loco minùs opportuno obſidere eam inſtituiſſent; hoſtis etiā continentib. iaculationibus & eruptionibus paucitate eorum contemta, acriter ſe defenderet, hucuſq; obſidio ducebatur. Lukis in poteſtatem redactis, primùm ex atratis quingentos eò Rex miſit: haud multò pòſt etiam Ioannem Bornemiſſam cum Vngarorū cohortib. & maiorib. tormentis aliquot: tandem ſolicitus de euentu obſidionis, quòd iter, quemadmodum dictum eſt, facere illàc conſtituerat; Samoſcium cum iis quas habebat copiis ire eò iuſsit. Hîc, cùm aliquot iam millia progreſſus fuiſſet, nuncium redacti in poteſtatē pręſidij in itinere accepit. Bornemiſſa enim, poſtquā eò veniſſet, ex priori noſtrorum paucitatis contemtione hoſtibus erumpentibus, manu ipſe cum iis congreſſus, nonnulliſque interfectis intra munitiones eos compulerat: Inde magna diligentia in oppugnationem incumbens, ab ea parte qua cum continente cōiungitur, proximè hoſtium munitiones maximo militis labore foſſas promouerat: veteres, à Lituano milite propiùs inſtitutas, auxerat. cumq; continuo militis labore ad foſſam, quæ à continēte caſtrum ambiebat, opus promouiſſet, progreſſu in validas contignationes trāſuerſis lignis confibulatas incurrerat; quibus decem pedes in latitudinem ab ima parte ad ſummū vſq; ſuperiniecta humo labrum foſſæ hoſtes munierant; indeſeſſoque ſtudio ſecuribus materia tandem amota, tanto ſilentio ad munitiones hoſtium peruenerat; vt non priùs ab illis ſentiretur, quàm miles ad incendendum parietem miſſus, mœnibus ignem ſubiiceret. Qua re ita hoſtes perculſi fuerunt, vt ſubitò nequicquàm reclamantibus Pręfectis deditionem facerēt: Itaque oppreſſo mox incendio integra in poteſtatem venit. Tormentorum ac reliqui inſtrumenti militaris pro captu caſtelli iuſtus apparatus: pulueris tormentarij præter diligentiam Moſcouiticam prouidendorum præſidiorum, quod in nullo adhuc euenerat, non plus dimidiato vaſe repertū in eo fuerat. Rex nuncio hoc

deditio-

deditionis accepto iam de diſceſſu ſuo ac de ſtatu Prouinciæ captæ conſtituendo cogitans, ex itinere Samoſciū reuocat. Duo omninò è propinquo præſidia, Toropecienſe, ac Sauolocienſe imminebant, quæ vniuerſæ ditionis eius poſſeſsionem turbare ei poterant. Plebe prȩterea ruſticana, vt in nouo imperio infida. Lituaniā verſus maximis ac vaſtiſsimis ſolitudinib. interiectis, Toropecio & Sauolocia infeſtis relictis, præſidium ipſum vndiq; ab hoſtibus & difficultatibus obſeſſum, ab omniq; ſubſidio interclusum nō ſatis tutò ibi futurū intelligebat. Sauolocia præterquā quòd Lucēſi præſidio maximo incōmodo futura erat, cogitāti iam de futuri anni expeditione, neceſſariò etiā occurrebat. in inſula enim lacus, ex quo Velika fluuius ſe deriuans primò Opóckam, inde Oſtrouiā, ac deinceps rectā Pleſcouiam, atq; infrà eam in lacum Pelbam influit, tanquam in capite viæ Pleſcouienſis ſita, Pleſcouiam, quo ſuſcepti belli ſeries poſtulare videbatur, eunti, non exiguam moram obiectura ei videbatur. Quod eò magis prȩcauendū illi erat, quòd ſi per continuas rurſum ſiluas Polotiā Pleſcouiam contendentem hoſtis, quod hactenꝰ omiſiſſet, itinere fortè prohibere inſtitueret, eum locum magnam ad eam rem facultatem illi præbere: eo verò ſi potitus fuiſſet, nihil Pleſcouiam ferè vſq; præter Oſtrouiam futurum intelligeret, quod iter eius morari poſſet. Occurrebat omnibus hiſce rebus cùm oppugnationis difficultas, quæ ſumma pro ponebatur; quòd Sauolocia maximo lacu vndique circumfuſa, nullos omninò è terra niſi per pontem vnum acceſſus habebat: tùm anni tempus ipſum, quod iis in locis menſe iam Octobri aliàs pluuium eò maiores tempeſtates atque incommoda allaturum exiſtimabatur, quò minùs imbrium proxima æſtas habuiſſet. Mittit nihilominùs Samoſcium huiuſmodi cum mandatis, vt conſilium ipſe pro tempore capiat: ac potiendæ quidem eius ſpe oblata exercitū ei admoueat; ab omni ſpe deiectus, itinere ſupra ſe à dextera capto Lituaniam verſus ſe recipiat. Illi aucto tormentorum numero ad reliquas copias, quas habebat, quingentos pedites Vngaros, & alam equitum quam Gabriel Bekeſius Gaſparis defuncti frater ductabat, attribuit. Perfecta interim munitione arcis Lucenſis, cùm Rex conſuetudine ſua ipſe ſemper ad opus eſſet, militesque, ne quod tempus ab opere intermitterent, hortaretur: eaque tormentis, commeatu, ac omnibus ad defenſionem neceſſariis reb. prouiſa: deſcriptiſq; qui in præſidio manere debebāt, tam equitib. quàm peditib. ternis caſtris Neuelam inde Rex peruenit. Secuti Regem Neuelam fuerunt Legati Moſcici; qui excidij Lucenſis ipſi ſpectatores fuerant, & tum ad literas, quas ſcriptas

ſuprà oſtenſum eſt,reſponſa à Principe ſuo expectabant. Neuelæ per aliquot dies,vt Sauolocienſis oppugnationis euentum expectaret,Rex ſubſtitit. Interim tabellarij & Regis & Legatorum ab obſidione Lucenſi in Moſcouiam miſsi reuertuntur. Qui à Rege miſſus fuerat,longiſsimas literas attulit, in quibus ſuperiorum literarum omnium argumento,more ſuo longa oratione repetito, quia Liuoniam à Rege vniuerſam repeti intelligeret,vt quo à ſe iure poſsideretur, oſtenderet, à Suentoslao quodam Micislai filio, genus ſuum deducebat. Eum antequàm ſacro baptiſmate Chriſtiana religione initiatus fuiſſet,Iurg vocatum: ab eoq; Iurgo Horodum,quam arcem & vrbem aliàs Derpatum Germani appellarent,conditam:inde cunctam Liuoniam ad ſe vnicum Micislai eius hæredem longa ſucceſsione pertinere. Priores Poloniæ reges fratres appellare ſolitus fuerat:hunc non niſi vicinum: Inter alias conditiones,quas ad Lukos à Legatis eius propoſitas ſuprà oſtendimus,fraternum quoq; nomẽ Regi detulerat. Reſponderat tum Rex,fraternitatem eius ſe non morari:Liuoniam, pro qua bellum ſuſceperit,ſolam petere.Iam hiſce literis fraternam illi neceſsitudinem deferebat,ac etiam eo inuito nomen hoc ad illum vſurpaturum ſe oſtendebat.ſumma hæc erat,vt publicæ concordiæ cauſa titulum Liuoniæ cum Rege ſe cõmunicaturum; quatuor præterea caſtellis eius,in quibus Kokenhauſium præcipuum erat,ceſſurum ſe illi demonſtraret,ſi Rex viciſsim Lukos, Veliſium & Neuelam vetuſtæ ditionis ſuæ,nuper ſibi ademta redderet: ampliora mãdata ſe Legatis ſuis perſcripſiſſe.Hi poſtridie ad Regem adducti,cum Senatoribus agendi poteſtatem dari ſibi petierunt. ter cum iis cõgreſsi trib.proximis dieb.alia ſex ad priora quatuor caſtella adiecerunt:in quib.Runeburgum potiſsimum, cætera ignobilia caſtella erant.Nulla alia mandata deinceps iis proferentibus, re infecta à colloquio receſſum,permiſſumq; illis fuit,vt in Lituaniam,inde in Poloniam Regem redeuntem ſequerentur,dum noua à Principe ſuo mandata acciperent. quod ipſis vltrò petentibus eò libentiùs Rex permiſit,quòd ſibi quoq; interim,quis Ordinũ de futuro bello animus futurus eſſet,cognoſcẽdi ſpacium dari non moleſtè ferebat.Captis Lukis & Neuela,Ieſeriſcia,quindecim à Neuela millib. paſſuum,tamquã ſinu noſtrorum præſidiorũ vndiq; cincta relinquebatur.Qui in præſidio erant ab omni defendendi ſui ſpe intercluſos ſe videntes, deditionis ſpem Regi fecerunt. Itaq; miſſus eò Radiuilus Palatinus Vilnenſis,antequàm Neuela Rex diſcederet, in deditionẽ eos accepit.Interim Sauolociam cum exercitu Samoſcius peruenit.Totus aũt ille tractus, cùm per apertos ac patentes

campos.

campos frequentiſsimasque villas iretur, non mediocri voluptate omnes affecit. Moſcouitica enim ditio vt finitima, quemadmodũ oſtenſum eſt, ſilueſtris pleraque eſt: ita mediterranea bonitate agri, glebæ vbertate, fluminum ac lacuum pleriſq; in locis opportunitate, villarumq; frequentia nulli cedit. Lucenſis verò ager rebus iis cæteris ferè omnibus etiam præſtat: vnde dum ad Lukos exercitus erat, in ſumma omnium rerum copia erat. Oppidum Sauolociam, quod ad Pleſcouienſem Lucenſemq; viam fuerat, ſub primum Regis ad Lukos aduentum præſidiarius miles more ſuo deleuerat: pontemq; qui ab arce ad oppidum pertinebat, interciderat. Arx ſita, quemadmodum antè demonſtratum eſt, in lacu eſt. qui à Velika fluuio effuſus, abq; omnibus partibus latiſsimè reſtagnans, latiſsimas tamen ab oriente & occaſu aquas habet: quòd inde ex alio ſuperiore lacu flumen erumpens, occaſum verſus exitum habet. quà anguſtiſsimus eſt: non minùs trecentos paſſus in latitudinem patet. Samoſcius præmiſſo Chriſtophoro Roſdraſeuio cum alis aliquot equitum in Pleſcouienſem viam, alteram quę ad Neuelam pertinebat, Lucam Dſialinium, ac Nicolaum Vrouecium obſidere: ac ſi qui ex Neuelanis dediticiis ad præſidium id, quemadmodum facere ſolebant, adiũgere ſe vellent, id ne faciant, ac in vlteriorem Moſcouiam ſe recipiant, adigere eos iubet. Ipſe ab exercitu Sauolociam præcurrens ambitu capto, abque omnibus partibus arce circumita, reperit Notum verſus, aliam eodem in lacu contra caſtrum inſulam eſſe: quæ à pleriſq; partibus lacu, ab aliis vliginoſo amne ac natiua foſſa defenderetur: eadem breuiſsimum ad arcem traiectum eſſe. Itaq; cùm ſi eò exercitum traduceret, vtrumq; ſe conſecuturum intelligeret, vt & contra quaſuis vel maximas copias hoſtium tutiſsimo loco conſideret: & eodem ex loco maximam oppugnandæ arcis facultatem haberet, quàm latiſsimè ad maioris exercitus ſpeciem hoſti obiiciendam ſignis explicatis ſequenti die exercitu omni illum in locum traducto, caſtra communiit. Omnibus maximam difficultatem oppugnatio habitura videbatur, arce ab omnibus partibus propter aquas inacceſſa, opere pręterea munita; anni tempore incommodiſsimo, quo pluuiis, frigore, gelu, quæ in propinqua expectatione iam erant, continuò miles tranſderetur; Samoſcius non planè tamen deſperandum putabat: Itaq; quæ ad oppugnationem pertinerent, adminiſtrare cœpit. Erant è regione caſtrorum noſtrorum tria propugnacula ingentis magnitudinis: extrema duo ex maximis robuſtiſsimisque trabibus contignata: medium minus aliquantò: feneſtris ad tormentorum vſus, quemadmodum & reliquorum la-

terum propugnacula omnia apta. Hæc quòd non ceſpite veſtita, ſed veteri more argilla incruſtata erant, magnam in ſpem Samoſcium adducebant, fore, vt decuſſa argilla & facilimè, vt materia veteri & arida, nulloq; humore nutrita incenderentur: & incenſa propter tantam lignorum ſtruem quàm latiſsimè incendium propagarent. Alebat ſpem eius Saburoui, magna ob virtutem inter Moſcos & apud Ducem autoritate viri, arciſq; huius Præfecti inſtitutum: qui quòd vel puluerem tormentarium fruſtrà conſumi, vel militem fatigari nolebat, ſummo ſilentio, quod non niſi in maximi metus ſignificatione à Moſcis fieri ſoleret, ſe ſuoſq; intra munitiones continebat. quamuis ſub primum exercitus aduentum decem circiter pabulatoribus noſtris, quos oppreſſerant, minutim conciſis, atq; ex arce iis præcipitatis, terrorem aduentanti militi incutere ea immanitate conatus fuerat. Samoſcius ratis interim, quæ conits ad arcem adigeretur, militiq; ad oppugnationem tēdenti tranſitum præberet, Nicolao Vrouecio iungendæ negotium dat. ſimul munitiones foſſaſq; à caſtris contra arcem duci iubet. quibus poſtridie magno opere perfectis, tormenta mox conſtituta fuerunt: rateq; interea temporis ex altiore quodam ædificio, quod reliquis incenſis ſolum hoſtes reliquerant, ab Vrouecio perfecta, primùm tormenta complura, ab ea parte, qua anguſtiſsimus lacus erat diſpoſuit: è quibus rectis à fronte ictibus propugnacula, de quibus dictum eſt, ferirentur: alia deinde à latere, quo meridiem arx ſpectat: ne & per auerſam portam hoſtes erumpere, noſtroſque pontem tranſgreſſos, ac à fronte arcem oppugnantes, circumuenire poſſent: & ſimul, ſi qui in ſuperioribus propugnaculis conſtitiſſent, vt directis ſecundùm latera ictibus tormentorum inde deiicerentur: quibus rebus adminiſtratis, oppugnationem ordiri conſtituit. Erat ab ima arcis radice accliuis verſus eam aſcenſus, quem hoſtes vna altiſsimorum palorum ſæpe, biniſq; ingentium & acutiſsimorum ceruorum ordinibus, iuſto inter ſingulos ſpatio relicto, obſepſerant. Contra ea hæc Samoſcius comparabat. quia lana deſtituebatur, centonibus ſtraguliſq; equorum per vniuerſum exercitum conquiſitis, quàm plurimos ex iis ſaccos implet. Docet militem, quia loci natura à maiorum tormentorum vi, quòd ea deorſum mitti non poſſent, ſatis illum defenderet, contra ſcloppetos, poſtquàm in aduerſam ripam tranſiiſſet, ſaccos eos ſupra ceruos iniiceret: ſub iiſque deliteſcens, foſſas mox ab ea parte ſub arce ageret, ex quibus deinde & hoſtem extra munitiones ſuas progreſſum reiiceret, & ignem in propugnacula inferret. His rebus ita conſtitutis, ratis ab eo loco, quo iuſto à caſtris interuallo, inſtituta

erat,

erat, contra arcem protracta: magnoq́; militum concurſu certatim in id omnibus incumbentibus, inter creberrimas, quæ ex vtriſque munitionibus fiebant, eiaculationes, in aduerſam ripam directa fuit. ſed quòd breuior, quàm vt pertingere eò poſſet, reperiebatur, vtrinque tum ita diſceſſum fuit. Chriſtophori tamen Roſdraſeui, Præfecti Lancicienſis, magnę virtutis & nominis viri caſu non mediocre à noſtris detrimentum acceptum. Hunc dum ratis applicaretur, ad tormenta, quò rectiùs ibi omnia adminiſtrarentur, curare Samoſcius iuſſerat: ille cùm nihilominus procurriſſet, globo ex hoſtium munitionibus ſuprà dextrum oculum excepto concidit. inde ratis vt corrigatur, à peditibus Polonis retrahitur. quos dum hoſtes continentibus tormẽtorum ictibus ex arce petunt, qui funem regebant, perculſi eum dimittunt. Id conſpicati tres alij è proximo pedites, cùm tenere illam aliter non poſſent, in ratem inſiliunt: ventoq́; vehementiore abrepti ad hoſtium munitiones ſecundùm proxima propugnacula deferuntur. Videntes hos Moſci aquis ab exercitu omni ex parte intercluſos, nauigiis pleriſq́; quæ in arcem omnia ſubduxerant, inſcenſis, magno numero ad eos contẽdunt. Hi acriter primùm ſcloppetis, inde contis ſe defendunt, compluresq́; ex hoſtibus deturbant: tandem cùm vndiq́; circumuenirentur, proximis cymbis è quibus hoſtes deiecerant, arreptis, in eas deſiliunt, rateq́; relicta euadunt. Interim eodem vento in aduerſam ripam ratis ferri cœpit. in quam cùm perſequendæ eius finem nondum hoſtis faceret, Samoſcius equitibus aliquot ſummiſsis eam recepit. Rate eodem die refecta cùm ex ſuperioris temporis caſu miles perterritus, quem antea præmiis ad promouẽdam eam Samoſcius prouocârat, minùs promtus iam ad miniſteria hæc cũ periculo obeunda eſſet, Nicolaum Vrouecium neceſſarium ſuum ratem conſcendere, ſaccoq́; vno ex iis, de quibus diximus, ante ſe collocato, dirigere in aduerſam ripam eam iubet. Vrouecius impigrè imperata exequitur: aliquotq́; gregariis militibus poſt ſe collocatis, ipſe ab anteriore parte ea ſola, quæ demonſtrata eſt, ratione tectus, creberrimosq́; globos obiecto ſacco excipiens, ſtationibus hoſtium, quæ in extrema ripa excubabant, fuga in arcem ſe recipientibus, ad ripam ratem adigit. Miles & inprimis Vngarus confertim, quemadmodum iuſſus erat, pontem tranſgreſſus, ſepem à ripa obiectam ſecuribus primùm ſcindebat: mox inde, quò celeriùs labore perfungeretur, cùm alieniſsimo anni tempore omnia pericula frigoris ac aeris iniuriis leuiora duceret, ſaccis in ceruos non iniectis, nullis foſsis ductis, aut vlla re earum, quæ imperatæ erant, adminiſtrata, argilla nęcdum decuſſa, ad ignem propugna-

culis admouendum conuertitur. Non obſcuram iam timoris & trepidationis ſignificationem hoſtes dabant. verùm dum hi longo temporis ſpatio ceruos moliuntur: quorum cùm bini eſſent ordines, ſingulorum ordinum denûm ad minùs pedum latitudo erat: dum Georgium Suſsium, qui faces ac ignes adferat, trans lacum mittunt: dum alia, quæ ei rei vſui ſint, adminiſtrant, hoſtes recollectis interim animis, auerſis omnibus portis erumpunt: integris curatiſque corporibus noſtros præ frigore & gelu ad rem gerendam penè inutiles circumueniunt: longiſsimis haſtis, acutoq; & falcato ferro armatis, bardeſchos ipſi vocant, breuiore armorum genere, ac frameis ſaltem vtentes propellunt: pars cæditur: pars in turba mutuò ſe impellens in lacum præcipitata aquis mergitur. Samoſcius etſi deliberatum iam habebat, omnes potiùs acerbitates perferre, quàm cœptam oppugnationem dimitteret: diei tamen huius ſucceſſu territos plerorumque animos ratus, conſilio habito, quid in quoq; ad futura pericula animi eſſet, explorare conſtituit. Conſilio eo habito, vix vnus repertus fuit, qui habēdam rationem temporis, fortunæque concedendum, à quarum neutra iam ſubleuarentur, cenſeret. à reliquis omnibus vox nulla audita fuit, ſuperioribus ſucceſsibus ſuaq; virtute indigna: principioq; à Farensbekio facto, quiduis potiùs perferendum, quàm infecta re ab obſidione diſcederent, omnes ſtatuerūt. Miſit mox Samoſcius Georgium Sibricum cum literis ad Regem: ne incommodo hoc in oppugnatione, nimia militis properatione accepto permoueatur: ne ab obſidione ſe reuocet: neu ſua cauſa diutiùs Neuelæ ſubſiſtat, rogat: caſtra ſe poſuiſſe ad obſidionem ducendam aptiſsima, cùm loci natura ac munitione, tum circumiacentium regionum fertilitate & abundantia: nihil ſibi vel ad maximas quaſq; copias hoſtium ſuſtinendas loco tutiſsimo, vel in agro frumētis, pecore, materia, aquis abundante, ad omnium rerum vſum deeſſe poſſe. Hærebat Rex adhuc Neuelæ loco, quòd ſuperioribus ſtationibus & Koſakkorum direptionibus vaſtatus eſſet, quibus ex rebus commeatus ac pabuli inopiam exiſtere neceſſe erat, inprimis incommodo. Sub idem verò tempus ab aere etiam contagium quoddam, quod primùm ex Orientis partibus profectum, in Italiam inde ac Galliam, aliasq; regiones perlatum fuerat, vniuerſam quaſi Europam peruagatum Cracouiam quoq; ac Vilnam, atque inde ad exercitum peruenerat. Erat id non tam lethali aliqua vi timendum, quàm progreſſu atq; celeritate, qua proxima quæque loca complectebatur, admirabile. Primò inferiorem dorſi ſpinam horrore plerunq; occupabat: inde in capitis grauedinem & languorem, quos corripuerat,

puerat,reſoluebat,pectori inprimis graue. quibus tamē intra quartum vel quintum diem non deceſsiſſet, eos in febrim degenerans interimebat.lethale ferè iis, qui purgantibus medicamentis,aut venæ ſectione vtebantur. quod vtraq; reſpirationem grauiorem efficiebant: illa quòd humorem omnem à capite in pectus magna vi trahebant:hæc,præterquàm quòd corpus refrigeraret,debilitaret etiam vires, quibus ad reſpirationem opus eſſet. Nomen vt nouo morbo certum nullum inuentum fuit. Rex ad eas copias,quas antè Samoſcius habebat, nongentos equites Polonos,ac mille circiter pedites Vngaros cum Stephano Carolo ei adiecit, moxq; Vilnam mouit, Polotiæ eo, de quo dictum eſt,morbo, ipſe etiam tentatus. Samoſcius interim, quæ ad oppugnationem pertinerent, ſummo rurſum ſtudio apparare inſtituit: ratem quamuis ex ſatis magnis trabibus in latitudinem contabulatam, quò latior tamen & expeditior ad arcem acceſſus militi eſſet, duplicari iubet. Nauigia cimbasq;, quò pluribus circumfuſis omnibus ex partibus oppugnatio adminiſtretur, vireſq; præſidij quàm maximè diſtrahantur, per vicinas villas ac ſtagna magnâ diligentiâ conquirit. Reliquis omnibus nauigiis ſubductis,vnum ſolum hoſtes reliquerant. Id cùm Monachorum loci eius fuiſſet, ac ad maiorum retiorum vſus comparatum octuaginta ferè hominibus capiendis idoneum eſſet, quia tamen vetuſtate vitium fecerat, rimarumq; plenum eſſet,neglexerant. Samoſcius qua patebat partim recentibus coriis bubulis, partim muſco obſtructo,vt commodè nauigari eo poſſet, effecit. Iiſdem temporibus, cùm intellexiſſet, Ioannem Suiſcium Petri F. Palatinum Pleſcouienſem cum exercitu ad Porchouiam conſidere,Martinum Volſcium veteranum præfectum cum expedito equitatu exploratum eò miſit. Suiſcius, quòd de diſceſſu Regis audiuiſſet,neq; per anni hoc tempus alium exercitum expectaret,dimiſſo exercitu Pleſcouiam ſe receperat. Itaq; accidit,quod euenire neceſſe erat,vt in nulla periculi expectatione incurioſiùs omnibus agentibus, ac ſine metu commeantibus complures Volſcius opprimeret, miſsiſq; agreſtibus, quibus parcere à Samoſcio iuſſus erat, Nobiles aliquot captiuos ſecum in caſtra adduxit. Rebus iis,quas diximus ad oppugnationem comparatas, decem omnino diebus perfectis, Samoſcius maiori nauigio, quod refectum ab eo oſtendimus, militaribus viris aliquot aſſumtis lacum inuectus, quibus partibus maximè opportuna oppugnatio futura eſſet,accuratiùs cognoſcit. Tormentis tria,quæ contra caſtra eſſe diximus, propugnacula, quò & argilla deterſa magis incendio paterent,& materia dilacerata apertis quaſi venis celeriùs ignem rape-

rent, continuò quati iubet. Cùm peditatus propter tempeſtatum etiam iniurias, contra quas minus tectus erat, nec animorum nec virium ſatis habiturus videretur: Nobilitas equis miſsis, coniuratione inter ſe facta, ad arcem duci ſe flagitabat. Coniungebant ſe cum his pari ſtudio, qui ſub Farensbekio militabant equites, Nobiles nonnulli Germani. Samoſcius in media acie, qui cum facibus ac tædis ad incendenda mœnia expediti eſſent, collocatis, à dextro cornu, contra quod ſuperius propugnaculum oppoſitum eſſet, Polonos & Germanos: à ſiniſtro ad alterum propugnaculum Vngaros, qui vtrinque à media parte ignes inferentibus, contra eruptiones præſidio eſſent, conſtituit: Polonis Vrouecium præfecit, illiq; in omnes caſus Andream Orechouium ſubſtituit. Cum Germanis Ottonem Vxkelium Farensbekius miſit. Ratem ab vtroq; latere ſaccis, de quibus oſtenſum eſt, contra tranſuerſos minorum ſcloppetorum ictus muniri iubet. Ea adducta inter confertiſsimas hoſtium eiaculationes in aduerſam ripam applicatur: tempeſtateq; ſub idem tempus commutata, poſt continentes imbres cum ſerenitate maius pugnandi ſtudium omnibus inceſsit. Iam primi ratem tranſierant: ſimul nauigia milite, tormentis ac facibus inſtructa, omnibus ex partibus prouolabant: interim ex vtriſq; munitionibus: magno cum hoſtium detrimento crebræ ex noſtris eiaculationes fiebant. Cùm ſubito regias literas conclamare hoſtes cœperunt. Samoſcius ſuperioribus diebus propterea, quod cum Lucenſi expugnationi magna ex parte præfuiſſet, tanquam crudelitatis eius authoris nomen ſuum horrori eſſe hoſtibus intellexiſſet, Regio nomine atq; ſigno, quod pro Cancellariatus munere penes illum erat, literas ad obſeſſos hoc argumento dederat: Iuſsiſſe Regem omni ſtudio Samoſcium in oppugnationem incũbere: quod ſi tamen vltrò in deditionem venirent, pro clementia ſua conſeruandos ſtatuiſſe, abq; omni iniuria prohibitos velle: quæ quò diligentiùs obſeruentur, cubicularium ſuum ſe mittere. Literas haſce reiecerant primò, poſtquàm quid in illis eſſet, edocti fuerant, ad ſua præſidia Regem ſcribere debere reſponderant: hoc non eius iuris eſſe, in quo regiæ literæ reciperentur. Eas literas tum primùm voce, inde Præfectis aliquot ſcloppetariorum miſsis flagitabant. Datæ illis fuerunt literæ fidesq;. Miſit ſimul Samoſcius Ioannem Thomam Droievium, præfectum Premiſlienſem, qui arcem in fidem acciperet, Palatinosq; ad ſe adduceret. Hic primò non Palatinos modò, verùm militum etiam magnę partis animos dubios adhuc reperit: tandem cedẽtibus timori militibus, Palatini reluctantes ad Samoſcium adducti fuerunt. Deditiuis fides ſeruata fuit.

matronæ

matronæ præterea aliquot, quæ Lukis captæ fuerant, quòd ne pudicitia earum in tanta itineris longinquitate ac militum multitudine negligentiùs haberetur, verebatur, à Samoſcio condonatæ: mirantibusq; Moſcis, ac vltrò fatentibus, ſe eius ætatis atq; formæ matronas noſtris reddituros non fuiſſe, poſtquàm cauſam, ob quā id à Samoſcio fieret, intellexerunt, tum verò minùs etiam mirum videri debere dicebāt, ſi in tanta morum diuerſitate, fortuna quoque diſsimilis eſſet. Ita arx & loci natura munitiſsima, & ab omnibus rebus ad defenſionem paratiſsima, anni tempore, continuis imbribus, ac gelu hoſtes iuuante integra recepta fuit. Globorum candentium ne in hac oppugnatione vſus eſſe poſſet, Saburovus excogitârat. Aliarum enim oppugnationum euentu monitus, parietem, quà craſsior erat, interciderat: ac vno ſolo trabum ordine, quibus contextus erat, relicto, interiorem partem eius ſatis lato aggere, quem cratibus continebat, veſtierat. fiebat inde, vt globi per tenuem parietem ſubitò tranſeuntes in aggere hærerent, ibiq; ſua ſponte tandem ſupprimerentur. Memoria inde Samoſcius tenens Regem proximo anno per ea loca in hoſticum vlteriùs progredi in animo habere, tormenta & grauiorem militaris inſtrumenti partem Sauolociæ deponere conſtituit: Stephanumq; Carolum cum Vngarico milite in arcem traducere omnia iuſsit. Hic veteri ponte, quemadmodum oſtēdimus, ab hoſtibus interrupto: rate, qua in oppugnatione miles vſus fuerat, infirmiore, quàm vt tantæ molis tormenta promoueri per eam poſſent, alterius etiam pontis tam exiguo tempore efficiendi ſumma difficultate propoſita, tormenta firmiſsimis, iiſq; pluribus rudentibus apta, quò vno rupto alij ſubſidio eſſent, per lacum ipſum, quà duriſsimum ſolum & maximè argilloſum explorârat, cohortibus aliquot Vngarorum in aduerſa ripa collocatis, in arcem à munitionibus noſtris traduxit. In prę ſidio Georgium Sibricum cum Vngari militis parte relinquit: Farensbekium cum mille circiter equitibus latiore circuitu capto Opockam verſus proficiſci, conuerſoque ad ſiniſtram per Neſcerdam itinere ad Polotiam rurſum occurrere ſibi iubet. Nam quòd infra ad Velikam amnem ſita ea eſſet, quæ natura fluminis eſſet, cognoſcere: ſi etiam oppugnanda proximo anno foret, ſitum eius eò magis præceptum antè habere cupiebat, quòd eodem in loco ſub Sigiſmūdo rege incommodum acceptum memoria teneret. Eadem futuræ expeditionis cura itinera quoq; reliqua omnia: flumina, item, ſi quæ nauigabilia eſſent, pleraq; vt explorata antè haberet, operam dabat. maximè quòd lacum Vſciam eſſe accepiſſet, ex quo eiuſdem nominis fluuius ſe deriuans in Vſi-

ciam lacum influeret, indeque mutato nomine in Dryſſam lacum effuſus eiuſdem nominis fluuium efficeret, earumq; potiſsimùm opportunitate Sokolam à Moſco commeatu, aliisq; rebus neceſſariis prouiſam: diligentiſsimè omnes meatus exitusq; eius cognoſcebat. Itinere inde ob imbrium ac frigorum iniurias, ſiluarumq;, per quas ibatur, magnitudinem, ac pontium pleriſq; in locis inopiam aliquantò incommodiore, lue præſertim de qua dictum eſt, exercitum affligente, vt pacatis tamen circumcirca locis omnibus tutò per Polotiam, Vilnam ad Regem venit. Dum Rex hoc rerum ſucceſſu expeditione Lucenſi perfecta in Lituaniam ſe recipit, Moſcus, quò animi triſtitiam aduerſis rebus collectam diſcuteret, repudiata priore vxore: quod ipſius moribus toties ei licet, quoties libet, iam ſextum tum maritus delectu puellarum publico indicto nouam induxit: idemque ex Proceribus etiam, & Conſiliariis ſuis quoſdam facere coegit. Delectus eius quemadmodum ex Nobili quadam captiua, quæ ipſa in delectu eo fuerat, cognitum eſt, hæc eſt ratio: Proceres nobilesq; omnes, qui filias aut propinquas nubiles aliqua formæ commendatione in poteſtate habeant, edicto propoſito, certo tempore omnes adducere iubet. Ad diem præparata iam antè eum in vſum domo ſpatioſa & ampla, per ſingula cœnacula duodenos lectos habentia totidem puellæ diſtribuuntur. ipſe vno ſene comitatus omnia ordine circumit: vt quodq; ingreſſus eſt, ſolio iam antè inſtructo conſidet: puellæ in magno omniũ Principi ſuo placendi, ac ad eam fortunam perueniendi ſtudio elegantiſsimè omnes ornatæ, ad genua eius ordine ſingulæ aduolutæ, ſudario auro ac vnionibus contexto in genua iniecto diſcedunt. quam ex his maximè probârit, ducit: cæteras vel agris, vel pecuniâ donatas dimittit. Rex Vilnæ paucis diebus commoratus, Grodnâ proficiſcitur. ac iam de futura expeditione cogitans, quòd tardiùs Comitia ſibi habenda; tributumq; ſi quod in illis ſciſceretur, ſeriùs exactum iri intelligeret, ne quod gerendæ rei tempus dimittere cogeretur, priuatas interim rationes mutuæ ſumendæ pecuniæ iam tum inibat. Præter Marchionem Georgium Fridericum in Pruſsia Ducem, Auguſtum Saxoniæ, & Ioannem Fridericum Brandeburgenſem Principes Electores de mutuo in bellum hoc præſtando appellat. quo facto, duas ſimul res conſecuturum ſe videbat, vt & ſuam erga illos omnibus in rebus fiduciam oſtenderet: & eorum in re aliena ſtudio Ordines inuitatos ad perficiendi pro ſuis commodis belli voluntatem eò magis accenderet. Credita ab illis pecunia ad certum diem, exactisq; iam Comitiis allata, ac vlteriùs deinde die prolato, ad tempus ſoluta fuit. Interim Koſakki.

ſakki Niſouij cum Ioanne Oriſouio ab altera parte in Moſcouiam Starodubum vſque populationibus progreſsi, omni agro longè lateque vaſtato, oppidum ac extimas munitiones arcis quaſdam incenderunt; indeque ad Pociopouam excurſione facta, ab arce repulſi, præda tamen magna acta ſe receperunt. Proficiſcentē Grodnā Regem, Rigenſium nuncij ſecuti fuerunt. Ciuitas ea à Sigiſmūdo Auguſto in fidem iis conditionibus recepta fuerat, quæ ius ac maieſtatem imperij in eam regij ferè eneruare, magisque ad ipſius etiam ciuitatis ſplendorem quàm vtilitatem comparatæ videbantur. Cùm Rex iis legibus ſociam eam, quam ſubiectam habere mallet, iam antè ſuperioribus etiam expeditionibus, miſsis Legatis, de certis ſubiectionis conditionibus cum Rege egerat: reque Drohicini tandem in hoc itinere tranſacta, miſſus à Rege Ioannes Demetrius Solikouius fuit, qui ciuitatem in fidem acceptam, iureiurando in verba Regis obſtringeret. Cum primis de portorio conſtituendo actum fuerat. Nam cùm omnis negotiatio Rigēſis Dunæ fluminis nauigatione ferè contineatur, eaque iam magna ex parte ſuperioribus victoriis Regis expedita eſſet: præterque Kokenhauſium, Aſcherotum, Lenouartum, quæ eo tempore in hoſtium poteſtate adhuc erant, quo morari eam poſſet, nihil reliquum eſſet: ſummæ æquitatis Rex iudicabat, vt quæ res tanto publico cum molimento, atque impendio perfecta, ad ciuitatis priuatorumque omnium fortunas maximam acceſsionem factura eſſet, eadem Reipub. commodum aliquod afferret: nec alia conditione commercia eò transferri volebat. Homines prudentes cùm ſine vectigalibus & tributis non poſſe ſubſiſtere Rempub. intelligerēt: rectiſsimè autem in iis prouinciis ea conſtitui, quæ armis recuperentur, conuenerunt tandem, vt portorium maritimum omnium mercium conſtitueretur: eiusque prouentuum duæ partes Regi ſine vlla conditione: tertia ciuitati in portus, ac ſtationum refectionē cederet. Relinquebatur in ambiguo de bonis, quæ Archiepiſcopalis quondam iuris fuiſſent: de vallo cōtra arcem à ciuitate obiecto: ac aliis rebus quibuſdam. earum omnium definitio in Regis in illa loca aduentum reiecta fuit. Dum in Moſcouia cum exercitu Rex erat, Ioannes Tertius eius nominis Sueciæ Rex ad Naruam claſſem miſerat. verùm integris tum adhuc ab ea parte rebus Moſcouiticis, piſcatoriis aliquot ædificiis in litore exuſtis, re infecta recipere ſe coacta ea fuerat. Interim Varſauiam ad Comitia Rex venit. Ordines vt hunc rerum ſucceſſum omnibus modis vrgeant, ac non lætentur modò victoriâ, ſed eâ etiam vtantur, hortatur: ſi vniuerſam Moſcouiam, ac ampliſsimum illud regnum vel appe-

N 3

tēdum vel ſperádum non arbitrētur, cuius tamē maxima ſpes iam illis oſtendatur, eouſq; ſaltem in armis maneāt, dum Liuoniā vniuerſam, quam ab initio iam præmiū belli huius ſibi propoſuiſſent, dignam & laborum ſuorū mercedem, & ad poſteros virtutis monumētum relaturi adiungant: magnū incommodum in eo eſſe docet, quòd ipſe quotannis ad Comitia tributi cauſa obeunda in regnum reuocetur: militem continuis itineribus cōfici: hoſti reſpirandi ſuiq; colligēdi ſpacium interim dari: quodq; tributa tardiùs exigantur, multas rerum gerendarū occaſiones mora hac corrūpi neceſſe eſſe. quibus incómodis quò obuiā eatur, vt biennale tributum ſciſcāt, flagitat. Ordines tributum nō recuſare, à tempore, in quod flagitabatur, alieni videbātur. Priuſquàm aūt ad vllam aliam rem accederēt, capita rerum quarūdam, de quibus leges perferri vellent, ſcripto cōprehenſa Regi offerebāt: vtq; ſancirētur, petebant. ita reſponſum fuit, vt quę cōcedi poſſe exiſtimabantur, cōcederentur: quædam interpretatione lenirentur: pleraq; in aliud tempus conferrētur. Reſponſo eo accepto, dierum aliquot ſpacio interiecto, idem quod antè iam ſcriptum tradiderant, nullis cōtra regiam declarationem rationibus aliis allatis, denuò tradunt. Rex ex Senatu aliquot, pariq; ratione ex Nūciorum collegio aliis delectis, vt iis de rebus vtrinq; moderatione adhibita diſpiciant, negotium dat: quæ ab his communicatis ſententiis propoſita fuerunt, ſcripto comprehenſa denuò Nunciis traduntur. ij diebus aliquot interpoſitis, idem quod antea fecerant, prius ſcriptum ſuum rurſus Regi oblatum vrgent. Appetebat interim finis dierū Comitialium legibus definitorum. itaq; certis conditionibus res tandem conuenit: conſtitutioneſq; iis de rebus promulgatæ fuerunt. Tributum inde primò ſimplex Regi permiſerūt: poſtea Rege partim iis, quas oſtendimus de cauſis, tum quòd præterea militi ſtipendium omne nondum ſolutum eſſet: apud Principes quos diximus, & alios priuatos noua nomina fierent: nouum adhæc bellum adminiſtrandum eſſet, nulla ratione ſatisfieri eo ſibi poſſe demonſtrante, duplex ea prius conditione ſciuerunt, vt ſi pax interim cōueniſſet, tributa quoq; ceſſarent: deinde iiſdem argumētis à Rege illa refutata, vt collatis rationibus, quicquid ſtipendiis omnibus, ac ære alieno ob bellum hoc conflato, tum ſi quid deinceps in apparatus belli erogatum fuiſſet, exſolutis, reliquum ex tributo eo futurum eſſet, in Rauenſe ęrariū inferretur. Venerāt huc, quēadmodum ſuprà demonſtratum eſt, Legati Moſcouitici, per vniuerſam Poloniam tamquam in triumpho ducti. Hi nouis mandatis à Principe ſuo acceptis, denuò hîc ad colloquia admiſsi, primùm Neuelenſes

ſenſes conditiones vrgebant; quibus rei tranſigendæ à Lituanis Senatoribus certam ſpem factam ſibi dicebant. quibus cùm aliis rationibus refutatis, tum quòd maioribus poſtea ſumptibus à Rege factis, Sauolociaque capta non integra ampliùs res eſſet, tandem more ſuo diu priùs licitati eò deſcéderunt, vt ad alia, quæ antè obtulerant caſtella Liuoniæ, vrbibus ac caſtris potioribus Felino, Derpato, Mariemburgo, Parnauia, ac Narua, Principi ſuo receptis, reliquis omnibus Regi decederent. Rex niſi omni Liuonia hoſtis decederet, alia conditione pacem ſibi faciendam cum eo non arbitrabatur. Hæc ſententia Ordinibus propoſita, publicè quoque omnibus placuit. Adhibiti colloquio cum Moſcis huic ex Nobilitatis Nunciis aliquot fuerunt, quò tergiuerſatione Moſci perſpecta, tota de re ipſi pleniùs collegas ſuos edocere poſſent: Vtriſque in ſententia permanentibus, infecta re à colloquio receſſum fuit. Rex ita à Comitiis diſceſsit, vt biennij tributo ab Ordinibus ſancito, non priùs pacem ſe facturum cùm hoſte polliceretur, quàm is vniuerſa Liuonia exceſsiſſet. Sub finem Comitiorum Nuncij Nobilitatis per Stanisiaum Priemſcium, quem à bello reuerſum Nobilitas maioris Poloniæ Nuncium creârat, & tum Nunciorum illud Nobilitatis collegium initio Comitiorum Marſchalcum è more prodiderat, Rege adito, vt remotis, quibus in Senatum ingrediendi ius non eſſet, dicendi poteſtas ſibi fieret, petebant; re impetrata, rogant operam dare velit, vt ea expeditione bellum finiat: ita Nobilitatem, maximè familias eius ruſticas, quarum ſalutem ſine ſuarum quiſq; fortunarum detrimento negligere non poſsit, tributis exhauſtas, vt maioribus ferendis pares vix ſint futuræ. Reſpondit Rex per Cancellarium; bellum pacis ac publicæ vtilitatis cauſa à ſe ſuſceptum minimè ex inſtituto à ſe ali: hoſtem eò redactum, vt, ſi bellum cõtinuetur, non adeò magno negotio confici poſsit: ſe tamen conſentientib. Ordinum ſtudiis libenter conceſſurum: quamprimumque ad tradendam ſibi Liuoniam hoſtem adduxerit, impetuque eius repreſſo, Reipub. otio ac ſecuritati conſuluerit, paci, quæ cum publica dignitate atq; vtilitate coniuncta ſit, nullam moram facturum. Publicè indè more Maiorum Regi valedicẽtes, vt de domeſticis etiam rebus, ac inteſtinis incommodis ſanandis cogitationem ſuſcipere velit, rogãt: nominatim de Regum eligendorum ſtabili aliqua ratione conſtituenda petunt: vtque iis de rebus, quamprimùm commodo Reip. id facere poſsit, Comitia habere velit. quò maius antea diſcrimen Reſpub. adierit, cùm partibus in diuerſa ſtudia ſciſsis, in duos Principes Reſpub. diſtracta fuerit, eò nunc, poſtquã metu hoc liberata

ſit, ne idem periculum denuò ſubeat, diligentiùs prouidendum eſſe docent. Accedere huc controuerſias, quæ inter ſacrum & profanum ordinem intercedant; quarum & ipſarum non leuem rationem ſibi ducẽdam, vtque omnes tandem tollantur, plurimùm Reipubl. intereſſe iudicent. Oſtendit Rex per eundem Cancellarium, non minori ſtudio ad domeſticas res rectè conſtituendas, quàm ad perficiẽdum ex ſententia bellum ſe ferri: & qui bellicarum rerum laudem non aſpernetur, eo maiori tamen domi benè conſtitutæ Reipub. quàm maximè diuturnæ memoriæ relinquendæ ſtudio ſe teneri, quod ſine hac ne ſuperiorem quidem gloriam ſtabilem perpetuamq; eſſe poſſe perſpiciat. De interregnorum ratione quoties cogitet, quanto in periculo ſuperioribus temporibus Reſpub. fuerit, quibus electionum ac ambitionum ſtudia ea tamquam fluctus quidam illam exagitârint; cùm non minùs hâc, quàm in qua natus ſit, omni ſtudio ſibi amplectendam, eò chariorem etiam habendam intelligat, quò maioribus honoribus atque ornamentis ſuſceptum ſe affecerit, cohorreſcere ſe animo, agnoſcereque non niſi ſingulari benignitate diuina in commodiorem ſtatum eam perueniſſe. Iam vt de certa electionum ratione deliberatio ſuſcipiatur, intelligere ſe: ſi id fiat, quantum & in re ipſa difficultatis futurum: etſi quod verendum videatur, occulta aliqua Reipublicæ vulnera ea nudet, incommodi inde metuendum ſit: ſuam quidem operam atque autoritatem Reip. ac Ordinum voluntati non defutura. Idem de concordia inter Eccleſiaſticum & ciuilem ordinem ſeſe iudicare: nihil ea poſſe ſuſcipi vtilius, atque ad Reipub. ſtabilitatem magis neceſſarium: ſed vtramque ad rem cõſenſu animiſque ob omni odio & affectione vacuis opus eſſe. Proinde ſibi quidem ſummæ curæ ea fore: hortari autem ipſos quoq; vt animos ad deliberationes rerum harum ſedatos, nulliuſque alterius rei, quàm patriæ ac publicæ ſalutis & dignitatis ſtudio deditos afferant. Hortatus inde quemadmodum & ſuperioribus temporibus fecerat, vt per abſentiam ſuam otio & tranquillitati publicæ pro ſe quiſque ſtuderet, ac animo ad quæuis pericula excipienda parato eſſet, fauſta quæque ac felicia, vtque vtrique, tam qui domi manſuri eſſent, quàm qui in bellum ituri ita rem gererent, vt mox læta vtrinque gratulatione, in mutuos complexus ruerent, precatus iis fuit: ad quam vocem plauſu à circumfuſis excitato, Cancellarius eum ipſum plauſum lætum omen futuri ſucceſſus, ac non diuturni belli Regem accipere intulit. Sub idem Comitiorum tempus Sueciæ Rex, quibus partib. hac expeditione bellum orſurus Rex eſſet, per literas à Rege quærebat. Rex pro eo, quòd antè

antè ad bellum hoc maximè Sueciæ Rex hortatus ſe fuiſſet, ac mutua neceſsitudine celandum eum conſilia ſua non ratus, Pleſcouiam ſe eo anno ire in animo habere ei oſtendit: petentique Legato eius, vt militem, quem in Germania intercipiendæ Legationis Moſcouiticæ ad Principes Chriſtianos miſſæ cauſa, ſcripturus Rex eſſet, voluntate Regis per ditiones ac portus eius ducere ſibi liceret, literas quarum autoritate id facere poſſet, dedit. Iiſdem temporibus Philo Kmita qui Lucenſi præſidio præfectus à Rege fuerat, ne miles otio ac deſidia interim corrumperetur, Chelmam Moſcouiticam, quod caſtrum ſupra Louatum fluuium ſitum eſt, Martinum Curtium & Gabrielem Holubkonem miſit. qui cùm ex captiuis cognouiſſent, oppidum ante Moſcos more ſuo incendiſſe; ex eo vnam domum ſub caſtro ad excubias agendas ab hoſte relictam; noctu progreſsi, cùm antequàm illuxiſſet, eò perueniſſent, Curtio domum prætervecto ac à tergo excubiis ſe obiiciente, fugaque in caſtrum interclusa omnes concidente, Holubko caſtrum incendit. Ab alia parte Sibricus Sauolocienſis præſidij Præfectus homines agri eius omnes ad ſacramentum euocârat. quinque autem antiquitùs territoria ad Sauolociam pertinent. Venerant in his Voronecienſes aduocato, Polonico more ſibi creato. Oppidum autem Voronecia eſt ſupra Sauolociam ad Soucam flumen ſitum; propterque fluminis eius opportunitatem, quod in Velikam flumen, indeque ſub Pleſcouia in lacum Pelbam ac ſinum Finlandicum influit, commerciis ac habitatorum numero amplum olim fuit. Caſtrum quod adiunctum habuerat in tot vicinorum ac munitiſsimorum aliorum copia deſertum à Moſcis fuerat. Itaque cum oppido nullo opere munito præſidium Sauolocienſe facilè potiturum cogitarent; quo id antè incenderent; maximè autem, quod oppidani ad ſacramentum conuenerant, vt ad deterrendos alios omnia cruciatus exempla in eos ederent, copiis aliquot collectis repentina excurſione opprimendi eius cauſa conuenerant. verùm re ab aduocato cognita, cùm ille in munere ac metu ſuo non inuigilans certiorem mox Sibricum feciſſet, hîc profligatis Moſcis, locum in quo caſtrum fuerat, cum Kiralio occupat: præſidioque ei impoſito, corbibus militaribus pro tempore communit; agreſtibusque ipſis, quibus loca vicina nota erant, ducentibus, crebras inde ex hoſtico prædas egit. Philo Kmita Chelmenſis excurſionis prouentu inuitatùs eodem Sibrico ac vicinis aliis præſidiis ſibi adiunctis, Priſcam Ruſſam quæ ad magnam Nouogardiam ſpectat, excurrit. Magna hoc loco Moſcouiæ Dux ſalinarum vectiga-

lia habet: frequentia item ac ampla commercia ſunt. Oppidum magis in ſalinarum ac negotiorum vſus conſtitutum, vtque loco à finibus remoto, nullo opere munitum ſine negotio diripuit, repletumque militem prædâ reduxit.

Liber Quartus.

SOLVTIS ad eum, quem ſuperiori libro oſtendimus, modum Comitiis, Rex militem, quanto in ſupplementum ad bellum opus erat, Samoſcium quàm celerrimè ſcribere, matureque in Lituaniam adducere iubet. Ipſe Grodnam rectà, inde Vilnam proficiſcitur. Interim ad Chriſtophorum fratrem Principem Tranſſiluaniæ de nouo equitum ac peditum Vngarorum delectu ſcribit. Germani militis conquirendi Farensbekio per literas negotium datur; qui militis in inferioris Germaniæ bellis exercitati copiam ſe habere poſſe antè oſtenderat. Samoſcius, quò lectiorem peditatum haberet, Vrouecium ala equitum, cui præerat, miſſa, peditem ex ſola Nobilitate ſcribere iubet. ſubleuabantur appàratus hi interim, dum tributariæ pecuniæ conferrentur, partim ea pecunia, quàm à Principibus acceptam ſuprà oſtendimus, quamque præter eam Marchio in Pruſsia Dux ſubſidij loco miſerat; partim propria Regis ipſius, maximè tamen equitum ſtudio, quorum magnum numerum Samoſcius euocârat; eaque ad bellum hoc alacritas erat, vt plerique nulla in auctoramentum accepta pecunia ad diem nihilominùs conuenirent: complures in ipſis caſtris demum ſtipendiorum partem acciperent. Grodnam iam Rege progreſſo, Nuncius cum literis à Moſco ad eum venit: mox alios cum amplioribus mandatis, quibus conuenire pacem poſſe exiſtimet, affore: Interim ne vllum exercitum Rex cogat, neue vlteriùs progrediatur; poſſe eum & impenſæ & labori parcere. Veniunt Legati: colloquium petentibus datur. Re diu more eorum ducta, atque vtrinque diſputata, eò tandem deſcenderunt, vt Naruâ, Neuſchloſsio, Derpato, Adſeuio, Nouogrodeco Liuonico, Neuhaus à Germanis dicto, exceptis, reliquam Liuoniam vniuerſam vnà cum iis locis, quæ antea receperant, Veiſſenſteinio, Felinio, Parnauia, ac aliis omnibus Regi permitterent. Oſtenderat Rex, nullam ſe priùs pacis mentionem fieri paſſurum, quàm vniuerſa Liuonia Moſcus ceſſiſſet. Vrgebant Legati, vt cùm ſui Principis nomine oſtenderetur,

tur, quid præſtituturus eſſet, ſibi quoque quid de ablatis Principi ſuo reſtituendis animi Rex haberet, demonſtraretur. Repetebant autem vno Polotienſi agro excepto, qui priſtinæ ditionis regiæ fuerat, reliqua quæ ſuperioribus annis bello capta erant, omnia. Demonſtratum fuit, ita Regem Principi eorum illa reſtiturum, ſi præter Veliſium, quod nulla conditione dimiſſurus Rex eſſet, caſtrum quoque Sebeſium quod id penitùs intra ditiones regias ſitum eſſet, quò certior ac ſtabilior pax eſſet, vel tradidiſſet Regi, vel demolitus fuiſſet; quod quominùs recuſaret, Regem viciſsim Dryſſam demoliturum; partis ſumtus deinde in bellum facti nomine quadringenta aureorum millia Regi refudiſſet. Impetrârunt Legati, vt ad Principem ſuum referre ea ſibi liceret; ac vt Regis nomine eadem ad illum ſcriberentur. Sub idem tempus Bochdanus Bilſcius, cuius frater patruelis in amoribus Moſco erat, ſummamque apud eum rerum omnium fidem obtinebat, ad Regem tranſiit. Miſerat Moſcus Legatos ad Rodolphum Romanorum Imperatorem: ab eo vlteriùs deinde ad ſummum Pontificem Romam peruenerunt. Legatione ad ſummum Pontificem operam ſuam contra Turcam Chriſtianitati pollicitus, & de Regis in ſe iniuriis queſtus perhibebatur; & vel ſecretò, vt ad pacem eum hortaretur, petiiſſe; aut iis tamen querimoniis, vt ſuas partes ſummus Pontifex interponeret, non nolle ſe ſatis oſtendiſſe. In Poloniam frequentibus nunciis afferebatur; cùm Græcæ ſectæ homines pedes ſummi Pontificis pro more deoſculari diu recusâſſent, tandem tamen id vt facerent, adductos. ſummus Pontifex Antonium Poſſeuinum, qui vnà in Moſcouiam cum illis iret, iis adiunxerat. Hic Moſcis per regias ditiones itinere intercluſo, ideoque per Germaniam Lubecam, vt inde Naruam traiicerent, ſe recipientibus, de Legatione ſua per literas certiorem Regem fecit, ac ſi voluntate eius id ſibi liceret, per Poloniam & Lituaniam iturum ſe oſtendit. Rex non modò illi permiſit; ſed ipſius quoque Moſci Legatis idem ſe permittere reſpondit. Hi tamen, ne quid præter præſcriptum Principis ſui facerent, Lubecam ſe contulerunt, indeque eodem quo venerant itinere in Moſcouiam ad Principem ſuum reuerſi fuerunt. Iiſdem temporibus nuncius mortis Chriſtophori Tranſſiluaniæ Principis Regis fratris allatus, cùm Regi ipſi non leuem dolorem attulit: tum Moſcum, qui auocato Rege rebus Tranſſiluanicis ſui interim colligendi ſpacium ſibi datum iri cogitaret, vt pacem atque eas ipſas conditiones, quas paulò antè ab eo propoſitas fuiſſe oſtédimus, iterum reuocaret, maximè animauit. Ve-

rùm Tranſiluanicis rebus ne à cura belli auocaretur, iam antè à Rege prouiſum erat. Cogitans enim vltra incertitudinem rerum humanarum ætatem fratris prouectam: ipſum continuis articulorum doloribus confectum: antequam Varſauiam ad Comitia iret, autor fratri ac Prouincialibus fuerat; vt filium eius Sigiſmundum in omnes caſus Principem deſignarét. Quibus de rebus cùm Legati Alexander Kendius, & Vladislaus Somborius. Varſauiam ad Regem veniſſent; ex eius autoritate; domum poſtea illis reuerſis, communibus Ordinum ſtudiis Sigiſmundus in Principem electus fuerat: triſtibus læta Chriſtophoro Principi fortuna temperante, interq; duo funera vxoris vnum, ac minoris natu filiæ alterum, Principatum Sigiſmundi filij interiiciente. Maximam in pacis ſpem omniũ iam propè animi venerant. Nam nec propter quadringentorum illorum millium conditionem, ſi Moſcus eam non accepiſſet, communibus Ordinum bellum finiri volentium ſtudiis defuturus Rex fuerat; nec Moſcus, qui vniuerſam quaſi Liuoniã pacis cupiditate dimiſerat, illorum quæ exceperat, caſtrorum cauſa bellum accepturus exiſtimabatur. Itaque inducias etiam ad certam diem, intra quam denuò Moſcus reſponderet, Rex ei conceſſerat. Verùm intellectum mox fuit, iam tum Legatos, quomodo à propoſitis conditionibus diſcederent, cogitare. Vincentius erat, de quo antè mentionem fecimus, in finibus Moſcouiticis, qui ad Smolenſcam pertinent, ductor Koſakkorum. Hic cùm transgreſſis fines Legatis ſeſe adiunxiſſet, poſteaq; eodem itinere Vilnam cum illis profectus, familiariùs inter eundum ad eos ſeſe applicâſſet, ſolicitare hominem, vt ad Principem ſuum transfugeret, cœperunt. Ille cõſtanter primò pernegârat; cum vrgeretur, tandem Vilnæ ad magiſtratum rem detulit; ex eius ſententia ſimulat tranſitionem: quæ quò gratior Principi eorum eſſet, nec ſine precio operæ ad illum veniret; vt aliquas magni momenti literas, quas ad eum deferret, ſibi committerent, poſtulat. Illi polliciti, vt priùs tamen aliquo argumento fidem eius exploratam haberẽt, vt in vna priùs re conficienda operam ſuam ſibi nauet, rogant; tempusque quo profecturus Rex ſit, quaque iter facturus, exploret. Re ad magiſtratum delata, quò magis fides ei haberetur, iter Regis ex fide deſcriptum datum illi fuit. quo à perfuga quaſi pignore fidei accepto, literas ad Principem ſuum perferendas ei tradunt. In iis vt magno animo ſit, eum hortantur. Nam & paucas omnino à Rege copias cogi: & quòd mortuo fratre Tranſiluanicæ res præſentiã eius deſideraturæ ſint, maximè cum Turca iis imminere dicatur, minùs huic bello eum vacaturum. Per idem verò tempus, & quod

Vilnæ Rex ſubſtitit, Pleſcouiam, quam hoc bello petitum iri ſibi perſuaſerat, omnibus rebus Moſcus firmat. muros vetuſtate neglectos magnis operibus reficit: nouas ad priores munitiones adiicit: præſidia ex aliis arcibus omnibus detracta vnum hunc in locum cogit. Ab altera parte Pontus Gardianus Gallus, quem Sueciæ Rex collocata ei in matrimonium filia naturali militiæ præfectum fecerat: extrema quædam Liuoniæ caſtella, quæ ad Oſiliam & maritimam Liuoniam pertinent, occupat. Iam ab initio cùm primùm in Poloniam Rex veniſſet, Sueciæ Rex per oratorem ſuum vehementer Regem ad bellum contra Moſcum hortatus, fœderis ac ſocietatis contra communem hoſtem mentionem intulerat. Miſerat tum iis de rebus ad eum Rex Ioannem Herbortum Caſtellanum Sanocenſem: propoſitæq; ex vltro citroq; conditiones fuerant, vt Reualiam quoq; regi traderet: vtque quæ cis Naruam flumen eſſent, Poloniæ Regi cederent: quæ vltra Naruam Sueciæ finitima verſus Oceanum glacialem cõmunibus copiis occuparentur, ad Sueciæ Regem pertinerent. cumq; bellum interim differendum ſibi Rex non iudicaret: quo tempore Polotiam ibat, denuò Laurẽtium Goſlicium Vilnâ ad Sueciæ Regem miſerat: per quem in armis iam ſe eſſe ei oſtenderat, & vt ipſe à ſuis quoque finibus in Moſcouiam cum exercitu irruptionem faceret, eum hortatus, auxiliorum & belli communicandi rationes quaſdam propoſuerat: ac oſtẽdente tum Rege Sueciæ nolle ſe ſibi præſcribi, quas in partes copias ſuas mitteret, omniaq; occupantis fore: Goſlicius quemadmodum iuſſus fuerat, Liuoniâ tamen vt abſtineret, poſtulârat: cuius cauſa & maximè bellum Rex ſuſcepiſſet, & quam optimo iure pertinere ad ſe ſciret: Regemq; ius in Liuonia Reipub. & ſuum negligere non poſſe prædixerat. Nunc cùm id accederet, vt Liuoniam ferè omnem per Legatos Moſcus ei detuliſſet, quo in ſtatu res eſſent, cùm Sueciæ Regem, tum militiæ præfectum eius iterum per literas certiorem Rex fecit: vtq; Liuoniam nõ hoſtis, ſed ſuam opinione iam præcipientes, omnino ab ea ſibi temperarent, ac aliis potius in partibus, ſi ita eis videretur, bellum cum hoſte adminiſtrarent, poſtulauit. Vilnâ tormentis ac inſtrumento militari omni Poſtauam præmiſſo, ipſe Diſnam profectus fuit. Vbi de exercitu hoſtili ad Smolenſcam coacto; eiuſque in Mohilouienſem, & Sclouenſem agrum incurſione cognouit. Erant in hibernis eorum locorum aliquot equitum turmæ. ex quibus cum Chriſtophori Rádiuili, & Martini Kaſanouij turmæ, diuerſis locis in palantes incidiſſent, ſecundisq; aliquot præliis cum copiis iis conflixiſſent; non diu in noſtro commoratæ, mox intra ſuos fines ſe re-

ceperunt. Rex tamen nuntio hoc de incurſionibus hoſtis allatô, continuò Chriſtophoro Radiuilo, qui tum Diſnæ vnà erat, ad eas quas antea habebat, turmas equitum, alias Polonorum nonnullas, quæ iis in locis ad Boryſthenem in hibernis erant, peditatusq́; ac leuium tormentorum, quæ nauibus Vitepſciam præmitteret, certum numerum attribuit. Ei mandat, vt rectà contra hoſtem tendat: dataque facultate prælium committat. ſi hoſtis iam receſſerit, capto per Veliſium medio inter Bialam & Toropeciam itinere, ab ea quoq; parte metum hoſti oſtendat. Eodem tempore Ioannem Thomam Droiouium Præfectum Premiſlien. ad Turcarum Imperatorem miſit. Cauſæ Legationis hæ erant: vt quia fato Chriſtianitatis ſicut reliqua Vngaria, ita Tranſiluania quoque ſtipendiaria Turcæ facta eſſet, vereretur que Rex ne mortuo fratre Chriſtophoro noui Principis imperium grauioribus conditionibus Turca premeret: poſtularet, vt quibus priores Principes legibus principatum eum tenuiſſent, iiſdem huic quoq; eum permitteret: nec ſi quid contra ea fieret, Regem patriæ ſuisq; deeſſe poſſe oſtenderet. Præterea verò vt de Iancula Valachię Palatini iniuriis, quas frequentes is Regiarum ditionum hominibus afferebat, quereretur: vtq; illo amoto Petrus prior Palatinus in priſtinum dignitatis locum reſtitueretur, peteret: Regemque nec Ianculæ vicinitatem æquo animo ferre, nec ſuorum iniurias, vti nec deberet, neglecturum profiteretur. Prius Legationis caput mox obtentum: alterum in aliud tempus dilatum fuit. Sub idem autem tempus in Tartaris quoq; tumultuatum fuit. Deuletes Chiereius, qui nouiſſimè apud Tartaros imperitârat, plures liberos reliquerat. ſucceſſerat huic in Imperio, qui nunc rerum apud illos potitur, Mahometes Chiereius: qui cùm præter alios fratrem haberet ætate proximum Adleum Chiereium magni & ipſum animi & apud populares virtutis opinione, interficere eum non auſus: cùm aliàs inſtituto Turcico apud Tartaros etiam plerunq; eius, qui in principatu ſuccedit, ſecuritatis cauſa cæteri principum liberi è medio tollantur: quò minùs tamen cupiditati eius loci relinqueret, Galgam creârat. Is ſummus militiæ præfectus eſt, eaq; autoritate, vt & viuo Principe proximam ſecundùm eum poteſtatem obtineat: & mortuo in Imperio ſuccedat. Adleo à Perſis capto, ac interfecto, eadem ratione Halium Chiereium alterum ab eo fratrem magiſtratu eo tradito, ſucceſsionis ſpe ſibi deuinxerat. Verùm confirmatus poſtea ætate filij Saditi, amoreq; paterno impulſus, deiecto fratre, filium eius in locum ſuffecerat: veritusque ne iniuria hac irritatus cum altero minore fratre Salomete Chiereio contra ſe cóſpiraret:

ad

ad parricidij crudelitatem, quam antè ſeu metu ſeu miſeratione retentus intermiſerat, redierat: priusq; quàm illi moliri quid contra ſe poſſent, interficere eos conatus fuerat. Hoc periculi metu profugere illi coacti, cùm diu exagitati in finibus oberrarent, à Koſakkis excepti, adq; Michaelem Viſnouecium Præfectum Cirkaſſienſem adducti fuerunt: à quo certior de iis Rex factus, vt in ſuum reditum retinerentur, iuſsit. Ipſe inſtrumento belli grauiore primò per Diſnam in Dunam, inde vlterius per Dryſſam flumen, nauigatione, quemadmodum oſtendimus, iam antè explorata nauibus præmiſſo: Diſnæq; parte aliqua exercitus recenſita Polotiam venit. Ibi dum aliis copiis recenſendis operam dat, Chriſtophorus Derſſekus, qui petẽtibus Legatis Moſcouiticis, à Rege ad Moſcum miſſus fuerat, cum literis ab eo redit. Longè alio eæ argumento, quàm ſuperiores fuiſſent, ſcriptæ erant. quæ ab initio acta eſſent, multa & longa oratione repetita inuidiosè omnia interpretabatur: quæ per Legatos antè Regi obtulerat, irrita rurſum faciebat: maximè quòd Neuelenſibus conditionibus ſtare Rex noluiſſet: quòd vt Sebeſium demoliretur, bellicique ſumtus nomine pecuniam ab ſe flagitâſſet, exagitabat. quòd non in eodem ſtatu rem eſſe, quo Neuelæ fuerat, ac interim in oppugnanda Sauolocia maiores ſumtus ſe feciſſe Rex diceret, cuius coactu, aut rogatu Sauolociam cepiſſet, interrogabat. potuiſſe eum ſuperſedere labore hoc, non ſua volũtate factum, vt eam occuparet: Pecuniam verò quòd flagitaret, ſcire eum, nolle ſe tributarium eius eſſe: impenſas autem belli imputare, aut earum nomine pecuniam poſtulare, inauditum inter Principes eſſe. Sebeſium ſe puero, dum Sigiſmundus Rex rerum in Polonia & Lituania potiretur, conditum, eiusq; perpetuò poſtea, etiam cùm Polotiam in poteſtate Reges Poloniæ haberent, in poſſeſsione ſe fuiſſe: præterea vt maximè ille Sebeſium, Rex Dryſſam deleret: tamen cùm viſum eſſet, Dryſſam iterum Regem reſtauraturum: deniq; ſemper aliquid reperturum, quod nouum à ſe poſtularet. Nobilitatis Nuncios ad colloquium cum Legatis adhibitos criminabatur: idq; in inuidiam ſuam factum ferebat. Indignabatur & Oratores nullos à Rege ad ſe mitti: Itaque ſe quoq; nec poſt quinquageſimũ aut quadrageſimum annum Oratores vllos miſſurum confirmabat. Multa de Liuonico iure ſuo aſſpergebat. In Regem autem ipſum acerbiſsimè inuehebatur, modò quòd non Regio genere natus eſſet: modò crudelitatem in victos, adipis detracti argumento, de quo ſuprà dictum eſt, vſus: modò in eoſdem indulgentiam, qua ad tranſitionem eos inuitaret; tum quòd globis candentibus inuſitata ratione Sokolam incen-

diſſet, fraudem ac dolos ei exprobrando Rex literis hiſce acceptis, oſtendit Legatis etſi iure Gentium hoſtium loco habere eos poſſet, qui pacis petitione ſimulata, ſpeculandi, circumueniendiq; ſui cauſa ad ſe veniſſent: nolle ſe tamen ob eorum perfidiam à perpetua manſuetudine atque lenitate ſua recedere: itaque ipſi ad ſuum Principem reuerterētur: literis eius per ſuum hominem ſe reſponſurum. Proficiſcitur cum his Antonius Poſſeuinus: quem à Summo Pontifice ad Moſcum miſſum ſuprà demonſtrauimus. Ei præfectos, qui Veliſij capti fuerant, Rex condonauit. Sauolociam inde, ſiluis vt in pacato non magna moleſtia ſuperatis, pontibusq; & latioribus viis iam ante iuſſu Regio Sauolocienſium opera munitis, peruenit. Hic etſi omnium ferè aliorum opinione Pleſcouiam ſine vlla dubitatione hac expeditione eundum tanquam præiudicatum iam videbatur, quò rectiùs tamen in re præſenti omnia ſtatuerentur, ad conſilium de eo Rex retulit. Valuit plurimùm apud omnes ferè cùm vetus perſuaſio, tum ipſa rerum gerendarum ſeries, belliq; ſuſcepti ratio, quòd ea vrbe in poteſtatem redacta, Liuoniam ſimul vniuerſam, quæ tum vnica belli cauſa erat, ei acceſſuram inter omnes conueniret. Rex tamen, ac pauci cum eo an non magnam Nouogardiam rectiùs iretur, dubitabant: cuius etiam Nobilitatis motus aliqui contra Moſcum audiebantur. ſed periculi plena res videbatur, relinquere à tergo vrbem ampliſsimam, in quam omnes quaſi hoſtiles copiæ conueniſſent: quæ magnam & bene ad Nouogardiam geſta re ad reliqua perficienda moram: & ſi non tam bello, quàm tempeſtatibus, contagio, aliisúe incommodis in hoſtico offenſum eſſet, grauem recipientibus ſe metum allatura eſſet. Derpatum vnus Veierus eundum cenſebat, cùm eadem ratione: quòd præſidij eius magna parte ad Pleſcouiæ defenſionem deducta, facilior expugnatio eius futura videretur: tum quòd per eam ipſam ad reliquam Liuoniam vniuerſam, quæ vna bello eo petebatur, aditus futurus eſſet. Vicit plurium conſenſus, rerumque ipſarum continuus quaſi ordo, qui primò Pleſcouiam obiiciebat, eò vt iretur. Etſi enim per Louatum flumen, quod à Lukis Nouogardiam tendens magna ex parte in noſtra poteſtate erat, regreſſus exercitui dari videretur: quòd tamen naues omnes ſubtractæ ab hoſtibus eſſent, nec aliarum fabricandarum tam exiguo temporis ſpatio in prouincia noua & dubia facultas data eſſet: flumen præterea Louatus non per omne anni tempus nauigabile eſſet: hac quoq; re non multum iuuari poſſe exercitus videbatur. De caſtellis quæ à lateribus imminebant, diu Rex dubitabat, tentandáne oppugnatio eorum ſibi eſſet, priuſquam Pleſcouiam iret,

iret, an in aliud tempus differenda. Ex iis Kraſnohorodam, cuius oppugnationem Sigiſmundi Auguſti exercitus fruſtrà olim tentauerat, & alterum Veliam Moſcus, quòd teneri ea poſſe diffideret, tormentis priùs apparatuq; omni deportato, ſub idem tempus ipſe deleuit. Reliqua erant Sebeſium, Opocka, Oſtrova. Sebeſium etſi ad læuam Dunam verſus à tergo relinquebatur, nauigationemq; fluminis infeſtam reddere poſſe videretur: tamen quòd per ſiluas, locaq; magna ex parte inuia, ac difficilia, iter illac eſſet, præſtare viſum fuit, vel in aliud tempus eam differre: vel ſi pax interim coiret, aliam quandam munitionem ei opponere, quàm nunc maiorum rerum gerendarum tempus, ſiluis, viarumq; difficultatibus ſuperandis, ac ipſa tandem oppugnatione eximere. Opocka non ita viæ imminere videbatur, vt non commodè declinari poſſet: prætereà flumen Velika ſupra Opockam nondum eius altitudinis erat, vt tormenta apparatusq; bellicus demitti per eum poſſent: quam commoditatem vel maximè quidam ſpectabant, ac vt nauigabile eſſet, Pleſcouienſi tamen oppugnationi mora vlla minimè interponenda videbatur. Accedebat huc, quòd ex propinquis præſidiis Sauolocienſi & Voronecienſi facilè excurſiones eius prohiberi poſſe exiſtimabantur. Interim opportunè accidit, vt ſub idem tempus Koſakki Kraſnohorodam à Moſco deſertam, ſubitario opere communirent, quò prędis ex hoſtico agendis ſedem in ea collocarent. Mittit eò Rex mox copias nonnullas cum leuioribus tormentis aliquot, locumq; militaribus corbibus diſpoſitis diligentiùs communiri, Sebeſienſeq; & Opocenſe præſidia diſtineri inde iubet. Itaq; Kraſnohoroda, Sauolocia & Voronecia occupatis, è quibus non difficulter Sebeſienſes, & Opocenſes contineri poſſe viderētur, illis omiſsis, Oſtrouia ſola quæ in ipſam viam Pleſcouien. incurreret, relinquebatur. Ad Chriſtophorum Radiuilum, quem contra hoſtis ad Boryſtenem excurſiones miſſum ſuprà oſtendimus, ſub idem tempus Philonem Kmitam etiam, ac Lituanicos Tartaros à Vitoldo quondam Duce agris in Lituania donatos, Michaele Haraburda illis Præfecto ſe coniungere, hoſtemq; ancipiti metu diſtinere, mutuisq; populationibus priores excurſiones eius vlciſci iubet. literasq; ea de re ad Radiuilum dat. Priuſquam Sauolocia Rex moueret, tabellariū cum literis ad Moſcum mittit. iis etſi nec illius criminationes quicquam de dignitate ſua detrahere poſſe ſtatueret: & armatum hoſti maledicere infra animi ſui magnitudinem iudicaret: ne tamen ille è ſilentio Regis, more ſuo maiores ſibi ſpiritus ſumeret, ad priores eius reſpōdet. Quæ acta ante id in inuidiam à Moſco vocabantur, vt quæq; geſta ſint,

oſtendit: conditionibus Neuelenſibus cur ſtare non potuerit, demonſtrat: nihil per iniuriã, aut præter morem aliorum Principum Chriſtianorum ab illo ſe poſtulâſſe docet: vt Sauolociã oppugnaret, nullius precibus adductum ſe reſpondet. ſed id vt faceret, pertinacia & iniuriis eius ſe coactum: quæ nec ſe quieſcere, donec armis ius ſuum conſequatur, patiantur: nec ipſum niſi armorum metu admoto animum ad æquitatem aduertere. Quantum in ſe fuerit, ſe feciſſe, vt per Oratores eius aliquoties teſtificatus ei ſit, quò diutiùs cauſam duceret, quoq; ad maiores impenſas tergiuerſatione ſua ſe prouocaret, eò grauiores poſtea conditiones ſe ei ferre neceſſe habiturum. Sumtus in bellum factos & aliorum Principum Chriſtianorum more ac exemplo ſe repetiiſſe: & nihil æquitati conuenientius eſſe, quàm vt à quo iniuria profecta fuerit, ab eodem omnis iniuriæ cauſa præſtetur. quod quoniam illi graue videretur, ſciret poſthac non de Liuonia, aut belli eius ſumtibus, ſed ſumma rerum ſe dimicaturum. Quòd Sebeſium puero ſe conditum diceret, qua maximè ratione ius ſuum oſtendere ſe confideret, ea malam fidem eius maximè detegi. Nam cùm Regia Polotienſis ditio ad Dunam flumen ſemper pertinuerit, intraq; eam nuper Sebeſium excitatum fuerit, ſatis argumenti eſſe in alieno iniuſtè ædificatum fuiſſe. An autem ad priores conditiones, nouas ſubinde Rex adiecturus fuerit, ſi priùs iis conditionibus, quas Rex tuliſſet, aſſentiendo periclitatus fuiſſet, tum certi aliquid aſſeuerare eum potuiſſe. Nuncios Nobilitatis ex ipſius vtilitate ad colloquium cum Legatis eius adhibitos fuiſſe, quò quę conueniſſent, maiorem firmitudinem haberent. Quòd Oratores ad eum non mitteret, non eſſe, quod ſe accuſaret: neque enim legem vllam de mittendis Oratoribus cuiquam perlatam, præterquàm vel vſus, vel voluntas cuiuſq; vnicuiq; imponeret: omninoq; iudicij potiùs quàm neceſsitatis rem eſſe. Quòd facturum ſe negaret, vt nec ipſe poſt quadrageſimum annum vllos ad ſe Oratores mitteret, facilè ei credi: magnam hanc bono etiam viro ne dum Tyranno viuendi vſuram eſſe: non miſſurum igitur poſt quinquageſimum aut quadrageſimum annum; at miſſurum fortaſsis citiùs: Regem quidem nihil hac in re temerè ſibi præſcripturum. Docet & de Liuonico iure. Ad conuitia eius reſpondet, neq; ſe eum eſſe qui contumeliam vllam accipere poſsit: nec in Moſcum, cuius turpitudo & crudelitas omnibus nota ſint, rectè hanc alios inſectandi perſonam conuenire. Regem ſe non tam moleſtè ferre non natum eſſe, quàm gaudere, quòd virtute ſua ad regnum peruenerit: quòd ea ratione ad honorem hunc euocatus ſit, qua ſummus Pontifex à

Cardi-

Cardinalibus, Imperator qui principem inter Chriſtianos Principes dignitatem obtinet, ab Electoribus Germaniæ: qua multi alij Reges ac Principes omnibus téporibus à ſui quiſq; regni Ordinibus. Interim præclarum ſibi ducere priuato loco, nobilibus Maioribus ortum, qui rebus Chriſtianis egregiam ſæpè operam nauârint, ampliſsimos honores geſſerint, prouincias adminiſtrârint, magnaq; virtutis & pietatis laude floruerint, cùm maiores ſui Reges non fuerint, virtute tamen ſua regnum ſe adeptum eſſe: cùm illum, niſi ita, vt eſſet, natus fuiſſet, mores eius quemuis potiùs alium quàm Principem facturi fuiſſent: minimeque illi inuidere, quòd non plurimorum de eo hominum iudicium, aut ſpectata virtus eius potiùs, quàm mulieris Glinſcij Sigiſmundi quondam Regis proditoris filiæ vterus, Moſcouiæ dominum impoſuiſſet. Crudelitatem in detrahendo è nónullorum cadauerib. adipe primùm non à ſe profectam: deinde nihil in eo contra pietatis officium hominumq; Chriſtianorum morem, qui vt viuis tanto rectiùs conſulerent, ex medicorum diſciplina, vel in minutiſsimas partes mortuos diſſecarent, admiſſum: ridiculam autem miſericordiam eſſe ipſius, qui cùm in viuos omnia cruciatus exempla edat, mortuorum cura ſe affici præ ſe ferat. Eiuſdem generis eſſe, quòd clementiam & lenitatem erga victos ſuam criminaretur. Non ſatis enim ſibi conſtare, qui modò crudelem, modò nimis lenem quereretur: indignareturque, quòd non omnes, quos in præſidiis expugnatis Rex cœpiſſet, excruciatos interfeciſſet. Quòd Sokolam inuſitata ratione flammis à ſe deletam vitio ſibi verteret, in eo non tam fraudem aliquam illum arguere Regis, quàm detegere propriam inſcitiam ſuam: quæ vt omnibus in rebus maxima eſſet, ita militaris rei multa præclara inuenta adhuc eum fugere. Reſpondet & aliis de rebus quàm copioſiſsimè: quæ omnia accuratiùs hîc commemorare, præterquàm quòd epiſtola ipſa in manus hominum peruenit, non etiam noſtri inſtituti eſt. Sub finem epiſtolæ ad ſingulare certamen eum prouocat: eamq; Ruſsicè & Latinè ſcriptam ei tranſmittit, néue nimis ſibi placeret, quæque aliorum de ſe hominum iudicia eſſent, cognoſceret, libros de immanitate eius paſsim per Germaniam editos vnà ei mittit. Sauolociâ Voroneciam Rex progreſſus militarem diſciplinam prioribus legibus partim emendatis, partim auctis accuratiùs eo loco ſanxit: legesq; de ea ſcriptas primùm Senatoribus, deinde militi, Præfectis omnibus diſſerendi de iis facultate permiſſa publicè propoſuit. Quibus ab omnibus probatis Præfecti militares, vt Ducem exercitus crearet, eumq; magiſtratum, qui ſolennis apud Maiores in Repub. fuiſſet, reſtitueret,

flâgitârunt. Rex quòd partito in plures imperio militari, ſuperiori anno nec ſatis diſciplinam caſtrenſem obſeruatam, ſe rebus vel minutiſsimis quibusq; fatigatum, aliaq; incommoda nonnulla extitiſſe ex eo meminiſſet, vocato priuatim ad ſe Samoſcio, cuius vtilem operam ſuperioribus expeditionibus, multis maximisq; reb. ſpectatam habebat, eum ſe magiſtratum hunc creaturum oſtendebat. Samoſcius magnitudinem eius, atq; onus demonſtrando, ſeq; ab omnibus rebus, maximè autẽ muneris huius expectatione imparatum acceſsiſſe oſtẽdendo, primò vt alij potiùs id traderet, aut ne ſibi ſaltem tantum oneris imponeret, petere, poſtea vehementiùs etiam deprecari cœpit: vbi nihil Rex remitteret, obtemperaturum ſe tandem Dèo, & illi ſeu ad gloriam ſeu periculum ſe vocanti recepit. Priuatim cum Samoſcio re communicata, idem publicè deinde facit: conſilioq; conuocato, quid ſuæ ſit ſententię, declarat. Re ab omnibus probata, per Andream Sborouiũ palatij Marſchalcum, qua qui ſuperiorib. temporibus imperio militari præfuiſſent, nominatim verò Ioannes Tarnouius maxima poteſtate fuiſſent, generalem exercitus Ducem perpetuum Samoſcium creat. Hic quemadmodũ antea fecerat, ita tum in publico quoq; præter oneris eius magnitudinem; quod per ſe grauiſsimum, maxima etiam cum inuidia coniunctum eſſet, non eo etiam apparatu inſtructum ſe veniſſe oſtendebat: vt tantum munus ſuſtinere poſſet, qui ſcriptis iis, quas Rèx iuſsiſſet, copiis, eo animo profectus domo eſſet, vt quemadmodum ſuperioribus expeditionibus feciſſet, partem ſaltem aliquã belli ſuſciperet; cui ſumma rerum adminiſtranda eſſet, oportuiſſe eum priùs omnium ad ſummam belli pertinentium rerum cogitationem ſuſcepiſſe: omnia explorata, cognita, parata antè domo attuliſſe: ipſum inſpexiſſe: legatos, miniſtrosque iam antè domi delegiſſe: quos etſi haberet, non haberet tamen plures, quàm qui copiis tantùm, quas ipſe ſcripſiſſet, ducendis adminiſtrandisq; ſuppeterent. Tandem quemadmodùm antea priuatim, ita tum publicè magiſtratum accepit. Cònſtitutis rebus iis, exercitum vniuerſum recenſere Rèx inſtituit. Præ cæteris longè ornatiſsimæ in luſtratione hac Polonorum equitum turmæ comparebànt. cùm longè plures ex ampliſsimis quibuſq; familiis, quàm vllà alia ſuperiorum expeditionum ad bellum hoc conueniſſent. inter alios Samoſcius ad priores copias ſuas; quas ſuperiori æſtàte à ſe conductas, hieme in Samogitia contra hoſtiles in Liuoniam irruptiones mandato Regis collocârat, aliquot ornatiſsimorum equitum millia adiecerat. omnes hi ad Dùcis exemplum vt ſuperiori anno atrato habitu vſi fuerant, ita tum cæruleum ſumpſerant. Par his ſuo genere

pedi-

peditatus erat: Vrouecianus præſertim ex ſola Nobilitate ſcriptus. Nec multùm de proximi anni ſtudiis & apparatu Lituani quoque remiſerát. Itineris ratione à Rege cum Samoſcio cõſtituta, à dextra Lituani iuerunt; iis aulicus miles, qui ad Gedanum fuerat, perque abſentiam Ioannis Sborouij à Chriſtophoro Niſcicio regebatur, attributus erat. partem copiarum aliarum cum Stanislao Tarnouio clariſsimæ familiæ, Senatoriique Ordinis viro, quæ locum caſtris deligerent, Oſtrouiam verſus Samoſcius præmiſit. cum eodem Veierum & Vrouecium ire iuſsit. Tarnouius, queadmodum iuſſus erat, caſtrum præteruectus in Pleſcouienſi via, qua præſidia in caſtrum ventura, nunciique exituri expectabantur, conſedit: quæque ad oppugnationem pertinebant adminiſtrare cœpit. Interim Samoſcius aduenit; caſtraque ab inferiori parte ad Velikam flùmen ponit. biduò pòſt Rex ipſe conſecutus fuit. Sita Oſtrouia eſt in inſula Velikæ fluminis, quodq; nullos à terra aditus habeat, inde nomẽ id, quod inſulam Slauica lingua ſignificat, accepit. Muros ex lapide ſatis firmos: propugnacula item complura habet: vnum præcipuè in ſeptentrionali caſtri angulo, à qua eadem parte porta atque aditus in caſtrum eſt, inſignis magnitudinis, adq; noſtræ ætatis propugnaculorum formam diligenter dimenſum, eo poſitu, vt duo caſtri latera, vnum quod ad Septẽtrionem, alterum quod ad Orientem ſpectat, defendat. Cùm de oppugnatione cum Samoſcio Rex deliberaret, animaduertit, Occidentale caſtri latus, ita modico flexu lunatum; vt nulli recta linea ſecundùm id latus tormentorum ictus dirigi poſſent, atque ita nihil ferè ab ea parte à tormentis periculi militi metuendum videretur. Itaque duo propugnacula altera, quæ in meridiem conuerſa erant, tormentis verberare inſtituit; quòd iis à defenſoribus nudatis, Occidentali parte iam antè, vt oſtenſum eſt, innoxia, ſine periculo ad oppugnationem iturus miles videretur. Vngaris orientalis anguli propugnaculum, Polonis Occidentale attribuitur; perfectiſque biduo munitionibus, & tormentis intra eas conſtitutis, ex vtriſque muri quati cœpti fuerunt. Ab Vngaris propugnaculo, quod oppugnabant, inde proximo muro continuis tormentorum ictibus verberato, ruinis quibuſdam, quæ tamẽ præcipitem aditum in caſtrum præberent, patefactus ab iis murus fuit. Poloni, curante apud eos tormenta Veiero, in fundamenta propugnaculi, & inferiores fornices tormenta conuerterant. tùm quòd ab inferiori parte facilior in arcem aditus futurus videretur: tum ne ſuperiore turris parte à ſe occupata, quod facere deſtinauerat, vt per feneſtras eius ſcloppetis inde rem gererent, exque interiore caſtri parte hoſtem pro-

pellerent, puluere fundamentis ſubiecto circumueniri ab hoſte poſſent. Vngari per ruinas, quibus ab eorum munitionib. murus apertus erat, irrumpere mox conabãtur. Repreſſo impetu illorum à Samoſcio, qui militem, quò ad maiores res integrior accederet, ſine cauſa vulnerari nolebat, cùm rurſum ab vtriſque munitionibus ſumma vi tormenta contra muros diſploderentur, magisque murus ruinis aperiretur, hoſtes eodem die deditionem fecerunt. Iam nox appetebat. itaque cùm præſidiis adiunctis vlterius deduci non poſſent, atq; interim ſeparatum in locum è caſtro traducerentur, plebs ruſticana Lucenſis cædis memoriâ perculſa, ſubitò magna voce vltrò in verba Regis ſe adigit. quo clamore aliquoties repetito, cum vim illis adferri Samoſcius ratus accurriſſet; narrabãt iuratos ſe Regi, fidosq; poſthac fore; eoq; clamorem tam altum ſuſtuliſſe, quò vel ab ipſis Moſcis exaudirentur. Cæteri, in iisq; Naſcokinus præſidij Præfectus, eius, quem Legatione ad Regem functum, poſteaq; captum ſuprà oſtendimus, propinquus, dimiſsi fuerunt. Rex antecurſoribus præmiſsis Pleſcouiam mox ipſe progreſſus fuit. In primo agmine Balthazar Andreæ fratris Regis filius cum Vngaricis, Palatinus Braslauienſis cum Polonicis aliquot copiis incedebant. Hi vbi ad Cerechã flumen, quod ab Oriente in Velikam influit, venerũt, ex Vngaris quidam flumẽ trãsgreſsi in tres partes copias ſuas diſtribuerunt. Prima ex iis rectà Pleſcouiã contẽdit: duæ reliquæ diuerſis locis in inſidiis cõſederunt. Ex iis primi cum hoſtium excubiis cõgreſsi, mox pedem referre cœperunt: hoſtes quod erat, inſidias veriti, recedentes tamẽ ſecuti, poſtquam ſecundi ex inſidiis cõſurrexiſſent, nihil ampliùs veriti, quòd numero vtroſq; ſuperarent, effuſeq; inſecuti, ad tertios protracti fuerũt: à quib. reliqui in fugam cõiecti: tres Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerũt. ex quibus, quantum in vrbe virium eſſet, quid præſidij animique hoſtes haberent, cognitum fuit. Simili euentu Sigiſm. Roſnius, qui cum veteranorum Polonorum copiis, quas Lituanis adiunctas ſuprà oſtẽdimus, miſſus fuerat, ac deinde Germani aliquot equites, inter quos RHEDERVS Sileſius voluntarius erat, excurſione ad vrbem facta, captiuos aliquos adduxerunt. Samoſcius ipſe primùm Cerecha flumine, inde Pleſcouia amne trãſito, ſitus cognoſcendi cauſa vrbẽ circumuectus fuit. accidit hîc, vt cum Vrouecio vno aſſumto, aliiſq; ſubſequi ſe iuſsis, quò accuratiùs ſitum vrbis è propinquiori loco cognoſceret, ſub ipſos quaſi muros contra portam quandam ſucceſsiſſet, conſpicati eum hoſtes, alam equitum cõtra eum emitterẽt; eaq; cùm intra teli iactum ad eum acceſsiſſet, Samoſciusq; etſi periculum videret, non tamen ſe com-

ſe commoueret, illa etiam inſidias vereretur, iuſtum temporis ſpacium ex aduerſo neutris ſe commouentibus conſtiterunt. Interim qui tardârant accurrẽtes, impetu in hoſtes facto, in vrbem eos reiecerunt. Rex vbi propiùs ad vrbem acceſsiſſet, cognoſcendi loci cauſa ipſe quoq; cum Samoſcio eam circumiit. Ciuitatis Pleſcouienſis in annalibus Pleſcouienſibus, qui in Polotienſi Bibliotheca inter alios reperti, in manus noſtras peruenerunt, circa annum ab Orbe cõdito VI.M.CCCCXII. antiquiſsima mẽtio eſt: quo Thoriũ filium Rurici Principis Ruſsiæ Olgam ex ciuitate ea in matrimonium accepiſſe, ex qua Suentoslaus filius natus ei ſit, memorant. Inde varia cum vicinis Gentibus bella ei interceſsiſſe narrantur: maximè tamen Ikolos populos, quorum ab eo tempore cum imperio nomen quoque interiiſſe videtur, fœdere cum Nouogardienſibus inito debellaſſe: cum Sudetibus, qui ea quondam loca tenuerunt, in quibus Derpatum nunc eſt, & cum Germanis Liuonienſibus frequentibus præliis contenderunt: cùm vel à ſuis finibus eos prohiberent, vel intra eorum fines bellum gererent. A Germanis capta etiam vrbs circa annum VI. M. DCC.L. traditur. Ab Alexandro autem filio Iaroslai ex ſtirpe Monomachi haud multò pòſt in libertatem rurſum vindicata. qui profectus à Batti Principe Tartarorum, auxiliiſque Tartaricis adiutus cùm prælio Liuonienſes ſuperâſſet, ex pacto deinde vrbem recepit. continentia tamen deinceps quoque bella cum iiſdem ciuitati fuerunt. Illud ſatis apparet, eam & opibus plurimùm olim valuiſſe, & priuſquàm à patre huius Baſilio in ſeruitutem redigeretur, non modò propriis legibus magiſtratibuſque vſam, ſed quod eo in loco magis fortaſsis mirandum fuerit, egregiè etiam iis temperatam fuiſſe. cùm primis Poſadniki, quod ſi verbum verbo interpreteris, aſſeſſores ſignificat, ex quibus Senatus conſtitutus fuerit, numerantur: in grauiorum rerum deliberationibus, Legationibus audiendis, dimittendiſq;: fœderibus ſanciendis: eligendis Principibus: pace denique ac bello ſuſcipiendo: legibus ferendis, populi ſumma autoritas erat. qui in Comitiis, Viecis ab iis dictis, quæ ad omnes pertinerent, vniuerſus iubebat: Secundùm Poſadnikos Nobilitas erat honore iis proxima: tum verò diuerſarum ſocietatum mercatorum, quorum & magnàm multitudinem eo in loco fuiſſe, eorumque commerciis maximè ciuitatem creuiſſe apparet, Præfecti: qui magiſtratus etiam ius ac autoritatem habuerunt. Ditionem poſſederunt ampliſsimam: ad eamque cùm Magni Luki, & Iſborkum, tum quicquid intra eas eſt, pertinebat. Prouincias haſce per Legatos Palatinos ab ipſis dictos regebant. His omnibus

magiſtratibus finita cum poteſtate Princeps præerat. Eum ſeu ad vitandas factiones domeſticas, ſeu quòd externo Regnum occupare volenti, faciliùs reſtituros ſe exiſtimarent, modò à Rußiæ, modò à Lituaniæ magnis Ducibus certis conditionibus, ac vt ſecundùm leges ſuas ius ſibi dicerent, petebant. A Lituanis Dummunthum, Timotheum nimirum, poſtquàm Chriſtianus factus eſſet, appellatum circa annum VI. M. D CC. L X X I I I I. ac poſtea filium eius Dauidem accepiſſe memorantur: poſterioribus etiam temporibus ab Olgerdo filium eius, qui ſacris Chriſtianorum initiari voluerit, Andreaſque dictus ſit. quoſdam præter leges ſibi imperantes ipſi remouebant. Tandem cum Rußiæ magnis Ducibus conuenerunt, vt certis deinceps legibus eorum maieſtatem colerent, Principeſque non niſi ab illis, qui tamen ſecundùm patrias leges ciuitati imperarent, quique nominatim à ciuitate petiti eſſent, acciperent. A Baſilij cæci filio Ioanne, primùm Baſilius Suiſcius Legatus, deinde Baſilius filius Pleſcouienſibus & Nouogardienſibus coniunctim Princeps datus fuerat. Etenim ſub idem tempus Nouogardienſes ſubiugârat, Pleſcouienſium auxiliis adiutus; quæ illi partim ex fœdere, de quo dictum eſt, partim æmulatione Nouogardienſium miſerant, cùm pauló antè à Liuonienſibus bello petiti, à Nouogardienſibus ſpreti atque deſtituti, ab Ioanne adiuti fuiſſent. Atque in eo quidem ſtatu ad annum V I I. M. X V I I I. ciuitas permanſit. quo à Baſilio Ioannis filio, eius qui nunc rerum potitur, patre libertate ſpoliata fuit. Impoſuerat eis Principem Baſilius Ioannem Michaelis filium Repkam, quem Naidenũ poſtea appellârunt; vt qui non petitus, ſed vltrò quodammodo obtruſus eis eſſet. Contra hunc cùm Nouogardiæ fortè Baſilius eſſet, miſit ad eum ciuitas Legatos, qui querelas quaſdam ad eum deferrent. Cùm verò & Ioannes Nouogardiam ad Baſilium acceſſiſſet, ipſius hortatu maiorem Senatorum partem, quò præſentibus iis controuerſias eorum minueret, euocat: in vincula deinde omnes coniicit: Pleſcouienſibus denunciat, vt Conſilium omne abrogent: campanum inſignis magnitudinis, quâ ad Comitia obeunda Ordines conuocabantur, ad ſe mittant: eaque vt facturos ſciat, alios plures ex omnium Ordinum hominibus obſides ſibi dent. Pleſcouienſes partim amore ſuorum inducti, partim iis rebus præſenti periculo defuncturos ſe exiſtimantes imperata faciunt: Obſides complures alios ad eum mittunt. Quibus acceptis, Pleſcouiam ipſe Dux die Menſis Ianuarij viceſimo quarto Oximę ſacro venit, cui in memoriam rei bene geſtæ templum deinde ibi conſecrauit: primoque in ædem Saluatoris, inde Trinitatis, in cuius

ius tutelam nominatim ciuitas ſe tradiderat, deſcendens, Vaſsiani Epiſcopi Columnenſis, qui eò cum illo venerat, captamque tum vrbem pronuntiabat, oratione confirmatus, vrbem diripit: Senatum omnem, magnamq; Nobilitatis partem in vincula coniicit: nouisq; coloniis immiſsis in Moſcouiam ſecum abducit; vt non pauci tū eſſent è Nobilitate, qui ne patriâ mouerētur: religioni ac ſocietati alicui religioſorum fratrum ſe manciparent. Ab eo verò tēpore in duriſsima ſeruitute ciuitas permanſit. Vrbs in longitudinē porrecta, qua ad Occidētem ſpectat anguſtior, à Meridie Velika flumine alluitur. qui eo loco nō modò nomine, ſed tot aliis fluminibus receptis, re ipſa magnus, quinq; infra eum paſſuū milli bus in Pelbam lacum influit: à Septentrione Pleſcouiam amnem habet, qui non magno à Nouogardia interuallo ortus, vrbem cui nomen dat mediam ſecans, in Velikā illabitur. Ipſa in tres partes diuiditur, quæ ſingulæ, diuerſis interiectis muris inter ſe ſeparantur. alteram, quæ Occidētem ſpectat Sapskouam, tamquam vltra Pleſcouianam appellant: tertia & media inter has arx eſt, quę & ipſa in tres partes diuiditur: exteriorem, quæ ad meridiem, atq; flumen Velikam pertinet Krſemnoviam: alteram Domantovam: tertiam mediam dictam, non ad arcem, ſed ad vrbem ipſam, cuius quaſi vmbilicum tenet, appellatione relata. Septentrionale latus omnium longiſsimū ad octo millia paſſuum in longitudinē, muro omni ex lapide facto protenditur. Ad eum Moſcus Polotia Lukisq; captis, alium ab interiori parte terra inter binos trabum ordines, quib. ea contineretur, latiſsima interiecta, adiecerat. Propugnacula ab omnib. partib. ex eodem lapidis genere firmiſsima habet Cumq; veteris operis propugnacula non ſatis æqualia inter ſe eſſent, indeq; fieret, quominùs directis ex vno verſus alterum tormentorum ictibus mutuò ſe protegerent, ex angulis eorum parietibus nouis proiectis, iiſdemq; altiſsimo ceſpite veſtitis, feneſtrisq; per eas diſpoſitis, vt pari inter ſe ſpacio prominerent, effecerat: ad eadem verò propugnacula, quòd partim anguſtiora, partim infirmiora viderentur, quàm vt maxima tormenta, eorumq; vim, cùm diſploderētur, continere poſſent; turres alias itidem ligneas ex firmiſsimis trabibus magno itidem opere factas opportunis locis ab interiori parte interiecerat, magnaque maiorum tormentorum vi compleuerat. Loci facies ab omnib. partibus amœniſsima eſt, cùm duorum fluuiorum confluxu, & quà patentibus campis, quà crebris collibus leniter aſſurgentibus, iiſdemq; frequenti iunipero veſtitis, quæ à Voronecia vſq: non ſecus ac ſi magna induſtria conſita eſſet, huc excurrens, hortorum ſpeciem loco circumdat: tum

maximè monaſteriorum vicinorũ frequẽtia, quæ vltra quadraginta ex lapide omnia elegãtiſsimè exſtructa, paſsim per vicinũ agrũ cõſtituta ſunt. Celeberrimũ ex iis Suatohorẽſe eſt, cùm religione, à qua ſanctum montẽ locum eum appellant, tum loci munitione. In rupe enim duriſsima trib. circiter à Pleſcouia paſſuum millibus ſitum, firmiſsima præterea turri, mœnibusq; caſtelli in modum munitum eſt. Moſcus cùm, quẽadmodum antè oſtenſum eſt, Lukis captis ad Pleſcouiam moturum Regem minimè dubitandum ſibi iudicaret, omnib. rebus, quæ ad ſuſtinendam obſeſsionẽ pertinerẽt, diligentiſsimè eam inſtruxerat; magnaq; copia omnia cõportari iuſſerat. Cuius rei vltra ea, quæ antiquitus ad defenſionem vrbis cõparata erant, hoc loco eò maiorem facultatem habet, quòd in eũ locum per Naruam omnem è Germania aliisq; Occidentalibus regionibus bellicum apparatum cõuenire neceſſe eſt. Itaq; tantus omnium rerũm ad bellum pertinẽtium apparatus in vrbe erat, vt ſuperiori anno Moſcus nec illi loco ſatis fidens maiorum tormentorum partem aliquam in vlteriorem Moſcouiam deportare inſtitueret. quæ cùm grauitate ſua tardiùs promouerentur, Ilmeno lacu non procul à magna Nouogardia ea obruit. Præerat arci Baſilius, & fratris eius Petri ad Vlam flumen à Nicolao Radiuilo ſub Sigiſmundo Auguſto cæſi filius Ioannes Suiſcij, è Suſdalienſiũ Ducum familia oriundi. Andreas Choroſcinus; & Pleſceiouus. quorũ Ioannes conſilio, Choroſcinus corporis ac animi robore magnam apud Moſcum autoritatem habebãt; indeq; etſi ætate Baſilius Ioannem antecederet, ſummam tamen rerum omnium huic cõmiſerat. Equitum in vrbe vltra ſeptem millia: peditum cum iis, qui ex oppidanis militares operas inter milites obibant, ad quinquaginta millia fuiſſe conſtat: Vrbanæ multitudinis totidem. Inter peditatus ductores Koſetſcius cum animi magnitudine, tum procera corporis ſtatura Duci gratiſsimus, autoritatis ac virtutis præcipuã ferè opinionem habebat. Koſakki Nicolao Duce in regia ditione Circaſsij nato, ſed qui diu Moſco operam nauârat, hoc conſilio aliquot eò venerant; vt ex inſtituto militiæ ſuæ per agros palantibus excipiendis, prædisq; agendis inſidias ponerent. Ad id enim militiæ genus vſu aſſuefacti, nullis armorũ vix contra cœli iniurias veſtium indumentis tecti acinace & haſtili vno, plerique tamen etiam ſcloppetis rem gerentes, ad ſingulos circumſiſtendos, opprimendosque. itinera, loca, res hoſtiles explorandas: flumina cymbis ac trabibus tranãnda: denſiſsimas ſiluas, ac inuia quęque penetranda cum leuitate armorum, ſitis, famis, ac laborum tolerantia, tum vſu atque exercitatione plurimùm valent; cæteriſque ferè omni-

omnibus præſtant. verùm eòs Suiſcius conuiuio in vrbem acceptos intra mœnia retinuerat. Rex rebus iis cognitis, munitionibusq; vrbis perſpectis, facilè intellexit, non ſine ratione ab initio iam pleriſque eò potiſsimùm eundum contendentibus, aſſenſum ſe non fuiſſe, longeq́ue minora quàm præſens ipſe cognoſceret, de ſtatu vrbis atque munitionibus ſibi renunciata fuiſſe: ſe nec à peditatu, quem, ſi ſumma vi vrbem oppugnare vellet, triplo maiorem adducendum ſibi fuiſſe intelligebat; nec à puluere tormentario ad oppugnandam vrbem ſatis inſtructum acceſsiſſe videbat. Qui enim Suſæ depoſitus fuerat, negligētiùs igni ab iis, qui in præſidio erant, habito, conflagrârat: alterius autē vt præcepta iam opinione pacis nec ab initio ſatis magnam copiam Quæſtores parârant: accedenteq́ue inſigni ſubuectionum difficultate, qua à flumine relinquebantur, vix eum ipſum, quem paratum habebāt, aduehere potuerant. Itaq́ue varia animo agitanti præſtare aliquādo videbatur, ſi Pleſcouia relicta, vel magnam Nouogardiam rectà contenderet, quam nonnulli minùs munitam putabant: vel ad vicina caſtella Porchouam & Vdouam ſe cōuerteret; iiſq; in poteſtatem redactis, obſidione ex iis vrbem premeret. quorum illud inter Nouogardiam & Pleſcouiam ſitum magnam ad intercludendam à ſubſidiis & commeatu Pleſcouiam facultatem habere putabatur: hoc Iuanogrodenſi arci, quæ portum Naruenſem efficit, imminebat; Priori conſilio cùm eæ, quæ antè demonſtratæ ſunt, rationes, & à Pleſcouia metus, tum ipſius Nouogardienſis vrbis fama, quam & ipſam non exiguas ad reſiſtendum vires habituram conſtabat, itineris deniq; longinquitas, præcipitante iam æſtate, ac tempeſtatum expectatio locum non relinquebant. Alteram obſidionis rationem, ac viciniorum caſtellorum oppugnationem, præterquàm quòd indignam ſuſceptæ expeditionis famā futurā putaret, hoſti etiam animos additurā iudicabat. Itaq; cùm animi magnitudine, ac virtute militis, qua pleraque alia conſecutus eſſet, eas quoque difficultates ſuperare ſe poſſe non deſperaret, de loco caſtris capiendo diſpicere cœpit. Conſtituerat ab initio à Nouogardienſi via, qua Pleſcouia fluuius in vrbem, inde infra eam in Velikam illabitur, quòd ad excludenda ab vrbe ſubſidia, ſubuectionesq́ue arcendas cùm primis opportunum videbatur, caſtra facere. ſed id vt dimitteret conſilium, longitudo lateris eius, quod quemadmodum oſtenſum eſt, ad octo millia paſſuum patet, latiſsimiq́ue ab ea parte ac patentes circum circa campi faciebant. In quibus cùm ſubſidia equitum nulla tutò collocari poſſe viderentur, nec verò propter continuas hoſtilium tormentorum eiaculationes pro-

piùs caſtra admoueri;verebatur ne peditatus, qui in opere ac munitionib. futurus eſſet, ſi nullum illi è propinquo ab equitatu ſubſidium ferri poſſet, in tanta equitatus ac peditatus hoſtilis tot locis ſimul erumpentis multitudine, maximè ſi ancipiti prælio ſubſidiis à Nouogardia miſsis, & eruptione ex vrbe facta pugnandum ei foret, vndique circumueniretur. Oſtendebat Samoſcius, qui vt nihilominùs in ſententia permaneret, Regem hortabatur, circa flumen Pleſcouiam ſinus nonnullos ſibi videri, in quibus iuſtæ equitum copiæ ſub tentoriis collocari poſſent; quæ in tempore deinde contra excurſiones hoſtium auxilium noſtris ferrent: hac ratione caſtris eo loco quàm latiſsimè Nouogardiam verſus explicatis, ab omni ſubſidio & commeatu, ſine frequentibus excubiis, quibus ſi ab altera parte caſtra ponerentur, continuis defatigari militem neceſſe eſſet, multò commodiùs obſeſſos intercludi poſſe: accedere, quòd ab ea parte ſolum penè eſſet molle; ab aliis ferè omnibus rupes duriſsimæ id exciperēt; quæ & opus moraturæ, cuniculos autem omninò excluſuræ eſſent. Rex tamen quòd priorem ſalutis, quàm victoriæ rationem habendam iudicaret, ab Orientali latere oppugnare vrbem ſtatuit. quo in loco & peditatus, qui in opere futurus eſſet, à ſiniſtra Velika flumine defenderetur; & caſtra proximè munitiones hoſtium promoueri poſſent. quòd ab ea parte frequentes colles exſurgentes ab hoſtilium tormentorum ictib. frontem tutaturi eſſent: angulus præterea, in quē ab ea parte vrbs muris coibat, ipſe etiam maiorem rei bene gerendæ facultatem dare videretur. Itaq; tranſgreſſus flumē Cerecham, caſtriſq; tum ibi metatis, iiſdem Lituanicas copias, & veteranum Polonum equitem, quos à dextra ire iuſſos diximus, recepit. Eodem Farēsbekius Germanicum peditem, cum quo ſub id tēpus venerat, adduxit. in quibus etſi erant aliquot, qui in Belgio ſtipendia fecerant, propter tamen & temporis breuitatem, & quòd Lubecenſes minùs comes in concedendo delectu ſe præſtiterant, plerique ex vicinioribus etiā Germaniæ locis, iique tyrones, raptim ſcripti erant. Iiſdem temporibus Bartholomæus Budlerus à Duce Churlandiæ cū aliquo militum numero, qui ſuperiorib. expeditionib. cùm aliis in locis bellum Rex adminiſtraret, ad Liuoniæ fines in ſtationib. cōtra hoſtes fuerant, in caſtra venit: Voluntarij prçterea aliquot, cū ex Pruſsia, inter quos in primis Fabianꝰ Dhonanus: tum præter Rhederū, de quo ſuprà dictum eſt, alij etiam ex externa iuuētute nōnulli fama expeditionis huius exciti. Rex cum vniuerſo exercitu flumē tranſgreſſus, ſub eos, de quib. dictum eſt, colles, caſtra poſuit. Vngari à ſiniſtra ad Velikam flumen, Lituani à ſuperiore parte ad Porcho-

vien-

vienſem viam conſederunt: medio inter hos ſpatio Poloni triplici carrorum ordine circumiecto, ea de qua antè oſtenſum eſt, ratione, ab vtraq; riui illhac labentis parte caſtra communiuerunt. qui inter hos & Lituanos tanquam angulus relinquebatur, Germanis attributus fuit. Venit ſub idem tempus in caſtra à Turcarũ Imperatore Legatus, grauis ætate homo. Hic Tartaros, quos ſuprà profugiſſe oſtendimus, ex fœdere, quo vtrinq; perfugæ reddi iuberentur, repetebat. Oſtenſum fuit, quia nondum Rex eos vidiſſet, nec quid dicerent, audiuiſſet, vbi in Poloniam rediiſſet, cauſa cognita Principi eius reſponſurũ. Etſi minor peditatus erat, quàm pro amplitudine ſuſceptæ oppugnationis requirebatur: erat tamen & numero, & genere ipſo militum ac armorum non contemnendus: equitatus autem, quemadmodum ſuprà oſtẽſum eſt, ornatior ferè, ac inſtructior, quàm in vlla antehac expeditione fuiſſet. Itaq; per frequentiſsimam caſtrorum partem barbarus ductus, caſtrorũ magnitudinem, equitum, quos obuios habebat, ornatum, equorumq́; præſtantiá, ac vniuerſi exercitus ſpeciem admiratus, faceret Deus, inquit, vt iſti Principes, Regem ac ſuum Principem deſignans, coniuncti inter ſe animis eſſent: ne orbis quidem terrarum conſenſui eorum reſiſteret. Interim Vngarum militem propius vrbem, vt locum munitionibus dirigendis caperet, progreſſum hoſtes conſpicati, eruptionem mox in eum fecerũt. ſed fortiſsimè ab Vngaris ad portas vſq; eos inſequentibus, nonnullis vtrinq; deſideratis, in vrbem reiecti fuerunt. Munitiones mox Vngari ab ea parte, qua caſtra habebant, contra Pochrouienſem, quam appellabant, turrim, penes Velikam flumen: Poloni non longo ab his interuallo contra Suinienſem turrim agere inſtituunt: priùs militaribus corbibus locis aliquot iuſto interuallo communitis, equitumq́; ac peditum ſtationibus in iis collocatis; quæ militi in munitionibus occupato contra eruptiones hoſtium, ſi quas fortè facerent, propinquo è loco ſubſidium ferrẽt. Magno labore eo loco propter ſoli duritiem, quod intra cubiti altitudinem in rupem deſinebat, foſſæ ducebantur. Nihil tamen ea res Vngari militis impetum morabatur: qui ingentibus ſaxis ſecuribus exciſis, indefeſſo ſtudio opus perfecit: non tam multorum iactura, quàm inſigni vnius Petri Kendij iuuenis claro in Vngaria loco nati: qui cùm noctu more ſuo vigilias Moſcis citantibus, ad fremitum eorum procurriſſet, è maiori tormento traiectus interiit. Cæterùm Vngari, quia ab ipſo flumine nullo ambitu capto breuiori ſpatio rectà verſus vrbem munitiones ſuas dirigebant, perfectis iam foſsis aduerſam turrim quatere cœperant: exiguoq́; tempore propugnaculo conuulſo proxi-

mi muri partem aliquam ſtrauerant. Polonis magno impedimento erat, quòd ab eo, de quo dictum eſt, loco, longiore interuallo munitiones verſus vrbem inſtitutæ illis erant: latera quæ Vngaris ab vna parte Velika flumen, ab altera Polonorum munitiones tuta præſtabant, ne circumuenirentur, vineis & ſubſidiis contra hoſtium impreſsiones munienda: inde perfectis tandem munitionibus, curante apud eos tormenta Veiero, priùs ex pleriſq; turribus, ex quibus ab omnibus ferè partibus petebantur, defenſores deiiciendi erant: quòd deniq; in fundamenta, ac imam partem muri, iis quæ antè demonſtratæ ſunt, cauſis, tormenta conuertebant. quas ob res cùm ab eorum parte tardiùs murus perruptus fuiſſet; Vngari nihilominus, quà ab ipſis murus ſtratus erat, irrumpere conabantur. Samoſcius cùm de eo ad Regem referret, oſtendebat, longè & ad ſecuritatem & ſpem victoriæ certius ſibi videri, ſi dum è Polonorum quoq; munitionibus aditus in murum patefieret, irruptio ſuſtineretur: interim & pluribus locis mœnia verberarentur; ruinæ, quibus contra Vngarorum munitiones murus apertus eſſet, ampliores fierent, qui per eas in vrbem aditus eſſet, cognoſceretur: omnibusq; rebus diligenter exploratis, quæ ad oppugnationem pertinerent, antè præpararentur. Timebatur ab altera parte, ne tempore interpoſito, ſpatium ſui muniendi, nouasq; foſſas obiiciendi, hoſti daretur: maximè verò quò minùs conſilio huic locus eſſet, difficultas pulueris tormentarij faciebat; vt neceſſariò priùs tentandũ aliquid videretur, quam omni conſumpto vnà cum puluere vrbis ipſius potiundæ ſpes decederet. Deſcenditur eò, vt mittantur, qui locum inſpiciant, ac an quæ tranſgreſſos foſſæ difficultatéſue excepturæ eſſent, explorent. Deligũtur ex Germanis quinquaginta circiter: quòd erant inter hos, qui in aliarum vrbium oppugnationibus aſsiduè antea verſati fuerant. Hortatur ſimul Samoſcium Rex, vt quæ ad oppugnationem pertinerent, adminiſtraret: ne ſi de aditu non incommoda renunciata eſſent, vel minimum temporis ſpatium differretur. Interim Vngaricus Decurio quidam miſſu cẽturionis ad os, quod ab Vngaris, quemadmodum dictum eſt, in muro patefactum erat, profectus omnia facilia ac aperta renunciat: aditum latum: deſcenſum expeditum: exiguas ab interiori parte foſſas obiectas. Quo tempore cùm è primariis Senatoribus quidam differri nonnihil adhuc irruptionem ſuaderet, ne inter Polonicam & Vngaricam Nationes æmulatio aliqua oriretur, ſi Vngarus prior irrupiſſet: oſtendiſſetque Samoſcius, cur à Polonis aditus tam latus patefieri nõdum potuiſſet, is vnamquanque felem pro ſe venari reſpondit. Samoſcius itaq; ad munitiones profe-

profectus, Polonis Germanos adiungit: quæq; oppugnationi vſui ſint, adminiſtrari iubet. Vngaris Bornemiſſa præficitur. Rex ſub ipſam fluminis ripam, ad quam Vngarorum munitiones pertinebant, progreſſus, militemq; ad irruptionem paratum, paucis, quæ tempus ferebat ad virtutem cohortatus, è propinquo euentum oppugnationis expectare inſtituit. Iam antè autem tormenta aliquot Velikam tranſlata fuerant, abq; inferiori parte muri, per quem ad oppugnationem iturus miles erat, ita collocata: vt aduerſo muro à fronte deterſo, rectis inde ſecundùm vniuerſum id latus interius ictibus defenſores peterentur. Eques ex inſtituto militari idoneis locis ſupra munitiones, circa vrbem, atq; vias, in omnes caſus diſponitur. Non poterat latere hoſtes, quid in caſtris pararetur: quòd in omnes partes latiſsimus ex vrbe deſpectus erat. Itaq; ipſi quoq; muros frequentes complebant. Samoſcius primùm ex Polonico peditatu viginti expeditiſsimos delectos per aduerſam foſſam muros ſuccedere, quiſque ab eo loco in vrbem aditus ſit, explorare iubet. Renunciant illi foſſam ab ea parte eſſe, ſupraq; eam pontem aliquanto depreſsiorem, per quem non difficulter tamen foſſa ſuperari poſsit. Mittit inde è Germanis quinquaginta eos: mandat his, vt quàm proximè muros ſubeant: ſi ſuperare ruinas poſsint progrediantur, ſignoque quod acceperant, dato, alios, quos quàm primùm iis ſummiſſurus ſit, expectent: ſi non patere per eas aditum intelligant, ſine ignominia ſe recipiant. Interim ſi illis ſucceſſiſſet, ſignumque quod conuenerat, datum ab iis fuiſſet, quæ illis ſubſidia ſummittat, diſponit: primò eiuſdem Nationis militem, quod qui præmiſsi fuerant, id poſtulârant: inde Polonum partim equitem, qui Georgio Mniſcio Præfecto Sanocēſe, Staniſlao Stadnicio, Procopio Penonſcio, Andrea Orſechovio, ac aliis quibuſdam autoribus, equis miſsis, vltrò operam ſuam detulerat: partim peditem. Primo loco Penonſcium & Orſechovium cum turmalibus eorum, qui haſtis rem gererent, locat. Inde Vrouecium cum pixidariis. Poſt hunc Staniſlaum Stadnicium cum altera equitum turma. Huic rurſum Vibranouium & Syrneum cum ſuis quenq; cohortibus in ſubſidiis eſſe iubet. Vltimo & ſeparato loco Georgium Mniſcium cum iis quos ductabat, equitibus conſtituit: partem ad tormenta munitioneſq; retinet. Germani cùm ad foſſam ſucceſsiſſent, Ioanneſq; Garonna Gallus progreſſus primus aditum tentâſſet, graui caſu ab hoſtibus illo deturbato, cęteri cùm anguſtiores ruinas, quàm vt commodè tranſiri per eas poſſet eſſe exiſtimarent, conferti ad foſſam conſtiterunt. Poloni qui à tergo vrgebant, cùm non dari ſibi locum viderent, per medios illos pene-

trant: hoſtes turri lignea, munitioneq́; quam tignis in angulo turris, quem cum muro coiens efficiebat, ea de qua ſuprà dictum eſt, ratione contabulauerant, ceſpiteque veſtiuerant, deiiciunt: in turrim magno ipſi labore euadunt, principesq́; Vibranouius ac Syrneus in ſumma turri ſigna figunt. Germani ad os, quod contra Vngarorum munitiones erat, quòd per id latiorem aditum eſſe viderent, ſigna conuertunt. Præſcriptus idem, qui ſuprà demonſtratus eſt, ordo, & Vngaris fuerat, miſſusq́ue eius rei cauſa ad eos Franciſcus Veſelinius, primarius cubicularius regius. Verùm apud Germanos primùm eo turbato, Vngari quoque, cum Polonos iam irrumpere cernerent, ſigno priùs à Rege accepto, per ruinas in turrim euaſerant: primiq́; Thomas Dercenus, & Matthias Kerekeſius ſigna in ea conſtituerant. Hos Gabriel Bekeſius arrepto ſigno, equitem, cui præerat, ſecum trahens, ſecutus fuerat: moxq́ue pluribus aliis ſignis illatis, cùm vlterius inde in vrbem contendere vellent, foſſa iam antè ab hoſtibus ducta, ligneæq́; munitiones nonnullæ præter opinionem obiectæ impetum eorum tardabant. Hoſtes ab initio noſtrorum in ſubeũdis muris impetu perterriti, ſuos è propugnaculis pulſos, ſigna diuerſis in locis fixa iam videntes fugam circumſpectare cœperant. Interim Ioannes Suiſcius paſsim equo ſaucio volitans, modò minis, modò precibus, tandem ploratu & miſericordia: ab altera etiam parte Epiſcopus vrbis ſacra & ſimulacra obtendens, dum in occupandis muris noſtri retinentur, fugam pauoremq́; ſuorum ſiſtunt. Primùm tormentis ac ſaxis petere noſtros cœperunt: noſtris viciſsim tela in eos adiicientibus, compluribusq́; vtrinque ſauciis, turri, quam à Polonis occupatam ſuprà oſtendimus, puluerem ſubiiciunt: nullamq́; in partem milite ſe commouente, binis aliis vicibus id repetunt. Quo turri tandem correpta noſtri ferre ignem diutiùs non valentes primùm deſcendere: ad extremum etiam cum ex propugnaculo Velikano, quòd è noſtris tormentis tam breui tempore ſterni non potuerat, ipſi tranſuerſis hoſtilium tormentorum ictibus ferirentur, recipere ſe coacti fuerunt. Inde in Vngaros omnes conuertuntur: qui cùm eas quas diximus illis obiectas munitiones, ſuperare ſe non poſſe intelligerẽt, cùm diu hoſtium impetum ſuſtinuiſſent, ac nox immineret, cæſis omnibus priùs ſublatis more militari ſe receperunt. Deſiderati eo die ſunt ex Nobilitate Polonica vltra quadraginta: ex Vngaris non pauciores, ac præcipui inter eos nominis Gabriel Bekeſius. Magnum hoſtes quoq; detrimentum acceperunt: cæſi complures: in quibus primarij peditum ductores, Nicolausq́; Cirkaſsius præfectus Koſakkorum: plurimi vulnerati. Itaq;

literis,

literis, quas ad præſidium Vdouenſe dederant, quæ exiguó poſtea tempore interiecto interceptæ à noſtris fuerunt, magnum terrorem oſtendebant: vtq; ſine mora iis de rebus Princeps certior fieret, ſubſidiaq; ſibi mitterentur, petebant. Samoſcius militi ob eius diei laborem ac aduerſitatem conſulendũ ratus, equitem, qui cum Georgio Mniſcio Præfecto Sanocenſe in ſubſidiis collocatus fuerat, integerque adhuc erat, quòd conturbato poſtea ordine res ad eum non perueniſſet, circa tormenta munitionesq; excubare iubet: vniuerſo autem peditatui ac munitionibus Vrouecio in oppugnatione concuſſo, Staniſlaum Penkoſlauium præficit. Altero die conſilio habito, ante omnia de tormentario puluere conquirendo cogitari cœptum fuit. Mittitur ad Ducem Churlandiæ, Rigenſes aliaq; vicina loca. Exempla literarum Pleſcouienſium, quæ interceptæ fuerant, paſsim deſcribenda Samoſcius dat: quibus, ſi quis fortè grauior de aduerſo oppugnationis exitu rumor in Poloniam perlatus eſſet, hoſtium incommodo perſpecto is deleretur. Proponit eodem tempore Regi, quò minùs caſus aliquis, qui obſidionem eos relinquere cogeret, interuenire poſſet, optimum è re nata ſibi videri, ſi integro adhuc exercitu caſtella, per quæ miles diſtributus, longinqua obſidione, ac commeatus inopia premere vrbem poſſet, aliquot communiantur: iis perfectis, quòd voluntarius miles diu moram laturus non eſſet: commeatus præterea difficultatem reliquo exercitui aucturus videretur: nec dignitatis Regis futurum eſſet, vt voluntariis dimiſsis imminuto exercitu remaneret, ipſe in Poloniam, ad Comitia obeunda, ſupplementum ſcribendum excurreret: ſe cum exercitu reliquo ad vrbem relinqueret. Si hiems expectaretur, voluntarios incommodis obſidionis, atq; hiemis iniuriis adactos, miſsionem flagitaturos: reliquum militem nullis rebus præparatis, commeatu omni conſumto minùs animi & virium habiturum: caſtella verò eo tempore vel muniendi vel extruendi nullam rationem fore. Regi cùm aliis multis de cauſis, omnia priùs, quàm ad id conſilium deſcenderet, tentanda videbantur: maximè tamen, quòd cùm Poſſeuinus, qui in Moſcouia erat, de animo erga pacem Moſci ſignificaturum ſe oſtendiſſet, verendum intelligebat, ne, ſi priuſquàm ille rediret, eorum quid ſuſciperetur, hoſtis defendendæ vrbis ſpe illi aucta, ſi fortè de tradenda ſibi Liuonia conſilij quid iam ſuſcepiſſet, id tum commutaret. Dum hęc geruntur, puluisq; ac apparatus bellicus expectatur, cuniculis interim munitiones hoſtium tentare placuit. Bini è Polonorum munitionibus verſus foſſam inſtituti, à rupe dura atque aſpera excepti perduci non potuerunt. Vngari per ſummum ſo-

lum foſſa ducta, eademq; cratibus intecta, vnum eo modo perdu-xerant. Is cùm latere hoſtes nõ poſſet, qui vt minùs eum vidiſſent, ex eo ipſo tamen, quòd ab oppugnatione tam diu ceſſaretur, coniecturam de conſilio noſtrorum capiebant, alium ſecundum vniuerſum id latus in longitudinem, ex quo noſtros obſeruarent, egerant: ac tum eum puluere ſubiecto intercipiebant. Iiſdem temporibus ſubſidia è Moſcouia per Vdovam obſeſsis mitti cognitum fuit. quæ cùm per Pelbam lacum, ac Velikam flumen nauibus ventura Samoſcius intellexiſſet, primùm nauibus aliquot conquiſitis continuas arbores cuneis ferreis in ſingulas impactis, per eoſq; catenis tranſmiſsis, ea qua flumen erat latitudine connectit: alias à ſuperiori parte fluminis, qua venturus hoſtis erat, ſecundum aduerſam ripam alligat: ita, vt cùm hoſtium naues tranſiiſſent, funibus adductæ regreſſum ab ea parte hoſti clauderent: alias ab inferiori parte verſus vrbem ita obiicit, vt cùm eum in locum perueniſſent, irretitis vtrinq; nauibus, nullam in partem effugium pateret. In naues, quas contraxerat, Germanos, qui earum adminiſtrandarum peritiores credebantur, imponit: Vniuerſæ rei Vrouecium præficit: cum eoq; ſecundum vtranq; ripam expeditum peditem diſponit. Aduenerant commodum ſub id tempus Albertus Reſaiſcius Caſtellanus Varſauienſis cum centum circiter & quinquaginta: Stephanus Bilauius cum ſeptingentis equitibus: Nicolaus Korſſius & Vilhelmus Platerus cum Liuonibus aliquot equitibus. Eos cùm extra caſtra adhuc verſarentur, Suatohoram verſus conſidere, ac quò tutiores contra hoſtiles incurſiones eſſent, foſſa caſtra communire iubet. Hoſtes nauibus ſilenti nocte progreſsi, cùm in inſidias, ac noſtras naues incidiſſent, ac ne primum quidem impetum noſtrorum ferre potuiſſent, mox in ripam ſe eiiciunt: ibi ante lucem palantes excepti, ducentiq; circiter Boiarici generis capti, ac in caſtra adducti fuerunt. Haud multò pòſt aliud à Derpatenſibus ſubſidium obſeſsis mittitur. Verùm id, cùm appropinquanti maturiùs miles ſe oſtendiſſet, celeriter ſe recepit. Aliquanto deinde tempore interiecto Nicolaus Choſtovus inter peditum ductores ſecundum Koſcecium præcipuæ apud Ducem autoritatis cum ſeptem millibus ſubſidio obſeſsis venire ab exploratoribus nunciabatur. Itaq; Samoſcius, quòd vereretur, ne ſuperioris ſubſidij caſu fama ab hoſtibus cognito, aliò iter auerterent, totum locum eum, qui à caſtris Suatohoram vſq; vltra octo millia patebat, excubiis complecti ſtatuit. Erant militares ante hac excubiæ à caſtris ad flumen Pleſcouiam vſq; poſitæ: ab eo verò ad Suatohorenſem viam, quòd maximum interuallum eſſet, ne miles in tot

excubias diſtractus nimium defatigaretur, Lituani voluntarij vltrò eam ad rem operam ſuam Regi deferebant. Choſtovus cùm diu in inſula quadam Pelbæ lacus hæſiſſet, ac de priori ſubſidio, quod nauibus aduenerat, intercepto intellexiſſet, in terram exercitu expoſito, noctuq; deuio per ſiluas ad ſiniſtram itinere capto, Pleſcouiam contendit. noctu maior militum pars dilabi ab eo cœpit, vt ex ſeptem millibus vix trecenti penes eum manerent: ipſe vt diffugientes vel vi contineret, extremum agmen cogebat. Itaq; cùm ſuperiorum noctium excubiis Lituani fatigati, ſimul quòd interea temporis nondum hoſtis veniſſet, de diligẽtia remiſiſſent, præterque morem excubiarum aeris iniuriis coacti ignes excitâſſent, Daniel Iſlenouus, qui in primo agmine incedebat, cum iis, quæ ſupererant, copiis, euitatis locis iis, in quibus ignes cernebantur, in vrbem euaſit. Choſtouus, qui in extremo agmine, vt dictum eſt, erat, ac præterquàm quòd totius noctis maximo in ſiſtenda fuga ſuorum labore cõfectus erat, corporis inſuper mole homo procera ſtatura tardabatur, cùm è ſiluis egreſſum lux oppreſſiſſet, herbis per aliquot horas cæteris dilapſis ſe texit: ibiq; ab equitibus Andreæ Viſnouecij Palatini Volinienſis, qui tum eius diei excubias excipiebant, repertus, ac ad Regem adductus fuit: Qui eum deſeruerant, partim cæſi, partim magno numero capti fuerunt. Aliquot diebus pòſt Theodorus Meſceodouus itidem cum copiis aliquot ſubſidio obſeſsis miſſus fuit. Hic cùm iam ferè excubias Lituanicas præteriiſſet, extremum agmen à Gabriele Cirkaſsio deprehenſum fuit: qui cùm impetum in id feciſſet, & clamore ſublato Bilauius quoq; cum ſuis accurriſſet, centum circiter & quinquaginta conciſi, ad ſexaginta capti fuerunt: cæteri ad trecentos cum Meſceodovo in vrbem penetrârunt. Dum ad Pleſcouiam hæc geruntur, Sueciæ interim Rex in aliena victoria ſuam prædam facit: eoq; quem in Germania ac Gedani, iis de quibus dictum eſt literis adiutus, militem conquiſiuerat, quemque è ſuis præterea ditionibus contraxerat, per militiæ Præfectum ſuum Pontum Gardyanum Naruam occupat. Oppidum id ad Velikam flumen ſitum eſt, quod qua Pelbam lacum relinquit mutato in Naruam nomine, oppidoq; à ſe appellato triginta circiter infrà id paſſuum millibus in mare influit, eo alueo, vt ad vrbem ipſam maximæ onerariæ naues appellant: eædemque vlteriùs Pleſcouiam vſq; non incommodè agi poſſent, niſi ſupra lacum Pleſcouiam verſus viginti circiter cubitos altæ cataractæ curſum earum interciperent. Dum in Magiſtrorum Ordinis, priſcorũ Liuoniæ Principũ, poteſtate erat, propterea quòd omnes merces Moſcouiticæ Derpatum primò deue-

hebantur, inde per Reualiam aut Parnauiam in mare exonerabantur, minùs vel à cultoribus frequens, vel munitum erat. Poſtea Ioannes ſuperior in aduerſa ripa aliam multò munitiorem è regione illi arcem Iuanogrodum ab illo, à Liuonibus Ruſsicam Naruam ad ſuæ, quam Germanicam appellabant, diſcrimen dictam, tam propinquo ab ea ſpatio excitauit, vt cum Narua ponte coniungi, abq; vtroque loco telum in alterum adiici poſſet: ex ea cùm Moſcus profectus Liuonica quoque Narua potitus fuiſſet, cum Germanicis aliisq; vltramarinis & occidétalibus Nationibus commerciorum in ea ſedem collocârat, omniaque eò negotia & merces tranſtulerat. Sub famam expeditionis ad Pleſcouiam regiæ, quemadmodum ex aliis arcibus, ita illa etiam maiorem præſidij partem ad Pleſcouiam tutandam contraxerat. Gardyanus cùm tormentis quatere muros cœpiſſet, ac Moſci, qui in Iuanogrodenſi præſidio erant, Liuonicæ Naruæ, cui metuebant, tuendæ ſtudio, pontem tranſiiſſent, tormentaq; pleraque ſecum traduxiſſent, ac vero irrumpente iam in oppidum milite, territi, retrocedere cœpiſſent, Itali aliquot, qui cum Hieronymo Cagnolo in Suetico exercitu erant, victoriam ſubitò conclamantes, cumq; reliquo milite ad portas vſq; eos inſecuti, magnum eorum numerum conciderunt. Hac re, cæteri, qui in arcem euaſerant, territi: ſimul tormentis, quibus ſe defenderent, quæ paulò antè Naruam tranſtulerant, deſtituti, exiguitateq; ipſa ſua de defenſione deſperantes, deditionem fecerunt. Eadem præſidiariorum conſternatione Iamhorodum quoq; & Koporiam vicina caſtella in poteſtatem redegit. quibus rebus perfectis in penitiorem Liuoniam, vt per reliquas arces, quæ à Moſcis tenebantur, arma circumferret, cum exercitu regreditur: primoq; Veiſenſteinium caſtrum alioquin natura & opere munitiſsimum, in ea Moſcorum trepidatione, præſidij exiguitate, nulla, dum Pleſcouia obſideretur, auxilij ſpe in deditionem accepit. Inde Parnauiæ exercitum admouet. Poſt captam Naruam literas à Principe ſuo ad Regem mittit, quibus is ad priores Regis literas, quibus multò antè, vt à Liuonia tanquam alieni belli præmio abſtineret, amicè hortatus eum Rex fuerat, circumducto die reſcribebat: ac ſuum cuiuſq; iudicium, quibus in locis bellum cum hoſte gerere, quaſq; ditiones eius inuadere vellet, eſſe debere ſignificabat. Magna ſpes Regem tenuerat, fore, vt æquitate priorum poſtulationum ſuarum perſpecta, locum eis Suecię Rex relinqueret: non modò quòd Liuoniam vniuerſam iam olim in fidem Regum Poloniæ veniſſe eò minus ignorare Sueciæ Regem ſciebat, quòd ſuperioribus temporibus, cùm frater eius Ericus Reualiam occuparet,

pareto.

paret, nullo iure id ab eo fieri propriis literis ſuis teſtatum feciſſet: verùm etiam, quòd, poſtquàm ipſe maximo labore ac impenſa ad Legatos de pace mittendos, vniuerſam Liuoniam primò cedendam, inde deſerendam penè hoſtem adegiſſet: ad paratam à ſe victoriam Sueciæ Regem acceſſurum expectandum ſibi non arbitrabatur. Quare etſi iniuria hac nō parum commoueretur, in præſens tamen differēdam iudicabat. Iiſdem temporib. à regiis quoq; Præfectis ſimili fortuna caſtra nonnulla Moſcis in Liuonia adempta fuerunt: A Duce Magno Kirempeſium occupatum: Fabianum ſubitario opere munitum: à Byringio Pyrchelium: Thoma Embdano Salium captum: A Dembinio Lenouardum & Aſcherotum: quæ vtraque Dunæ flumini imminebant, peditatu aliquo à Rigenſibus, quibus grauis hoſtilium præſidiorum vicinitas erat, accepto, Scotoque milite, qui ad Regem ibat, retento, expugnata. Iamque Kokenhauſium quoque caſtrum munitiſsimum, ab eodem Dembinio obſeſſum commeatus inopia breui in poteſtatem noſtrorum peruenturum videbatur. Suprà demonſtrauimus Chriſtophorum Radiuilum ad vlciſcendas hoſtis in Mohilouenſem & Selouenſem agrum excurſiones cum parte exercitus Moſcouiam verſus miſſum à Rege fuiſſe, eique Philonem Kmitam ac Haraburdam cum Lituanicis Tartaris cōiungere ſe iuſſos. Kmita cum duobus circiter millibus equitum, Tartarisq;, qui ſub Haraburdæ ductu erant, Lukis egreſſus, octo circiter vltra Toropeciam millibus ad Nemeſam flumen, ac monaſterium quoddam, aduentum Radiuili expectare inſtituerat. Sub idem autem tempus Moſcouiæ quoque Dux, qui non procul inde Stariciæ tum erat, cùm de noſtri exercitus aduentu nondum cognouiſſet, Michaelem Noſdrouatum, & Petrum Boratinſcium cum tribus circiter millibus militum eodem conſilio miſerat, vt metu vndique quàm maximo facto, qui è ſuis in Regis fidem venerant, direptionibus ac populationibus vexarent. Eorum exploratores temerè vagantes cùm in pabulatores noſtros incidiſſent, duo ab illis excepti, ac in caſtra adducti, oſtendunt quindecim inde millibus paſſuum ad Saleſam exercitum conſidere. Contra quem cùm Radiuilus, qui iam tum aduenerat, Bochdanum Ogniſcium ſeptingentis circiter magna ex parte leuis armaturæ equitibus ex diuerſis turmis ei attributis miſiſſet: ducenti circiter præter imperium pugnādi auiditate cum ſtationibus hoſtium cōgreſsi, ad diuerſos pontes, circa quos ſcloppetarios hoſtes in inſidiis diſpoſuerant, pertracti aliquot ex ſuis amiſerūt: verùm aliis ſubſecutis, ac Gabriele Holubkone ſuis, vt de equis deſcenderent, ſcloppetiſque rem gererent, mandante, ſum-

motis per hos à ponte hoſtibus, noſtri hoſtium equites in fugam effuſos ad quindecim ferè millia paſſuum inſecuti, aliquot ex iis ceperunt. Radiuilus cùm cognouiſſet ad Reſouam aliam exercitus hoſtilis partem conſediſſe, verſus eam via impeditiſsima, quà nulli ante eum exercitui iter fuerat, cum exercitu progreſſus, triginta à Reſoua paſſuum millibus ſubſtitit; inde Sukopſciam Iamam, quo nomine locum in quo diplomata iter facientibus dari ſolent, appellant, ſe conuertit; ac ad flumen Volgam caſtris metatis Halimbekum cum Tartaris, quos circa ſe habebat per flumen Stariciam verſus contendere, populationesq; ac incendia quàm latiſsimè in hoſtico circumferre iubet. Satis conſtat Moſcouiæ Ducem, qui, quemadmodum ſuprà demonſtratum eſt, Stariciæ tum euentum obſidionis Pleſcouienſis expectabat, cùm aduentantem exercitum, fugas agreſtium, ignes paſsim ſublatos ipſe magna ex parte cerneret; ac, quemadmodum ex Poſſeuino, qui tum apud illum erat, cognitum poſtea fuit, non vltra ſeptingentos milites circa ſe habebat, ſumma in trepidatione verſatum; delectum ex omni genere hominum promiſcuè habuiſſe, fugamque iam circumſpectâſſe. In præſentia mittit, qui agmen noſtrorum ſpeculentur, quàmprimumque de eo ſibi renuncient. Hi cùm ad Okomeciam alterum diplomatum locum, in quo Tartari pernoctabant, quinque millium paſſuum interuallo acceſsiſſent, diligenterque à noſtris excubias agi, loco præterea munito eos conſediſſe ex agreſtibus accepiſſent, ad latus conuerſo itinere paludesque quæ iis in locis erant, tranſgreſsi, ex Nohaienſibus Tartaris ac pabulatoribus noſtris aliquot oppreſſerunt. Interim Daniel Murſa ex iis, qui in menſæ miniſterio apud Moſcum verſabantur, ad noſtros tranſit: qui cùm de numero exercitus eadem ferè, quæ antea fama, ac captiuorum ſermonibus acceperant, ac inflatiùs pleraque prædicâſſet, orationique eius tanti Principis inueterata potentiæ fama facilè fidem faceret; etſi memorabilis facinoris, ſi Stariciam proceſsiſſent, patrandi ſpes noſtris oſtendebatur: iis tamen viribus, quibus potentiſsimi Principis vitam ac ſalutem ſeptam eſſe credi debebat, minimè pares ſe futuros rati; Dunam indeque Dubnam magnis itineris difficultatibus conflictati ſe recipiunt. Ex itinere, temerè ab agreſtibus rumore tradito, commeatu Toropeciam laborare, ad eam deflectunt, exercitumque ei admouent. verùm paucis diebus pòſt cùm falſa de ſtatu præſidij delata ad ſe cognouiſſent, ſe receperunt. Radiuilusque Chelmam rectà, inde priſcam Ruſſam verſus contendit. Collocata ad Opakam contra Nouogardiam Koſakkorum manus aliqua fuerat: quæ partim prædis eſt hoſtico

ſtico agendis hoſtem diſtineret, partim ſubuectiones ſubſidiaq́;, ſi quæ Nouogardiâ Pleſcouiam mitterentur, obſeruaret. Hi cùm continuè prædas ex hoſtico agerent, magniſque incommodis hoſtes afficerent, Tartari Moſcouitici, parte eorum negligentiùs agẽte, parte ex inſtituto ad prædas agendas profectâ, repentino aduentu, eos qui in ſtatione relicti erant, oppreſſerant. Tartaris à cæteris reuerſis rurſum deiectis, Moſci alias ſuas duobus locis ad Ruſſam & Miſciagam ſtationes ab Nouogardia noſtris Koſakkis oppoſuerant. contra eos igitur, qui ad Ruſſam erant, Radiuilus Koſakkos, quos penes ſe habebat, ipſe ſubſequens, præmiſit. Hi hoſtibus fama aduentantis exercitus iam antè territis, ac primo aduentu eorum in fugam conuerſis, Obalinſcium ac Boiarici generis aliquot capiũt. Eo deinde ex loco ad Regem & reliquum exercitum Radiuilus reuenit. Iam antè Antonius Poſſeuinus etiam, quem à Summo Pontifice Legatum ad Moſcum iuiſſe ſuprà oſtendimus, cùm mox poſt diſceſſum à Volga Radiuili dimiſſus fuiſſet, ad Regem venerat; turmis aliquot equitũ, quas è Nouogardia de aduentu eius certior Rex factus, obuiã illi miſerat, in caſtra deductus. Aſſerebat hic, Moſcum etſi in ea & ſua trepidatione, & belli aduerſitate cum primis pacis cupidus eſſet, nullis tamẽ aliis cõditionibus eam accipere obſtinatum habere, quàm quas iam antè Poloniæ per Legatos ſuos propoſuiſſet. Nam quòd hiems, quæ ſæuiſsima iis in locis frigora adferre ſoleret, inſtaret; militem, quem ne primas quidem iniurias eius toleraturum ſibi perſuadebat, per hiberna diſtributum iri: Regem ſuperiorum annorum conſuetudine ad Comitia obeunda in Regnum ſe recepturum: interim vrbem obſidione, ſe metu ſolutum iri, facileque quamuis aliam ſuſtinendi belli impetusq́; Regij rationem deinceps ſe reperturum confidebat. Rege contrà Poſſeuino oſtendente, nec ſe priùs exercitum ab vrbe deportaturum, quàm vel vrbe potitus eſſet, vel vniuerſa Liuonia Moſcus deceſsiſſet; hortabatur nihilominùs eum Poſſeuinus, ne omnem tamen ſpem pacis præcideret; locumque colloquio conſtitui pateretur, in quem vtrinq; Legati cõuenirent, ac de pace inter ſe agerent: quod cùm Rex permiſiſſet, literas per expeditum equitem ad Moſcum dat. his eo omninò animo Regem eſſe oſtẽdit, vt non priùs abſceſſurus, aut vllum belli finem facturus ſit, quàm vniuerſa Liuonia Moſcus excedat. Quare ne nimiũ ea in re poneret, quòd frigoris ſæuitia coactũ abſceſſurum tãdem exercitũ exiſtimaret; videre ſe obfirmato ad perferendam eam omnes animo eſſe; tum vt obſidio ſuſtineretur, debere eum tamen tot ſubiectorum ſibi innoxiorum calamitatibus atque miſeria commoueri,

qui cùm pro ipſius ſalute nullum periculum ac cruciatum recuſent, ſummæ eum iniquitatis condemnari debere, niſi ipſorum vitam ſuis commodis ac obſtinatione potiorem habeat. Eos autem neque propter frigoris vim in ſiluis iam latere: nec iis ipſis, quòd paludibus omnibus frigore concretis, peruiæ breui noſtris futuræ eſſent, amplius protegi poſſe: eorumque iis ipſis diebus, quibus in caſtra veniſſet, magnum numerum partim conciſum, partim captum ſe vidiſſe. Sub id enim aduentus eius tempus, ſubſidia, quæ cum Meſceodouo venerant, quemadmodum ſuprà oſtenſum eſt, excepta fuerant. Proinde ipſe ſibi cõſilium caperet: ſe quidem, vt ſeriò tandem animum ad pacem applicaret, autorem ei eſſe; egiſſeque, hanc ob cauſam cum Rege; vt ne omnem tamen de pace agẽdi facultatem tolleret, impetrâſſe, vt Legatos eius certum in locum, qui Moſco videretur, accedere, cumque ſuis Legatis de pace agere ſe paſſurum Rex receperit. Moſcus literis iis acceptis ſine mora nuncium vnà cum ſuo tabellario, literiſque ad Poſſeuinum remittit. Pagum Sapoliam nonaginta paſſuum à Pleſcouia millibus, in diplomatum vſus & ipſum conſtitutum, ad conuentionem deligit, publicæq; fidei literas, Legatis ſuis mitti poſtulat. Mittuntur literæ: locus accipitur. Exercitus interim, qui ad Pleſcouiam erat, maximis cùm hiemis, tum obſidionis diuturnæ incommodis afficiebatur. Itaque cùm & à voluntariis palàm miſsio flagitaretur, conditioneſque pacis paſsim ſermonibus agitarentur: non deerant, qui remittendum potiùs Moſco de Liuonia aliquid cenſerent, quàm cum exercitus incommodo diutiùs obſidionem ducẽdam. quod vt Summi Pontificis autoritate perſuadere Regi conaretur, Poſſeuinum etiam tacitè hortabantur: idq; quò commodiùs perficeret, cùm ſententias Senatus de conditionibus dicturus eſſet, eum vocari, præſenteq; illo ſententias dici debere cenſebant. Spargebatur in vulgus, Regem vt maximè Liuoniam vniuerſam adiunxiſſet, omnem in Vngaros, vel fratrum ſuorum filios diuiſurum. Itaq; ſtipendiarius etiam miles ſermonib. tentabatur: cur pro alienis commodis ſuo cum periculo depugnaret: pro Prouincia, ex qua nec ad ipſum, nec ad Remp. fructus vllus peruenturus eſſet, vt alij ditarentur, vitam ſanguinemq; ſuum ipſe in diſcrimen adduceret. Reſiſtebat rebus hiſce ſumma conſtantia atque animi magnitudine Rex: maximè voluntarios obteſtabatur, ne ſuo diſceſſu exploratæ penè victoriæ, aut honeſtæ pacis ſpem corrumperent. Præter Regem Samoſcius omni contentione in id incumbebat. Oſtendebat publicè, ad omnia priùs ſe deſcenſurum, quàm infecta re, aut non tali pace, qualem in ſuperioribus Comitiis

Rex

Rex atque nomine Regis ipſe Ordinibus promiſiſſet, diſcederet: quòd ſi maximè neceſſe eſſet, eo vſque tamen, dum Comitiis habitis noua ab Ordinibus mandata acciperet, ſe perſtiturum. Vt Poſſeuinus in Senatum vocaretur, contra morem Maiorum eſſe diſſerebat. Virum enim prudentem, & in primis grauem etſi nihil curioſius in aliena Repub. facturum ſciebat; ne tamen vel interrogationibus atque ſtudiis aliorum, vel ſuo pietatis atque pacis in eam ſententiam pertraheretur, vt ipſe quoque cum aliis remittendæ Moſco partis Liuoniæ autor eſſet, verebatur. quamuis eandem ſententiam ſuam hac etiam ratione apud Poſſeuinum deinde excuſabat; quòd cùm ex inſtituto Reipub. omnium aliorum Principum Legati publicè audiátur, ſolius Summi Pontificis Nuncij priuatim Reges conueniant, ne exemplo ſuo Priuilegium minueret, illum ipſum vitaturum fuiſſe, exiſtimâſſet. Conſilio deinde iis de rebus habito, duæ omninò manendi rationes proponebantur. vt vel ex caſtris atq; munitionibus, quéadmodum hactenus factum eſſet, obſidio vrgeretur: vel caſtellis extructis, in iisq; milite collocato, diuturna fame, ac commeatus inopia vrbs premeretur. Vtrâque cùm hiemis iniuriis, tum ſoli frigore iam adſtricti duritie, quę nec militem ſub pellibus diutiùs verſari, nec opus vllum fieri paterentur, omnes ferè refutabant. Lituani priuato etiam iiſdem de rebus conſilio inter ſe habito libellum Regi offerebant. in quo cùm & ipſi manendi conſilium omne reieciſſent, id petebant, vt quò hibernorum incommoda, quæ ſuperioribus annis continua pertulerant, euitarent, in agro Moſcouitico miles haberetur. Interim diem certam Regi præfiniebant; intra quam niſi pax eſſet, nulla conditione diutiùs remanere integrum ſibi eſſe oſtendebant. Non poterant latere hæc hoſtem: quòd propter voluntariorum nullo imperio ſe ſuoſque coerceri patientium licentiam ex calonibus, ac eo hominum genere, quotidie aliqui ab hoſtibus excipiebantur: iiſque ipſis diebus Saba quidam cum eius de quo dictum eſt, libelli exemplo ad eos transierat. Maxima inter hæc flagrabat inuidia Samoſcius: illum vnum ſententiæ eius eſſe autorem: hominem à pueritia literarum ſtudiis deditum, atque in Italiæ Gymnaſiis verſatum conſiliis atque obſtinatione ſua vniuerſum exercitum perditurum: Legatum cum exercitu in hoſtico relicturum: ipſum extra metum periculi ad Comitia pro Gancellariatus ſui munere obeunda in Poloniam rediturum. Etenim iam conuentus Nobilitatis Rex edixerat. Per eos quo loco res eſſet, literis Nobilitati oſtenderat: néue vel exercitum reducere, vel ipſe ab obſidione Comitiorum habendorum cauſa diſcedere coge

S

retur, vt in iis conuentib. noua tributa, & quæ alia ad perficiēdum bellum neceſſaria eſſent, ſciſceret, hortatus Nobilitatem fuerat; in omnes nihilominùs caſus, ſi res non teneretur, literas, quibus Comitia indiceret, ſimul miſerat. Augebat Samoſcio inuidiá diſciplinæ militaris tuendæ ſtudium, iam ab eo tempore, quo militē habere cœperat, contraq; illos potiſsimùm ab eo ſuſceptum, quorum quòd illuſtrior fortuna eſſet, peccata etiam, & peccatorum ad deterrendos alios pœnas illuſtriores eſſe dicebat. Fremebatur non iam quòd in mulieres, quæ caſtra irrepſerant, grauiſsimè animaduerti iuſsiſſet: nonnullas capitis ſupplicio affeciſſet; ſed quòd aulicum regium, qui in leges militares aliquid commiſiſſet, in vinculis haberet, nec totius exercitus precibus cōdonare vellet: quòd pueros Nobiles, qui licentiùs in caſtris verſati fuerant, ad palum alligatos publicè ſpectandos præberet: turmæ Præfecti vicarium ſuſpendio affeciſſet: ex Nobilitate quoſdam propter mundiciem caſtrorum negligētiùs habitam clauâ pulsâſſet. Itaq; carmina etiam in eum ſpargebantur, quib. ſcholaſtica vita illi exprobrabatur. His ita non mouebatur, vt cùm ſemel licentiæ feneſtra aperta in alios libelli iacerentur, iactataq; ea res in Senatu fuiſſet, oſtenderet, niſi priùs in ſeipſum iniuria ea incurriſſet, quæſtione habita auxilium ſuum minimè denegaturum iis fuiſſe: iam cùm ab iiſdem ipſe priùs læſus eſſet, verendum ſibi eſſe, ne puſilli animi putaretur, ſi ſub aliena perſona proprias iniurias vlciſci videretur; rectiusq; facturos eos, ſi ſuo exemplo contemnendo potiùs ea diluerent, quá vindicando vltrò autoritatem iis tribuerent. Signa militaria huiuſmodi plerunq; dabat, quibus modò deſidiam, metum, auaritiam domum properantibus vltrò exprobrando: modò ad perſeuerantiá & conſtantiam Nobili homine dignam eos cohortando à deſidia ad tolerantiam, ſi qui minùs alacres eſſent, binis vt plurimùm verbis reuocaret. Tentârat ſub initium motus eius veteranus miles, qui ad Gedanum fuerat, cœtus inter ſe agitare, quò de communi re maximè autem de ſtipendiis debitis deliberarent. Edixit mox, qui priuatas coitiones feciſſent, contra diſciplinam ac imperium militare feciſſe eos iudicaturum, legeque in eos animaduerſurum: quòd ſi quid de commodis ſuis agendum exiſtimarent, vel ſe appellarent, vel præſente ſe de iis agerēt. Itaq; ad tentorium eius conuenerunt. Hìc cùm ille anguſtiis ærarij demonſtratis, ecōtra quid amor patriæ ac Reipublicæ poſtularet, quid conſtantia boni haberet, concionatus fuiſſet: tandem nō Legatum ſe ad exercitum relicturum, ſed ipſum toto obſidionis tempore remāſurum pronunciâſſet, vtq; idem ipſi facerēt, vniuerſos hortatus fuiſſet: initio à Io-

anne

anne Sborouio facto, reliqui omnes, quoad ipſe maneret, ſe quoque perſeueraturos promiſerunt. Samoſcij conſilium manendi ſecretò amici improbabant: monebant, videret, quam in ſe rem ſuſciperet, cùm periculi plenam, tum quæ ſi ſecus caderet, magna cum inuidia eius ſuperiorum rerum gloriam ipſius omnem corruptura eſſet. Iis vnum ille reſpondebat, exiſtimare ſe bonum Imperatorem, eundemque bonum ciuem non ſuæ ſed publicæ dignitati ſtudere debere: ſi re infecta ab obſidione abſcedendum ſit, è re nata commodius futurum, ad ſe peccati eius opinionem recidere, quàm ad Regem aut Rempublic. vniuerſam. Allato iam antè à Duce Churlandiæ & Rigenſibus puluere; ante Regis diſceſſum denuò oppugnationem tentare viſum fuit. Ab ea parte, qua Poloni antea è munitionib. ſuis muros quaſſauerant, hoſtes crebra propugnacula lignea obiecerant, eademq; foſsis cōmuniuerant. Itaq; in ſuperiorem aliquantò partem ad dextram munitionibus tranſlatis, inde rurſum tormentis muros percutiebant. Sed eo quoq; loco nouum propugnaculum, tormenta verò adeò grādia hoſtes opposuerant, vt, cùm quoddam ſeptuaginta, alterū octuaginta pondo globos iacularentur, trium aggere repletarum corbium militarium, vt ex ordine poſitæ erant, ſeriem, vno ictu penetrârent. Vngari quòd aditum in turrim, quæ ad Velikam flumen, & munitiones eorum pertinebat, ſatis latum patefecerant, modò ipſi per ruinas eas hoſtes propellebant, modò ab illis pellebantur. Conuerſi etiam ad muros ea ex parte à Velika flumine dolabris & ſecuribus ſubruendos fuerunt. à quibus cùm primùm aqua piceq; feruenti, aliiſq; ignibus in eos effuſis, auertere eos conati hoſtes fuiſſent, Vngari nihilominus eò proceſsiſſent, vt parte muri inferiori egeſta, ſuperiore tanquā teſtudine tegerentur, lædiq; ampliùs ab illis, quę in eos mittebantur, non poſſent, hoſtes ligna iuſtæ craſsitudinis, ferreis aculeis vndiq; horrentia catenis ferreis ad prælongam ſudem aptata ex vrbe ſupra muros, ad quos Vngarus ſubruendos cōſtiterat, ita vibrabant, vt ex ea iactatione verbere ſubtus detorto tanquā flagello, qui in opere erāt, verberarentur, magniſq; incommodis afficerentur. nec tamen Vngarus remiſit, quoad maiorem eius muri partem ſtrauiſſet. ad extremum, quòd ab ea quoq; parte noua propugnacula contra turrim hoſtes collocârant, foſſaſque duxerant, oppugnationis conſilium omninò dimiſſum fuit. Erat triginta circiter à Pleſcouia paſſuum millib. viâ, qua in Liuoniam & Rigam itur, imminens monaſterium Pezzura à Moſcis, quaſi ſepulchretum dictum, Diuæ virginis, cuius eo in loco ex arbore enatam effigiem repertam colunt, religione, ſanctitatis-

que ac miraculorum quorundam fama clariſsimum ; ob eamque plurimis ac ampliſsimis prouentibus, de Nouogroda Liuonica agris nonnullis detractis, eique aſsignatis à Moſcouiæ Duce ditatum. Huic Moſci præſidium impoſuerant. Magno id incommodo in ea vicinitate noſtris erat. Nam & pabulatores noſtros frequentiſsimè excipiebat: itinera infeſtabat; eoque ipſo tempore impedimenta à nonnullis præmiſſa, tum mercatores quoſdam Rigenſes excuſſerat. Ad quos damna ea pertinebant, quorum non erant pauci, maximè verò, qui impedimenta ſua præmiſſuri illac erant, vt id poteſtatis ſuæ faceret, à Rege contendebant. Proponebatur ab altera parte, milite ex oppugnationis tam diuturnæ, ac irritæ laboribus nondum recreato, nouam vllam tentari non ſatis tutò poſſe. Rex multorum continuis precibus victus, Farensbekium eò mittit. Huic mandat, vt ſitu loci cognito, quid ſui conſilij ſit, certiorem ſe faciat; ſi non magno negotio potiturum ſe eo exiſtimaret, militem tormentaque illi ſummiſſurum; ſi difficiliorem, quàm vt eo tempore ſuſcipi deberet, expugnationem futuram iudicaret, integra re ad ſe rediret. Farensbekius paucis cum equitibus eò profectus, in itinere in hoſtium equites longè plures qui Pezzura contra pabulatores noſtros egreſsi, ſub id tempus redibant, incidit. quorum aliis cæſis, cæteris profligatis; prælij huius prouentu inuitatus, & quòd nec foſſa adeò magna, nec propugnaculis aut ſitu magnopere munitum cerneret; vtque homo militaris benè de ſucceſſu oppugnationis ſperaret, oppugnationem ſuſcipit. Mittit illi Rex Germanum militem cum tormentis aliquot maioribus. qui cùm actis priùs munitionibus muri partem aliquam ſtrauiſſet, per ruinas irrumpere conabatur. iamque Vilhelmus Ketlerus Ducis Churlandiæ fratris filius, Gaſpar & Reinoldus Tiſenhauſij, ac alij quidam in turrim proximam euaſerant; atque in imam eius partem per ſcalas ſe demittebant. Iis ab inſequêtibus fractis, ac per ruinas etiá, cum propter anguſtias earum, tum quòd hoſtes omnes conferti contra eas ſe obuerterát, nulla irrumpendi facultate militi relicta, qui in ima turri remanſerant, ab hoſtibus capiuntur. Mittit iterû Rex ad eas, quas antè miſerat copias Germanorum, Bornemiſſam cum quingentis Vngaris peditibus, & maioribus tormentis aliquot: Polonicum militem ad caſtra Samoſcius omnem retinuit. Vngari cùm ab eadem parte, à qua Germani oppugnabant, inferiori tamen loco læuâ verſus muros quatere cœpiſſent, iamq; aliquâ muri partê diruiſſent, Thomas Solandius manu aliqua calonum & Koſakkorum Polonorum facta auerſam à Germanorum & Vngarorû munitionib. turrim, vt hoſtem diſti-

diſtineret,ſcalis admotis ſcandere cœpit. iis iam repulſis cùm Germani per ruinas muri, iterum irrumpere tentâſſent, omni hoſtium multitudine in eos conuerſa, reiiciuntur. Eodem ſucceſſu cum donec Germani ſe recepiſſent, ceſsâſſent, ab Vngaris quoque irruptio tentata fuit: hoſtibus rem miraculo, noſtris incantationibus & magicis artibus tribuentibus. verùm animaduerti hîc potuit, non minùs ſæpè in leuioribus munitionibus negligentiâ, quàm in firmiſsimis difficultate offendi: quòd in his magnitudo periculi, ac ex eo natus metus virtutem militum plerunq; acuit: in illis exiguitas rei contentionem animi ac curam vt plurimùm remittit. Non dubitandum enim aliqui exiſtimabant, ſi coniunctis viribus, ac vno tempore incubitum in oppugnationem fuiſſet, non adeò magno negotio expugnari potuiſſe: Interim dum ſinguli per ſe, primùm Germani, inde Vngari ſucceſsiſſent, & hoſti in vnum locum vires omnes ſuas conuertendi facultatem datam: & noſtrorum impetum imminutum. Recipientibus ſe noſtris Scoti milites, qui haud multò antè ad Regem venerant, opportunis locis ſubſidio collocati, ſi qui è muris telis aut ſcloppetis noſtros petebant, certiſsimis ictibus conficiebant. Antequam diſcederet Rex, Legatos, qui de pace cum Moſcis agerent, Ianuſium Sbaraſium Palatinum Braſlauienſem ab regno Poloniæ, Albertum Radiuilum, Palatij Lituanici Marſchalcum à magno Lituaniæ Ducatu deſignat. His Michaelem Haraburdam hominem ingenioſum, & Moſcouiticarum rerum cùm primis peritum, more Maiorum, ſcribam adiungit. Cùm de conditionibus, in quas pacem fieri placeret, ageretur: vrgebant proceres Lituanici, vt magni Luki, qui proximo anno capti ab hoſte erant, quò facilius pax conueniret, hoſti redderentur. Oſtendebat Samoſcius, etſi quantum ad Lituaniam tuandam momenti tam opportuna vrbs, ac ea fertilitate, omniumq; rerum copia abundans ager haberet, animaduerteret: quò minùs tamen id fieret, non vſque adeò ſe repugnare, quod non ea religione eius retinendi, cuius nulla in Comitiis mẽtio facta eſſet, qua recuperandæ Liuoniæ obſtrictus Ordinibus eſſet: moleſtè tamẽ ſe ferre, ante tempus hæc nullo cum fructu, non nullo autem, ne ad hoſtes efferrentur, periculo iactari: Itaq; Rex priuatim re cum Samoſcio communicata, pacisq; conſtituendæ arbitrio ei permiſſo, cùm quid ab eo fieri vellet, quid cùm in regnum venturus eſſet, ipſe procuraturus eſſet, oſtendiſſet, optimæ ſpei & fiduciæ plenus diſceſsit. reliqui ferè omnes ex præteritis obſidionis incommodis, ac imminentis hiemis difficultatibus de reliquæ obſidionis euentu iudicantes, ſimulque imminuti ac attriti exercitus opprimendi

tempus nullum hoſtem prætermiſſurum cogitantes, non ſecus ac ſi extremum, quos relinquerent, viſuri eſſent, periculum eorum miſerabantur. vt non deeſſent ex primariis Senatoribus, qui Regi Balthaſarem, Andreæ fratris ſui filium cum Vngaro milite in caſtris relinquenti, ne id faceret, perſuadere conarentur. Cum Rege vniuerſus comitatus aulicus ac voluntarij ferè omnes proficiſcebantur. itinere igitur per Oſtrouam & Kraſnohorodam capto, inde Ludſenium, & Roſittenium, quæ hoſtilibus præſidiis adhuc tenebantur, ſine impedimento prætergreſſus fuit. ſequebantur reliqua agmina properantiùs, omnibus ad Dunam flumen præuertere annitentibus. Itaq; etſi ſubſidia contra eruptiones à Radiuilo diſpoſita fuiſſent: iis tamen dilabentibus, aliquot noſtrorum carri abrepti à præſidiariis Moſcis fuerunt. Tranſmiſſo inde ob nauigiorum inopiam non ſine difficultate ad Duneburgum Dunâ flumine Vilnam Rex venit. In caſtris Polonicus miles ſtipendiarius omnis cum Samoſcio remanſit: tam is qui ab initio cum eo ad Pleſcouiam acceſſerat, quàm quem à Staricienſi excurſione cum Radiuilo reuerſum receperat. Lituani cum Martino Curtio Legato ſexcenti: qui ab eadem excurſione in caſtra venerant, & quò ab eius incommodis ſe reficerent, vt in vicinis pagis Porchouam verſus collocarentur, à ductoribus impetrauerant. E' voluntariis Poloni aliqui, non multi tamen remanſerunt.

Liber Quintus.

SAMOSCIVS profectò è caſtris Rege diſciplinam inprimis militarem, quam aliàs magna cura tuebatur, quò inter tot difficultates in hoſtico omnia diligentiùs circumſpicienda ſibi videbat, eò accuratiori ſtudio ſanxit. Ex præfectis, qui ætate, ordine, ac vſu rei militaris cæteros antecedebant, ad quos de ſecretioribus quibusq; ac grauioribus rebus referret, ſex delegit. Senatorij Ordinis Staniſlaum Tarnouium Radomienſem: Stephanũ Grudſinſcium Naklenſem, Caſtellanos: Ex aliis Erneſtum Veierum, Martinum Kaſanouium, Ioannem Leſnouolſcium, Sigiſmundum Roſnium: cæteris in rebus omnes ad conſilium adhibebat. Interim quemadmodum Rex cum illo conſtituerat, eam in rem omni ſtudio incumbebat, vt ſi pax cum hoſte non conueniſſet, ad obſidionem quàm diutiſsimè continuandam fameq; ac omnium rerum inopia ad deditionem vrbem adigendam inſtructa omnia ac parata haberet.

ret. De huius autem rei ſucceſſu non dubitandum ſibi exiſtimabat. quòd quantùm in vrbe virium, apparatus bellici, commeatus ac rei frumentariæ eſſet, ex Suturma ſcriba Suiſcij: qui in excurſione quadam vnà cum fratre captus fuerat: ſeu quemadmodum ipſe, poſtquàm in poteſtatem noſtrorum perueniſſet, præ ſe ferebat, transfugerat, exactè cognitum habebat: ſubductisq; rationibus, ſi omnes ad importandos in vrbem commeatus ac ſubſidia aditus præcluſiſſet, non multùm vltra menſem Maium ſuſtineri obſidionem poſſe reperiebat. Itaq; ſic ſe comparabat, vt vel ex iiſdem ſtatiuis, quemadmodum eò vſq; factum fuerat, obſidione vrbem premeret: aut ſi hiemis ſæuitia, ac commeatus, qui antè omnis ferè ab exercitu conſumtus fuerat, angúſtia, quò minùs id facere poſſet, prohiberetur, recreato interim prædis ex hoſtico agendis milite, Pezzuræ peditatum omnem, ac tormentorum partem admoueret: quam ob cauſam & quæ antè eò miſſa fuerant, tormenta non deduxerat: eaq; occupata ſimili ratione Porchouam ac Vdouam vicina caſtella oppugnaret: præſidiisque iis impoſitis hoſtes intra mœnia compulſos contineret. ſi plus difficultatis oppugnationem eorum, quàm vt tentandam putaret, habituram perſpexiſſet, ligneis caſtellis ex vicinarum villarum ædificiis conſtructis, opportuniſsimas quaſq; vias, maximè verò, quæ à Vdoua, Porchoua, & Pleſcouia ad Nouogardiam pertinent, occupare. cumque parte exercitus ipſe Nouogardiam verſus in Prebuſio Simeonis ſupra Ilmenum lacum ſub tectis conſiſtere: partem dum glacie concretus lacus eſſet, in priſca Ruſſa, & Oſtaskoua continere: iiſq; ex locis omnibus tam Pleſcouiam, quàm Nouogardiam premere, latiſsimeque ſupra Nouogardiam verſus Tueram & Moſcouiam vaſtitatem circumferre cogitabat. Ita tamen, vt quoad liceret, primam rationem atq; Pleſcouiam quàm diutiſsimè retineret: nec niſi hiemis aut commeatus difficultatibus adactus ab ea moueret. Militem, quem circa Suatohoram ſupra Pleſcouiam ad Vdouenſe iter obſidendum loco opportuniſsimo collocatum antè oſtenſum eſt, minimè interim dimouendum arbitratus, ne tamen repentina impreſsione opprimi ab hoſtibus poſſet, maiorem peditatum, ac minora tormenta aliquot, Staniſlaumq; Penkoſlauium ei adiungit. Si hoſtis incurſionem in eos faciat, die vexillum militare, quo propoſito quàm primùm ad opem iis ferendam accurri poſsit: nocte ignem tollere eos iubet. Simul ne diſceſſu regio metu omni liberatum ſe hoſtis putaret, in omnes rei gerendæ occaſiones intentus erat. Quæ cogitanti ex ſuperiorum temporum pabulatorum licentia, qui partito in duos imperio militari, magna præterea vo-

luntariorum parte nullam Imperij neceſsitatem recipiente, ſine metu vel Imperij vel hoſtis vagabantur, nec rarò ſub ipſos muros ſuccedebant, accidere poſſe facultatem rei gerendæ ratus: die D. Nicolao ſacro, qui vel maximè à Moſcis obſeruatur, idoneis locis milite in inſidiis collocato, carros aliquot propinquo à mœnibus ſpatio agi iubet. verùm diei religione quamuis obiectam prædam hoſtibus ſpernentibus, idem altero die fieri imperat. Conſederant partitis inſidiis in vicinarum foſſarum, quæ imbrium caſu factæ erant, vna Vngari equites: in altera Staniſlaus Solkeuius adoleſcés, & Ioannes Kretkouius Priiemſcianæ turmæ Legatus cum Polonis. Hoſtes ad primum prædæ aſſpectum mox erumpunt: protracti in locum inſidiarum ab Vngaris celeriter conſurgentibus profligantur. Poloni, qui remotiori ab iis loco erant, propterq; præruptum per oppoſitos colles aſſcenſum, ambitum capere cogebantur, confligendi cum hoſte facultate non data, à dextra impetu in eum facto, inclinatum in effuſiorem fugam præcipitant, coniunctimq; cum Vngaris ad mœnia vſq; inſequuntur. Etſi qui primo loco conſederant Vngari, lectiſsimi equites eſſent, ac in his Petrus Bathoreus, Georgius Sibricus, ac Ioannes Kallaius, omnesque generoſiſsimis equis Thracicis veherentur: Moſcouiticorum tamen equorum, quáuis ij magnam partem parui ac deformes ſunt: pernicitatem, aſſequi vix potuerunt. primo tamen impetu triginta circiter interfecti ac duodecim Boiarici generis, in iisque maximè ſtrenuus, ac militaribus facinoribus aliquot notus Petrus Koltouiſcius, capti fuerunt. Incommodo hoc accepto Suiſcius auerſa porta maioribus aliquot tormentis magno labore, ad imas muri & propugnaculorum feneſtras demiſsis, locoq; opportuno non procul à foſsis vrbis magna ſcloppetariorum manu occultata, ſubinde viginti circiter equites, qui noſtros cis flumen Pleſcouiam in ſtationibus poſitos laceſſerent, atque in inſidias pertraherent, emittebat. verùm cùm excurſione hoſtium nunciata Samoſcius ipſe cum tribus turmis equitum flumen tranſiiſſet, quique in inſidiis conſederant, ad primum vnius equitis conſpectum, quem propiùs ad locum inſidiarum accedere Samoſcius iuſſerat, ſcloppetos ad vnum omnes incaſsùm exploſiſſent, ſola ferè vrbis propinquitas, & foſſa equiti obiecta quò minùs conciderentur, hoſtes texit. Dum hæc ad vrbem geruntur, aduenerunt interim Legati à Moſco ad colloquium miſsi Demetrius P. Filius Ilecius, Romanus B. filius Olphirionis; proq; ſcriba illis adiunctus Nicolaus Baſſorekus. Iis Poſſeuino cum præſidio Polonico vltra Porchouam obuiam profecto, ac mox noſtris quoq; Legatis ſubſecutis, paulò pòſt

initium

initium agendi de pace factum fuit. Ab initio de Sueciæ Rege fœdere comprehendendo propoſitum fuit. Etſi enim præreptarum arcium iniuriæ non parum animum Regis alienâſſent: quòd tamē ſuperioribus Comitiis Annæ Reginæ precibus adductus, quæ ſororis ſuæ Sueciæ Reginæ amore, ac aſsiduis literis victa genua Regis amplexa, ne ſine Sueco pacem faceret, orârat, daturum ſe operam vt pace comprehenderetur, pollicitus ei fuerat: ac Poſſeuinus quoque homo inter Principes Chriſtianos pacis conciliandæ cupidiſsimus, hoc idem ſummo ſtudio contendebat: vt actionum de pace initium ab eo fieret, legatis mandauerat. Qua in re dum hæretur, Bochdanus quidam omnium legationis eius arcanorum conſcius à Legatis Moſcouiticis ad Palatinum Braſlauiēſem tranſfugit, ab eoque ad Samoſcium ſtatim mittitur. ab eo hæc Legatos mandata habere Samoſcius cognoſcit: Si Regem exercitumque à Pleſcouia diſceſsiſſe intelligerent, quacunq; cauſa interpoſita colloquium tollerent: ſi obſidionem obſtinatè continuari ſentirent, ſine fraude de pace agerent: Eam autem hoc ad extremum conclu derent, vt ſi Rex Lukos aliaque quæ ſuperioribus annis cœpiſſet, præter Veliſium ac vniuerſum Ducatum Polotienſem, quæ Regi concedebat, ſibi redderet, vniuerſa Liuonia ei decederent. Legati cùm Regem quidem diſceſsiſſe, obſidionem nihilominus vrgeri animaduerterent, acceſſerant ad conditiones aliquas pacis: ſed cùm ob ſæuiſsimas hiemis iniurias, commeatusq; omni vicino agro vaſtato anguſtias ſubinde incommodum aliquem rumorem de exer citu expectarent, varias interim moras interponebant: deq; leuiſſimis quibuſq; rebus ad Principem miſsitabant. ſcripſerat ex itinere ad Samoſcium Poſſeuinus, oſtendiſſe ſibi Legatos, magna cupiditate Moſcum alicuius vel exiguæ ſaltem portionis agri Liuonici ad titulum Liuoniæ vſurpandum retinendæ teneri. Samoſcius Nouocaſtrum, Sereneſcum, Nouogrodecum, deſerta nec magni fructus caſtella ea conditione relicturum ſe illi reſcripſerat, vt penes Regem Luki, Sauolocia, Neuela remanerent. Cùm illi de Lukis nulla ſe mandata habere renuntiâſſent, ſine Lukis ne palmum quidem terræ in Liuonia ſe ei permiſſurum oſtendit. Interim Samoſcius cùm copias quaſdam, quæ Pleſcouienſibus ſubſidio mitterentur, Nouogardiam contrahi rumor ad exercitum perlatus fuiſſet: Spitkonem Iordanum virum ſtrenuum, cuius cùm aliàs, tum in pugna Derſauienſi præclara opera extitit, turmis aliquot equitum ei attributis eò miſit. Hic ſtationibus hoſtium, quæ non procul à muris ſe oſtēderant, cum trepidatione intra mœnia compulſis vrbi ipſi, omniq; vicino agro magnum terrorem intulit. Eun

dem opportuno deinde inter Porchouam & Nouogardiam pago conſidere iuſsit: cùm ad ſubuectiones ſubſidiaq; ſi quæ Pleſcouienſibus ab hoſte ſummitterentur, prohibenda: tum ad pabulationes laxiores noſtris faciendas: maximè autem metum vndiq; hoſtibus oſtentandum. Supra eum verò Koſakki, quos ad Opakam collocatos fuiſſe antè oſtenſum eſt, ad Saionskouium vltra Ruſſam à Samoſcio deinde tranſlati omnia infeſta reddiderant. Iamq; antè eandem ob cauſam ex Kobilogradenſi etiam caſtello, quod adſtricto glacie lacu Pelba, qui ad Pleſcouiam, Derpatum, & Kobilogradum pertinet, ex Derpatenſibus præſidiariis aliqui inſederant, Simonem Charlenſcium deiicere præſidium iuſſerat: indeq; ad Prebuſium ſupra Pluſſam flumen, quà lacu concreto iter ex Derpato, & Vdoua verſus Nouogardiam erat, eum collocârat. vnde deinde vlteriùs populationes proferebantur. quibus rebus fiebat, vt quod ab initio ſibi propoſuerat, nec ipſe Pleſcouia propter commeatus difficultates auocaretur, quòd in omnes ferè partes liberè pabulari noſtri poſſent: & populationibus, quà ſupra priſcam Ruſſam ac Nouogardiam verſus Tueram, quà ad Volchodam flumen, ac Labodam lacum longè lateq; factis, cùm opportuniſsimis viis occupatis vndiq; grauiſsimè hoſtes premerentur, indies metus eis augeretur. Miſerat ad Samoſcium Iordanus duos nobiles Moſcos repentina excurſione oppreſſos. Ex iis de Ioannis maioris natu Principis filij morte cognitum fuit. Hunc, cùm pater opum ſuarum magnitudinem ac theſauros iactaſſet: ille verò iis Regis theſauros virtutem ac animi fortitudinem prætuliſſet; quibus etſi illis, quibus pater abundaret, inferior eſſet, nihilominus ditiones eius igni ferroq; vaſtaret, magnaq; parte regni eum exuiſſet; vel vt quidam dicerent, cùm obſtinatius à patre exercitum, quo cum regio exercitu dimicaret, flagitâſſet: iratus verò illi pater, ſcipionem in caput impegiſſet, non multò pòſt, ſiue ictus, ſiue animi doloris vi, in paroxyſmos epilepticos, atq; inde in febrim incidiſſe, ex eaq; deinde extinctum narrabant. quæ res ſupra reliquas fortunæ aduerſitates eò maiorem dolorem Moſco attulit: quòd hic etſi imperio patris priori vxori, cum qua optimè illi conueniebat, nuncio remiſſo, aliam duxerat, ſine liberis tamen deceſſerat: alter verò filius Theodorus iunior natu, mentis vitio ad regnum atque omnes adeò res inutilis cenſeretur. Ab altera parte Suiſcius, quòd immenſam frigoris vim cerneret, febreſq; paſsim ex ea in caſtris vulgari è tranſfugis intelligeret: propter vehementiam enim hiemis, quò minus aliqui tranſirent, fieri non poterat: ad ſeruatæ vrbis famam, quomodo caſtrorum captorum, ac deleti exercitus gloriam adiiceret,

quære-

quærebat. Erat tertia ferè pars caſtrorum morbis implicita: cùm vt quiſque frigoris ea immenſi propè aſperitate correptus eſſet: quod qui effugeret, nemo erat: febri etiam ſtatim corriperetur: ita tamẽ vt pauci omninò ex ea morerentur. Non minùs autem Samoſcius, cùm in tanta aeris inclementia, cum hoſte potiùs, quàm cum frigoris iniuriis conflictari militem cupere cerneret, prælio dimicandi facultatem ſibi dari expetebat. Eiusq; rei, vt extra muros atque munitiones hoſtem pertraheret, cùm varias rationes quæreret, omnia conſilia eius vehementer frigoris, quam diximus, ſæuitia impediebat. Tanta autem eius vis erat, vt vbi quis extra tabernaculum vix pedem protuliſſet, omnibus ferè membris, iis potiſsimùm quæ maximè aeri patebant, naribus, auribus, atq; facie, gelu aſtrictis emoreretur: quodq; de Moſcouitici cœli natura cum miraculo nonnulli prodiderunt, eiuſmodi in iis locis frigora eſſe, vt aquæ caſu ipſo dum funduntur, congelentur, id experiendo multi cognouerint. Maximè autem quod neceſſe erat euenire, excubiæ ſæuitia hac frigoris vexabantur: ratęq; omnino obibantur, ex quibus non plures plerunq; aliqua corporis parte mutilata referrentur. Memorabilis cum primis ex turma Sigiſmundi Roſnij nobilis equitis caſus fuit: cui cùm vtrunque crus planè iam frigore emortuum eſſet, isque in febrim inde ac mentis alienationem incidiſſet, interim verò medicus, ferro crura reſecâſſet, vbi ad ſe rediit, non ſecus ac ſi partem aliquam ornatus requireret, de pedibus amiſsis interrogare cœpit. Alius quidam ludicro penè euentu, maximum tamen & ipſe periculum adiit. relictus à Baſilio Surannicio in primis excubiis non procul à foſsis vrbis concubia nocte fuerat. cumq; frigore planè obriguiſſet, atque equus vti fieri ſolet ex frigore ſubito grauiùs ſe concuſsiſſet, is qui nec equum, nec ſe in equo planè iam enectus continere poſſet, de equo decidit: pedeq; ferramentis, quæ ab ephippio dependent, retento, ſub ipſas portas equo incitato magna voce alienam opem, cùm ipſe explicare ſe non poſſet, implorans, pertrahitur. Mittit mox Samoſcius, qui eum eripiant: quod ſi ſine periculo facere non poſsint, ne ipſi temerè periculum adeant, mandat. Hoſtes qui in muro conſtiterant, fraudem ſubeſſe rati vltrò irridebant: ſatisque iam fraudum ac dolorum eſſe, nec ea ratione ampliùs ſe capi poſſe exprobrabant. Ita incolumis hic à noſtris recipitur. Id autem tum tempus anni erat, quo intenſiſsima iis in locis frigora eſſe, vulgari ſermone Moſcorum oſtenditur: qui Nicolai & Chriſti frigora appellant, cùm maxima deſignarẽ volunt. Moſcouiâ autem omni ſub ipſis ferè trionibus poſitâ, nullo ferè loco, niſi iis fortè, quæ ad glaciale mare pertinent, quàm in Prouerb.

Pleſcouienſi agro vehementiora frigora exiſtere ſolent. Itaque & animalia pleraq; omnis generis, quæ cæteris in locis nigro aut fuſco colore ſunt vt corui cum primis, noctuæ, gallinæ ſilueſtres, vrſi, lupi, lepores, aliaque eius generis, ſeu cœli natura, ſeu frigoris vi, candida hîc eſſe vulgò animaduerſum eſt: Noctium verò eam longitudinem eſſe, vt cùm longiſsimæ ſunt, diei non quinq; omnino horarum ſpatium ſit. Magna tamen in omnibus hiſce incommodis tolerandis militum conſtantia erat: Samoſcius etiam, quantum eius fieri poterat, ratione ac diligentia ea ſubleuabat. Excubias quaternis vicibus permutabat: earum ternas per alios obibat. ſub crepuſculum autem ac primum diluculum, per Stanislaum Vlodekonem affinem ſuum, quem Sbaraſio Palatino Braſlauienſe ad colloquium cum Moſcis miſſo, ſibi legârat: quòd eo tempore eruptiones hoſtium maximè expectandæ erant. Quò pauciores autem frigoris incommodis afficerentur, pro ſuperiorum temporum conſuetudine paucos admodum, qui non tam eruptionibus hoſtium reſiſterent: quàm de aduentu eorum certiores cæteros facerent, in ſtationibus & excubiis collocabat. Etenim iam antè toto eo tempore, ex quo exercitus vrbi admotus fuerat, morem hũc Samoſcius obſeruârat: vt vel diligentiſsimè excubiis diſpoſitis, in ipſis nihilominus caſtris contra repentinas eruptiones ſubſidia parata haberet: alboq; circum caſtra miſſo per vices ſemper aliquot eam ad rem deſcriberet. Hinc etſi, quod in obſidionibus fieri ſolet, non rarò eruptio tentata eſſet, ſæpiusque ſe hoſtis oſtenderet: nulla tamen vnquam in caſtris trepidatio orta, aut vnquam omnino ad arma, niſi ſemel fortè mox à diſceſſu regio, cùm ad acuendam militis diligentiam ex induſtria tumultum Samoſcius auxiſſet, conclamatum fuit. Ii enim, ad quos cuiuſque temporis vices pertinebant; cum conſcenſis equis hoſti obuiam progreſsi fuiſſent, cæteris prope ignaris eum reiiciebant. Tum verò eò accuratiùs obſeruandum id ſibi exiſtimabat: quò propter frigoris ſæuitiam, ne ea miles affligeretur, pauciores excubitores ponebat: cùm vt maximè firmiores poſuiſſet, aeris tamen iniuriis ad rem gerendam penè inutiles futuros cerneret. Itaq; in ipſis interim tabernaculis, quæ partim è vicinarum villarum ædificiis; partim cauernis in terra effoſsis, cratibusq; ac palea intectis, contra cœli incommoda ex tempore ſui quiſque vſus cauſa parârat, more ſtationum per vices ſemper aliquot excubare, equosq; quos ſtatim inſcenderent, atq; arma expedita habere iubebat: qui eruptione aliqua nunciata recentes, ac ab iniuriis aeris illæſi, cõſcenſis mox equis hoſti occurrerent. qua re & ſecuritati caſtrorũ & militis quieti, atq; commodis

maximè

maximè conſulebatur. Stationum igitur ea exteriorum in frequẽtia, ac numero adeò earum ex transfugis à Suiſcio cognito, caſtrorum oppugnandorum, ſtationibus priùs repentina eruptione oppreſsis, conſilium cœpit. hunc in vſum ſeptingẽtos circiter equos, quos obſidionis incommoda reliquos fecerant, cõquirit; ad eosq; promtiſsimum quenq; reſcribit. Binæ contra vrbem à caſtris ſtationes erant; vna vltra Velikam flumen, quæ Pezzurenſem viam obſeruabat; altera cis flumen ſupra caſtra. Ex altera parte, qui ad Suatohoram erant curabant. Suiſcius trecentos circiter equites delectos vltra Velikam contra eos, qui ad Pezzurenſem, vt oſtenſum eſt, viam, in ſtationibus erant, eo conſilio, quemadmodum ex captiuis poſtea cognitum eſt, mittit, quòd illis occupatis, ſi quod futurum præuidebat, qui à ſuperiori caſtrorum parte cuſtodias agebant, ſtatione ſua relicta flumen glacie concretum ad ferendam ſuis opem tranſirent, caſtra nudatum iri, ſibique nullo obſiſtente repentina eruptione ea inuadendi locum futurum cogitabat. Obuenerant diei eius ſtationes Sborouianæ turmæ. quæ cum trecentis equitibus conſtaret, Thomas Orinſcius cum quadraginta circiter eorum vltra Velikam flumen poſitus erat; cum cæteris Laurentius Scarbecus turmæ Legatus ſupra caſtra cis Pleſcouiam flumẽ excubabat. Iam antè autem ea in vniuerſum cuſtodiis omnib. mandata Samoſcius dederat, vt erumpenti hoſti nulla pugnandi copia facta ambitu capto, verſus caſtra ſtatim ſe reciperent; non modò quò ſubſidium illis propinquiori è loco faciliùs ferri poſſet, verùm hoſtis etiam longiùs ab vrbe ad pugnandi neceſsitatem pertraheretur. Id igitur cùm Orinſcius feciſſet, Suiſcius peditatus partem ſtatim vrbe emittit; qui quòd locus is omnis conuallibus interſeptus eſſet, valle quadam occupata receptuque intercluſo vehementer ſcloppetis eos premebat. Interim Samoſcius Scarbecũ, qui quemadmodum oſtenſum eſt, in ſuperioribus ſtationibus erat, flumen mox tranſire, impetumque in hoſtes dare iubet: ſimulque ipſe equo conſcenſo, iis qui in ſubſidiis, de quibus antè dictũ eſt, conſederant, vt ſe ſequantur, imperat. Scarbeco promtiſsimè flumen transgreſſo, Suiſcius vbi primùm ſtationibus nudata caſtra animaduertit, mox reliquum peditatum ac equitatum omnẽ diuerſis portis ad caſtra oppugnanda mittit. Interim qui ex inſtituto, quemadmodum oſtenſum eſt, in tabernaculis excubabant, ſe quique à Samoſcio iuſsi fuerant, ad certamen iam ſe expedierant; primique Vngari, qui eam ad Velikam flumen caſtrorum partem tenebant, inde Ioannes Kretkouius, cum turma Stanislai Priiemſcij; Sarnacius cum Hieronymi Goſtomſcij, quarum Legati erant;

poſt hos alij tanta celeritate procurrerunt, vt eodem quaſi in veſtigio, vno conflictu, atque impetu trecenti circiter ex hoſtibus caderent; caperentur vltra ſexaginta: magna verò eorum pars vulneraretur. Suiſcius qui è proximo muro euentum eruptionis expectabat, cædem hanc & fugam ſuorum cernens, reuocatos intra vrbem mox recepit. Deſiderati & ex noſtris pręlio eo aliquot fuerũt, cùm valle ab hoſtibus occupata circumuentis auxilium ferri ab aliis non potuiſſet. Piontkouius nobilis eques captus, ac ab hoſtib. abductus fuit. Orinſcius cùm diu fortiter hoſtes ſuſtinuiſſet, globo è ſuperiori loco per humerum & inteſtina traiecto, periit. Petrus Grudſeſcius cùm per hoſtes manu viam ſibi patefeciſſet, adq; noſtros iam & ipſa penè caſtra in tutũ penetrâſſet, è muro torméti cuiuſdam maioris ictu interemptus fuit. Ex Vngaris equitib. Franciſcus Kobor & Barrabas Balog viri militares ceciderũt. Quod niſi ſubſidij iis, qui cum Orinſcio circumueniebantur ferendi cauſa, celeriùs à caſtris progrediendum noſtris fuiſſet, facilè vniuerſas copias hoſtium ad ipſa caſtra pertrahi, iisque deletis debellari ferè tum potuiſſe; minimè dubitandum videbatur. Erat is quartus Menſis Ianuarij dies. ſub noctem Samoſcius, quòd maximè omnes Moſcos cupidiſsimos ſuorum humandorum ſciret, Nicolaum Vrouecium in loco prælij excubare, ac ſi fortè hoſtibus ad tollenda corpora egreſsis, gerendæ rei facultas accideret in omnes occaſiones intentum eſſe iubet. Ea nocte nullam in partem ſe commouerunt. Altera Martino Leſnouolſcio notæ virtutis Præfecto negocium dat; qui cum quibuſdam vrbe egreſsis, ac proxima, quæ ad eam iacebant, cadauera ſubtrahere incipiẽtib. vnà cum altero equite ſe oſtendiſſet, celeriter in vrbem refugerunt; ſemperq; poſtea intra mœnia ſe continuerunt. Samoſcius rei gerendę nullum ampliùs locum futurum, quodq; pietati ac humanitati deberi arbitrabatur, vltrò hoſti offerendum ratus, ad obſeſſos mittit: poteſtatem ſe illis mortuorum facere; ac vel per militem cõferri corpora, ac tradi iis iuſſurum, aut ſi ipſi per ſe tollere ea velint, fide publica integrum id illis futurum oſtendit. qui in muris erát, laudib. hanc eius pietatem Chriſtianiq; animi ſenſum magnopere extollebant; req; cum Suiſcio cõmunicata, vt ſequẽti die circa meridiẽ ad ſe redeat, quo ea de re conſtitui poſſet, rogabát. Ad tempus Stanislaus Solkeuius adoleſcẽs ſingulari ingenio præditus, Melchior Sauiſſa ſtabuli Samoſcij Præfectus, alijq; Nobiles iuuenes Thracicis generoſiſsimis equis vecti ſplendidiſsimeq; omnes ornati iniuſsi vnà proficiſcuntur. Agnoſcit ex transfugis Solkeuium quidam: oſtendit hoſtibus, pręterquàm, quòd propinqua cognatione Samoſciũ continge-

ringeret, multorum etiam ſecretorum conſcium eſſe. ſolebat enim Samoſcius, quòd præter ætatē, eximiā in eo indolem ac ingenium perſpiceret, in ſecretioribus rebus ad Regem referēdis ipſius plerūq; opera vti. Hac re Moſci inducti, mutato conſilio, ac pietatis in defunctos officio, præſenti quod oſtendebatur, cōmodo poſthabito, verbis rem extrahunt; interim maiores ſcloppetos complures, & quingētos circiter ſcloppetarios in muro clàm diſponunt. Solkeuius cùm variè rem duci animaduerteret, vt tādem ſe explicēt, eos hortatur: continuò vnus è ſcloppetariis coortus ſcloppeto in Sauiſſam irruens, irrito tamen propter armorū firmitudinem ictu eum ferit: ſimul cæteri ſcloppetos omnes vno tēpore diſplodunt. Solkeuius, quiq; cum eo erant cōuerſis equis celeriter ſe recipiūt. eis è muris aliis mox ſcloppetis, & quò longiùs prouecti eſſent, eò maiorib. inde tormētis hoſtes perſequuntur. incolumes nihilominùs in caſtra noſtri redierunt; quòd tantum globorum nimbum euaſiſſent, omnibus mirantib. Iam antè Ioannes Oſtromecius, qui ad tormenta cum aliis curabat, huiuſmodi rem ad Samoſcium detulerat. In arca ferrea duodecim tubos ſcloppetarios, quò citius rumperētur, ex induſtria tenuatos, Ordine diſpoſuerat; eoſdemq; ſubtiliſsimo puluere, ac arcam ipſam impleràt. in medio eam ſcloppeti partem, quæ rota atq; incumbente ſilice ignem ad puluerem incēdendum elicit, tenſam paratamque conſtituerat. arca ea in ligneā ciſtam impoſita, fibulam, quæ attracta rotam luxare, ignemque excitare ſolet, duabus chordis, vna ad inferiorem ligneæ ciſtæ fundum, altera ad ipſum ferreæ ciſtæ operculum alligàrat; ea ratione, vt ſiue ferream arcam ex lignea quis eximeret, ſeu ipſius ferreæ tectum moliretur, neceſſariò vtraque re puluis inflammaretur, tubiſque atque arca ferrea fracta aſtantes percellerentur. Hanc ſi ita ad Suiſcium miſiſſet, minimè ſibi obtemperaturum, quin eam excuteret ſeque ipſe in fraudem indueret, exiſtimabat. Noluerat tum Samoſcius permittere, vt huiuſmodi artibus contra hoſtem res gereretur. Iam publica fide ab illo priùs violata, Solkeuioque ac aliis omnibus qui in conſilio Samoſcio aderant, vrgentibus, vt eius in ſe perfidiam ea ratione vlciſci ſibi liceret; Oſtromecio rem totam permiſit. Hic captiuum hominem idoneum nactus, per aliquot dies benignè habitum, tamquam magni ſecreti conſcium facturus iuramento adigit, fidemque eius ſibi obſtringit. Fingit Ioannem Mollerum quendam ſe eſſe: cum Farensbekio quondam apud Principem Moſcorum militàſſe: poſtea etiam illo ad Regem ſe conferente, autoritatem eius ſecutum; ac etſi aliquo apud Regem loco eſſet, priſtinam tamen Moſcorum

Stratagema

Principis in ſe indulgentiam requirere: eamq; ob cauſam interfecto priùs Imperatore exercitus, cûm pro artificio ſuo rei tormétariæ remotis arbitris communicaturus cum eo eſſet, ad illum rurſum tranſire in animo habere. Interim ciſtam eam, vt ad Suiſcium perferat rogare: in eam precioſiſsimas quaſq; ſuas ac alias magni momenti res ſe conieciſſe; breui ipſum, opera priùs ea, de qua dixiſſet, Principi Moſcorũ nauata ſubſecuturũ: magni aũt ſua intereſſe, ne priuſquã ipſe veniat, ciſta reſignetur. In eandem ſententiã ad Suiſcium literas perferendas illi dat. Moſcus duplici lætitia elatus, quòd & libertatẽ recuperaturus, & tam gratum nuncium ad Suiſcium perlaturus eſſet, perq; excubias ab Oſtromecio traductus ad Suiſcium peruenit. qui cûm eo tempore aliis rebus occuparetur, cæteros qui ad conſilium tum fortè conuenerant, nullo ad cognoſcendum ſibi ſpacio ſumto, aperire ſtatim ciſtam iubet. concurrunt complures rei nouitate, atq; innata hominib. curioſitate ducti. Ferociſsimus omniũ Andreas Choroſtinus alter Palatinus, & æmulus Suiſcij, quẽadmodum poſtea cûm ex Alexãdro qui pace facta ad Pleſcouienſes à Legatis miſſus fuit, de quo infrà dicetur, tum pace facta ab aliis multis compertum eſt, pede in ciſtam ligneam impoſito, ferream manu ſua ipſe extrahere nititur. Interim fibula conuulſa, puluereq; inflãmato, arca ferrea ac tubis diſiectis, non modò aſtantes omnes diſsipantur, verùm tecti etiam pars aliqua vi ignis ac fractorum ferramentorum conuellitur. præ cæteris maximè inſignes, Andreas de quo dictum eſt Choroſtinus, & Koſecius periêre. Erat & de Suiſcio ſuſpicio, cûm ex ægritudine per continuos aliquot dies copiam ſui non feciſſet: maximè autem apud noſtros opinio hæc confirmabatur; quòd cûm aſsiduè antea in muro verſari, perq; ſtationes volitare ſolitus fuiſſet, nunquã poſtea ſe oſtenderet. Verùm hac de re contumelioſæ poſtea literæ ſcriptæ à Suiſcio ad Samoſcium fuerunt: ab iiſq; ad ſingularis certaminis prouocationem deſcenſum inde fuit. Verùm Samoſcio conſtituto die cum demonſtratis antè inſignibus in deſignatũ locum progreſſo hoſtis non prodiit. Diſputabatur nihilominùs interim, quemadmodum ſuprà oſtendimus, ab vtraque parte de conditionibus pacis. De Sueciæ Rege ab initio iam Moſci reſponderant, non recuſare Principem ſuum, quo minùs pacem cum illo faciat, verùm debere eum more Maiorum ad Nouogardiæ Palatinũ mittere, qui de cõditionib. pacis acturus cum illo eſſet: præter exẽpla inſtitutaq; Maiorũ nihil omninò faciẽdum ſibi eſſe. qua de ſententia cûm deduci non poſſent, inde ad ſummam Liuoniæ, cæterarumque arcium vtrinq; reddendarum cõditionem vẽtum fuit.

Plu-

Plurimum de hac controuerſiæ fuit; cùm Prouinciam, quam nouem & viginti annorum bello, multoque ſanguine ſuo vix peperiſſent, ac in qua multi Ruſsici generis nati eſſent: plurimi etiam domiciliis conſtitutis inueterâſſent, non minùs ægrè quàm ſi de Moſcouitico ſolo ipſo ageretur, relinquerent. Ad extremum de Derpato atque Nouogrodeko Liuonica, cum reliquis vrbibus, atq; caſtellis ferè omnibus ceſsiſſent, vehementer reſiſtebāt; quòd in illam religionē ſuam iam inuectam, Epiſcopumq; in ea à ſe conſtitutum: hanc Diuæ virgini matri Pezzurenſi ſacram dicerent. Tandem cùm præter expectationem ſuam, minùs ad voluntatem ipſorum ad Pleſcouiā res fluere; ac ne ſummā quidem cùm aliarū ferè omnium tum frigoris difficultatē ab obſidione noſtros reuocare: iamq; maxima hiemis parte exacta mitiora tempora inſtare intelligerēt: maximè aūt Poſſeuinus, qui quo minùs ſuſpecta fides ſua apud Moſcos eſſet, cum illis diuerſabatur, ne vllo cum fructu in re tam pia tantùm elaborâſſet, ſumma apud vtramq; partem libertate in pacem incumberet, res conuenit. Pacti vt vaſa ſacra Derpato ac Nouogrodeko tollere ſibi liceret, nec Epiſcopus ſacerdotésue eorum contumelia afficerentur, vniuerſa Liuonia, quam in ſua poteſtate Princeps eorum haberet, deceſſerunt: Regis nomine econtra Lukis, Sauolocia, Neuela, aliiſq; caſtellis nonnullis, quæ ſuperioribus annis ab hoſte cepiſſet, Veliſio ac Polotienſi agro omni recepto, illis ceſſum fuit. De Narua aliiſq; caſtellis quæ à Sueco occupata erant, diu diſceptatum fuit; cùm noſtri Moſcorum tergiuerſatione, in poteſtatem Sueci veniſſe ea dicerent: Moſci nihil ad ſe præſtationem eorum pertinere contenderent; quę nec antè à ſe inter arces Liuonicas, quas Regi obtuliſſent, nominata fuiſſent: nec nunc tenerentur. Tandem cùm in eo hæreretur, ita controuerſia ſuſpenſa, vt iuri ſuo in Naruam reliquaſque arces, quæ à Sueco tenerentur, minimè Regem defuturum Legati teſtatum facerent; Veiſenſteinio autem, quod iam antè Regi Moſcus obtuliſſet, diſertè Legati eius decederent: de captiuis deinde actum fuit. Cùm Moſci vtrinque captiuos ſine precio reddi vellent: Regis nomine, quòd ex Moſcis primarios homínes complures, illi ex Regiis captiuum inſignem nullum ferè haberent, Sauolocia, Neuela, ac Sebeſium, ac extremo loco Sebeſium pro captiuis poſceretur; Moſcus verò non tantam hominum, quantam poſſeſsionum rationem habendam ſibi iudicaret, in aliud tempus, quo ad exigēdum in pacem à ſe mutuò ſacramentum Legatos vtrinque miſſuri eſſent, tota hæc res dilata fuit. De tormentis ac apparatu bellico, quę in præſidiis eſſent, ita conuenit; vt relictis, quæ cùm quæque ca-

perentur in arcibus fuiſſent,quæ vtrinque illata eſſent,ſecũ quiſq; deferret.Iis igitur conditionibus decẽnalis pax perfecta fuit: Cùm nec Moſcum in eo amiſſarum Prouinciarum dolore opportunioribus temporibus per motus aliquos interregni aut alias occaſiones ablata recuperandi ſpes deſereret: & Rex tãta clade atq; vaſtitate Moſcouiæ illata,quæ tam paucorum annorum ſpacio reſarciri nullo modo poſſet,ſi Prouincia Liuonia omnib.interim neceſſariis rebus à ſe firmata bellum Moſcus redintegrare vellet, maiores res gerẽdi facultatẽ ſibi non præcidi non moleſtè ferret.Legati iuramento ſtatim eas firmârunt; de Principum iuramento, vt maiores Legati exigendi ſacramenti cauſa primùm à. Rege ad Moſcũ, inde à Moſco ad Regem mitterentur,cõſtitutum fuit.In literis fœderis cõſcribendis,per aliquot etiam dies controuerſum fuit,quòd Moſci ab initio vniuerſæ Ruſsiæ Ciarũ : poſtea cùm de eo iam deceſsiſſent,ſecundùm Moſcouiæ & Vlodimiriæ aliosq; complures titulos Aſtrakanenſium tamen & Kaſanenſium Tartarorum Ciarium,Principem ſuum appellari volebant; noſtri præter morem Maiorum nihil ſe illi tributuros contẽderent. Iam paulò antè aũt Parnauiam,quæ à Suecis obſidebatur,cõmeatus inopia vehementer laborare,ac vix quatuor ſeptimanarum ſpacio tolerare Moſcos poſſe,per Thomam Embdanum,aliosq; quorum diligentia in cognoſcendis rebus hiſce vtebatur, Samoſcius cognouerat. à Ioanne Sboronio præterea,qui maximis vadimoniis, neceſſariisq; ſuis ac fàmiliæ ſuæ negotiis coactus in Poloniam redierat, certior factus fuerat,ad res nouas Liuones ſolicitari,rumoresq; ſpargi, Regem ſi Liuoniam recepiſſet, inter Vngaros vniuerſam diſtributurum. Quod cùm ij fieri non poſſe,niſi ipſi omnes ſedibus ſuis euerterentur,perſpicerent,non parum ea re multorum animos commoueri neceſſe erat. Proponebantur eodem tempore Sueci nomine edicta,quibus ſuorum cuiq; bonorum, & quas priſtinis temporibus, Maiores cuiuſque beneficiario iure tenuiſſent,poſſeſsionum reſtitutio promittebatur;adq; poſſeſsionem bonorum adeundam, ad quos ea pertinerent,inuitabantur. Inter alios Byringius, qui aliquot caſtella regia in poteſtate habebat,vt ex Moſcis Pàrnauiâ decedentibus cognitum poſtea fuit,literas ad Moſcos dederat; quibus ſi diutiùs ſuſtinere obſidionem non poſſent, vt Sueciæ potiùs quàm Poloniæ Regi eam dederent, hortatus eos fuerat.In hoc igitur Liuoniæ amittendæ diſcrimine, etſi vel vi tandem, ſi ſubſidia ſibi à Rege quẽadmodum cum eo conſtituerat,ſummiſſa fuiſſent: aut ſaltem Menſe Iunio,vltra quem obſeſſos non toleraturos, perſpectum habebat,fame atque commeatus inopia in poteſtatẽ Pleſco-

ſcouiam venturam Samoſcius non deſperabat: ad pacem tamen animum tandem aduertendum ſibi iudicabat. Venerat ſub idem tempus in caſtra à Suecis miſſu Præfecti Naruenſis mercator quidam; qui de iniuriis, quas finib. ſuis à milite noſtro, qui ſuprà Vdouam in Prebuſio collocatus erat, illatas dicebant, quereretur. cui cùm præter opinionē Suecorum benigniùs reſponſum fuiſſet, venit poſtea ad Samoſcium à Ponto Gardiano Laurētius Cagnolus Italus; cuius in Narua occupāda maximè inſignis opera extiterat: honorificisq; verbis pro Rege Samoſcio ſalutato, ac literis ad Regem à Ponto ſcriptis illi redditis, vt ad Legatos Moſcouiticos ipſius voluntate proficiſci ſibi liceret, petebat. Samoſcius etſi quæ in Liuonia agerētur, non ignorabat: comitatis tamē ſuæ ad exterum hominē, rationem ſibi habēdam ratus, in præſentia humanè ad poſtulata ipſius reſpondit: non potuiſſe in mētem venire Regi, cùm præſertim tādiu in caſtris fuiſſet, nec quiſquam à Sueciæ Rege ad ſe veniſſet, deinceps Legatū vllum miſſum iri: atq; ita nec Regem vlla hac de re mandata ſibi reliquiſſe; nec ſe ſine Regis mandato, ac voluntate quicquā ei permittere poſſe: literas vel per tabellariū ad Regem miſſurum: aut ſi ipſe ad eum ire vellet, præſidium ſe ei adiuncturum. Cagnolus reſponſo hoc accepto, tabellarioq; cum literis relicto ad Pontum ſe recepit. Eum, tabellario ad Regem è caſtris nondum profecto, perfectæ pacis nuncius in Liuoniam conſecutus fuit. Iamq; Alexander qui de pace facta Pleſcouienſibus renunciaret, à Legatis Moſcouiticis Sapoliâ miſſus ad Samoſcium peruenerat. quem cùm ad prandium Samoſcius inuitaret, maximi beneficij loco habiturum ſe reſpondit, ſi ad vrbem quamprimùm aditus ſibi permitteretur. Nam dum ipſe epulaturus ibi eſſet, obſeſſos interim ſanguinem bibituros: his enim verbis vtebatur: pranſurum ſe apud eum, vbi læto pacis nuntio ſuis impertito, reuerſus ad eum fuiſſet. Samoſcius præſidio ei adiuncto, ad vrbem perduci iuſsit. Cùm ſub Pochrouienſem turrim, quæ ad Velikam flumen pertinens ab Vngaris tormentis, quemadmodum oſtenſum eſt, quaſſata erat, ſucceſsiſſet, ac quis eſſet oſtendiſſet; tanta eorum, qui in muris conſtiterant, lætitia, atq; gratulatio extitit, vt ſubitò ſublimem raptum in muros extollerēt; nullaq; vel ſuorum vel noſtrorum circumfuſorum verecundia prohiberi ſe paterentur; quò minus ad pedes eius proiecti eos oſcularentur, Archangelumque ac pacis nuncium lætis acclamationibus appellarent. ad noſtros deinde conuerſi fratres eos appellabant; vtque ſine metu propiùs iam ad ſe accederent, libereq; vagarentur, inuitabant. Altero die idem Alexāder cum aliis nonnullis ex Nobilitate ad Samo-

ſcium in caſtra redit: quia pax iam conueniſſet, vt lignatio ſibi libera permittatur, ipſe verò quàm primùm exercitum deducat, petunt. Reſpondit Samoſcius, etſi de pace tranſactum eſſet, literas tamen in quibus conditiones pacis perſcriptæ eſſent, nondum ad ſe allatas: multò minùs qui præſidia traderent, à Principe eorum veniſſe. cōuiuio deinceps eos excepit. Quod cùm lautiſsimè inſtructum fuiſſet, qui maxima apud noſtros commeatus inopia laborari ſibi perſuaſerant, omnium non modò neceſſariarum rerum, verùm plurimarum quas nunquam ipſi cognouiſſent, apparatum eò magis admirati fuerunt. Etenim Samoſcius quemadmodum ſuperiori anno fecerat, ita iam initio etiam expeditionis huius, præter puluerem tormentarium, quo peditatus, quem conſcripſerat, vteretur, apparatumque bellicum, commeatus quoq; maximam copiam, nonnullam etiam elegantioris victus, externorum hominum excipiendorum cauſa contraxerat: parteṁque eius, quam Gedanī & Rigæ comparârat, à Duce Churlandiæ, ciuitateque Rigenſi iumentis cōquiſitis, ſupra Kokenhauſium, quod tum in hoſtium poteſtate adhuc erat, expoſuerat; indeque aduerſo flumine Diſnam, ac vlteriùs Sauolociam nauibus deuexerat: aliam carris deportârat. In eo verò prandio cùm ciſtæ quoque ad Suiſcium miſſæ mentio facta fuiſſet, cùm de Choroſtino, ea quæ ſuprà demonſtrauimus, Alexander præ ſe ferebat; tum niſi pax interim conueniſſet, ne ingenio à noſtris ſuperati viderentur, viciſsim ſe illis trecenta aurea poma obiecturos fuiſſe dicebat. Id ſatis apparebat, nullam ferè rem ægriùs eos ferre: iamque antè priuſquam pacis conditiones conueniſſent, Vngaris propiùs ad muros ſuccedentibus, ſæpiuſque ciſtam illis exprobrantibus adeò eo commoueri ſe teſtabâtur; vt cùm iidem in flumine glacie adſtricto ciſtam aliquandò illis obieciſſent, crebris tormentorum ictibus doloris ac iracundiæ ſuæ flammas in eam eiacularentur. eodem autem modo frequentiùs deinde ad Samoſcium ventitabant; à quo cùm ſemper benignè habiti fuiſſent; ac verò captiuorum quorundam permutandorum cauſa in Procopium Penonſcium turmæ Præfectum conuiuium tum fortè agitantem incidiſſent; qui antea commeatus ac rei frumentariæ difficultate coactum, vltrò Samoſcium exercitum reducturum exiſtimârant; vt non modò Imperatorem ipſum, verùm exercitū vniuerſum in maxima copia verſari videbant; ſequenti die Theodorum Meſceodouum alioſque frequentes ad Samoſcium mittunt; vt pace facta exercitum tandem abducat, obſidioneque vrbem liberet, petunt; quod niſi intra triduū faciat, nolle ſe pace teneri oſtēdunt. Reſpondit Samoſcius,

exiſti-

exiſtimare ſe pace iam facta non ex animo hæc ab illis dici: quam non ingratam illis accidiſſe, gratiorem quidem, quàm generi hominum ex ſtipendiis viuenti ſciret: exercitum cùm commodum futurum eſſet, ſe abducturum. Interim Palatinus Braſlauienſis ipſe in caſtra venit: nec alia conditione pacem conuenire potuiſſe, quàm vt nulla mora interpoſita exercitus reduceretur, docuit. reddendarum quoq; arcium eas conditiones placuiſſe, vt aulici ab vtroq; Principe ad arces, quę reſtituendæ eſſent, quàm primùm mitterentur, qui vbi adueniſſent, ruſticorum ac agri poſſeſsio ſtatim traderetur. Interim ab iis, qui poſſeſsionem adirent iumenta decedentibus ad res ſuas deportandas præberentur: quæ ſi præbita eſſent, tum octauo ab aduentu aulicorum die, præſidio ipſo quoque decederetur. ſi quæ ex vilioribus rebus deportari commodè non poſſent, eæ conſignatæ interim deponerentur, ac primo inde tempore iis, quorum eſſent, reſtituerentur. Videbat Samoſcius magnam hiſce in rebus difficultatem. Nam cùm in regione continuis bellis vaſtata, magnam iumentorum paucitatem exiſtere neceſſe eſſet, in Moſcorum ferè poteſtate fore intelligebat, pro ſuo arbitrio reſtitutionem extrahere: Vt tamen quid animi haberent, periclitaretur, ac fiduciam ſimul ſuam iis oſtenderet, Oſtrouiam antequàm dies reddendæ eius veniſſet, tradi illis iuſsit: ac licet ea ſola in re cùm recipiendæ reliquæ Liuoniæ, tum pacis ſtabilitatem omnem poſitam intelligeret, vt obſidionis ac exercitus metu in fide Moſcos contineret: ne tamen à ſe violati iuriſiurandi Legatorũ initium profectum iactare poſſent, reuocatis omnibus ex partibus pabulatoribus, peditatum omnem cum tormentis, ac grauiore belli inſtrumento, Nouogrodekum verſus, quo in caſtello deponere ea cogitabat, octo dierum itinere antecedere ſe iubet. inde diuerſas alias turmas ad recipiendas arces Liuonicas ſigillatim præmittit. eas agmen quod ægris præſidio erat, ſequebatur: poſt id impedimenta agebantur. Ipſe cum reliquo exercitu die vj. menſis Februarij Pleſcouià mouit. ſpectabant tranſgredientes copias, partim ex muris atque propugnaculis vrbis, partim è ripis fluminis aliiſque eminentioribus locis frequentes Moſci. maximè vltimam hanc exercitus partem admirabantur: quæ cùm ad viginti quatuor millia equitum accedere videretur, magis tamen ferè ſplendore, ornatuq;, atq; equorum præſtantia quàm numero ac multitudine eos in ſe conuertebat: ita pleriſque integris, vt nihil vel parum omnino ex hiemis ac diuturnæ obſidionis incommodis deceſsiſſe illis videretur. Hoc ordine ad Seskelium interim aliosque vicinos pagos ſupra Derpatum eo conſilio exercitum traducit:

quòd eo ex loco & in Moſcouiam, ſi pacis conditionibus à Moſcis non ſatisfieret, facilem ſe receptum habiturum, & in Parnauiam intentum ſe eſſe poſſe iudicabat: ac ſi Suecicæ copiæ, quemadmodum iis denunciârat, ab ea non deceſsiſſent, ex tempore & re ipſa conſilium capere. Etenim iam antè, mox à facta pace Ioannem Leſnouolſcium aliquot cum turmis equitum miſerat: qui vrbi ac arci præeſſet, Gardianoq; ſi obſidionem nondum ſoluiſſet, vt ab ea tanquam Regij iam iuris vrbe abſtineret, denunciaret. Moſci etſi Oſtrouam iam recepiſſent: dies etiam, qua Nouogrodekum ſe reddituros conſtituerant, lapſus eſſet: ex induſtria tamen moras interponebant. ſeu quòd in exercitum, ſi fortè dilaberetur, intenti eſſent: ſeu quò è remotioribus præſidiis ad extremas oras, fineſque ipſos Moſcouiæ omnes ſui interim conuenirent, tutoque res ſuas deportare poſſent: ne ſi primis recedentibus vltimi, qui Kokenhauſij, Parnauiæ, ac in longinquioribus aliis locis erant, tardarent, iniuriis ac vexationibus noſtrorum paterent. Quam moram maximo ſuo atq; exercitus cum incommodo fieri Samoſcius videns, Vrouecium iam ante cum tormentis Nouogrodekum verſus à ſe præmiſſum aditum in caſtrum quærere iubet: Hic cùm aditum aliquem amicitiæ ad Præfectũ ſibi feciſſet, familiariter deinde commeare ad eum cœperat. Itaque aliquanto pòſt Samoſcius ipſe, qui interim aduenerat, cum Palatino Braſlauienſi, ac ſexaginta circiter militibus ſigillatim ſequentibus, rogantiq; ex more portitori, centurionem venire noſtris reſpondentibus, caſtrum ingreditur. Venerat ſub id tempus Petrus Volkouiſcius. Hic cùm Palatinum Braſlauienſem ex colloquio ad Sapoliam, cui ipſe etiam Volkouiſcius interfuerat, agnouiſſet, incuſâſſetque Præfectum: quòd cùm centurionem ſe recepiſſe diceret, Palatinum recepiſſet: reſpondit Palatinus, non ſe modò, verùm Samoſcium ipſum adeſſe. Quare turbatum eum Samoſcius videns: tu quidem inquit caſtrum hoc iam Principi tuo perdideras, niſi ex conditionibus pacis vltrò id tradere deberes: nullumq; ea in re dolum à ſe quæſitum, ſed vt caſtrum, quod Principis ſui eſſet, videret, ingreſſum ſe oſtẽdit: vtq; decederet, hortari hominem cœpit. Illo iumentorum inopiam incuſante, ex iis equis qui tormenta trahebant, certum numerum ei dat: quibus ſubleuatus rebuſq; omnibus exportatis, caſtro tradito exceſsit. Eſt Nouogrodekum amplitudine quidem non magnum, ſed cùm vicinitate Moſcouiæ clarum, tum ob eam ipſam opere, maximè autem triplici muro, crebriſque turribus ac vno inſigni propugnaculo diligenter munitum. Inde Seskelium rectà Samoſcius venit. vbi cùm per aliquot dies ſubſtitiſſet, dum an Derpatum

tam Sigiſmundo Roſnio, quem ad accipiendam vrbem pro Legato miſerat, redditum à Moſcis eſſet, cognoſceret: poſteaquàm ne iumentis quidem acceptis, quæ in magna iumentorum inopia à Duce Magno ac aliis conquiſita non paruo numero Samoſcius eò miſerat, decedere Moſcos intelligeret, Derpatum ipſe contendit: inq; proximum ad vrbem Monaſterium diuertit. Inde Nicolaum Sebridouium, & Staniſlaum Solkeuium filium ad Præfectum mittit: vt mox ſe recipiat, vrbemque ac arcem vt conuentum erat, tradat, poſtulat: quod niſi intra tertium diem faciat, continuò ſe exercitum in Moſcouiam reducturum oſtendit. Aduenerat iam à Moſco Baſilius Halouinus, ex primariis aulicis ipſius. Hic gemitum ducens meminiſſe ſe eius temporis dicebat, quo Moſcis etiam ferocibus eſſe licuiſſet: moræ tamen cauſam eſſe, quod à iumentis atque carris nondum ſatis paratus eſſet: Itaque, vt ad tridui ſpatium vnum ſolum diem adiici pateretur petebat. Cùm ex propriis iumentis ducenta circiter Samoſcius illi adieciſſet, Derpatum quoque xxiiij. menſis Februarij die recepit. Viceſimum nonum iam annum Derpatum Moſcus tenuerat. Itaque vt ab ea, in qua geniti magnam partem eſſent, vel adoleuiſſent, maximo cum dolore atque lachrymis plerique diuellebantur. Inprimis fœminæ ad ſuorum partim maritorum, partim liberorum, parentum, ac propinquorum ſepulturas concurſantes nænias ſuas more ſuo decantabant. Eſt enim omnis gens Moſcouitica, ſi quæquam alia in ſepulchrorum ac mortuorum cultu cum primis ſuperſtitioſa. Diuerſum autem hac in re ab aliarum Gentium inſtitutis hoc maximè habent, vt non ſtatim mortuos ſepeliant, ſed per annum vnum loculis conditos in fornicato aliquo cœnaculo aſſeruent: ac exacto demum anno multis cum lachrymis ac planctu terrâ condant. Fuit Derpatum ampliſsima olim Liuoniæ vrbs: quod vel hodie adhuc publicorum priuatorumq; ædificiorum cultus indicat. Agrum etiam Liuonia Derpatenſi meliorem feracioremq; nullum habet. Priuſquàm Germani in Liuoniam immigrantes religionem Chriſtianam, linguamq; ſuam ea in loca inferrent à Sudetibus gente barbara omnis is tractus à mari ſupra Pelbam lacum Pleſcouiam vſq; tenebatur: qua cum Rusſis frequentia bella interceſsiſſe Moſcorum annales narrant. Poſtquàm à Chriſtianis ora ea coli cœpit, Epiſcopis vſque ad Hermannum Veſſelium paruit. Hunc cùm poſt captam Naruam ac Neuhauſium vnà cum Derpato in deditionem Moſcus accepiſſet, poſtea contra fidem datam in Moſcouiam deportârat: non minori in viuum Epiſcopum perfidia, quàm odio in mortuos vſus: quorum nimirum ibidem paulò

pòſt & cadauera è templo ſepulchriſq; eiecit. Vrbs aliquandiu deinde à Liuonibus & Moſcis æquo iure habitata fuit: aliquanto tempore interiecto cùm Liuones iniuriis Moſcorum coacti in necem eorum cõſpirâſſent, Liuonibus vt maiori Moſcorum numero non difficulter ab iis ſuperatis, ac pleriſq; interemptis, cæteris in Moſcouiam deportatis, Moſcos ſolos deinde incolas habuit. Iam antè Nouogrodeko diſcedentes Moſci ignem fundamentis ſubiecerât: qui mox à noſtris deprehenſus, ſuppreſſusq; fuit. Derpati, quòd præcipua ædificia duo ſunt: arcis alterum, in quo priùs Epiſcopus, poſtquàm in Moſci poteſtatem venerat, Vladica habitabat: alterum ad Principis vſus factum: quod Dux ipſe priuatis aliquot primariis domibus occupatis, moreq; ſuo exornatis pro ſe exſtruxerat: cùm exiſtimarent, in arcem Samoſcium diuerſurum: eorum enim moribus capitale eſt, in Principis ædibus quenquam habitandi cauſa eſſe: arci diuerſis in locis pulueres ſubiecerant, quorum aliqui intra viginti quatuor horarum ſpatium, partim intra quadraginta octo abſumptis funiculis incenſi poſt illorum digreſſum tollerentur. Samoſcius cùm in Principis domum recta diuertiſſet, ruſticorum quorundam, qui in purganda arce occupati erant, nece periculum redemptum fuit. Hoſti nihilominus diligentiſsimè fides conſeruata fuit: ac non modò in nullos, qui reliqui è Moſcis in Liuonia erant, hanc ob cauſam vindicatum: verùm cùm puer etiam quidam Pleſcheoui Derpatenſis Palatini propinquus, non tam interceptus à noſtris, quàm more puerorum pueriles quaſdam voluptates ſectatus vltrò ad eos ſe contuliſſet, vehementerq; ea re Pleſcheouus perturbaretur, magna diligentia conquiſitum reddi eum iuſsit. Haud alia verò ratione reliquæ etiam pleræq; arces à cæteris Præfectis receptæ fuerunt: Moſcis initio, priuſquàm de Derpato reddito iis conſtaret, dexteritate potiùs atque ingenio noſtrorum ex iis deiectis, quàm decedentibus. Derpato recepto ad regios quoque Præfectos, qui Sauolociæ, Lukis, ac aliis caſtellis Moſcouiticis præerant, vt Moſcis ea traderent, literę datæ fuerunt. Ad hanc enim diem nullius à noſtris quoq; poſſeſsio præter quàm Oſtrouiæ tradita Moſcis fuerat: tum autem ex fide omnes redditæ. Interim Gardianus quoq; poſtquàm Leſnouolſcius, quæ ſuprà oſtendimus, à Samoſcio ei denunciâſſet, finibus obiter pro arbitrio ei demonſtratis, obſidioneq; ſoluta exercitum Parnauiâ abduxerat: eque campis contractum per præſidia diſtribuerat. Eodem autem tempore de Veiſſenſteinio quoque Erneſtum Veierum, & Michaelem Konarſcium ad eum Samoſcius miſit: qui Veiſſenſteinium à Moſco Regi ceſſum oſtenderent, ac an poſſeſsionem eius impedi-

impediturus eſſet, quærerent. Reſpondit iis Regem ſuum ipſum Legatos ad Poloniæ Regem de controuerſiis hiſce miſſurum.

Atq; hic quidem exitus belli fuit, minori animo à Moſco geſti, quàm quo vel in prioribus quibuſdã vſus fuerat, vel id ipſum ſuſceperat: priſtinaq; eius potentiæ fama requirebat. Prçterquàm enim quòd in ſiluis fluminibusque ſuperandis exercitum impeditum, cùm facillimè id facere poſſet, priuſquàm in aperta Moſcouiæ ac viſcera regni eius penetraret, tranſitu prohibere ne conatus quidem omnino ſit: nullam etiam iuſtis viribus pugnandi poteſtatem vnquam ab eo factam non paucis mirum viſum eſt. Id eáne de cauſa fecerit, quòd Legatorũ miſsionibus ſuis rei gerendæ tempus eximere ſe poſſe, ac inanibus interim ſumtibus vires Regis minutum iri ſibi perſuaſiſſet: an quòd ſuperiorum temporum fortuna edoctus, parum in acie ſuis ſe committere poſſe ſtatueret: ſeu etiam quod ſolet facere Deus, vt quos pro ſcelere eorum punire velit, iis conſilium priùs, ac animum eripiat, ipſum quoq; perpetuus crudelitatis comes & vindex metus nihil in rebus ſuis ratione prouidere, aut fortiter ſuſcipere ſiuerit non affirmârim. Hoc ſatis conſtat, & ab initio, facillimo momento inter ſiluarum paludumq; ac fluminum eas difficultates, Regis, exercitusq; impetum vehementer reprimi potuiſſe: ac ſi in ſummum diſcrimen rem adduxiſſet, haud ferè maiorem cladem accipi ab eo potuiſſe, quàm dum de ſumma rerum ſolicitus, certamenque omne defugiens diuerſis in locis ſingulos ſuos à multitudine exercitus circumuentos noſtris obiicit, accepta ab eo eſt. Omni enim Moſcouia à Boryſthene ſupra Starodubam ac Radohoſtiam ad Cernihouam vſque: à Duna deinde flumine, quà Stariciam vſque, quà ſupra Nouogardiam ad Lahodam vſq; lacum longè, lateq; vaſtata, tot præſidiis expugnatis, multis in deditionem acceptis, trecenta circiter millia hominum interiiſſe: ad quadraginta capta conſtat: vt aliquot vicibus inſtaurari bellum tanto hominum numero potuiſſe videatur. puerorum quidem quanta multitudo capta ſit, ex eo coniici poteſt, quòd priuatus ex nobilitate nullus ferè ſit, qui non vnum atq; alterum: multi qui plures in ſeruitute habeant. quod quidem incommodum ſpecie, quàm ſuperius, minus, re ipſa maius eſt. Iuuentute enim è quibuſdam prouinciis maximè autem Lucenſi, Sauolocienſi, Pleſcouienſi, ac Nouogardienſi omni ferè ſublata, quę nunc ab adultioribus coluntur, mox ſobole omni deficiente vltrò deſertum ferè iri apparet. Oppida ac caſtella, quæ ipſe in poteſtate habebat, vltima hac pactione ad octodecim dimiſit: Derpatum nimirum, Felinum, Laiiſium, Mariemburgum, Kokenhauſium, Parna-

uiam, Volmariam, Rumburgum, Haſſelum, Nouogrodekum, Marienhauſium, Ludſenium, Roſsittenum, Trikatum, Berſonũ, Landeſcum, Seſuegium. Veiſſenſteinij autem cùm id à Sueco teneretur, ius atq; repetitionem: quæ verò bello antè capta à Rege tenebantur, numero non pauciora, Polotiam, ac in eodem Ducatu Suſſam, Sokolam, Kraſnam, Vſuiatam, Sitnam, Ieſeriſciá, Koſianum, Neſcerdam: ſupra Vitepſciam, antiquioris poſſeſsionis Moſcicæ Veliſium, cuius ad centum viginti millia paſſuum ager patet: in Liuonia Vendam, Lenouartum, Duneburgum, Pirkelium, Salium, Kirempeſium, Elſenum, Fabianum: cùm ipſe ex iis, quæ à Rege armis parta poſsidebantur, Lukos, Sauolociam, Oſtrouam, Neuelam, Chelmam, tum ab ipſomet deleta caſtella, Kraſnam, Kraſnohorodum, Voronecium, Veliam ſola reciperet. Quibus tamen in omnibus detrimentis nullum fortaſsis maius cẽſeri debeat, quàm quod portubus cunctis Balthici maris amiſsis, à Boryſthenis autem nauigatione iam antè Turcarum armis excluſus, à mari ferè omni præterquàm glaciali importuoſiſsimo, ac periculoſiſsimo, atq; aliarum ferè nationum occidentalium, ac meridionaliũ commerciis in penitiorem Moſcouiam tanquam relegatus: compedeſque quò minus liberè vagari poſsit, iniectæ ei videantur.

Liber Sextus.

PACATO eum ad modum, quem ſuperiore libro demonſtrauimus, Moſco, nihil prius Rex habuit, quàm vt prouinciæ conſtituendæ cauſa, ipſe in Liuoniam Rigam vſq; procederet. Quam cùm xij. menſis Martij die ingreſſus fuiſſet, poſtridie Samoſcius ad eum venit. Iam antè autem alij etiam Senatores Polonici aliquot, ac Lituanici ſatis frequentes comitati eò Regem fuerant. Ad eos Ducem Churlandiæ ac ex Nobilitate Liuonica quàm frequentiſsimos literis Rex euocat: quæq; ad prouinciæ eius ſtatum pertinere videbantur, cum omnibus iis communicatis, vt ſcripto ſententiam ſuam explicarent, hortatus eos fuit. Erant, de quibus deliberabatur, capita hæc potiſsima: de templis cultuque diuino inſtaurando: de Epiſcopo reſtituendo: prouincia ordinis iudiciorumque cauſa in partes certas diuidenda: magiſtratibus ac ærario publico conſtituendo. de quibus cùm quid quiſq; ſentiret, oſtendiſſet, Rex etſi nõ ignoraret, à maioribus ſuis etiam ſine ordinum autoritate prouincias ab iis partas priuato conſilio conſtitutas:

quò

quò tamen gratius beneficium ſuum eſſet, ſi, cùm omnes operam ſtudiumq; ſuum ad eam prouinciam recuperandam contuliſſent, ex omnium conſilio certa eius formula deſcriberetur, in Comitia totam rem diſtulit: Legatos tantùm partim ex comitatu ſuo, partim ex Nobilitate Liuonica deſignauit, qui prouinciã vniuerſam inſpicerent: agros redituſq; eorum omnes, ac iura deſcriberent, omnibuſq; iis de rebus ad ſe referrent: quò rectiùs deinceps in Comitiis ſtatui de iis poſſet. Poſſeſsionum autem omnium quatuor genera facienda iudicabat. quorum primum eſſet, quod ad publicam ſecuritatem pertineret, finitimarum arcium: quæq; ad illas, vt ex propriis prouentibus muniri, omnibus neceſſariis ad defenſionem rebus ornari, retinerique poſſent, adiiciendæ eſſent: earum alterum, quibus tum Epiſcopatus cultuſq; diuinus, tum ærarium publicum ſtabiliretur: tertium earum eſſe debere ſtatuebat, quæ priuatis certo iure deberentur, aut cum iiſdem, ſi hæreditariæ poſſeſsiones eorum Reipub. cauſa reſtitui iis nõ poſſent, permutarentur: Extremum quibus bene meriti & quorum præ cæteris in hoc bello opera eminuiſſet, virtutis cauſa donarentur. Inde militibus magiſtratus præfecturæq; quæ vacabant collatæ: quibuſdam ſtipendia aſsignata fuerunt. In toto autem hoc bello id à Rege obſeruatum fuerat, vt ſi qui in eo periiſſent, qui publicas poſſeſsiones iure aliquo tenerent, eaſdem liberis eorum quamuis infantibus, partim etiam puellis confirmaret. multis etiam ex plebe cùm ſuperioribus expeditionibus, tum maximè hac ob præclara facinora aliqua Nobilitatis ius datum fuit: qui cùm pleriq; à Samoſcio in inſigniorum communionem recipi ſe peterent, viris fortibus non inuitus tribuit, vt cùm ipſi antè virtute ſua Nobilitate dignos ſe feciſſent, à ſe gentis ſuæ inſignibus non indigni iudicarentur: iiſq; aliqua re auctis, vel minutis, aut aliquantum immutatis, qui id à ſe petiiſſent, pleroſq; donauit. Quibus ita conſtitutis cum Rigenſibus de iis rebus, quas in aduentum Regis reiectas ſuprà oſtendimus, actum fuit. Occupârat ciuitas à morte Archiepiſcopi Vilhelmi, cùm ſedis ac templi Archiepiſcopalis poſſeſsionem, tum omnia quæ ad id pertinerent, iura ac prouentus: adq; Auguſtanę Confeſſionis formulam omnia templa reuocârat. De hoc capite ita conuenit, vt D. Iacobi, & quæ proxima ad illam eſt, D. Mariæ Magdalenæ ædes ad catholicæ religionis vſus cum omnibus, quæ antiquitùs ad eas aliquo iure ſpectaſſent, prouentibus redirent: penes ciuitatem curia, quæ Archiepiſcopi fuiſſet, prope muros vrbis ſita vnà cum domibus Canonicorum, ac areis deſertis, quæ ante id collatæ non eſſent, permanerẽt: cùm verò cenſus aliqui annui percipi

olim publicè iis ex locis ſoliti fuiſſent, vt eorum nomine certam pecuniam annuam D. Iacobi ædi eiuſdemque ſacerdotibus ciuitas penderet. De vallo, quod contra arcem ciuitas obiecerat, aſſenſum à Rege fuit, vt eo quo nunc eſſet loco maneret: cumq; ſe quoq; ab omnibus partibus arcem vallo circumdaturum oſtendiſſet, id ſolùm adiectum fuit, vt ad eius modum, quo arcem muniturus eſſet, vrbis quoq; vallum æquaretur: ab eademq; arcis parte in muro vrbis porta aperiretur. Inter Churlandiæ etiam Ducem, ac ciuitatem de nauigatione, ac portorio cōtrouerſia erat: cùm ille per fluuium, qui ex ditione eius infra Rigam in Dūnam illabitur vſum portus Rigenſis, merciumq; exportandarum ius ac immunitatem ſibi defenderet, ciuitas negaret. Eos vt inter ſe componerent, hortatus Rex fuit: quod, ſi cōuenire non poſſet, in Comitiis cogniturum de ea ſe oſtendit. Venerat Rigam & Magnus Dux. Hic eius quam poſſidebat, Liuoniæ partis confirmationem petebat: adq; homagium accipiendum, ac iuramentum præſtandum ſeſe offerebat. Oſtenſum huic, more Maiorū non niſi in Comitiis id fieri poſſe. Vltimo loco Nobilitas deſideria ſua ad Regem detulit. Quæ cùm ad vniuerſæ prouinciæ ſtatum pertinerent, reſponſum & huic fuit, humanitatem ipſam poſtulare, vt cùm Ordines regni tātum laboris, atq; ſumtus in prouincia ea liberanda ſuſcepiſſent; ne ſine eorum autoritate iis de rebus ſtātueretur. Angebatur potiſsimùm animo Rex, ne cùm Moſcus, qui in finibus Liuoniæ ex præſidiis Liuonicis, quæ deduxerat, non contemnendas copias coactas habebat, Naruam iis oppugnaturus diceretur: ſi minùs fortè paratus tum Suecus eſſet, minuſq; ad reſiſtendum virium haberet, vtriq; eam perderet. Itaq; mox Petrum Viſgerdum Lituanum cum literis ad Moſcum mittit: oſtendit, accepiſſe ſe ex Legatis ſuis, quos Sapoliæ habuerit, pacem inter eos, atq; ipſius Legatos certis conditionibus conueniſſe: eam ſe ratam habere: cùm autem arces Liuonicas, quæ à Sueco tenerentur in conditionibus præteritas intelligeret, ſi à Moſco oppugnarentur, ius ſuum ac Reipublicæ, quod ſemper excepiſſet, negligere ſe non poſſe: id ſe pro ſua fide ac religione diſsimulare non debuiſſe: hortari ne fortè ea res pacem turbet, vt dum maiores Legati, qui pacem vtrinq; firmaturi ſint, ac ſi quid dubitationis in conditionibus adhuc ſit, de eo cū illo conuenturi, ad eum perueniant, omnem vim ab illis abſtineat. Conſtituerat iiſdem de rebus Regina ad ſororem Sueciæ Reginam, per Chriſtophorum Varſauicium literas dare. Cùm tardaret, Rex qui in ea, cùm voluntatis Moſci, tum aliarum rerum incertitudine nullam morá interponi volebat, non dubitādum ſibi exiſtimabat, quin Dominicum

Alaman-

Alamannium Culinæ Præfectum, quamprimùm ad Suecum mitteret; præ cæteris idoneum ad Legationem hanc ratus, quòd ab eo iam tempore, quo primùm de matrimonio inter Regem Sueciæ Ducem tum Finlandiæ & Reginam Catharinam per Ioannem Baptiſtam Thencinium potiſsimùm actum fuerat, Alamannius, qui in familia Thencinij tum fuiſſet, omnium rerum conſcius & ſequeſter fuiſſet; indeque tam Regi quàm Reginæ notus eſſet; Reginæ etiam, apud quam potiſsimùm negotia hæc propter ſummam cum Regno Poloniæ neceſsitudinem, & quòd non parum apud maritum poſſe exiſtimabatur, agenda videbâtur, non ingratus putaretur. Summa Legationis erat, vt repetitis iis, quæ ab initio belli vtrinque interceſsiſſent, tertij anni bellum nullam aliam ferè ob rem, quàm ſolam Naruam ac vt communi pace Suecus comprehenderetur, à Rege ſuſceptum oſtenderet: reliquam enim Liuoniam ferè omnem Legatione Vilnam ad Regem miſſa iam antè Moſcum ceſsiſſe; eò magis contra opinionem Regis accidiſſe, quòd dum ad Pleſcouiam cum exercitu Rex eſſet, quò iturum ſe pro mutua neceſsitudine amicè antè ei aperuiſſet, hoſtemque ab omni auxilij ſuis in Liuonia ferendi facultate excluſiſſet, cùm ab aliis potiùs partibus in Moſcouiam illum irrupturum expectâſſet, non modò Naruam, ac vicina caſtella, præſidiario milite, quem Pleſcouiam, ex præſidiis omnibus hoſtis contraxerat, nudata, commeatuque ac omni ſpe auxilij deſtituta; ſed Veiſenſteinium quoque, quod iam hoſtis ceſsione Regis eſſe ſciuiſſet, diſsimulatis literis Regiis, ac iis ferè copiis, quas Gedani magna ex parte miniſtri eius conquiſiuerant, occupâſſet; Parnauiam obſediſſet: potuiſſe Regem, ſi id tentaturum eum præſciuiſſet, & ſumtu & labore eius anni belli ſuperſedere: iam verò & curſum rerum præclarè contra Moſcum geri cœptarum, & obſidionem Pleſcouieſem, cuius cùm grauiorem partem iam ſuperâſſet, facilè reliquam etiam ſuperaturus fuiſſet, interrumpere, ac ſine ipſo etiam pacem facere neceſſe habuiſſe; ne dum pro eius commodis laboraret, maius in Liuonia incommodum, de qua ſola bellum tum erat ab eo acciperet. pro quibus iniuriis omnibus vt Regi reique publicæ ſatisfaceret, poſtulare iuſſus fuit. Secretò mandatum ei fuit, vt cùm hæreditatis Sigiſmundi Auguſti: pecuniarum ei creditarum: dotis ab eodem promiſſæ, nec dum numeratæ, aliarumque rerum quarundam petitionem Suecus relaturus exiſtimaretur, oſtenderet quidem, aliam earum rerum petẽdarum rationem eſſe, certumque de iis ius, ac morem iudiciorum antiquiſsima Regni conſuetudine receptũ: aliam iniuriarum, quibus ab illo Rex affectus eſſet; quæque cum

iis rebus nihil commune haberent: ſi tamen ita animatum videret, vt de Reualia quoque ac omni iure Liuonico ſimul decidere paratus eſſet; dotis & mutui, quod peteret, ſolutionem ſine vlla exceptione ei promitteret: reliquarum cõtrouerſiarum diſceptationem communibus arbitris Regem permiſſurum: vt communi etiá pace comprehẽderetur, apud Moſcum elaboraturum oſtenderet. quòd ſi ne iis quidem conditionibus permoueri ſe pateretur; vel pacem cum Moſco certam opera Regis ei fore, vel mille equites in bellum Moſcouiticum, ſumtu ſuo Regem ei præſtiturum reciperet: ex eorum nimirum genere, qui beneficiis Sigiſmundi Auguſti ornati, haud multi in militiam eam conuenturi eſſent, idque pro libertate Gentis Polonicæ ſalua pace publica ſuo arbitratu facere poſſent: ſtipendio autem ac ſumtu Regis tamdiu futuri apud eum eſſent, quoad eadem pace, quam cum Rege haberet, ipſum quoque Moſcus comprehenderet. quòd ſi eo tempore de Liuonia, quam teneret, vniuerſa tranſigere Suecus alienum exiſtimaret; docere iuſſus fuit, nõ recuſaturum Regem, quo minùs communium amicorum interuentu quicquid inter eos eſſet controuerſię, componi pateretur: ſi quid etiam debere illi videretur, præſtaret: modò de Narua interim in omnes caſus vtrique ſatis proſpiceretur: nedum ipſi inter ſe dé ea diſceptarent à Moſco occuparetur. Id ea ratione commodiſsimè fieri poſſe, ſi Regis præſidium in eam immitteret. Cùm enim Moſcus propter pacem, quæ cum Rege ei eſſet, ſi præſidium Regium Narua receptum fuiſſet, oppugnare eam non poſſet, non modò Naruę, ſed aliorũ etiam præſidiorũ ſuorum Liuonicorum, quibus Narua obiecta eſſet, ſecuritati ſine incommodo ac moleſtia ſua eum conſulturum: ſimulque omnibus copiis ſuis coniunctis, ad defendendam Finlandiam longè futurum paratiorem; ſi nec arces controuerſæ contra vim hoſtilem defendendæ ei eſſent, nec copiæ in diuerſa præſidia diſtrahendæ. Interim de arbitris inter ſe conuenturos: & vel minutum controuerſias omnes eorum interuentu iri; vel ſi tolli eæ non poſſent, Regem Naruam illi redditurum, aliasq; iuris ſui perſequendi rationes initurum, ne verò fraudi ei eſſet, quòd propter commune periculum, Naruam ſibi tradidiſſet, idoneè in eum caſum ei cauturum. Profecto iam Alamãnio, Varſauicius cum literis à Regina Rigam venit. Dedit & huic Rex eadem ferè, quæ Alamannio data fuerant, ad Seciæ Regem mandata. Iuſsit autem, vt ſi priorem Legatum aliquid conſtituiſſe intellexiſſet, non expoſita Legatione ſe reciperet: ſi infecta re dimiſſum comperiſſet; oſtenderet; quòd maiores Legati eo ipſo tempore in Moſcouiam à Rege mitterentur;

Comitia

Comitia etiam breui indicturus Rex eſſet; ſummam illum, & vt pace à Moſco comprehenderetur, & de aliis rebus ſuis cum Ordinibus agendi facultatem habiturum: hanc cauſam fuiſſe Regi, vt etſi iam antè iiſdem de rebus Legatum ad eum miſiſſet: tamen & Reginæ Coniugis ſuæ precib. & mutua neceſsitudine adductus, denuò ſe ad illum mitteret: hancq; explicandarum omnium harum controuerſiarum opportunitatem ei ſignificaret. In conditionibus nihil, quemadmodum oſtenſum eſt, mutatum fuit. Antequàm Rigâ Rex diſcederet, Maiores Legatos, de quibus dictum eſt, in Moſcouiam deſignauit, Ioannem Sbaraſium Palatinum Braslauienſem, Nicolaum Taluoſsium Caſtellanum Samogitiæ, Michaelem Haraburdam. Mandata hæc iis data fuerunt, vt iuramento in pacem à Moſco exacto, de Sueciæ præterea Rege eadem pace comprehendendo agerent. De Narua autem, ac aliis caſtellis Liuonicis, quæ à Sueco tenerentur, ſi tentaturus ea Moſcus eſſet, quemadmodum per literas Rex iam oſtendiſſet, non defuturum iis Regem, vel etiam pacem, ſi id fieret, ratam habiturum teſtificarentur. De captiuis quia antè Moſcus poſtulârat, vt vtrinq; pariter captiui redderentur, non parem vtriuſque captiuorum rationem eſſe oſtenderent: cùm in Regis poteſtate præcipui ipſius ductores eſſent; ille ex Regiis inſigniorem nullum: ex Nobilitate paucos: reliquos ex promiſcua plebe haberet. Itaq; vt vel Sauolociam ac Neuelam, aut alterutrã ſaltem earũ Regi pro illis permitteret, poſtularẽt; cùm antè integriorib. adhuc rebus ſuis pro pauciorib. captiuis Vſuiatam ac Ieſeriſciã obtuliſſet, quarũ hæc nondum tum in poteſtatem Regis veniſſet; vel cùm ipſe antè Sigiſmũdi Augusti temporibus certa precia in ſingula capita exigere ſolitus fuiſſet, eodem exẽplo ſuo ſuos nunc redimeret. Reuenit ſub idem tẽpus Rigam à Moſco ad Regem Poſſeuinus, multis incõmodis & ærumnis peregrinatione ea perfunctus. Laborârat hic potiſsimùm apud Moſcum de diſſenſione, qua à Romana Eccleſia, ſicut cæteri Orientales plerique ita Moſcus quoque diſsidet, tollenda: adque Eccleſiæ communionem eodem reducendo: tum pro ſuo in Rempub. Chriſtianam ſtudio fœderis contra Tartarum cum Rege ſanciendi vltrò mentionem intulerat; quidque animi Moſcus de coniungẽdo contra barbaros bello haberet, explorârat. De extremo hoc oſtenderat Moſcus, pacem iam cum Tartaro ſe feciſſe. Venêre vnà cum Poſſeuino Legati, ad Summum Pontificem ac Rudolphum Rom. Imper. à Moſco miſſi: alter item quẽ Conſtantinopolim cum muneribus, quibus cædem filij expiaret, ad Patriarcham Conſtantinopolitanum ablegârat. Vtriſq; literæ cõmeatus

publici datæ fuerunt. Remiſit iiſdem etiam ferè temporibus ad Regem Matthiam Preuoſtium; qui cum literis, quibus ipſius Rex reſpondebat, de quibus ſuprà dictum eſt, Sauolociâ ad eum miſſus fuerat: & mercatores, quos per tempus belli retinuerat. Ad literas paucis reſpondit; intelligere ſe, eas in medio ardore belli ad ſe datas, aſperiùs aliquantò ſcriptas eſſe: iam cùm pax atque amicitia vtrinque reſtituta ſint, ad eas, quas bellum tum nonnihil exaſperârit, pacis tempore reſpondere neceſſe ſibi non arbitrari; quòd eum etiam, qui literas attuliſſet, tamdiu retinuerit, cùm propter bellum armis viæ omnes obſeſſæ fuerint, fieri aliter à ſe non potuiſſe. Dimiſsis Legatis, quos ad deſcribendam Prouinciam deſignatos ſuprà oſtendimus, Vilnam Rex profectus fuit. Ibi Legationem Tartaricam audiit, quæ à Mahomete Chiereio Tauricanorum Tartarorum Principe haud multò antè venerat. Petebat donatiua: de Koſakkorum iniuriis & vexationib. querebatur; quæ quidem etſi extiterant non infrequẽtes: augebantur tamen ex induſtria à Tartaro; quò domeſtici metus, ac vicini periculi ſimulatione longinquam Perſicam militiam effugeret, in quam à Turcarum Principe ſub idem tempus euocabatur. Reſponſum à Rege fuit, donatiua more Maiorum datum iri; iiſdemq́; quibus antea fuiſſet, legibus, pacem cum illo futuram. De Koſakkis idem etiam, quod antè aliquoties oſtenſum; manum hominum ex diuerſarum Gentium colluuie coactam, vagam, ac nullis certis ſedibus conſiſtentem, nullius etiam in poteſtate eſſe: vt tamen quantùm fieri eius poſſet, ab iniuriis & infeſtatione prohiberentur, ſedulò ac cum fide operam datum iri. Inſolentiùs id à Barbaris acceptum fuit, reſponſoque audito, Princeps Legationis in ipſo quaſi diſceſſu publicè teſtificatus eſt, vt omnia fierent, niſi tamen Koſakki in officio continerentur, pacem ſe non ſeruaturos. Iam antè minoris Poloniæ, ac Ruſsiæ Nobilitas, Legatis miſsis, de tributo in ſuis conuentibus à ſe decreto certiorem Regem fecerat. Hoc verò tempore priuſquàm Vilnâ Rex diſcederet à maioris quoque Poloniæ, Maſouiticæ item, ac Podlaſsicæ Nobilitatis Legatis aditus, de ſimili tributo in illis quoque conuentibus ſancito cognoſcit. Gratiæ vtriſq; actæ, deq; animo in Rempublicam Regis optimè ſperare iuſsi fuerunt; cuius conſtituendæ ac Liuoniæ ſimul, quam communi omnium conſilio, ac ope partam, communi etiam Ordinum iudicio Rex reſeruâſſet, ordinandæ cauſa intra eum ipſum annum Comitia Regem habiturum in reſponſo vltimis hiſce dato adiectum fuit. Quibus de cauſis, quibusque cum mandatis tum ad Moſcum Viſgerdus Lituanus, tum ad Sueciæ Regem Alamannius à Rege miſſus fuerit,

rit, ſuprà oſtendimus. Moſcus literis Regis, quibus, vt à Narua cæteriſque Liuonicis præſidiis abſtineret, hortatus eum Rex fuerat, ſtatim aſſenſus fuit. Apud Suecum ingrata Legatio fuit: nec multum in Regina etiam ad mitigandum animum eius præſidij fuit: cùm præterquàm quòd iracundia eius omnes ad placandum eum aditus omnibus obſepſerat, de iniuriis, quibus ob non præſtitam dotem hæreditatemque fraternam, ac non comprehenſum pace maritum affectam ſe exiſtimabat, vltrò quereretur. Itaque cùm ea Alamannius inde renunciaret, ex quibus iſtas quoq; res vltra ſuperiores iniurias magis exaſperatas appareret, Rex, qui Vilnâ Grodnam iam venerat, Senatoribus pleriſq; eò euocatis, ex illorum ſententia Comitia eò maturiùs indicenda ſtatuit; in quibus de Sueci etiam iniuriis ad Ordines referret. Interim in Liuoniam ad Magiſtratus & Præfectos, quo loco res eſſent perſcriptum: vtq; viderēt, ne per negligentiam detrimēti quid acciperetur, moniti fuerunt: cum Lituanis actum, vt ſi quis præter opinionem in vicinia Liuonia motús accidiſſet, ſuppetias ferrent: cum Duce item Pruſsiæ: vt finitimo & ipſo Liuoniæ Principe per Reinoldum Heidēſteinium eadem communicata fuerunt. cumq; maiores Legati ad Moſcum miſsi, quibus mandata de pace Sueciæ Regi apud Moſcum conficienda, data ſuprà oſtendimus, in itinere iam eſſent; ne vllam eius rei mentionem facerent, & ipſum rem ſuam agere permitterent, per celerem tabellarium ſignificatū ijs fuit. Grodnâ ſub Menſem Auguſtum Varſauiam Rex proceſsit. eò Varſauicius quoq; è Suecia eodem, quo Alamānius, Legationis exitu ad eum venit. Ibidem verò dum Comitiorum diem expectat, Iancola Valachiæ Palatinꝰ in poteſtatem eius venit. Hic, quēadmodum ſuprà demonſtratum eſt, è Saxonibus Tranſiluanicis, loco humili & obſcuro ortus, Valachiæ Principum genus ementitus fuerat; Achmetis autem Baſſæ opera Prouinciæ eius principatum nactus, cùm ab initio ſtatim, quo animo erga Regem futurus eſſet, oſtenderat; præterq; deceſſorum ſuorum morem nullos vnquam Legatos ad Regem miſerat; tum poſtea variis iniuriis Regem, hominesq; eius affecerat: literas regias ad Turcarum Imperatorem aliquoties interceperat: reſignârat: reſignatas remiſerat: Regem Senatumq; Regni omnibus modis in odium ac inuidiam adducere conatus fuerat: in finitimas aliquot villas Nobilium latrociniis, ferro, ac incendiis graſſatus fuerat: homines regios, qui rerum ſuarū repetendarum, iuriſq; obtinendi cauſa ad illum veniſſent, pulſatos in carcerem coniecerat. quibus iniuriis cùm Rex permotus, quemadmodum antè oſtendimus, Turcarum Imperatorem de ijs appellâſſet; vtq; illum à

Valachia, à finibus moleſtiam hanc amoueret, ex dignitate alioquin ſua conſilium capturus, poſtulaſſet, res dilata fuerat. Hoc tempore in aulam Turcicam ſucceſſore ei ſummiſſo euocatus, compilata prouincia, omnibusque rebus conuaſatis, ac manu aliqua hominum facta in Cæſareæ ditionis Vngariam transfugere conſtituerat. quà rectà tranſeundum illi erat, à Tranſsiluanis obſeſſas vias exiſtimabat. itaque cùm ambitu capto per Pokutiam Polonicæ ditionis prouinciam perrumpere conaretur, atque ab ea parte Nicolaus Iaslouecius Præfectus Sniatinenſis, aliique nonnulli ex ditionibus regiis fama fugæ eius exciti eum perſequerentur, ab iis captus Leopolimque perductus fuit. Scripſit mox Rex ad Nicolaũ Seniauium, qui finitimæ militiæ in Ruſsia præerat, ac Nicolaum Herbortum Præfectum Leopolienſem, vt iure Gentium ſuppliciũ de eo ſumerent: bona publicauit: miſitque Quæſtorem Palatij Hiacynthum Mlodſeuſum, qui in publicũ ea redigeret; vxori & liberis alimẽta annua conſtituit. Appetiit interim tempus Comitiorũ. Ea in ante tertiũ Menſis Octobris Rex indixerat. Nam cùm in aduentum tãtùm maiorum Legatorũ, quemadmodũ Rex poſtulârat, oppugnandæ Naruæ impetum ſuum repreſſurũ ſe Moſcus promiſiſſet, ne ſi maiores Legati idem tenere nõ potuiſſent, ad conſiliũ pro tempore capiendum imparatior eſſet, non committendũ ſibi arbitrabatur, quin primo quoq; tẽpore ad Ordines de eo referret. Prętereà verò prouincia Liuonia magiſtratibus, ac legibus fundanda, præſidiis, cõmeatu, inſtrumento omni bellico; aliiſq; cõtra repentinos caſus ad defenſionẽ neceſſariis rebus prouidenda erat: munitiones collapſæ inſtaurandæ; nouæ inſtituendæ; quæ & in regione partim continuo tot annorũ bello vaſtata, partim ab hoſte ita tradita, vt quæ armis ab inuitis exprimuntur, tradi ſolent, omnia deerãt: & Rex ex omniũ Ordinum ſententia, quemadmodũ ſuprà oſtendimus, conſtituenda ſibi exiſtimabat. Adhęc nonnihil Tartari etiam, de qua ſuprà dictum eſt, bellum denuntiantis oratio eum commouerat. Ad quã cùm crebri etiam rumores ex Ruſsia de tumultu allati acceſsiſſent, ita vt in procinctu iam Tartari eſſe nuntiarentur, iam antè quidem viginti duas turmas equitum, qui ad Pleſcouiam ſtipendia fecerant, ad Seniauium Præfectum militiæ Ruſsicæ præmittere Samoſcium iuſſerat. Vt verò in præſentia arma ab illis non ſumerẽtur: quia tamen facili momento impelli eos videret. vt in ditiones ſuas tranſirent, dignitatis nihilominùs ſuæ eſſe ſtatuebat, vt pro fama rerum à ſe geſtarũ ea conſilia ſuſciperet, quibus illos ſuis quoq; reb. timere faceret; remque publicã non modò ab incurſionib. eorũ, ſed metu omni vaſtationũ in perpetuũ liberaret:

beraret; rationesq́; quibus id ſalua pace Turcica fieri poſſet, proponere, de iisq́; cum Ordinib. agere in animo habebat. Stipēdia præterea militi ſoluēda erant. Etſi enim in conuentibus particularib. tributum hanc in rem decretum fuerat: longè minùs tamen ex illo redigebatur, quàm in ea ipſa, ac alia debita nonnulla ſufficeret; resque per ſe opinione minor, exactorum præterea quorundam ſeu negligentia, ſeu culpa, quòd vel minùs quàm deberent, vel tardiùs ea inferrent, minui dicebatur. de quibus & ipſis vt cognoſceretur, neceſſariò ad Ordines referendum exiſtimabat. De certa Regnorum ac electionū ratione ſtabilienda, etſi quid publico nomine ſuperiorib. Comitiis à ſe poſtulatū fuiſſet, & ipſe recepiſſet, memoria teneret: hoc tamen tēpore, quo ſuperiorū interregnorū vulnerib. nondum planè cicatrix obducta eſſet, ad eas res accedere, quæ ſine eorum vulnerum attrectatu agitari non poſſent, intempeſtiuū ei videbatur. Etſi aūt idem maiorib. quoq; Senatorib. pleriſq;, cùm pro more per literas prius ſententias eos rogaſſet, videretur: quod tamen prioribus Comitiis enixè id à ſe nuntiis Nobilitatis petentib. relaturum ſe de eo recepiſſet, non poſſe ſe iam à priori promiſsione ſua recedere exiſtimabat. eademq; cùm de concordia etiam inter ſacrum & profanum Ordinem tentanda ſentētia ipſius fuiſſet, vt ab eius temporis ratione alienam tractationem eam exiſtimaret; iiſdem quas oſtendimus, de cauſis, id tamē caput etiam ferendum ad Ordines ſuſcepit. Addidit his, ſi quid iudiciorum rationi deeſſe videretur, aut quam illa emendationem deſiderarent, operam ſuam hac quoq; in re Reipublicæ non defuturam. quæ quia magis, vt Ordinum ſtudiis, ac ſuæ in eos voluntati ſatisfaceret, adiecerat, ſummam deliberationum omnium, ad ea quæ priori loco recenſuimus, capita referebat. Hæc poſtquàm primò ad Senatores, inde ad conuentus Nobilitatis, qui in ſingulis Palatinatibus ante Comitia ex more haberi ſolent, delata fuerant; non eodem ab omnibus animo accepta fuerunt; iidemque ferè animorum motus, ac hominum ſermones renati, quos in ſuperioribus Comitiis nonnullis extitiſſe oſtendimus. Alij quòd ſuffragio ſuo in electione Regem ſubleuaſſent, cùm Regnum ipſum eum ſibi debere exiſtimarent, minùs vel ſe expectatione ſua, vel quæ ipſi concupiſſent, alios conſecutos dolebant. Non pauci ad hos diuerſarum partium ſupererant, qui in ſuperiorum interregnorum contentione victos ſe meminiſſent. Quidam qui in Concionibus, ac conuentibus Nobilitatis plurimùm hactenus potuerāt: nomen gratiamque in vulgus ac opes inde parauerant, omnia præmia in milites conferri muſsitabant; iis artibus, quibus ipſi plurimùm

pollebant, nullum ampliùs locum relinqui moleſtè ferebant. Vniuerſæ verò Nobilitatis animi, vt qua quiſque re maximè permouebatur, ita variè afficiebantur. Alij non id agi iactabant, vt de modo aliquo electionis tractaretur; ſed vt ſucceſſor priuato conſilio imponeretur; interim cum regio imperio alienæ potentiæ vicarius ac adiutor conſtitueretur, Samoſcium notantes: huc deuinctos beneficiis milites ſpectare: retentos in pace ex iiſdem non paucos à Samoſcio, vt oppreſſâ per metum Nobilitate per vim ac arma Regnum occuparetur. Diuerſum de Religione ſentiētibus libertatis eius imminutio, circumſcriptionisque metus obiici. Iudiciorum emendatione non correctionem aliquam à Rege quæri, à nonnullis diſputabatur; ſed quò cum in vniuerſum ea ſuſtuliſſet, ad ſe denuò ea transferret: omniaque ſecus omninò accipiebantur; ita vt alia eiuſdem rogationis capita, quæ regiis opponerentur, detorto ad metum iniiciendum ſenſu in vulgus à quibuſdam ederentur: erumpente nonnihil inter hæc inuidia etiam in Samoſcium. Publicè quidem plerique honores Vngaris collatos exagitabant; Landskoronam ferè deſignâtes, quam vidua Gaſparis Bekeſij marito, qui in caſtris ad Polotiam ob virtutem iure Nobilitatis Polonicæ donatus fuerat, ac fratre eius Gabriele, qui in irruptione Pleſcouienſi perierat, amiſsis, vnà cum orbis liberis tenebat; & ſub id tempus Franciſco Veſſelinio nupſerat. Interim non deerant, qui Regi, ſi de ſucceſſore agi vellet, operam ſuam vltrò deferrent; cumque Rex, etſi ita de Republica ſe meritum ſciret, vt non minùs, quàm aliorum Regum; ſuæ quoque familiæ ratio haberi deberet: ab hoc tamen tempore id tentare alienũ, ſtudiaq; Ordinum vltrò potiùs expectanda ſibi exiſtimaret; ſpretos ſe rati, ac aliorum opera confici id poſſe Regem ſperare, eò magis incēdebantur. Nobilitas etſi quid maximis Regis in ſe ac Rempublicam beneficiis deberet, agnoſcebat: libertatis tamen aliarumque chariſsimarum quarumcunque rerum metu iniecto hæſitare; cunctantiusque agere: omnia denique ſuſpecta habere. His igitur animis cum in Comitia ventum eſſet, Samoſcius pro munere Cancellarij verba nomine Regis faciens orſus à voto, quod cùm ex ſuperioribus Comitiis diſcederetur, ipſi feciſſent, quoq; vt ſaluus atque incolumis ab expeditione ea Rex ad ſe rediret; ac ipſi lætis animis in mutuos amplexus ruerent, optârant; quod à Deo contenderant, ita cumulatè iis præſtitum oſtendit; vt non modò incolumem ſaluo exercitu, ſed re etiã benè geſta, immortaliq; gloria parta, reuerſum ex hoſtico Regem videret: quòd in ipſorum poteſtate totũ fuiſſet, vt mutuis gratulationib. ac fraterna beneuolētia ſe exciperēt, certorum

rum hominum maleuolentia impeditum ait. quorum opera id factum ſit, non arbitrari nunc ſibi inquirendum: videre autem iam Petilios in Republica quoſdam exiſtere: optandum ne mox Catilinæ etiam aliqui exiſterent. quæ præfatus, domeſticarum rerum nihil aliud hiſce Comitiis proponendum ſibi Regem ſtatuiſſe docet, quàm quæ ipſi non modò viuente adhuc Sigiſmundo Auguſto, ac ſuperioribus Comitiis Anrdeiouienſibus, vt ferrentur, ſanxiſſent: ſed poſtea etiam cùm ſæpe aliàs, tum in proximis Comitiis efflagitâſſent: Itaq; illorum precibus Regem adductum de modo liberæ ac ordinatæ electionis referre. Cùm de ratione certa eligendorum Regum ſtatuere eos debere diceret, non id dicere, vt de relinquendo iure electionis, ac patrimonio hoc libertatis, quo nihil à maioribus eorum relinqui iis potuerit præſtantius, cogitarent: ſed quomodò eam, quàm maximè integram conſeruarent, & in perpetuum munirent. quæ cogitatio num neceſſariò ab illis ſuſcipi debeat, non aliorum exemplis confirmandum ſibi exiſtimare: eos ipſos, ſi ſuperiorum interregnorum actiones, ac grauiſsimum diſcrimen, in quod Reſpublica adducta tum fuerit, ſecum perpendant, æſtimaturos: nullam hic Regis rem agi, ſed propriam ipſorum: optare tamen ſe, ne huic ſuo tempori deſint, ſuperiorumque annorum benignitate diuina, qua mirabiliter Rempublicam conſeruatam intelligant, ad futurorum potiùs conſiliorum ſpem ſe erigant, quàm ad ſecuritatem ac negligentiam abutantur. Quòd ſi artibus quorũdam in ſuſpicionem mentes eorum adductæ, quemadmodum ægri ſalutares cibos, ita ipſæ ſana conſilia concoquere nõ poſſint: totum in ipſorum poteſtate futurum, ſeu ſtatuere quid hac de re velint, ſeu omnino eam relinquere. Eandem de altero capite, concordia inter Ordines facienda, quod ſecundò loco proponendum Rex iudicâſſet, ſententiam eius eſſe. Optimè ipſos meminiſſe, quo ſtudio & in Andreiouienſi conuentu, vt deinceps de eo referretur, egiſſent, & quantopere poſtea idem à Rege contendiſſent. In communi omnium ferè regnorum, ac horum temporum fato nos præcipua tamen fortuna vſos, vt concordiam ciuilem egregiè hucuſq; tutati ſimus: hanc hiſce rebus ferè retineri, vt ab iniuriis & contumelia vtrinq; abſtineatur: iure ac cauſa cognita non vi aut extra ordinem quid ſtatuatur: maximè verò, vt quod cuiuſque eſt, omnibus tribuatur: Id autem tam ad bona, quàm ad honores etiam ac prærogatiuas pertinere: hac vna re iuſticiam perfici: Iuſticiam fundamentum eſſe Reipublicæ & qua illa contineatur concordiæ. Nemini dubium eſſe, quin duobus hiſce Ordinibus eccleſiaſtico & ciuili Reſpublica hæc potiſsimũ ſubſiſtat. Proinde ipſi,

quorum res ageretur, viderent, ſuſcipiendámne an relinquendam huius rei deliberationem exiſtimarent. Iudiciis num quid deeſſet, omnium optimè ipſos, qui in iis verſarentur, iudicare poſſe: non poſſe ſanè diſsimulari, ita breui tempore calumnias in iis creuiſſe, vt non pauci grauioribus ſtudiis relictis, totos ſe cauſidicis ac captionibus excogitandis, quibus alios irretirent, dare dicantur. Regem operam ſuam, ſi qua in re emendatione opus habeant, iis detuliſſe: qua, ſi placeret, vterentur: inuitis Regem eam non obtruſurum. Ingreſſus deinde in orationem de Liuonia, ſtatuq; omni eius demonſtrato, quidq; cum Moſco hactenus de locis, quæ à Sueco tenerentur, actum eſſet, commemoratisq; Sueci iniuriis eo potiſsimum incumbit, vt quo nullum in ea vicinum inueteraſcere patiantur, iis perſuadeat: omnem ſocietatem imperij infidam: in prouincia nuper parta, dum animi hominum adhuc dubij, nondum Legibus ac inſtitutis coaluerint, periculi plenam: neminem prudentem in nouam prouinciam eiuſdem præſertim cum indigenis linguæ ac nationis vicinum admiſiſſe: aut qui admiſerit, non eum ſtatim pœnituiſſe. Inde de Tartari minis Koſakkorumq;, qui ſubinde bellum Reipublicæ conflarent, iniuriis refert. Fuiſſe ſuperioribus Comitiis rogationem latam, qua extraordinaria Iuriſdictio ad certum tantùm tempus permiſſa Regi fuerit: aut illos in officio continendos, aut de bello cum Tartaris ſuſcipiendo cogitandum. Extremum de ſtipendiis militum fuit. Scitum quidem ſuperioribus conuentibus tributum: id num in ſtipendium, ac nomina apud exteros Principes facta diſſoluenda: in defenſionem Liuoniæ: bellum Tartaricum ſufficeret: per quos item ſtetiſſet, vt tardiùs & minùs quàm deberet, illatum fuiſſet, ipſi inquirerent: in erogando quidem & fidem, & diligentiam ſummam reperturos: ita milites meritos ait, vt ante omnia ipſis conſulere debeant, qui pro gloria ac dignitate nominis Polonici non modò cum ferociſsimo hoſte, vrbeq; omnibus rebus munitiſsima, ſed in regione trionibus expoſita, cum ſæuiſsima hieme, cum aeris cœliq; iniuriis, ac natura ferè ipſa ab omnibus rebus imparati, ac ſeminudi ferè propugnarint: Nihil hic ſe de Liuonia dicturum prouincia olim florentiſsima, ac nunc etiam omnibus opportunitatibus abundante per ipſorum conſtantiam parta. quantum apud exteros nomen ipſorum virtus omnibus pepererit, eos ipſos teſtes eſſe poſſe, qui quæ poſt diſceſſum Henrici, cùm Tartari metu ac trepidatione omnia complerét, autoritas eorum apud exteros fuerit meminiſſent: & quæ nunc de virtute eorum exiſtimatio omnium ſit, intelligerent: poſtquam potentiſsimo hoſte ſuperato, amiſſas aliquot prouincias recuperârint,

rint, nouas adiunxerint. Nec tamen pluris hæc à ſe fieri, quàm quē iis ipſis parandis ſimul Reſpub. acquiſiuiſſet, plurimorum fortium virorum inæſtimabilem theſaurum: qui ita iam & animis parati, & in armis exercitati ſint, vt nullum tantum periculum exiſtere poſſit, quod non promptiſsimo animo pro Repub. ſuſcepturi ij ſint: Horum ſpem ne deſtituerent, qui ne dignitatem nominis polonici iacere paterentur, fortunas omnes ſuas, ſanguinem vitamq́; ipſam profundere non dubitârint: deniq; non alienis hominibus beneficium præſtituros, ſed neceſſariis, fratribusq́; quæ virtuti ac laboribus eorum deberentur, ſtipendia perſoluturos. Hæc eſſe de quibus referēdum Rex exiſtimaſſet: viderent nunc ipſi, num cum iis, quæ alieno nomine in vulgus à nonnullis ſparſa eſſent, conuenirent. Conuerſus deinde ad Regem, optare ſe, inquit, vt pro tantis eius rebus geſtis, vel ea gratia ei referretur, quæ in benè morata, ac grata ciuitate pro multò minoribus non Regi, ac tam amanti Reipub. Regi, ſed cuicunq; exercitus Duci referri ſoleret: non egere tamen animi magnitudinem eius conſolatione ſua: plus enim in illa præſidij ad quoſcunque fortunæ impetus, ac maleuolorum iniurias perferendas eſſe, quàm in illis ad eam frangēdam virium: Non eſſe dubitandum has ipſas quorundam hominum iniurias illuſtraturas magis laudem atq; nomen ipſius: Quem enim, qui ipſius res geſtas olim cognoſceret, non magis, quòd in tot à quibuſdam obiectis difficultatibus, tātas res gerere potuiſſet, quàm quòd omnino eas geſsiſſet, admiraturum? eſſe animi magnitudinis eius, ne iniuriis quidem abſterreri ſe pati, quò minùs quemadmodum perpetuò feciſſet, porrò benè de Repub. mereri pergeret. Milites allocutus, non debere eos exiſtimare oſtendit, tam ingrati animi notam, tantamq́; iniuriam in tam fortibus ac bonis ciuibus hærere poſſe: Vltimo loco nuntios hortatus fuit, vt cùm primis publicæ dignitati, atq; vtilitati ſtuderent. Optare ſe inquit, adeſſe alios, integros ac bonos etiam ciues, quorum magna præter ipſos multitudo eſſet, qui domi liberis ſuis educandis ac domeſticæ rei operam darent: facilè ſe iis perſuaſurum, nihil vt Reipub. commodis potius haberent: eorum omnium partes illos ſuſcepiſſe, tantoq́; magis in omnes res intentos eſſe oportere, quibus reliqui, qui domi remanſiſſent, non ſuam modò ac ſuorum, verùm, Reipub. etiam ſalutem commiſiſſent. Peracta rogatione, ſententiæ à Senatoribus dici cœptæ fuerunt. vt de ratione electionis, cæterisq́;, quæ propoſita fuerant, perferretur, omnes ferè ſtatuêre: duobus tantùm exceptis, quorum alter, nullis hominum conſiliis à Deo regna mandari: alter, nō poſſe vlla è Repub. ac ne oportere quidem ambitum

excludi cenſebant. In Nuntiorum Nobilitatis concilio principiò Cancellarij oratio exagitata fuit: maximè verò, quòd iam Petilios nonnullos eſſe dixiſſet, videndum ne mox etiam Catilinæ exiſterent. Cùm contrà ab aliis oſtenderetur, non vniuerſum Ordinem, ſed certos homines, ac ne homines quidem ſed vitia notata: à quibus qui abeſſe ſe intelligeret, orationem quoq; eam ad ſe non pertinere ſciret, res diſcuſſa fuit. Negotium inde Suentoſlao Orſelſcio datum, qui totius Nobilitatis nomine pro bene geſta Repub. gratias Regi ageret: deque ſermonibus, qui contra dignitatem eius à nonnullis habiti, aut in vulgus ſparſi dicerentur, ei ſatisfaceret. qui cùm in huiuſmodi orationē ingreſſus fuiſſet, vt in autores eorum Regem inquirere, ac cognita cauſa animaduertere debere diceret, aduerſo quorundam Collegarum murmure, ac mox conuitio penè except⁹ fuit. De re ipſa, maximè de Electionis forma certa conſtituenda variæ inter eos ſententiæ fuerunt: quibuſdam omnino ferri de eo oportere negantibus, quòd in re, qua maximè libertas contineretur, quoties aliquid fieret, quò minùs latè ea, quàm antea, pateret, libertas ipſa ſemper minueretur, anguſtioribusque quàm antea fuiſſet, finibus circumſcriberetur: alij contrà, ita maximè libertatem Electionis ſtabiliri diſputabant, ſi fraudes atq; ambitus Legibus excluderentur: præterea tanquam affecta iam re, ac contracta ſuperioribus Comitiis tractatione, inprimis Andreiouienſis fœderis religione obiecta eam vrgebant: pleriq; ſuſcipi quidem eam, non finiri tamen volebant: vt quæ de ea dicerentur, ad ſuos referrent, quò rectiùs ſequentibus deinceps Comitiis ex vniuerſæ Nobilitatis ſententia ſtatui de ea poſſet. Dum inter eos diſputationibus hiſce tempus extrahitur, interim primis octo Comitiorum diebus, quibus capitalium rerum cauſæ noua lege iudicantur, elapſis, ad aliarum cauſarum cognitionem Rex acceſsit. Adeūt eum Nuntij: oſtendunt multos contra leges in regiam euocari: vt ex Senatu nonnullis negotium Rex det, qui cum aliis ex ſuo corpore, quos ipſi iis adiuncturi ſint, de euocationibus cognoſcant, quæq; in ea cauſa ſint, vt aboleri debeant, aboleantur, legitimis ratis manentibus, petunt. Reſpondit Rex eſſe magiſtratus, ad quorum curam hæc pertineant: qui ſi muneri ſuo deeſſe doceātur, non recuſare ſe, quò minus eò, vt alios illis adiungat, deſcēdat: interim quemadmodum cœperat, porrò cognitionibus operam dare pergit. Prima Stanislai Ciarnkouij cauſa ob non relata in theſaurum inſtrumenta quædam cauſæ Brunſuicenſis, quę à Sigiſmundo Auguſto in Germaniam miſſus acceperat, in iudicium adducta fuit. Collocata in matrimonium fuerat Henrico Duci Brunſuicenſi à

Sigiſ-

Sigiſmundo Auguſto Sophia ſoror eius, deque rebus dotalibus in euentum non ſuſceptorum liberorum reſtituendis pro more ſtipulatio interpoſita. Soluto morte Henrici paulò ante exceſſum Sigiſmundi Auguſti ſine liberis matrimonio, miſſus ad ſororem ab Auguſto Ciarnkouius fuit, qui res iſthîc inſpiceret, conſilioque viduam iuuaret. quam in rem cùm inſtrumenta pactorum dotalium tradita ei fuiſſent, penes ſe ea retinuerat. Obiit haud multò pòſt Sigiſmundus Auguſtus: creatus fuit Rex Henricus. idem mox ex Regno exceſsit. Mortua interim Sophia, ſorores Anna Poloniæ, & Catharina Sueciæ Reginæ, ſucceſsione hæreditatem petere cœperant. Cùm aliquot annos à Iulio Duce Brunſuicenſi ducerentur, animaduerſum poſtea fuit, non in ea cauſa hæreditatem eam eſſe, vt ſucceſſorio iure peti deberet: ſed ad Reges Poloniæ, Rēq; publ. pactis, ac interpoſita ſtipulatione pertinere: miſſusq; iuris eius perſequendi cauſa ad Ducem Iulium, Laurentius Goſlicius Decanus Plocenſis, cùm monumenta ea, quemadmodum iuſſus erat, tradere ei Ciarnkouius noluiſſet, nihilque præter pauca quædam exempla, quæ ex tabulario Varſauienſi exceperat, proferre Goſlicius potuiſſet, in eo ferè fuerat, vt non ſatis petitionem ſuam probare poſſe videretur. Itaq; cùm iam non modò de re, ſed exiſtimatione etiā publica ageretur: eò acriùs illa à Ciarnkouio primùm per literas, inde petente Samoſcio per Stephanū Grudinſcium Caſtellanum Naklenſem ſpeciatim eam ob cauſam ad eum allegatum repetita fuerunt. Cùm lenitate ſua nihil profici Rex videret, per Procuratorem fiſci in ius vocari eum iuſsit. Hæc igitur dum agitur, haud multò pòſt altera eiuſdem cauſa in cognitionem venit. Ea res ita ſe habet. Ciarnkouius hic nobili ac claro loco natus, plurimùm in Nobilitatis conuentibus, apudq; Nobilitatem vniuerſam gratia ac autoritate poterat. à Sigiſmundo Auguſto ad Referēdarij munus prouectus ſub exceſſum eius Plocenſem Præfecturam acceperat: ac quamuis Anſelmus Goſtomſcius Palatinus Rauenſis perpetuas controuerſias de ea cum illo haberet, poſſeſsionem tamen eius retinuerat. Poſt diſceſſum Henrici, Stephano Rege in regnum iam ingreſſo, ac plerisq; ad Regis autoritatem ſe adiungentibus, diuerſarum partium Legatione ſuſcepta, ad Maximilianum Imperatorem in Germaniam iuerat: Cùm Cracouiam Rex veniſſet, inſtarentq; apud eum Ordines, vt in vnum atq; alterum, quorum inſignior ac præcipua pertinacia eſſet, exemplum ſtatueret, præfectura Plocenſis Staniſlao Kriſcio Palatino Maſouiæ collata fuit. Comitiis poſtea Thorunium à Rege indictis, cùm in iis cognitionibus operam dare Rex neceſſe haberet: more autem Maiorum ita

comparatum ſit, vt ſecundum Cancellarios Referendarij munere in iis Reges vtantur, Ciarnkouiusq; nondum rediiſſet, Nicolao Firleio, qui & ipſe Cæſarianarum partium fuerat, vnà cum Caſtellanatu Becenſi Referendariatum Rex contulit. Aliquanto tempore interiecto, reuocatus ab amicis, maximè fratre Alberto, qui Maiori Poloniæ Præfectus tum erat, literis Regis ab eodem ad fratrem impetratis, in Poloniam Ciarnkouius rediit: benigneq; à Rege acceptus optimè de Regis erga ſe animo ſperare iuſſus fuit: eiusque quam feciſſet, iacturæ, à largiore liberalitate Regis cum acceſsione compenſationem expectare. Interim Romà ad Regem ſcribitur, coadiutoriæ Archiepiſcopatus Gneſnenſis cófirmationem, quam certo iure ſibi vindicaret, inſcio Rege, exteris nonnullis Principibus ſequeſtris, à ſummo Pontifice eum petere. Accedebat huc, vt dum ad Polotiam Rex eſſet, in conuentu Lublinenſi, qui primus tum Iudiciorum appellationis à Nobilitate habebatur, nouas res à quibuſdam tentatas, præcipuumq; earum autorem Ciarnkouium fuiſſe, certiſsimis indiciis ad Regem deferretur. quæ res nō mediocriter rurſum animum Regis illi immutauerat. Mortuo interim Iacobo Vchanſcio Archiepiſcopo, Staniſlaum Karnkouium Epiſcopum tum Cuiauienſem, à quo inauguratus Rex fuerat, vt promiſſo ſuo inaugurationis tempore Ordinibus à ſe facto ſatisfaceret, in illius locum Rex nominauit. Etenim cùm in diſſenſione electionis Vchanſcius, eiusq; exemplū ſecuti cæteri Epiſcopi præter Cuiauienſem omnes ferè diuerſas partes ſecuti fuiſſent: ille ad inaugurationem etiam vocatus parere noluiſſet: itaq; à Karnkouio coronatus Rex fuiſſet: petiit ab eo Nobilitas, vt deiecto Vchāſcio Karnkouium in locum eius proueheret. Reſpondit Rex, ſi diſſenſionis Vchanſcij cauſa id peteret, malle ſe, quod conſecuturum ſe non diffideret, lenitate eum adiungere: ſi alterius ornādi, poſt mortem Vchanſcij, quæ homini ætate decrepita non longè abeſſe poſſet, rectiùs illis præſtiturum, quod nunc incommodiori tempore repræſentari vellent. Ciarnkouius interim Sninum poſſeſsionem Archiepiſcopalem tenebat: eamq; cum dimittere nollet, in ius ab Archiepiſcopo ad Regem vocatus fuit. comparere iuſſus, reſpondere primùm nolebat. dictum fuit, oſtenderet, quo iure in poſſeſsione eſſet: nam ſi coadiutoriam ipſam ſibi vindicaret, nemini dubium eſſe, quin de iure regio Regis ſolius cognitio eſſet: ſi priuato titulo bona ea occupata poſsideret, ad tribunalia terreſtria, quæ de rebus ſoli ordinariè cognoſcerēt, remiſſum iri: petiit interim procurator eius diem ad monumenta producenda, quam qui petit, iure, quo vtimur peremptorium terminum propria ſubmiſsione ac ſponte ſua

ſua præfinire ſibi putatur. Ad diem non integrum eſſe ſibi illa iam proferre excipit: quòd Romæ ea ſint, copiamq; exhibēdorum non habeat. Inter hæc Nuntij rurſus Regem adeunt: rogāt vt euocationes omnes in regiam, exemplo Sigiſmundi Auguſti, qui citationes omnes, quæ in cauſis fiſci editæ fuerant, vno decreto ſuſtuliſſet, inducat. Poſtulatum, docerent, quæ eæ eſſent, nolle Regem contra leges cuiquam negotium fieri: neque etiam æquum eſſe, ſine cauſa iudicium quenquam ſubterfugere: quòd ſi vrgerēt, quod antè ipſi petiiſſent: permittere Regem, vt ex Senatu & ipſorum collegio cōuenirent, qui legitimas ab illegitimis euocationibus diſcernerent. Illi nihil ad hæc reſpondent: ſecretum ſaltem cum Senatu petunt. Poteſtate à Rege facta, idem in Senatu faciunt: poſtulāt, vt quemadmodum dignitate reliquam Nobilitatem præirent, ita in adducendo ad æquitatem Rege, tuēdoq; iure Nobilitatis Principes cæteris antecederent. Reſponſum, oſtenderent, quos contra ius euocatos, aut qua omnino in re Ius Nobilitatis minutum putarent: ſi quid contra leges ſuſceptum probarent, non defuturum Senatum muneri ſuo. Qui verba faciebat, publicam cauſam ſe agere: debere ſingulos, qua in re priuatim iniuriam ſibi fieri exiſtimarent, pronuntiare dicebat. Procedit in medium Ciarnkouius: ſe cōtra leges in regiam pertractum ait. Oſtēſum, quod ad primam cauſam pertineret, non poſſe eam vlla ratione ſeiungi à Republica: repeti inſtrumenta ab illo fidei eius commiſſa: quibus debitum Reipublicę doceretur: repeti eo iure, quo quiuis priuatus erga eos, qui in miniſteriū ſe illi tradidiſſent, vteretur: qui æquo iure libertatis cum alia Nobilitate vti vellet, cui moleſta hæc in regiā euocatio videretur, poſſe eum intra modum vitæ priuatæ ſe continere: domi viuere: abeſſe à miniſteriis regiis, quibus qui ſe illigâſſet, indignū eſſe eum poſtulare, ne rationem quidem eorum, quæ vltrò ſuſceperit, reddat. deterioriq; conditione in publica re Regem eſſe, quàm quemlibet priuatum in ſua: qua tamen de re conſtitutio Sigiſmundi primi eſſet, cuius ſententia eo pertineret: repudiari deniq; totum à publica vtilitate. quæ ſi in rebus, quæ moram nullam patiantur, non priùs reſpublica ius ſuum conſequi poſsit, quàm longo temporis interuallo Comitia habeantur, ſæpè maximum periculum aditura ſit. Alteram maluiſſe Senatum ad Comitia euocatam fuiſſe: iam verò poſtquàm procurator eius diem ad monumenta petierit, vltrò ipſum omnem ſibi præſcriptionem Iudicij vitandi præcidiſſe. Ad hæc ille, ad Ordines prouocâſſe ſe, cùm ad monumenta prouocârit: hæc ſe viua monumenta Reipublicæ exiſtimare. ad Senatum deinde redeunt: vt à ſingulis ſe præſentibus ſententiæ dicantur,

petunt. Dictæ huiuſmodi ſententiæ ferè omnes fuerunt: non rectè facere, qui conſtitutionem Sigiſmundi Auguſti de cauſis fiſci ad regias cauſas omnes traherent: eſſe cõſtitutionem, qua actiones, quæ ad perſonam Principis: ad maieſtatem imperij: ius deniq; ac poſſeſſiones regias pertinerent, diſertè à cauſis fiſci, ac vectigalium interuerſorum diſcernerentur: videndum quæ eæ ſint, ac num omnino fieri poſsit, vt promiſcuè omnes Rex tollat: cum hac ratione non modò ſuum ac Reipublicæ, ſed aliorum quoq; ius, in cauſis quę ad delationem quorũdam ſuſceptæ ad eorundem vtilitatem pertinerent, quod in ipſius poteſtate non eſſet, voluntatibus petentium iſta condonaturus eſſet. Nuntij in ſuo propoſito nihilominus perſiſtebant: perq; complures dies diſputatione hac extracta frequenter in concilio ſuo tumultuabantur. Demonſtrabat iis Rex, quanquàm iniquum eſſet, ne diſcerni quidem inter legitimas ac illegitimas euocationes eos velle, videre præterea etiam ſe nulla eos hac de re agendi à ſuis mandata accepiſſe: permittere tamen, vt ad ſuos referrent: quò in proximis conuentibus certi aliquid ſtatui de eo poſſet: interim rem integram ſe iis ſeruaturum, neq; vllas alias cauſas, pręter Ciarnkouianas duas, quę in iudiciũ adductæ iam eſſent, cogniturum. Erãt qui ab Archiepiſcopo ob templorum ſacrorumque violationem euocati fuerant: qui eò vehementiùs ſibi metuebant, quòd rumor per dies eos ſparſus fuerat, conſtituiſſe Regem ſeuerisſimè ius de iis dicere: opinionemq; eam Rex auxerat, quòd dum in venatione non procul à poſſeſsionibus Archiepiſcopi eſſet, Louicium ab Archiepiſcopo inuitatus ad eum acceſſerat, familiariterq; per aliquot dies cum illo fuerat. nõ pauci etiam aliis ex cauſis euocati cùm Nũtios, quò faciliùs iudicio ſe ſubducerent, creari ſe paſsi fuiſſent, omnia etiam tentanda ſibi ſtatuerant: quò antequàm periculum cauſæ dictionis ad ſe perueniret, ſub Ciarnkouij perſona iudicio omnes eriperentur. Itaque etſi liberabantur metu eo, cùm præter Ciarnkouianas cauſas, nullas alias iudicaturum ſe Rex oſtẽderet: quia tamen ſemel ita in cauſam ingreſsi fuiſſent, vt exiſtimationis de ſe aliorum cauſa non temerè recipere ſe poſſent, ne hac quidem ratione ab inſtituto ſuo deduci ſe patiebantur. Alij ſermonibus eorum permoti, vt in metu grauiſsimarum rerum, in quibus libertas agi prætẽderetur, tempus aliquod interponi, dum certiùs de eo cognoſci poſſet, non moleſtè ferebãt. quidam cùm in re nihil periculi eſſe intelligerent, opinionem metuebant: ne tanquam autores libertatis deſtituiſſent, in vulgus traducerentur. Fiebat hinc, vt qui omnino iſta improbabãt, cùm ab aliis impugnarentur, ab aliis non iuuarentur, in tantâ diuerſa ſentientium multitudine

dine ipſi nihil poſſent. Latæ nihilominùs ſententiæ contra Ciarnkouium fuerunt. prima iam multò antè, qua monumenta reſtituere iuſſus fuit, in qua cauſa ne ab ipſis quidem Nunciis magnopere cõtendebatur. Altera cauſa cùm variè adhuc duceretur, ad id nonnullis decurrendum videbatur; quòd poſt diſceſſum Henrici coadiutoriam impetrâſſe diceretur; eiq; rei fidem faceret, quòd alterius Poſnanienſis Epiſcopatus nominationem à diſceſſu Henrici in illum collatam, Regi ipſe exhibere non dubitârat. quare cùm Varſauienſi fœdere, qui ab abſente Henrico quicquam petiiſſet, contra Rempublicam facturum eum iudicatum eſſet, conuentionis eius vi vrgendum cenſebant. Rex vltimo Comitiorum die decretum tulit: coadiutoriam ſuſtulit; de poſſeſsione, quæ ab illo tenebatur, cognitionem ad ordinaria Nobilitatis iudicia, in quibus quo iure eas poſsideret, doceret, remiſit. Hunc ad modum ſtato Comitiorum tempore extracto, ingenti cum omnium dolore, Samoſcio præſertim omnes obteſtante, Liuoniæ ſaltem Ruſsiæque curam ſuſciperent, ne vel illam magno labore, ac ſanguine ſuo partam omni ope nunc deſtitutam rurſum amitterent; vel hanc Barbaris diripiendam proderent; Conſtantino etiam Oſtrogiæ Duce, Palatino Kiouienſi recentiſsimos quoſque nuntios de Tartarorum expeditione proferente, nihil tamen actum fuit. Appellatus per eos dies frequenter à Lituanis Rex fuit, vt Liuoniam Lituanicæ formulæ faceret: Vbi nec in Senatu, nec in Concilio Nuntiorũ magnopere à quoquam illis contradicebatur: in hoc potiùs non deeſſent, qui quò Lituanis adiutoribus faciliùs, quod contendebant, à Rege extorquerent, non inuiti deceſſuri illis de ea viderentur; Surrexit Samoſcius; reliquosq; intuitus ſuo ſuorumq; commilitonum periculis Liuoniam hoſti ereptam dixit; de quo ſi qui ambigerent, ad Moſcum ipſum ſe prouocare: non dubitare, ſe vel hoſtis ipſius profeſsione id euincere: ea igitur ne à Regno ſeiungeretur, ſi à nemine contradiceretur, ſe tamen pro omnibus interceſſurum. Venerant ad Comitia Legati Moſcouitici, vt iuramentum in pacem à Rege acciperent; quemadmodum regij iam antè ipſorum Principem iureiurando obſtrinxerant. Præſtitum id à Rege maxima omnium Ordinum corona fuit, ara in comitio ad id conſtituta; Archiepiſcopoq;, poſtquàm tabulæ fœderis à ſcribis lectæ fuiſſent, in verba ei præeunte. Præter Iuramenti exactionem, vt de captiuis vtrinq; permutandis agerent, mandatum habebant. quod cùm tenere non potuiſſent, vt in locum certum captiui comportarentur, redimendiq; eos poteſtas, quorum eſſent, fieret, impetrârunt. Referebant nonnihil & de finibus controuerſiæ ex eo potiſ-

ſimûm ortæ, quòd de Veliſienſi agro, ne à Polonicis Ordinibus à quorum copiis captus erat, vindicaretur, in Sapolienſi fœdere à Lituanicis ſcribis adiectum fuerat: vt quemadmodum olim is ad Palatinatū Vitepſcienſem pertinuiſſet, ita poſthac pertineret: Moſcique ab eo tempore, quo in poteſtatem eorum Veliſium veniſſet, magnam partem Toropecienſis agri ad eum adiectam contenderent. Placuit vt vtrinque Legati ad fines regendos mitterentur. De caſtellis Liuonicis, quæ Suecus occupârat, iam antè per Boiaros Moſcouiticos cum Legatis, quos à Rege in Moſcouiam miſſos dictum eſt, conuenerat, vt per totum pacis tempus à cis Naruanis Moſcus, ab vltra Naruanis Rex vtrinque abſtinerent. Excepti inde conuiuio fuerunt more Maiorum, ſplendidiſsimeque habiti; hominibus elegantioris cultus ferè rudibus cùm epularum magnificentiam, tum apparatus varietatem; multò magis tamen Regem ipſum admirantibus. In tam inſigni publicarum rerum perturbatione, ſeu potiùs negligentia præ cæteris tamen militum conditio maximè miſerabilis videbatur. Plerique enim non modò tanquam ad paratum ſtipendium, cuius ſpes facta illis erat, ſed ad magnam honorum, vt bene geſta re agrorumq; ſpem, ij præſertim, qui Nobilitate ob virtutem donati, præſidia etiam iſta, quibus Nobilitatem tuerentur, ac alia præmia ſperauerant, omnium rerum egentes, ac nudi alieniſsimo anni tempore eò venerant; vt non pauci è Nobilioribus etiam, ad Pleſcouiam occubuiſſe ſe malle dicerent, quàm ad tantam egeſtatem, atq; omnium rerum difficultatem redigi. Iiſdem autem temporibus Ioannes Suiſcius etiam, quem in defenſione Pleſcouiæ egregiam operam nauâſſe ſuprà oſtendimus, à conſpectu Principis ſui abiectus in luctu ac ægritudine erat. ſed militum difficultatibus conquiſita vndiq; pecunia, cùm ab aliis deſtitutam ferè Rempublicam, à ſe tamen deſerendam Rex non exiſtimaret, quoad eius fieri potuit, occurſum fuit; agenteq; cum iis Samoſcio tanta animorum alacritas innata iis fuit, vt non modò diem ſolutionis ad Pentecoſtes proferri paterentur, ſed dum modò certo aliquo loco collocarentur, ex quo commeatus ſibi ſuppeterent, ſi interim Tartari irruptionem facerent, etiam ſine ſtipendio, quocunque ducturus eos Samoſcius eſſet, ituros ſe pollicerentur. Solutis Comitiis cùm iam Nuntij diſceſsiſſent, Rex cum Senatu Liuoniæ etiam, quantam potuit, curam impêdit; initioq; à diuinarum rerum cura facto, quòd pleriq; in Prouincia ea Epiſcopatus temporum ac bellorum iniuria ſuppreſsi eſſent, Vendam, quam potiſsimum ad accipiêdam nouam ſedem Epiſcopi idoneam iudicabat, oppidis caſtellisque aliquot ac poſſeſsio-

ſeſsio-

ſeſsionibus ad eam adiectis, Epiſcopatui attribuit; àque S. Pontifice, vt Epiſcopatum autoritate ſua ibi fundaret, petiit. Prouincialibus etiam iura certa, ac forma Prouinciæ, vt aliquam tamen ſui curam habitam cernerent, pro tempore deſcripta fuerunt. Venerant à Nobilitate Legati Varſauiam: alij præterea frequentes priuati ſuarum quiſque poſſeſsionum, è quibus ſe, vel Maiores ſuos à Moſcis deiectos dicerent, recuperandarum cauſa. Summa publicorum poſtulatorum erat, vt pacta inter Sigiſm. Auguſt. ac Prouinciæ eius Ordines, quo tempore ſe in poteſtatem illius dediſſent, conuenta, rata Rex haberet. Eorum hæc ferè erant capita; vt non niſi Germanicæ Gentis in Prouincia ea magiſtratus eſſent: Poſſeſsiones quas tum ſinguli haberent, aut poſtea conſecuti fuiſſent, quo vnquam optimo iure poſſediſſent, poſsiderent: Iura ac Priuilegia ſingulorum integra conſeruarentur. Addiderunt ad hæc ipſi, vt iudiciorum certa ratio conſtitueretur: ne caſtella demoliri, quemadmodum Rigæ à Rege imperatum iis fuerat, cogerentur: vt in captiuis ſuis recuperãdis à Rege iuuarentur. Reſponſum fuit: quòd ad vetera à Sigiſ. Auguſt. conceſſa iis Priuilegia pertineret, tenere eos memoria, quid ab eo tempore, quamq; varia interceſsiſſent: quid etiam huius temporis eſſet, pro ſua prudentia perſpicere: debere eos ſe credere iudicio Regis, qui cùm ſalutis eorum autor fuiſſet, ornamentorum, ac commodorum Prouinciæ eius non minorẽ curam ſe habere oſtenſurus eſſet. Sigillatim verò; quòd præcipuæ autoritatis in illa Prouincia Magiſtrãtũ Germanicæ Gentis peterent, cùm ab honore eo ex Prouincialibus, ſi qui ad eum idonei futuri eſſent, neminem excluſum Rex vellet; eò futurum acerbius, ſi ipſi propriæ ſalutis libertatiſque autores dignitate tam præclaræ victoriæ remotos vellent: daturum operam Regem, vt eum Prouinciæ præficeret, qui ex æquitate, ipſorumq; iure ac legibus omnia adminiſtraret. tum verò in Prouinciali publico conſilio conſtituẽdo, iudiciis, cæteriſq; officiis Præſidum, Succamerariorum, & reliquorum præcipuam vetuſtæ quoq; Nobilitatis Liuonicæ in Prouincia ea rationem habitum iri. Inter iura ac priuatas ſingulorum poſſeſsiones id diſcrimen factum: vt, quę à ſuperioribus Liuoniæ Principibus, legitimiſq; eius magiſtratibus ad Guilhelmum Marchionẽ Brandeburgenſem Archiepiſcopum Rigenſem profecta eſſent, iure ipſo rata haberentur; quæ à poſterioribus collata eſſent, quòd ea tempora inde conſecuta fuiſſent, quibus multa non ordine fierent, Prouinciaque nullo fe rè certo Imperio teneretur, de iis Regem ex publicis Prouinciæ commodis, cuius vt opibus ac neruis cõtra omnes caſus muniretur, pręci-

pua ratio habenda ei eſſet; & cuiuſque meritis; genere denique i-
pſo poſſeſsionum ſtatuturum; ad eaq; cognoſcenda primo quoq;
tempore conuentum Prouincialibus edicturum, in quo ſua quiſ-
que Iura exhiberet. Cùm autem ſuperiori tempeſtate amiſiſſe ple-
rique Priuilegia ſua dicerentur; eos quos, & à quibus, quoque tem
pore, & ſententia literas habuiſſent, aperire debere, eaque omnia
ſuo idoneorumque teſtium Iuramento comprobare. Iudiciorum
forma iis, de quibus ſuprà oſtenſum eſt conſtitutionibus deſcri-
pta, tradita illis fuit. Caſtellorum demolitionem hoc potiſsimùm
conſilio Rex imperârat, ne vires Prouinciæ, quemadmodum ſu-
perioribus temporibus factum fuerat, diſtraherentur; eandemq;
ob cauſam, ex ſuis quoq; non pauca deiecturum ſe edixerat Idem
hîc iis reſponſum fuit, non debere eos detrectare, in re qua publi-
cam potiſsimùm Prouinciæ ſalutẽ Rex ſpectaret, quò minus eius
exemplum imitarentur. In captiuos redimendos certus Boiarici
generis numerus promiſſus iis fuit. Magnus Dux cum diff[illegible]ulta-
tibus quibuſdam ſuis, quemadmodum Rigæ à Rege monitus fue-
rat, ipſe Comitia obire nõ potuiſſet, Legatos miſerat; per quos ea-
dem ferè quæ Rigæ, propoſuit. quæ cùm ſine præſentia eius expli-
cari non poſſent, ad ſequẽtia Comitia neceſſariò dilatus fuit. Qui-
bus rebus confectis, crebris nunciis de apparatu Tartarorum Var
ſauiam allatis, Varſauiâ Cracouiam Rex proficiſcitur. venientem
Legatio à Tartaro adiit: quæ, niſi continuò conditiones quas fere-
bat, Rex acciperet, iisq; ſatisfaceret, bellum denunciabat. Ad eam
Sinan Baſſa literas adiunxerat; quibus Turcam etiam iniurias Tar
tari nõ neglecturum oſtendebat. Iam antè autem, quẽadmodum
oſtẽſum eſt, inſtam equitatus partem in Ruſsiam Samoſcius præ-
miſerat; ad eam quàm poteſt maximum numerum militum adii-
cit: quos addictos adhuc habebat, omnes contrahit: nouos ſuis
ſtipendiis alios conſcribit: ex Nobilitate nominatim fortiſsimum
quemque euocat: Præter eos Conſtantinus Oſtrogiæ Dux ſu-
as copias, quas non contemnendas è clientibus ſuis coactas
habebat, promtiſsimè Reipublicæ offerebat. Itaque
in Ruſsiam Samoſcium contra Tar-
taros Cracouiâ Rex
mittit.

FINIS.